

ümit burcu

M. Fethullah Gülen

KIRIK 4 TESTİ

ÜMİT BURCU

KIRIK TESTİ - 4

M. Fethullah Gülen

ISBN
978-975-315-338-6

Yayın Numarası
286

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Mayıs 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

Önsöz

Muhterem Hocamız, yetiştirdiği renk renk çiçeklerin sulanmayı beklediği bir bahar sabahı ayrıldı ülkesinden… Onca yükün altında kalıp ezilen kalbinin tıbbî müdahaleye ihtiyacı vardı. Gidecek, sebeplere müracaat mânâsında tedavi olacak ve neticeyi Rabbine bırakıp yuvaya ve sevdiklerine dönecekti… Gurbete giden birinin ardından maşrapalarla su dökülmesine mukabil onu götüren arabanın arkasından kovalarla gözyaşı akıtılmıştı.

Gitti, kaldı ve dönmedi. Onun ayrılığından sonra ülkede fırtınalar kopmaya başlamıştı. Bahar çiçeklerini gayz selleriyle söküp en yakın nehre sürükleme azmindeki tufanlar, azgın suların önündeki o sevgi bendini yıkma gayretindeydi. O, kendisinden dolayı, menekşelere, lâlelere, zambaklara, sümbüllere zarar gelsin istemiyordu; onları Sahib-i Hakikî'ye emanet ediyor, gönlünü "ilk çiçekler"in yanında bırakarak toprak olup güller bitireceği bir başka diyarda kalıyordu.

"Derken, mevsim-i baharda bir sabah, baktık ki, her tarafı bir garip Şubat soğuğu basmış; karın, kışın, buzun dehşetiyle ürperdik. Ve buraya, okyanus ötesinin sıcaklığına geldik; ama içimiz hiç ısınmadı. Çünkü gönlümüzü orada bırakmıştık. Yaz sıcağında titredik durduk." cümleleri onun ruh hâletini yansıtıyordu.

Fakat her şeye rağmen o, gurbeti, firak ve uzaklığı kurbete, visal ve yakınlığa çevirebilen insandı. Ayrılıkları, kalb kuşunun kanadına binerek aşmalıydı. Hakk'a vuslatın sırlı yamaçlarını müşâhede edenler, zaman ve mekân ne olursa olsun mutlaka Dost'a ve sevgililere açılan bir koridor bulur; kimsesizlikten, yalnızlıktan ve ayrılık eleminden kurtulurlardı.

Onun dünyasında mukaddes göç bir kaderdir ve her elin üstünde bir Kudret Eli, her gücün ötesinde Cenâb-ı Hakk'ın kudreti vardır.

"Ey bu yerlerin Hâkimi! Senin bahtına düştüm, Sana dehalet ediyorum ve Sana hizmetkârım. Senin rızanı istiyor ve Seni arıyorum. Ey bizi bu gurbete atan Allahım, bundan muradın ne ise onu vicdanlarımıza duyur. Vazifemizin gereğini yapmaya bizleri muvaffak eyle."[1] diyor ve sürekli Kimsesizler Kimsesi'ne, Gariplerin Sahibi'ne sığınıyordu. Öyle ki o, ayrılık elemini hem ancak pek hüşyar bir sinenin duyabileceği ölçüde derinden yaşıyor hem de bu firkate katlanıp kulluğuna ayrı bir derinlik katıyor ve böylece gurbetini vesile-i kurbete dönüştürüyordu. Artık, anavatandan okyanuslarca uzak Amerika'nın gurbet ormanları da vuslat türküleri ve şeb-i arûs besteleri dinleyecekti...

Bu arada, Hocaefendi'nin dünyanın dört bir tarafındaki milyonlarca dostu,

arkadaşı, seveni, sempatizanı kısacası onun sevgi ve hoşgörü deryasından bir avuç su içip de ona aşina olanlar ondan herhangi bir haber alamaz olmuştu. Herkes, bu sevgi insanının sıhhati hakkında ciddi endişeler taşıyor; günlerini nasıl geçirdiğini, sohbetleri olup olmadığını, şayet oluyorsa neler konuştuğunu hatta bir kısım aktüel hâdiseler hakkında neler düşündüğünü merak ediyordu.

Bu durum yaklaşık iki sene böyle devam etti. İki sene, dile kolay… Sürekli halkın içinde bulunmuş, cami kürsülerinde, kahvehane köşelerinde, konferans salonlarında, okul bahçelerinde insanlarla oturup kalkmış, insanlara ulaşmak için her vesileyi değerlendirmiş bir gönül insanı ve onu sevip sayan, düşünce ve tavsiyelerine değer veren vefâkar arkadaşları için bu çok uzun bir süreydi. Bu süre zarfında Hocaefendi, vatanından çok uzaklarda bir taraftan hastalıklarla uğraşırken, diğer taraftan da yanına uğrayan bir iki misafirle, onların getirdiği bir kucak dolusu selâm yahut bir avuç toprakla müteselli olmaya çalışıyordu. Sevenleri ise bir haber alamamanın hicranıyla bütün bütün hasrete boğuluyorlardı.

İşte, bir iki arkadaş, mübarek bir çeşmeye yakın olma nimetinin şükrünü, bu hasreti kısmen de olsa sona erdirerek eda edeceğimize inandık. Bu inançla, Allah'ın bize nasip ettiği güzellikleri sizlere ulaştırarak o çeşmenin suyunu mümkün olduğu kadar çok insanla paylaşmaya karar verdik. Muhterem Hocaefendi'nin haftanın bir iki gününde yanına gelip giden birkaç kişiyle yaptığı sohbetleri, kalbine akan çağlayanlardan taşarak bir namaz sonrası yağmur damlaları gibi fem-i mübarekinden dışarıya sızan gönül nağmelerini, ondan istifade etmeye çalışan birkaç arkadaşının tasavvufî (kalb ve ruh hayatını inkişaf ettirmeye mâtuf), itikadî (inanç esaslarına dair), fıkhî (ibadetlerin işleniş keyfiyetleriyle alâkalı), tarihî, ender-i nâdirattan olmak üzere de siyasî ve aktüel sorularına verdikleri cevapları not defterimize kaydetmeye başladık. Önceleri hatırlamamıza yardımcı küçük notlar tutuyorduk; fakat bu şekilde pek çok şeyi de kaçırmış oluyorduk. Daha sonra, anlatılanları eksiksiz ve değiştirmeden aktarmak için ses kayıt cihazı kullanmaya başladık. Kaydettiklerimizi tebyiz, kompoze ve tashih ettikten sonra, ortaya çıkan metinleri kıymetli okuyucularımıza sunmak için İnternet'te www.herkul.org adresinden ulaşılabilen Herkül adlı bir elektronik dergi açtık. Uzun bir süredir, –her hafta yenilenmek suretiyle– "Bamteli" adlı köşemizde sesli, "Kırık Testi" bölümümüzde de yazılı metin olarak haftalık sohbetleri yayınlamaya devam ediyoruz.

Yayınladığımız sohbetler zamanla birikince, Muhterem Hocamızın lâl ü güher sözlerini, hakikat derslerini ve hikmet incilerini "Kırık Testi" adıyla bir kitap hâlinde okuyuculara ulaştırmanın zamanıdır diye düşündük. 1, 2 ve 3

derken, şimdi de Kırık Testi'nin dördüncü hediyesini, Ağustos 2004-Nisan 2005 arasındaki sohbetleri "Ümit Burcu" adıyla arz ediyoruz.

Evet, bu kitapta okuyacağınız her güzellik ondan duyup dinlediklerimizden gelmiştir. Kusurlar, bizim eksik idrakimize; hatalar, kavrama ve ifadedeki yetersizliğimize aittir. İfade etmeliyiz ki, bizim idrak, anlayış ve anlatış seviyemiz, Hocamızın gönül enginliğini ve ilmî derinliğini aksettirmekten çok uzaktır. Bir damlanın deryayı tavsif etmesi mümkün olmadığı, bir zerrenin güneşi olduğu gibi aksettiremeyeceği malumdur. Dolayısıyla, bu kitabı daha engin idrakli insanlar hazırlasalardı, dinledikleri o gönül sohbetlerinde sizinle paylaşmak için daha pek çok söz ve kalb incisi bulurlardı.

Bu vesileyle, bir vesile-i necat arayışı niyetiyle hazırladığımız elektronik dergimiz ve *Kırık Testi* kitap serimizden dolayı takdir, tenkit ve teklifleriyle bize destek olan okuyucularımıza, özellikle de kayıt, tebyiz ve tashih sırasında çok büyük yardımlarını gördüğümüz arkadaşlarımıza ve bu kıymetli kitapların daha çok insanın eline geçmesini sağlayan yayınevine sonsuz teşekkürlerimizi arz ediyoruz.

Yüce Rabbimizin merhameti, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Kur'ân-ı Kerim'in şefaati ve mü'minlerin duaları ümidiyle...

Osman Şimşek

1 Bediüzzaman, *Sözler* s.37 (Sekizinci Söz).

Ümit Burcu

Soru: *Yürüdüğümüz yolun hakkını verebilmek için elde etmemiz gereken kıvam ile kendi durumumuzu karşılaştırınca çok noksan ve yetersiz olduğumuzu düşünüyor, belki de bazen ümitsizliğe kapılıyoruz. Kâmil olanı yakalamaya ve tamamiyeti elde etmeye çalışırken yeise düşmekten nasıl kurtulabiliriz?*

Cevap: Halk arasında hayırlı işler için kullanılan "Allah tamamına erdirsin." ifadesinin muhtevasını da taşıyan "tamamiyet"in iki mânâsı vardır. Birinci mânâsı, bütünlük, tam olmak, bir meselenin küllî olarak ele alınması demektir; ikincisi ise, bir işi tamamlayana kadar devam ettirmek, bitirmek, neticeye bağlamaktır.

Nitekim, Allah Teâlâ, İslâm'ı bize bir nimet olarak verdiğini ifade ettiği yerde; *"İşte bugün sizin dininizi kemâle erdirdim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Sizin hakkınızda hoşnutluğumu İslâm'a bağladım."*[1] der; bize verdiği nimetini yani dinini tamamladığını, onun bütün emir ve yasaklarını bildirdiğini beyan eder. Öyleyse, İslâm, ancak bütün emir ve yasaklarıyla, cüzlerinin tamamıyla ele alındığı zaman Allah'ın bizim için seçtiği din ve tamama erdirdiği nimet olur. O bir bütün olarak yaşanmayınca kendisinden beklenen fonksiyonu hakkıyla yerine getiremez, bir din olarak misyonunu tam eda edemez. Çünkü, dinin bir bütün olarak yaşanması tıpkı bir insan vücudunun organlarının tamamının, bir organizmanın her azasının eksiksiz çalışması gibidir. Nasıl ki, bir eli çok sağlam ve güçlü olsa bile diğeri sakat olana ya da hiç olmayana özürlü veya bugün daha çok kullanılan ifadesiyle "engelli" deniyor.. nasıl ki, bir gözü çok iyi görse de diğeri hiç görmeyen ya da kulakları iyi duysa da ayakları sakat olan bir insan, kendinde bir eksiklik hissediyor; aynen öyle de, iman hakikatleri dinin birer uzvudur; kelime-i şehadet, namaz, oruç, hac ve zekât gibi ibadetlerin her biri ayrı bir organdır; ahlâk-ı hasene ve sosyal münasebetler adına vaz'edilen esaslar dinin ayrı ayrı yanları ve onun birer parçasıdır. Bunlar, birbirini tamamlayan cüzler, bir hakikati tamamlayıcı unsurlardır. İşte, bunların her biri Cenâb-ı Hak tarafından nasıl tespit edilmişse o şekilde yaşanmalıdır ki din de kendinden bekleneni yerine getirsin. Ancak bu unsurların hepsi bir araya geldiği zaman, Müslümanlık tamam olarak ortaya konmuş olur.

Evet, ferdî, ailevî, içtimaî hayat adına dinden bazı şeyler bekliyorsak, onu bir bütün olarak ele almak zorundayız. Eğer, dini sadece vicdanlara hapsedersek, namaz, oruç gibi ibadetleri yok sayarsak, dinin kolunu, kanadını

kırmış ve onu fonksiyonunu eda edemez hâle getirmiş oluruz. Ve dolayısıyla, din adına kusurlu ve eksik bir görüntü ortaya çıkar. Bu kusurlar, eksikler İslâm'dan bilinir ve günümüzde bazılarının dediği gibi, "İslâm niçin ekonomik durumumuzla alâkalı şu problemlerimizi halletmiyor; neden bir kısım içtimaî dertlerimize de derman olmuyor." denir. Oysa, siz onun kolunu kanadını kırmışsınız, kendisini ifade etmesine ve fonksiyonlarını ortaya koymasına fırsat vermiyorsunuz. Onun uygulanmasına imkân vermeniz lazım ki, ondan sonra "Neden şu fonksiyonunu eda etmedi?" diyebilesiniz. İşte bu mânâda tamamiyet hem Allah'ın teveccühüne vesile olması hem de dinin kendisini ifade etmesi açısından çok önemlidir.

Tamamiyetin diğer bir yanı da sabır, ısrar ve devamlılıktır. Kur'ân-ı Kerim, *"İnsanlardan bazıları da vardır ki, Allah'a kulluk etse de bunu sırf bir hesaba binaen yapar, imanla küfrün arasında bir yerde durur. Şayet umduğu faydayı elde ederse onunla huzur bulup sevinir, eğer bir sıkıntı ve imtihana mâruz kalırsa yüzüstü dönüverir. Bundan dolayıdır ki, dünyayı da ahireti de kaybeder. İşte besbelli olan hüsran budur."*[2] buyurarak kulluğunu ganimet elde etme gibi bazı hesap ve çıkarlara bağlayan kimselerden bahsetmektedir. Öyle bir insan, iyi günlerde dinin kenarından, köşesinden tutar; "Bir parça da biz katkıda bulunalım." der ama bunu derken bile "Amaaan, olduğu kadar olur!" düşüncesini terk edip onu bütünüyle kucaklamaya da yanaşmaz, dine tam sahip çıkmaz. Ona sağlam bir imanla değil de, âdeta pamuk ipliği ile bağlanmıştır. Tehlikeli dönemlerde ve sıkıntılı günlerde dini de dindarları da yüzüstü bırakıp kendi şahsî dünyasını garanti altına alacağını zannettiği yerlere ve kimselere sığınır.

Oysa, hangi konu olursa olsun, kararlılık, sabır ve sebat çok önemlidir. Siz belli bir mevsimde bütün himmet ve gayretinizi ortaya dökebilirsiniz. Meselâ, ekim yaparken karlar erimiş olsa da hâlâ hava soğuktur ama siz ona katlanarak tarlaya tohumu atarsınız. Fakat daha sonra onu koruma mevzuunda hiçbir tedbir almazsanız, sulama hususunda bir gayretiniz olmazsa, hasat mevsimini aktif sabırla beklemez ve tarlayı biçeceğiniz zaman da en iyi ürünü alabilmek için üzerinize düşeni yapmazsanız, işin ilk bölümünü ve bir yanını yapmış olsanız da kat'iyen ürün elde edemez ve dolayısıyla, avam ifadesiyle, hava alırsınız. İşe herhangi bir yerinden girseniz ve sadece bir faslını yapsanız, meselâ, tarlayı sürseniz de hiç tohum saçmasanız ya da ekini biçseniz de onu harmanda dövmeseniz veya sapı samanı birbirinden ayırmasanız yine beklenen semereyi elde edemezsiniz. Nasıl ki böyle dünyalık bir işte sabır, sebat ve devamlılık esastır; aynen öyle de, bir hakikati temsil etme ve insanlar arasında yerleştirme mevzuunda da sabır ve devam çok önemlidir. Rahat zamanda, kendinizi, duygu

ve düşüncelerinizi ifade eder ama bir tazyike maruz kaldığınız an geriye durursanız, hem kader birliği ettiğiniz arkadaşlarınızı şaşırtmış, hem dostlarınızı tereddüde sevk etmiş, hem de imtihanın hakkını vermemiş ve tohum attığınız hâlde ürün elde edememiş olursunuz.

En Mükemmel İnsan

Bundan dolayı, insanın tamamiyet peşinde olması, her şeyi kemale erdirmeye çalışması, kâmil olanı araması ve hatta insan-ı kâmil olmaya yönelmesi önemli bir esastır, dahası bir fazilettir. Çünkü, bugüne kadar kitleler, kâmil insanların rehberliğinde ebedî mihraplarını bulmuş, Hakk'a yönelmiş; onlar sayesinde varlık ve hâdiseleri isabetli yorumlayabilmişlerdir. Ne var ki, o seviyede bir kemale erişmek her zaman herkese müyesser değildir. Varlık âleminde, Hazreti Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) ölçüsünde kemalât-ı insaniye ile tanınmış bir ikinci şahıs göstermenin mümkün olmadığını söyleyen Cîlî'nin "İnsan-ı Kâmil"ini mütalaa edenler, kemale ermenin ve insan-ı kâmil ufkuna ulaşmanın nasıl çetrefilli yollardan geçmeyi gerektirdiğini göreceklerdir. Fakat o yol uzak olsa da, hedefe varmak için pek çok menzili aşmak icap etse de, bir insanın öyle bir mertebe-i kusvâyı ve aksâ'l-gâyâtı talep etmesinde bir problem olmasa gerek. Evet, o işi temsil eden zatın bir hakikati vardır; O nübüvvetle serfirazdır. Nübüvvet zincirinin halkaları bitmiştir; bundan sonra peygamberliğin rüyasına talip olmak bile bir saygısızlık ve bir küstahlıktır, hatta küfürdür. Peygamberâne evsâfa, bir nebide var olan güzel sıfatlara gelince, bir insanın o sıfatlarla müzeyyen olmayı istemesi ve peygamber ahlâkıyla ahlâklanma ardına düşmesi bir fazilettir.

Meselâ, Peygamber Efendimiz'in şahsında fevkalade bir sıdk, bir sadakat görürsünüz. O, Allah kapısında sadık, davasında sadık, kardeşlerine karşı sadık, İslâm'ı yaşamada sadıktır, âdeta sıdkın timsalidir; çünkü, peygamberlik hakikati, sıdk dediğimiz, doğruluk çarkı ve esası üzerine döner durur. Allah Resûlü, o kadar sözünün eridir ki, daha sonra sahabe olma şerefine eren bir zat şöyle der: "Cahiliye devrinde Allah Resûlü'yle bir yerde buluşmak üzere anlaşmıştık. Ben verdiğim sözü unuttum. Üç gün sonra hatırladığımda koşarak anlaştığımız yere gittim. Baktım ki Peygamber Efendimiz orada bekliyor. Bana ne kızdı ne de darıldı. Sadece, *"Ey genç! Bana meşakkat verdin; üç gündür seni burada bekliyorum."*[3] dedi.

Emanet de bir peygamber sıfatıdır. Efendimiz o kadar emindi ki, Mekke halkı, henüz gün yüzü görmemiş kızlarını birine emanet edecek oldukları zaman bile akıllarına ilk gelen O'ydu. Çünkü, Efendimiz'in gözlerinin içine kat'iyen haram girmemişti, giremezdi; Mekkeliler bunu bilir, O'nun iffet ve ismetine

şehadet eder ve O'nu "Muhammedü'l-Emîn" diye çağırırlardı. Efendimiz'in hayatına ve ahlâkına baktığımızda, O'nun tam bir emniyet ve güven insanı olduğunu görürüz. Emin olma, emanete hıyanet etmeme, herkese emniyet telkin etme ve aynı zamanda imanın sadık temsilcisi olma gibi hususlar O'nun şahsiyetiyle bütünleşmiştir. Zaten, Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden biri de "Mü'min"dir. Çünkü O, güven kaynağıdır. Peygamberleri güvenli kılan ve onları emniyet sıfatıyla serfiraz eden de yine O'dur. Öyle ise, emniyet, güven, emanet ve iman dediğimiz mesele, bizi peygamberlere ve önemli bir ölçüde peygamberleri de Allah'a bağlar.

Efendimiz'in çok ehemmiyetli özelliklerinden bir diğeri tebliğ vazifesini, yani, İslâm hakikatini anlatmayı veya "emr-i bi'l-mâruf, nehy-i ani'l-münker"i hayatının gayesi bilmesiydi. O gelmeseydi, "Biz neyiz? Nereden geliyor ve nereye gidiyoruz?" gibi müthiş sorular, sürekli bir matkap gibi beynimizi delip duracaktı. Biz Efendimiz sayesinde anladık ki, dünyaya gelişimiz bir gayeye bağlı olduğu gibi, buradan gidişimiz de bir hikmete mebnidir. Ölüm, yokluk ve hiçlik değil, o sadece bir mekân değiştirmek ve vazifeden terhis edilmektir. Kabir ise, ahiret âlemine açılan bir kapı ve bir bekleme salonudur. Biz Peygamberimiz sayesinde öğrendik ki, bizim en büyük vazifemiz nâm-ı Celîl-i İlâhî'yi ve Efendimiz'in adını bayraklaştırmak, dünyanın dört-bir yanında dalgalanmasını sağlamak; bunu yaparken de akıllıca davranmak, O'nun hayatında örneklerini gördüğümüz fetanetle hareket etmektir.

Fetanet, peygamber mantığı demektir. Bu mantık, ruh, kalb, his ve letâifi bir araya getirip mütalaa edilecek hususu bütün olarak ve her yanıyla ele almanın adıdır. Efendimiz, Allah'tan getirdiği mesajları ve elçiliğine terettüp eden hususları insanlığa takdim ederken, onu yolunca ve usûlünce yapmıştır. O, insanı bir bütün olarak ele almış ve vereceği mesajları da böyle bir bütünlük içinde takdim etmiştir. Onun için de, nebinin tebliğ vazifesinde, akıl, mantık, kalb, gönül, his ve duygulardan hiçbiri kat'iyen terke uğramamış ve vahyin aydınlatıcı tayfları dışında bırakılmamıştır. Ayrıca, Efendimiz'in emir ve tavsiyelerine muhatap olan insanlar da derece derecedir. Bunlardan bir kısmı, din ricalidir; bir kısmı, tamamen felsefî meselelere dalmış, âdeta bütünüyle bir mantık ve muhakeme insanıdır; bazıları, ticarî ve iktisadî sahada uzman olanlar; diğer bir kısmı harp meydanlarında yetişmiş kumandanlar, büyük siyasî dehalardır; büyük bir bölümü de bedevî insanlardır. Bunların hepsinin kendilerine göre problemleri vardır. Fakat Allah Resûlü, öyle söz söylemiş ve öyle izahlar yapmıştır ki, bedevîsinden en medenîsine kadar herkes, bu sözlerden kendine ait hisseyi alabilmiştir.

Günahlar, Ahh Günahlar!..

İşte her insan, Efendimiz'de zirve noktada örneklerini gördüğü bu güzel sıfatların hepsine sahip olmayı isteyebilir. Bu âlî sıfatlara talip olarak diyebilir ki, "Allahım, Sen Efendimiz'den sonra peygamber yaratmazsın. Çünkü hatimeyi çekmiş, 'bu son' demiş ve peygamberlik sarayının Sultanını göndermişsin. Fakat ben de, Peygamberimizi üsve-i hasene olarak gönderip O'nunla bize gösterdiğin güzel ahlâkla ahlâklanmak istiyorum; O'ndaki evsâf-ı âliyeye talibim. Beni de öyle sadık eyle, O'nun gibi emin kıl; beni de tebliğ insanı yap, o vazifeyi eda ederken fetanetli hareket etmeye muvaffak eyle. O'na yetişmem mümkün değil ama O'nun ardında yürümeme de bir mâni yok. Peygamberliğe talip değilim, böyle bir talep en başta Sana karşı saygısızlıktır; fakat peygamberâne evsâfa talibim. Bana da o evsâfı nasip et ki, elimi uzattığım her yerde Senin rızanı tahsile muvaffak olayım."

Evet, bu duygu ve düşüncede olmak, tamamiyete ve kemale talip olmaktır. Fakat siz tamamiyete talip olsanız da, niyetinizle bunu isteyip davranışlarınızı ona göre ayarlasanız ve insan-ı kâmil ufkunu yakalama yolunda gayret etseniz de hata etmek, bazen tökezlemek, kimi zaman eksik ve noksan yapmak mukteza-yı beşeriyettir. Bundan dolayıdır ki, Allah Resûlü, كُلُّ النَّاسِ خَطَّاءٌ demiş ve خَطَّاءٌ kelimesini özellikle kullanarak hata yapmanın insanın tabiatından olduğunu, onun çok büyük hatalar yapabileceğini ifade etmiştir. Daha sonra da, وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ *"Hata edenlerin en hayırlısı hata ettikten sonra hemen tevbe ile onu silmeye çalışandır."*[4] buyurmuştur. Demek ki, bu yavuz hataları, bu sevimsiz kabahatleri ortaya koyan insanların en hayırlısı hata eder etmez, kabiliyetine, seviyesine göre, tevbe, evbe, inâbe kurnalarına koşarak hemen arınıp yeniden Allah'a yönelendir. Öyleyse biz, mükemmeliyete talip olsak da, muktezâ-yı beşeriyet bazı zaaflarımız nüksettiği yerde, mânen hastalanabilir, sürçüp düşebiliriz. Önemli olan düşüp kalmamak, düşüp kalkmaktır. Düşer düşmez hemen kalkıp Seyyidina Hazreti Âdem gibi: رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا *"Rabbimiz kendimize zulmettik."*[5] deyip, nefsin zulmünden Cenâb-ı Hakk'a sığınmaktır.

Hata karşısında Âdem tavrı ortaya koymak çok önemlidir; Allah'ın kapısında akıllıca hareket etmeyi Hazreti Âdem'den öğrenmek lazımdır. Onunki bir zelledir; mukarreb hatasıdır. Buna rağmen Hazreti Âdem, zellesinin hemen ardından Rabbine yönelmiş; şeytan ise, temerrüdünde devam etmiştir. İşte bu noktada, sürçüp düşen ile bilerek başkaldıran birbirinden ayrılmıştır. Biri, Cennetten çıkarılacağı sırada dahi kalbî teveccühünü devam ettirmiş, Hakk'ın

kapısına karşı vefalı ve sadık olmuş, Rabbiyle münasebetlerini tamamlamaya çalışmıştır. Diğeri ise, mütemadi bir inişe geçmiş; kibir, gurur ve isyanından dolayı her geçen dakika biraz daha gayyâya yuvarlanmıştır.

Hazreti Âdem'in çocukları olarak biz de hataların ağına takılabilir ve onlar cibilliyetimiz üzerinde ciddi tesir icra edince, aradığımız mükemmeliyete giden yollarda bir tereddüt yaşayabiliriz. Kâmiliyet ve tamamiyeti yakalamak adına yürürken tökezleyebilir ve bir hendeğe düşebiliriz. Fakat insan için, düşüp kalmak değil; düşse de hemen kalkmaktır esas olan. Değişik münasebetlerle arz ettiğim gibi; elden geldiğince günaha en az hayat hakkı tanıma civanmertliğini göstermek çok önemlidir. Gözün bir harama kaysa, bu günahın üzerinden bir dakika bile geçmeden, o günahtan sıyrılmak için hemen huzura koşmalı, Allah'ın huzurunda af fermanı arayacağın bir seccade bulmalı, başını yere koymalı ve tevbe etmelisin. Günahın canlı kalmasına meydan vermemelisin; çünkü Efendimiz'in ifadesiyle, işlenen her günah ruhta yaralar açar; kalbde bir leke bırakır ve aynı zamanda her günah bir başka günahın davetçisi olur. Eğer günah tevbeyle çabuk silinmezse, Üstad'ın dediği gibi, bir günah, bir günah, bir günah daha derken ona inzimam eden diğer günahlarla kalbde hatm olur, hafizanallah, kalb mühürlenir. Bundan dolayı, "Her günah içinden küfre giden bir yol vardır."[6] Evet, insan günah işlemekle ne kâfir olur, ne de küfürle iman arasında bir menzile asılı kalır. Fakat şurası da bir gerçektir ki; günah işleyen insan imandan bir adım uzaklaşmış, küfre de bir adım yaklaşmış olur. Eğer, iki günah işlerse, iki adım atmış ve küfre iki adım yaklaşmış, kendisiyle küfür arasındaki mesafeyi daraltmış olur. Bundan dolayı, hakiki bir mü'min, özellikle alerjik bir insanın arı veya akrep sokması gibi şeylerden sakındığı gibi günahlardan sakınmalı; yılandan, çıyandan kaçtığı gibi günahların en küçüğünden bile kaçmalıdır. Çünkü, tamamiyetin ve kemâlin tâlipleri aradıklarını ancak böyle bir teyakkuzla bulabilirler.

Peygamber Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde, *"Üç haslet vardır. Bunlar kimde varsa imanın tadını duyar: Allah'ı ve Resûlünü her şeyden ve herkesten daha çok sevmek; bir kulu sırf Allah rızası için sevmek; Allah, imansızlıktan kurtarıp İslâm'ı nasip ettikten sonra tekrar küfre, inançsızlığa düşmekten, ateşe atılmaktan korktuğu gibi korkmak."*[7] buyurmaktadır. Demek ki imanın tadını almanın ilk şartı, "Allah'ı ve Resûlü'nü her şeyden artık sevmek"tir. Bu sevgi, insanı "Allah için sevme" mülâhazasına taşıyacaktır. Bunu da hidayet yolundan ayrılma korkusuyla tir tir titreme ve günaha, dalâlete girme endişesiyle sürekli teyakkuzda yaşama hâli takip edecektir. Evet, sevgi iradî olarak başlar. Sonra gayr-i iradî bir muhabbete inkılap eder. İnsanlara karşı duyulan mecazî sevgilerin başlangıcında bile bir irade söz konusudur; bir

görme, bir karşılaşma, bir görüşme vardır ve bunlar iradîdir. Bu mevzuda iradî bir adım atılınca zamanla gayr-i iradî alâka başlar. İşte, Allah'la olan münasebetlerimizi derinleştirme, Resûlüllah'a karşı alâkamızı daha engin bir sevgiye dönüştürme mevzuunda da işin başı iradedir.

"Hey Mübareç Allah Hey!"

Derin bir muhabbete yürümek istiyorsan iradenin hakkını verecek, Allah'ı tanımaya bakacak, O'nun nimetlerini düşüneceksin; kudret eserlerini seyredecek, arzı senin için nasıl bir beşik yaptığını görecek, bir meşher gibi yarattığı semalara nazar edecek, kâinatı okuyacaksın. Ve bu iradî bakmaların, düşünmelerin, okumaların neticesinde âdeta kendinden geçeceksin. Alvar İmamı'nın derslerine devam eden, ondan feyz alan yaşlı bir zat vardı. Cenâb-ı Hakk'ın ef'âl, âsâr ve esmâsının tecellîlerinden bahsedildiği zaman, Erzurumlulara mahsus o kendine has lisanıyla "Hey mübareç Allah hey!" der ve âdeta kendinden geçerdi. Sen de baktığın her şeyde O'nun mührünü görecek, için için coşacak ve "Hey mübarek Allah hey!" demekten kendini alamayacaksın. Böyle hissedip, böyle görmeye irade adımıyla başlayacaksın ama bir gün gelecek, sen ilâhî üns esintileri sağanağıyla sırılsıklam olacaksın. Öyle ki, artık O'ndan başka hiçbir şey duymayacak, hissetmeyeceksin.

Efendimizle alâkalı bir kitap okusanız, bir şemâile baksanız; meselâ, "Şifâ-i Şerif"e, "Sıfatu's-Safve"ye, hatta "Sonsuz Nur"a göz gezdirseniz, O'na karşı içinizde iradî bir alâka meydana gelecektir. Fakat O'nun hakkında değişik kitaplar okumaya, O'nunla alâkadar olmaya devam ederseniz bir süre sonra o iradî alâkanız, gayr-i iradî bir sevgiye, aşkın bir muhabbete inkılap edecektir. Öyle ki artık O'nsuz edemeyecek, "Teveccühünden beni mahrum bırakma, Sensiz nefes alamam." diyeceksiniz. "Ben evsiz barksız, yurtsuz yuvasız, çoluksuz çocuksuz edebilirim; fakat Efendimsiz edemem!" diye inleyeceksiniz. Bir Peygamber aşığının "O'nun huzur-u pürnurundan bir an mahrum olduğumu hissetsem ölürüm." dediği gibi siz de O'nsuz yaşayamayacağınıza kanaat getireceksiniz. Bir Şah-ı Geylânî'nin nabzını tutsanız; Hasan Şâzelî, Ahmed Bedevî, Şah-ı Nakşibend, İmam Rabbanî, Akîl Menbîcî, Şeyhu'l-Harrânî ve Ebu'l-Hasan Harakanî gibi Hak dostlarının nabızlarına el vursanız kalblerinin aynı hislerle attığını göreceksiniz. Öyle ki, onlardaki gayr-i iradî bu muhabbet, alâka ve irtibatı gönüllerinden koparmak için elli tane zincir atsalar, Cenâb-ı Hakk'ın bir mekri olmazsa, onu oradan koparmak mümkün olmayacaktır.

Yeis Zincirlerini Kırın!..

Meselenin bir diğer yanına gelince; biz başkaları hakkında hüsnüzanna

memur olsak ve onların tamamiyeti yakalamış olabileceklerini düşünsek de, kendi nefsimize "Ey eksik, pürkusur, zavallı nefsim, bir türlü olgunlaşamıyor, kemali yakalayamıyorsun!" diyebiliriz. Fakat bunu derken yeise düşmemeye de dikkat etmeliyiz. "Yağmur" şairi gibi biz de,

" Yağmur, seni bekleyen bir taş da ben olsaydım
Çölde seni özleyen bir kuş da ben olsaydım
Dokunduğun küçük bir nakış da ben olsaydım
Sana sırılsıklam bir bakış da ben olsaydım"

diyerek O'na karşı aşk u alâkamızı seslendirebiliriz. Ne var ki, zihnimizin bir köşesinde de sürekli "Olduğuma da çok şükür. Ya seni tanımasaydım, ya senin nurundan mahrum kalsaydım." mülâhazasını canlı tutmalıyız. Hani Hazreti Ömer, Yemâme Savaşında kardeşi Zeyd bin Hattâb'ın şehit olduğu haberi karşısında, çok hayıflanmış; "Sabâ yeli estikçe Zeyd'in kokusunu alıyorum." diyerek hüzünlenip ağlarmış. Bir gün şâir Mütemmem bin Nüveyre onu ziyarete gelmiş. Mütemmem'in kardeşi Mâlik de Yemâme Savaşında yer almış ama mürtedlerin safındayken ölmüş. Hazreti Ömer'in hüznünü gören Mütemmen, *"Ey Ömer, Yemâme'de senin kardeşin şehit olup Cennet'e giderken benim kardeşim mürted olarak Cehennem'e girdi. Eğer benim kardeşim de senin kardeşinin gittiği yere gitseydi, ben ona hiç üzülmez ve hiçbir zaman ağlamazdım."*[8] demiş. Malumdur ki, Hazreti Ömer'in hüznü bunları bilmediği için değildi, ama kader-i ilâhîye razı olmakla beraber sevdiklerden ayrılanın kalbinin hüzünlenmesi, gözünün yaşarması da insanın tabiatının icabıydı.

Evet, olduğumuza da hamd olsun; ya sokaklara korku salan şu serâzât, çakırkeyf insanlar gibi olsaydık; ya tâli'sizler safında yer alsaydık… Bu hâlimize de hamd olsun, demeli. Mükemmeliyet ve tamamiyetin peşinde olurken diğer taraftan da meseleye böyle bir hamd ü senâ mülâhazasıyla yaklaşmalı ve kat'iyen yeise düşmemeli. Tamamiyeti arama ve işin ciddiyetini görme insanı ümitsizliğe değil daha fazla gayret göstermeye sevk etmeli..

Bildiğiniz gibi, hayatını ibadetle geçiren Esved b. Yezîd en-Nehâî vefat ederken çok korkuyor ve çok ağlıyor. Gelip diyorlar ki; "Nedir bu hıçkırıklar, günahlarından mı yoksa ölmekten mi korkuyorsun?" Bunun üzerine o büyük Hak dostu, إِنَّ الْأَمْرَ جِدٌّ "Hayır hayır, iş çok ciddi; ben günahlarımdan ya da ölümden değil, küfür üzere ölmekten korkuyorum." diyor. Vefat ettikten sonra rüyada görüyorlar; "Orada ne muamele gördün, nasıl karşılandın?" diye soruyorlar; "Vallahi, nübüvvetle aramda dört parmak bir mesafe kalmış gibi muamele ettiler."[9] cevabını veriyor. Esved b. Yezid, Alkame, İbrahim Nehaî gibi insanlar rıza-yı ilâhiye muhalif bir davranışta bulunma korkusuyla yaşamış,

hayatlarını havf ufkunda sürdürmüş; hayır adına yapıp ettiklerine ve ibadet u taatlerine hiç bel bağlamamış, imanlı olarak ölememe endişesini hep taşımışlardır ama bütün bunlara rağmen ümitsizliğe de kat'iyen düşmemiş, rahmet-i ilâhiyenin onların imdadına da yetişeceği recasını gönüllerinde hep canlı tutmuşlardır. Allah dostlarının hiçbirisi yeise düşmemiştir; çünkü Hazreti Üstad'ın ifadesiyle; Yeis, mâni-i herkemâldir.[10] Ümitsizlik hastalığına yakalananların kemale ve tamamiyete yürümeleri mümkün değildir. İnsanın kendisini yetersiz, eksik ve nâkıs görmesi onu ümitsizliğe değil, bilakis eksiklerini tamamlamak için daha ciddi bir cehd u gayrete sevk etmelidir. M. Âkif'in meşhur şiiri bu hususta ne tatlı ve yürekten bir çağrıdır:

Ey dipdiri meyyit, "İki el bir baş içindir."
Davransana... Eller de senin, baş da senindir!
His yok, hareket yok, acı yok... Leş mi kesildin?
Hayret veriyorsun bana... Sen böyle değildin.
Kurtulmaya azmin neye bilmem ki süreksiz?
Kendin mi senin, yoksa ümîdin mi yüreksiz?
...
Ye's öyle bataktır ki; düşersen boğulursun.
Ümîde sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!
Azmiyle, ümidiyle yaşar hep yaşayanlar;
Me'yûs olan rûhunu, vicdânını bağlar
...
Feryâdı bırak, kendine gel, çünkü zaman dar...
Uğraş ki: telâfi edecek bunca zarar var.
Feryâd ile kurtulması me'mûl ise haykır!
Yok, yok! Hele azmindeki zincirleri bir kır!
'İş bitti... Sebâtın sonu yoktur!' deme, yılma.
Ey millet-i merhûme, sakın ye'se kapılma.

Biliyor musunuz, korkudan yüreğimin ağzıma geldiği anlar çok olmuştur!.. "Acaba ölünce bir çukura mı yuvarlanırım, ne olur benim hâlim?" gibi endişeler zihnimi, hayalimi sarınca saatlerce kıvrandığım, uyuyamadığım geceler vardır. Ama eksiklerime, daha iyi bir kul olma adına fevt ettiğim fırsatlara rağmen, hiçbir zaman yeise, ümitsizliğe düşmedim. Rüyalarda insanlar bazen harikuladeden olarak uçar ya; koşuyorsunuzdur doludizgin, beklemediğiniz anda bir uçurum geliverir önünüze. Aslında o uçuruma yuvarlanmanız muhtemeldir; fakat rüyadaki o fevkalâde uçma kabiliyetinizle

aşar geçersiniz bütün uçurumları. İşte, ümitsizliğe düşebileceğim anlar olmuştur, mehib bir dağ gibi ufkumun önüne geçen ve onu karartan hâdiseler yaşamışımdır ama Allah'ın rahmeti rüyadaki uçma kabiliyeti gibi imdadıma yetişmiştir her defasında rahmet-i ilâhiye iki kanat hâline gelmiş, en çaresiz anlarımda bile rahmetin enginliğine bağlılık bir kurtuluş kaynağı olmuştur.

Hâsılı, kemâle ve tamamiyete talip olma kadar yeise düşmeme de çok önemlidir. "Tam olamadım" deyip sa'ye sarılma bir fazilet olsa da, "olamadım" duygusundan dolayı "olma" düşüncesinden bütün bütün vazgeçme de bir aldanmışlıktır.

1 Mâide sûresi, 5/3.
2 Hac sûresi, 22/11.
3 Ebû Dâvûd, *edeb* 82; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 7/59.
4 Tirmizî, *kıyâmet* 49; İbn Mâce, *zühd* 30; Dârimî, *rikak* 18.
5 A'râf sûresi, 7/23.
6 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.9 (İkinci Lem'a, Birinci Nükte).
7 Buhârî, *îmân* 9; Müslim, *îmân* 67.
8 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/377-378.
9 Bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 2/103-104; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 9/12.
10 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.54.

Mesih Nerede, Mehdi Kim?

Soru: *Mesih ve Mehdi kimdir?*

Cevap: Mesih, Hazreti İsa'nın (aleyhisselâm) isimlerinden biridir. İsa'ya (aleyhisselâm); her türlü günahtan korunmuş olması; dokunduğu hastaların Allah'ın izni ile şifa bulması; yeryüzünde çok seyâhat edip sesini soluğunu her tarafa duyurması sebebiyle bu ismin verildiği rivayet edilmektedir. Ayrıca, Mesih, İbrânî dilinde mübarek mânâsındadır. Hazreti İsa'nın şeref ve faziletini ifade etmek için de ona Mesih denilmiş olabilir. Diğer taraftan, kıyamete yakın ortaya çıkacağı bildirilen Deccâl'a da, gözünün biri âdeta silik olduğu veya ortaya çıktığında, yeryüzünü kısa zamanda dolaşacağı için Mesih denmiştir.

Mehdi ise, hidayete ermiş, sırat-ı müstakîme yönlendirilmiş kimse demektir. Mehdi, zulüm ve adaletsizliğin her tarafı kapladığı bir zamanda gelip yeryüzünü adaletle dolduracağı ve İslâm'ı hâkim kılacağı söylenen, Ehl-i Beyt'ten olacağı işaret edilen halaskârdır.

İtikadî bağların zaafa uğradığı, amelin terk edildiği, muamelâtın tamamen gözden çıkarıldığı dönemlerde kurtarıcı bir zatın beklenmesinin tarihi çok eskilere dayanır. Yahudiler de, Hristiyanlar da hatta onlardan önceki insanlar da ömürlerini hep bir kurtarıcı bekleyişi içinde geçirmiş; özellikle de zulme uğradıkları, gadre maruz kaldıkları zamanlarda böyle bir halaskâr beklemişlerdir. Peygamberlik silsilesinin devam ettiği devirlerde beklenen bir peygamber, bir Mesih'tir; Peygamber Efendimiz'den sonra da hemen her dönemde bir müceddit, bir kurtarıcı beklenmiştir; ama artık beklenen, bir peygamber değil, O'nun soyundan gelecek bir rehber, bir Mehdi olmuştur. Fakat o da, Allah tarafından gönderilmiş bir elçi gibi algılandığından ve Fukahâ-yı Erbaa'dan (İmam Âzam, İmam Malik, İmam Şafiî ve İmam Ahmed İbn Hanbel), kutuplardan, gavslardan ve hatta Kutbü'l-İrşad'dan daha büyük olduğuna işaretler bulunduğundan ona gösterilen tâzimi ifade etmek için "er-Resûl" sıfatı ile beraber Mehdi-i Resûl şeklinde anılagelmiştir.

Soru: *Bir mehdi beklentisi içinde olmak dinimizin esaslarına uygun mudur? Mesih ve Mehdi bekleyişinin dinî temelleri nelerdir?*

Cevap: Zamanla bir kurtarıcının gelip, o dinin mensuplarını, yaşadıkları sıkıntılardan kurtaracağı inancı bütün dinlerde vardır. Öteden beri böyle bir kurtarıcı, bir halaskâr, hidayet edici bir insan, bir Mesih ve bir Mehdi hep beklenmiştir. Bu bekleyiş, bir yönüyle de ehl-i imanda kuvve-i mâneviyeyi takviye etmek için değişik tecdid dönemlerinde insanların yenilenme azmini kamçılamıştır. Hatta denebilir ki, böyle bir bekleyiş belli ölçüde Hazreti Musa

ve Hazreti İsa gibi peygamberlerin etrafında kümelenmeye vesile olmuştur. O devirlerdeki insanlar "Daha evvelki peygamberlerin haber verdiği güçlü irade, güçlü azim bu!" demişlerdir. Meselâ, Hazreti Yahya, Ahd-i Cedîd'in ifadelerine göre, *"Ben sizi suyla vaftiz ediyorum, ama benden daha güçlü olan geliyor. Ben O'nun çarıklarının bağını çözmeye bile layık değilim. O sizi Kutsal Ruh'la ve ateşle vaftiz edecek."* deyip durmuş, kendisi de bir peygamber olmasına rağmen aynı zamanda halazâdesi olan Hazreti İsa'yı, o pek parlak Nâsıralı genci dinleyince, onun cemaat üzerindeki tesirini, dolu dolu heyecanını görünce, *"Beklediğimiz Mesih bu zattır!"*[1] demiştir. Onun müjdesi herkeste bir heyecan ve intizar hâsıl etmiş; Hazreti İsa'ya şehadeti de, havârîlerin onun etrafında toplanmalarını hızlandırarak kuvve-i mâneviyelerini güçlendirmiştir.

İsrailoğulları tarihleri boyunca sürekli bir Mesih beklemişler, kendilerini "vaad edilmiş topraklar"a götürecek bir lider arayışında olmuşlardır. Kutsal kitaplarında da, bekledikleri halaskârın vasıflarını, özelliklerini görünce de intizarları âdeta nâra dönüşmüş, bir kurtarıcı arayışıyla kavrulmuşlardır. Ne var ki, kutsal metinler tercüme edilirken ya da nesilden nesile aktarılırken aslî kaynaklar tahrif edilmiş ve ifadeler değiştirilmiş; neticede o ince meseleyi de bir buğu sarıvermiş. Bir buğulu cam arkasındaki eşyâ ne kadar net görünüyorsa, işte o mevzu da o kadar görünür, anlaşılır olmuş. Nihayet, İsrailoğulları, senelerce bekledikleri kurtarıcıyı karşılarında bulsalar da, çepeçevre kuşatıldıkları buğu ve sisten dolayı bakış zâviyesinde bir kırılma yaşamış ve inkâra sapmışlar. Re'fet ve şefkatle gelen, herkesi kucaklayan Hazreti Mesih'i inkâr etmiş, sürgünlere göndermiş, eziyetlere maruz bırakmış ve hatta onu asmak için darağacı bile hazırlamışlar. "Sen o değilsin." demiş durmuşlar.

Hazreti Mesih'den sonra da bir kurtarıcı bekleyişi devam etmiş; hem Hazreti İsa, hem de ondan önceki peygamberler tarafından müjdesi verilen, bütün vasıflarıyla bilinen ve aranan bir peygamber olarak, İnsanlığın İftihar Tablosunun, asırlarca yolları gözlenmiştir. Şam yolunda rahip Bahîra Allah Resûlü'ne: *"Sen peygamber olacaksın. Ah keşke senin nübüvvetini ilan ettiğin güne yetişebilsem, yetişebilsem de ayakkabılarını taşısam ve sana hizmet edebilsem."*[2] derken böyle bir beklentiye tercüman olmuştur. Aşere-i Mübeşşere'den meşhur sahabi Saîd b. Zeyd'in babası ve Hazreti Ömer'in amcası olan Zeyd, *"Ben bir din biliyorum ki onun gelmesi çok yakındır; gölgesi başınızın üzerindedir. Fakat bilemiyorum ki ben o günlere yetişebilecek miyim?"*[3] diyerek son nefeslerini alıp verirken o arayışı seslendirmiştir. Ne var ki, O gelince, pek çokları yine aynı hataya düşmüş, değişik sâiklerle yine "Sen o değilsin." demişler. Bununla beraber, peygamber

kendilerinden olmadığı için ya da dünyalık menfaatlerini kaybetme korkusuyla bazıları O'nu kabul etmese de senelerce dilden dile dolaşan müjde ilk sahabe efendilerimizin İslâm saflarında yerlerini almalarında, Ensâr'ın gelip Akabe'de Efendimiz'e bağırlarını açmalarında çok etkili olmuş. Evet, ashab-ı Resûl'ün, müşriklerin o kadar saptırma ve baştan çıkartma gayretlerine rağmen Efendimiz'in etrafında bünyan-ı mersus gibi kenetlenmeleri, Uhud darbesi karşısında sarsılmamaları ve Hendek savaşında dimdik ayakta durmalarında o meselenin önemli tesiri vardır. Efendimiz'in şahsiyetinin, görüntüsünün, mesajının, inandırıcılığının, emniyetinin, sadakatinin, vefasının ve fetanetinin tesiri olduğu gibi öyle bir bişâretin tesirinin olduğu da inkâr edilemez.

Meselenin dinî temellerine gelince; Hazreti Mesih'in ahir zamanda tekrar dünyaya döneceğini ve bu nüzûl keyfiyetini bildiren yaklaşık yüz kadar hadis-i şerif vardır. Bu hadislerden en az kırk kadarı, hadis kriterleri açısından sahih sayılır, yani erbabınca itimat edilen hadislerdir. Yirmi kadarı da hasen kabul edilmektedir, yani, ondan bir derece düşük de olsa sıhhatine güven duyulan hadislerdir. Yirmi-otuz tane de zayıf hadis vardır. Meselâ, Buhârî, Müslim, Tirmizî gibi kaynaklarda zikredilen bir hadiste Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, adaletli bir hükümdar olarak Meryem oğlu İsa'nın aranıza inmesi yakındır. Haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak ve bolca mal dağıtacak. Mal o kadar çoğalacak ki, artık kimse onu sadaka olarak kabul etmeyecek."*[4] buyurmaktadır. Yine Müslim ve Ahmed İbn Hanbel'in rivayet ettikleri bir başka hadiste de: *"İsa b. Meryem nâzil olunca Müslümanların emiri: "Buyurun bize namaz kıldırın." diyecek, Hazreti İsa da: 'Hayır, siz birbirinizin emirisiniz. Bu Allah'ın İslâm ümmetine bir ikramıdır' diyecektir."*[5] buyrulur.

Kur'ân'da bu konuyu sarih olarak ifade eden bir âyet yoktur. Fakat bazı büyük âlimler, meselâ bu mevzudaki hadisleri de cem' eden Hindistanlı Allâme Keşmirî, dört âyetin ahir zamanda Hazreti Mesih'in ineceğine işaret ettiğini söylemişlerdir.[6] Bu âyet-i kerimeler şunlardır: *"Beşiğinde de, yetişkinliğinde de insanlara hitap edip onlarla konuşacak, salih insanlardan olacaktır.";*[7] *"Kitap ehlinden her biri ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir.";*[8] *"Doğduğum gün, öleceğim ve diri olarak gönderileceğim gün bana selâm olsun."*[9] ve *"O, kıyamete bir alâmettir."*[10]

Mehdi ile alâkalı hadis-i şeriflere de üç örnek vermek yerinde olsa gerektir: *"Mehdi bizden, Ehl-i Beyt'tendir. Allah onu bir gecede zafere erdirecektir."*[11] *"Mehdi, Fatıma evlâdındandır."*[12]; *"Dünya hayatının sona*

ermesine bir gün bile kalsa, Allah zulümle dolu olan dünyayı adaletle dolduracak Ehl-i Beyt'ten birini gönderecektir."[13]

Cenâb-ı Hak, rahmetinin eseri olarak her bir fesad-ı ümmet zamanında bir muslih, bir müceddid, bir halife-i zîşan, bir kutb-u âzam, bir mürşid-i ekmel ya da bir nevi mehdi hükmünde mübarek zatları göndermiş, fesadı izale edip milleti ıslah etmiş, din-i Ahmedîyi muhafaza buyurmuştur. Bu hususu nazara veren ve siyaset sahasında Mehdi-i Abbâsî, diyanet âleminde Gavs-ı Âzam, Şâh-ı Nakşibend, aktâb-ı erbaa ve on iki imam gibi zatları misal gösteren Bediüzzaman der ki, "Madem O'nun âdeti öyle cereyan ediyor, ahir zamanın en büyük fesadı zamanında, elbette en büyük bir müçtehid, hem en büyük bir müceddid, hem hâkim, hem mehdi, hem mürşid, hem kutb-u âzam olarak bir zat-ı nuranîyi gönderecek ve o zat da Ehl-i Beyt-i Nebevîden olacaktır.[14] Bediüzzaman, Mehdi ile alâkalı hadislerin zayıf olduğu iddiasına karşı da, "Hangi mesele var ki, bazı kitaplarda ona ilişilmesin? Hattâ İbnü'l-Cevzî gibi büyük bir muhaddisin bazı sahih ehâdîse mevzu dediğini, âlimler taaccüple nakletmişler. Hem her zayıf veya mevzu hadîsin mânâsı yanlıştır demek değildir. Belki an'aneli sened ile hadîsiyeti kat'î değildir demektir. Yoksa mânâsı hak ve hakikat olabilir."[15] buyurmuştur.

Soru: *Mesih ve Mehdi bekleyişinin suistimal edildiği dönemler de olmuş mudur?*

Cevap: İslâm tarihinde mehdiyet makamına yakın bir konum ihraz eden pek çok insan gösterilebilir. Meselâ; ciddi ıslahatı, çizgisindeki istikameti, seleflerine karşı saygısı, Sahabî'ye hürmeti, dini meselelerdeki mûtedil ve müstakim düşüncesi gibi hususiyetleriyle Abbasîler'den Mehdi (rahmetullahi aleyh) bir mânâda mehdidir. Emevîler içinde Ömer bin Abdülaziz bir mehdidir. Ebû Hanîfe'den İmam Rabbanî Faruk-u Serhendî'ye, ondan da İmam Gazzalî ve Mevlâna Halid-i Bağdadî'ye kadar mehdiyet vasıflarını hâiz gibi görülen bazı büyükleri zikretmek mümkündür. Onlar iddiasız, samimi, beklentilere girmeden dine hizmet etmişler, mehdilik iddiasında kat'iyen bulunmamışlar, onların faziletlerini gören halk da etraflarında toplanmış ve bir hizmet salih dairesi oluşturmuşlardır. Ne var ki, diğer taraftan da bu mülâhaza, bir kısım fırsatçılar tarafından sürekli istismar edilmek istenmiştir.

Daha Peygamber Efendimiz hayattayken, Müseylimetü'l-Kezzab, Tüleyhâ, Esvedü'l-Ansî ve Secâh misal peygamberlik iddiasıyla ortaya atılan pek çok yalancı türediği gibi her dönemde "Ahir zamanda gelecek zat benim!" diye meydana çıkan kimseler de olmuştur. O ilkler ve Efendimiz'in vefatından hemen sonra "Ben de Peygamberim!" diyen sekiz tane Deccal gibi her dönemde

“Ben Mesih’im” diyen; hatta Efendimiz hakkında –hâşâ– “O Araplara gönderilmişti, ben daha umûmîyim.” şeklinde şeytanî iddialarda bulunan hasta ruhlular her zaman var olmuştur. Dahası, Mehdi ile alâkalı hadis-i şeriflerde *“Âl-i beytimden bir tanesi zuhur edecek, ismi benim ismime muvafık olacak.”*[16] dendiği için; yani, Mehdi’nin adının Muhammed, Ahmed gibi bir isim olacağına, Efendimiz’in ismiyle Mehdi’ninkinin –günümüzdeki moda tabirle– örtüşeceğine işaret buyurulduğu için az ileri yaşlarda adını değiştiren bir sürü insan çıkmıştır.

Meselâ, Şâtıbî’nin bildirdiğine göre, Mansuriye fırkasının reisi Ebû Mansûr kendisine “Kisf” ismi vermiş, kendisinin Mehdi olduğunu ve Kur’ân-ı Kerim’deki [17]وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا âyetinin kendisine işaret ettiğini, âyetteki كِسْفًا ’in kendisi olduğunu iddia ederek hemen etrafında bir sürü insan toplamıştır. Güya o *“semadan inen bir parça”*dır. Âyetin asıl mânâsına gözünü yumarak sadece semadan inmesi hususiyetini düşünerek, insanların başına inen bir taş gibi olması mülâhazasıyla “Ben Kisf’im” demiştir. Yine Şâtıbî’nin anlattığına göre; kendisini Mehdi diye isimlendiren Rafizî Ubeydullah’ın iki tane müsteşarı varmış; birinin adı Nasrullah, diğerininki de Fetih imiş. Sözde Mehdi onlara “Siz Allah’ın kitabında إِذَا جَاءَ [18]نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ... diye anılan insanlarsınız. Âyet bize bakıyor. İslâm’a fevç fevç dehalet de bizim elimizle olacak.” diyerek güya mehdiliğine deliller gösterirmiş. Şâtıbî gibi ciddi bir insanın anlattığı bu iki misal bile isimlerin ve vasıfların bazen nasıl suistimal edildiğini, nasıl bir fitne unsuru olduğunu ve bir coğrafyayı nasıl kan seylaplarına mahkûm ettiğini göstermesi bakımından yeterlidir.

Bir kurtarıcı bekleme ve bunun istismar edilmesi mevzuu sadece dinî hayatla da sınırlı kalmamıştır. Meselâ, insanların bazıları ekonomik hayat adına da bir kurtarıcı beklemiştir; sosyal hayat adına da bir halaskâr beklemişlerdir. Ekonomi adına kurtarıcı bekleyenler, bütün işçi hareketlerinin sonunda Avrupa’nın kan-irin içinde çağlaması karşısında Karl Marks’a dikkat kesilmişler; yazdığı yazılara, “Manifesto”suna ve “Das Kapital”ine bakarak onu insanlığın, hususiyle de işçi sınıfının, proletarya’nın halaskârı olarak görmüşlerdir. Doktor İkbâl’in –makamı Cennet olsun– “Peyâm-ı Meşrîk” (Şarktan Haberler) kitabında, “Rusya’da bir insan çıktı, Kitapsız Peygamber; halkın telakkisini seslendiriyor.”; yani cahil, görgüsüz, din bilmeyen, çok çeşitli beklentiler içinde bulunan bir tip şeklinde resmettiği Marks’ı bazıları bir Mesih gibi istikbal etmişlerdir. Lenin’den Troçki’ye kadar daha bir sürü kezzap bazı insanlar tarafından bir halaskâr gibi alkışlanmıştır. Bazı

dönemlerde, İslâm dünyasında da, Mısır'dan Sudan'a, Suriye'den Somali'ye kadar hemen her yerde bazılarına kurtarıcı nazarıyla bakılmış, hatta –hâşâ– "O Arapların Peygamberiydi, Medine'nin Peygamberiydi, bu da bizim ki!.." deme dalâlet, cehalet, gaflet ve küfründe bile bulunulmuştur..

Meselâ; Râfizî düşünce, tarih boyunca sürekli Mehdi çıkarmıştır. Muvahhidîn devletini kuran insan Mehdi'dir. Emevî ve Abbasî tarihleri boyunca ortaya çıkan birçok siyasî grup hep liderlerinin Mehdi olduğunu söyleyedurmuşlardır. Hatta Kuzey Afrika'da kurulan ve daha sonra Mısır'a da hâkim olan Şiî Fatımî devletinin ilk hükümdarının Mehdi olduğu inancı bu devleti kuran ve sürdüren kimseler tarafından inanılan bir husustur. Fatımî devletinin başına bir çocuğu getirmişler; peygamber torunu dedikleri o uydurma kurtarıcının etrafında toplanmış ve o meseleyi suistimal etmişlerdir; etmişler ve Müslümanların Haçlı seferleriyle, daha önce Moğol işgalleriyle sarsıldığı bir dönemde onlar istiklallerini ilan ederek fitne ve iftirak çıkarmışlardır. İşte, tahta atın içinde, devlet bünyesine sinen bu insanlar Haçlı ordularına kapıları açmış ve düşmanların istilasını kolaylaştırmış, İslâm'ı arkadan hançerlemişlerdir. Karmatîler de aynı hususu istismar ederek senelerce fitne ve iftiraka sebep olmuşlardır.

Yakın tarihe doğru gelince, Somali Mehdi'sinden Sudan'da çıkan büyük Mehdi'ye –ki onu İngilizler öldürmüş, yakmış, külünü Nil'e savurmuşlardır ve Doktor İkbâl ondan çok dâsitânî bahseder– bir Mesih-i Mev'ud olarak alkışlanan Bahâullah'tan Hind Yogasıyla, meditasyonla meşgul olan, ruh gücünü ortaya çıkarmaya mâtuf bazı riyâzetlerle başı dönünce halüsinasyonlar görmeye başlayan, kendisine önce müceddid, sonra Mehdi-i Mev'ud, İmam-ı muntazar ve en sonunda Mesih-i Mev'ud diyen Gulam Ahmed'e, ondan da kendisini peygamber ilan eden Alija Muhammed'e kadar pek çok insan mehdilik mevzuunu suistimal etmiş ve fitnelere sebep olmuşlardır.

Hususiyle de Râfizîler mehdiyet mülâhazasını çok canlı tutmakta, "On iki imamdan birisi hayatta iken gizlenmiş, ahir zamanda çıkacak" demektedirler. Ne gariptir ki, Abbasîlerin şerrinden kaçtığına ve saklandığına kâil oldukları kurtarıcının ahir zamanda Abbasî fitnesinden daha büyük bir fitnenin olduğu deccaliyet döneminde birden bire zuhur edeceğine, Kaf dağının arkasından çıkıyor gibi çıkacağına inanmaktadırlar. Bu mesele akîde bakımından da sorgulanacak bir husustur: Nasıl gelecek? Gökten mi inecek? Sırr-ı teklif nasıl olacak? Birinin içine girip ondan mı çıkacak? Siz reenkarnasyona mı kâilsiniz? Ulûhiyet hakikatini taşıdığına inanıyorsanız, bu mülâhazanızla acaba hulûl ve ittihaddan mı bahsediyorsunuz? Bu, usûl-i din açısından münakaşası yapılacak husustur ama onlar öyle inanıyorlar.

Aslında, fevkaladeden bir Heraklit bekleyişi mazlum ve mağdur milletlerin kaderî mülâhazaları olmuştur. Hani M. Âkif,

" Sus ey dîvâne! Durmaz kâinâtın seyr-i mû'tâdı,
Ne sandın? Fıtratın ahkâmı hiç dinler mi feryâdı?
Bugün, sen kendi kendinden ümid et ancak imdâdı;
Evet, sen kendi ikdâmınla kaldır git de bîdâdı
Cihan kanûn-i sa'yin, bak, nasıl bir hisle münkâdı!
Ne yaptın? "Leyse li'l-insâni illâ mâ se'â" vardı."

der ya; işte, kendi cehd ve gayretleriyle o bîdâdı kaldırma hakikatine kapalı bir kısım tembel ruhlar, miskin ve âciz fıtratlar gökten gelecek böyle bir Heraklit beklemektedirler. Sünnî dünyaya göre de bunun bir hakikati ve Mehdi bekleme temayülü vardır; fakat Ehl-i Sünnet anlayışına göre ona insan üstü özellikler atfedilmez; toplumu İslâm'a yöneltecek bir yönetici, bir ilim, kalb ve ruh adamı olabileceği ifade edilir.

Soru: *Hazreti İsa'nın tekrar dünyaya inişi nasıl olacaktır? O iniş mânevî bir iniş midir; yoksa şahsen ve cismen nüzûl de gerçekleşecek midir?*

Cevap: İslâm âlimlerinden bazıları, Hazreti İsa'nın şahsen nüzûlünü, Cenâb-ı Hakk'ın hikmetine aykırı bularak, bu nüzûle "şahs-ı mânevî" nüzûlü olarak bakmışlardır. Bazıları da âyet ve hadisleri daha değişik şekilde tevil etmişlerdir. Bediüzzaman Hazretleri ise, Hazreti Mesih'in nüzûlünün şahsen olacağını nefyetmemekle beraber, daha çok şahs-ı mânevî üzerinde durmuş ve Hazreti Mesih'in nüzûlünü, Hristiyanlık âleminin İslâm'a iktida etmesi şeklinde anlamıştır.[19] Hristiyanlığın tasaffisi için Hazreti Mesih'in şahsen nüzûlünü de uzak görmemek gerektiğini ifade ederek, "evet, her vakit melekleri semâvattan yere gönderen, bazı vakitte Hazreti Cibril'in Dıhye suretine girmesi gibi onları insan suretine vaz'eden, ruhanîleri âlem-i ervahtan gönderip beşer suretinde temessül ettiren, hattâ ölmüş velilerin ruhlarını cesed-i misaliyle dünyaya gönderen bir Hakîm-i Zülcelâl, değil semâ-i dünyada cesediyle bulunan ve hayatta olan Hazreti İsâ'yı, belki âlem-i ahiretin en uzak köşesine gitseydi ve hakikaten ölseydi, yine şöyle bir netice-i azîme için ona yeniden ceset giydirip dünyaya gönderirdi."[20] demektedir. Üstad, temelde meseleye böyle yaklaşırken, nüzûl keyfiyetiyle alâkalı hadislerde zikredilen Şam'da Ak Minare'ye inmesi, bir atın üzerine binmesi.. vb. hususlarda da kat'iyen tafsilata girmemiştir.

Evet, Hazreti Mesih'in bir şahs-ı mânevî olarak inmesini çok uzak görmüyorum. Olabilir, o ruh, o mânâ inebilir. Buna kimsenin itiraz etmeye de hakkı yoktur. Şahs-ı mânevî olarak gelecek demek, bir şefkat ruhu, bir merhamet mânâsı öne çıkacak, insanlar üzerinde bir rahmet esintisi belirecek..

insanlar birbirleriyle anlaşacaklar, uzlaşacaklar demektir. Daha önce de arz etmiştim; diyalog ve hoşgörü adına değişik kiliselere gidilip “Gelin Kur’ân’ı beraber okuyalım.” deniliyor. Değişik yerlerde “Siz de bizim İncil derslerimize iştirak edin.” diyorlar. Bu gidip gelmelerle Kur’ân’a göre bir Hazreti İsa inanışı çıkıyor ortaya. Kiliseden, Efendimiz’e de inanan, kendilerine “Müslüman İsevîler” diyen insanlar çıkabiliyor. Bunu, İseviyetin tasaffisi, mesihiyet ruhunun mukaddimesi saymada bir mahzur görmüyorum.

Soru: *Mesih ve Mehdi’nin gelişine inanmamak insanı dinden çıkarır mı? Nüzul-ü İsa ve zuhur-u Mehdi’ye iman dinin esaslarından mıdır?*

Cevap: Mesih ve Mehdi ile alâkalı hadis-i şerifler ve ümmetin kabulü esas alınınca nüzûl-ü İsa’ya ve zuhur-u Mehdi’ye inanmak Efendimiz’e îtimadın ve güvenin ifadesidir denilebilir. Fakat bu mevzu Maturidî ve Eş’arî gibi Ehl-i Sünnet imamlarının eserlerinde işlenmemiş ve ele alınmamıştır. Ayrıca fer’î bir konu olduğundan ve âhad habere dayandığından dolayı bunu inkâr küfre sebeb olmadığı için ilk dönem akaid kitaplarına da yansımamıştır. Bununla birlikte, Şiâ’nın bütün kollarında Mehdilik önemli bir husustur ve Mehdi beklentisi sürekli işlenerek hep canlı tutulur. Şiâ’nın gizli imamı Mehdi’dir. Şiâ’ya göre bu gizlilik mutlaka bir gün sona erecek, yeryüzündeki bu zulüm ve adaletsizlikler yok olacak ve tarih boyunca haksızlığa uğratılan Ehl-i Beyt’in intikamı alınacaktır.

Evet, bu mevzu mü’minlerin “âmentü” erkânına inandıkları gibi inanmaları gerekli olan meselelerden değildir. Âmentü’de ifade ettiğimiz altı iman esası; Allah’a, Meleklerine, (bütün) kitaplarına, (bütün) peygamberlerine, ahiret gününe (ve ahiret ahvaline) ve kaza-kadere (hayır ve şerrin Allah’tan, O’nun yaratması ve takdiri ile olduğuna) kesin olarak inanmaktır. İmanın rükünleri kabul ettiğimiz bu altı esas arasında hurûc-u Mehdi ve nüzûl-ü Mesih yoktur. Eğer bunlar erkân-ı imaniye ölçüsünde mutlaka inanılması gereken, inanmayanı küfre götüren meseleler türünden olsaydı, bunları da Sahib-i Şeriat erkân-ı imaniye arasında sayardı. Erkân-ı imaniye’nin sayıldığı hadis-i şeriflerde Mehdi ya da Mesih’in zikri yoktur. Yine olsaydı, Ehl-i Sünnet imamları bunlara da erkân-ı imaniye arasında yer verirlerdi. Fakat az önce de dediğim gibi ne Maturîdî ne Eş’arî ne de bir başka ehl-i sünnet imamı Mehdi ve Mesih’e imanı erkân-ı imaniyeden biri olarak saymamışlardır. Bu sözüme itiraz edilebilir ve “Evet, mutlak mânâda erkân-ı imaniye içinde yok ama, Kitab’a inanmakla mükellef değil miyiz? Kur’ân’da dört âyetin Hazreti Mesih’in ineceğine, Mehdi’nin zuhur edeceğine işaret ettiğinden bahsediliyor.” denebilir. Hazreti Mesih’in ve Mehdi’nin âdil, muksıt bir insan olacağına, “kıst”ı (insaf, merhamet ve adaleti) temsil edeceğine dair işaretler varsa da bu konuda sarâhat

yoktur. Şüphe ve tereddüde meydan vermeden yani sarih bir şekilde ifade edilmediğine göre bu işaretler müteşâbihtir. Müteşabih olunca da, o mevzuda mülâhazaya alınabilecek pek çok mânâlar vardır. Bir kelimeyi, bir mefhumu ve bir mantuku ortaya koyduğunuz zaman, o nass ölçüsünde bile olsa, sarih ifade edilmemiş ve bir zahire bağlanmamışsa pek çok ihtimal ve yorumdan herhangi birine mutlak inanmak şart değildir. İşaret edilen, adalet vasfıyla resmi çizilen, fotoğrafı ortaya konan insan, meselâ, Ömer bin Abdulaziz de olabilir, Mehdi-i Abbasî de. Öyleyse, Mehdi-i Muntazar çoktan gelip gitmiştir.

Hatta bir başkası, âyet-i kerimelerin ortaya koyduğu fotoğrafın Hazreti Fatih'e çok yakıştığını, ona uygun geldiğini söyleyebilir. Fatih'in asıl adı da Muhammed'dir, hadislerin ifade ettiği gibi Efendimiz'in ismine tam uyuyor. Hâkim'in Müstedrek'inde geçen İstanbul'un fethiyle alâkalı hadis-i şerifi[21] de nazara alırsanız, zaten Efendimiz'in iltifatına ve övgüsüne de mazhar olmuş bir insan. Dahası denebilir ki, şekli şemâili de Efendimiz'in şemâiline çok benziyor. Soyunun Ehl-i Beyt'e dayanmadığını da kimse söyleyemez. Öyleyse, boşuna bir Mehdi-i Muntazar bekliyorsunuz. İşte Fatih; gelmiş, fonksiyonunu eda etmiş; dünyanın, hususiyle Bizans cebri ve zulmüyle inlediği bir dönemde bir sulh, sükun ve huzur devleti tesis etmiş ve adl u kıst ile doldurmuş dünyayı ki bu tam Mehdi'ye göre bir iş. Fakat biri dese ki, "Ben Fatih'in Mehdi olduğunu kat'iyen kabul etmiyorum." Bunu söyleyen bir insan yine mü'mindir, dinden çıkmış olmaz; zira onun mehdiliği tevile, yoruma açık bir mevzudur ve ona inanmak dinin esaslarından değildir. Bu açıdan günümüzde de bir deli, bir ruh hastası çıksa ve "Ben Mesih'im veya ben Mehdi'yim." dese, onun bu iddiası bizi hiç ilzam etmez.

Soru: *Din düşmanları, bazı samimi Müslümanları ya da onların değer verdiği kimseleri karalamak için "Mesih veya Mehdi olduğunu iddia ediyor." gibi iftiraları da kullanıyorlar. Onların bu iftiralarını ve bazı insanların kendilerini Mesih ya da Mehdi zannetmelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Cevap: Enbiyâ-ı izâm Cenâb-ı Hakk'ın Zâtî tecellîlerini temsil ederler. Hemen her insan üzerinde de, Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden biri daha hâkimdir. Dolayısıyla aynı ismin tecellîsine mazhar olan insanlar, bazen birbiriyle karıştırılabilir. Diyelim ki, Hazreti Mesih bir reşhadır. Bir başkası ise, vilâyet-i kübrâya mazhar olduğundan, seyr-i ruhânîsinde onunla aynı yörüngeyi paylaşır ve seyrini o zatın izinde, onun ekseninde sürdürebilir. Dolayısıyla o zata bakılınca, bazen "asl"a iltibas da söz konusu olabilir. Yani bazen gölge ile asıl karıştırılır. Meselâ; Hızır'ın geçip gittiği yolda bir an yürüyenler bazen Hızır'ın kendisiymiş gibi zannedilebilir. –Bir kısım hüsnüzan kurbanları ve

haddini bilmez benciller müstesna– bazı kimselerin mesihiyet ve mehdiyet iddiaları da işte böyle bir iltibastan kaynaklanmıştır/kaynaklanmaktadır.

Mesih ve Mehdi inancı tarih boyu suistimallere maruz kaldığı gibi günümüzde de hâlâ suistimal ediliyor olabilir ve bundan sonra da peygamberlik iddiasındaki yalancılar, mütenebbîler, Mehdi taslakları ve müteşeyyihler çıkabilir.

Eğer bir insan Kisf gibi, Sudan Mehdisi ya da Somali Mehdisi gibi kendisinin Mehdi olduğuna inanıyor, Mesih olduğunu iddia ediyorsa, bu büyük bir iddia ve bir mübalağa olur. O zaman da meseleyi akîde açısından ele alıp analiz etmek gerekir. Ne demek istiyor o iddiasıyla? Mesih'in ona duhûl ettiğini söylemek istiyorsa, bir kısım kimselerin Hazreti Mesih'de mütecessid bir ulûhiyet gördüğü gibi, o da kendisini öyle görüyorsa, bu Müslümanlığa göre küfürdür; onu ifade etmek için dalâlet kelimesi hafif gelir; evet, öyle bir iddia açıktan açığa küfürdür.

Eğer, o söz ve iddiasıyla, Hazreti Mesih'in yörüngesinde seyr u sülûk-i ruhanî yaptığını ve kazandığı şeffafiyetten dolayı kendisine bakanların O'nda bir Mesihiyet gördüğü mülâhazasını kastediyorsa, işin doğrusu, bu da o ufka ait bir insan olmayı iddia etme açısından çok büyük bir tekebbürdür. Şâh-ı Geylânî gerçekten bir Mehdi olabilir; fakat hiçbir zaman böyle bir iddiada bulunmamıştır. Muhammed Bahâuddin Nakşibendî böyle bir Mehdi olabilir ama kendisini hiçbir zaman o mertebede görmemiştir. İmam-ı Rabbânî bir nevi Mehdi'dir; ne var ki, kendisine insan olma payesini bile çok görmüştür. Zaten o ufkun erbâbı, iddiadan, kendine makam ve mevki biçmekten uzak kimselerdir.

Evet, meseleyi analiz ederek ele almak lazım. Bahis konusu olan söz seyr u sülûk-i ruhânîde yörünge birliğinden dolayı bir iltibas mı? Çevrenin hüsnüzannından kaynaklanan bir yanılma mı? Çevrenin bu iltibasına tercüman olmak mı? Yoksa gerçekten o insan kendisini "vazifeli" mi zannediyor? Eğer öyle zannediyor ve bununla Mehdiliği kastediyorsa bu bir dalâlettir. Mesihiyet iddiasında bulunuyorsa, o da küfürdür. Hiç kimse, "Ben Mesih'im" diyemez. Çünkü Hazreti Mesih gelmiş, içimizden ayrılmış ve gitmiştir. Peygamber olarak gitmiştir. Birisinin kalkıp da, "Mesih'im" demesi peygamberlik iddiası olur, dolayısıyla da küfürdür. Hazreti Mesih de kendisine "Ben peygamber değilim." deseydi o da aynı çukura düşerdi. Tehlikeli şeyler bunlar.. Peygamber "peygamber değilim" diyemez. Peygamber olmayan da "peygamberim" diyemez.. Öyleyse peygamber, peygamberliğini inkâr edemediği gibi, onu ifade etme mecburiyetinde olduğu gibi; o meselenin şemmesini duymamış, reşhasına şahit olmamış, onu ihsâs etmemiş bir insanın kalkıp o iddiada bulunması da aynen küfürdür. Bu açıdan da, bir insan Ehl-i Sünnet çizgisinde ise, mişkât-ı

nübüvvet altında yürüyorsa, hiçbir zaman böyle bir iddiaya kalkmayacaktır.

Az önce de ifade ettiğim gibi, “Din-i mübin-i İslâm’ın yeniden dünyanın değişik yerlerinde kendisini ifade etmesi için ihtiyaç varsa Hazreti Mesih, öteki âlemin ta öbür ucunda bile olsa böyle önemli bir fonksiyon için döner gelir!” diyor Bediüzzaman Hazretleri. Fakat genel yorumu itibarıyla nüzûl-ü İsa’yı şahs-ı mânevî olarak yorumluyor. Mesihiyetin, bir cemaat ya da bir zümre tarafından temsil edileceği şeklinde bir yorum getiriyor. Ne var ki, bu konuda bir isim belirleme, onu bir insanda tecessüm etmiş şekilde görme, “falan şahıs odur” deme... işaret edilen şahıs Fatih’de olsa, İmam-ı Rabbânî de olsa, bu bir küfürdür. Hakiki mü’minlerin karşısında tir tir titreyeceği ve uzak duracağı şeytanî bir iddiadır.

Maalesef, soruda da ifade ettiğiniz gibi, bazı dönemlerde suistimal edilen bu mesele, din düşmanlarının samimi mü’minleri karalamak için kullandıkları bir sermaye hâline gelmiştir. Bir kısım cahiller hüsnüzan ettikleri kimseler hakkında “Mehdi” tabirini kullanabilirler. Daha insaflı bazıları, “Belli bir zaman içinde bir mânâda Mehdi’nin bir vazifesini ifâ ediyor.” diyebilirler. İmam Gazzâlî, İmam-ı Rabbânî ve hatta Bediüzzaman hakkında böyle diyenler çıkabilir. Her şeyden önce bu umumun kanaati değildir. Hele ondan sonrakiler hakkında öyle diyen de zaten yoktur. Öyle bir iddiada bulunan bir safderûn varsa şâyet, onu kendi safderûnluğuna mahkûm etmek lazım. Aklı başında bir mü’min ne öyle bir dalâlete talip olur, ne de –hâşâ ve kellâ– Mesih iddiası gibi bir küfrün arkasına düşer.

Diğer taraftan, kendisi öyle itikat etmese bile etrafındaki insanların hüsnüzanlarına, o türlü lâf ü güzafına göz yuman, o iddialara karşı sükut duran insan da küfre ve dalâlete karşı sessiz kalıyor demektir. Öyle bir insan hakkında da, Efendimiz’in beyanlarından aldığımız bir sözle *“Dilsiz bir şeytan”*[22] desek sezâdır. Şayet bir kimseye, etrafındakiler “Mesih” diyorlarsa, o da bunu bildiği halde sessiz duruyor ve bu dalâlete karşı onları ikaz etmiyorsa, o kimse, dilsiz bir şeytandır. O iddiayı kabulleniyorsa kendisi de kâfirdir. “Mehdiyim” iddiasıyla ortalıkta dolaşıyorsa o kimse de dalâlete sürüklenmiş bir zavallıdır. Bir Müslüman’ın o tür iddiaları kabul etmesi mümkün değildir.

Fakat bu mesele bir yönüyle karalamaya mâtuf istimal ediliyor. Bazıları bu iddialarla belli güçler tarafından ortaya çıkarılıp Müslümanlar’ın aleyhine kullanılıyor. Bazı kimseleri hapishanede ilaç içirtip delirtiyorlar! Sonra da ona bin bir türlü küfür sözleri söyletiyorlar. Dünyanın değişik yerlerinde oluyor bunlar. Türkiye’de de ehl-i dalâlet, ehl-i küfür, diplomalı cahiller, Türk milletinin veya dünyadaki Müslüman milletlerin kaderine hakim kaba kuvvetin

temsilcileri bazı Müslümanları karalama, bazı kimseleri ademe mahkûm etme adına bu türlü iftiralarla kara çalma komploları kuruyorlar. Meselâ diyorlar ki, "Falanın çevresindekiler ona Mesih nazarıyla bakıyorlar". Oysa maksatları hep karalama olan bu din düşmanlarının Mesih'den hiç haberleri yoktur. Mehdi'nin kelime mânâsını bile bilmezler. O mevzuda usûl-i dinin, fıkıh metodolojisinin ne dediğini hiç bilmezler, hatta Kitab'ı bilmez, ona inanmazlar. Ama gelin görün ki, Müslümanları karalama adına hiç bilmedikleri bu meseleleri bile kullanır, mü'minlere iftira ederler.

Oysaki, aklı başında, Kitab'ı ve Sünnet'i bilen bir mü'min ne öyle bir meseleyi kabul eder, ne de öyle bir mesele çevresi tarafından dillendiriliyorsa sükût eder. Arz ettiğim gibi, o tür iddiaları küfür sayar, sükûtu da dilsiz şeytanlık kabul eder. Bu açıdan yedi dünya bilmeli ki, ehl-i dalâlet ve ehl-i küfür bu tür iddiaları mü'minleri karalamaya matuf olarak bizzat kendileri ortaya atıyorlar. Ve yine yedi dünya bilsin ki, ehl-i iman hiçbir zaman bu lâf ü güzâflara inanmayacak, bu iftiralara kanmayacaktır. Onlar kılı kırk yararcasına, Kitap ve Sünnet'in emirlerini yerine getirecek, o türlü büyük iddialara asla girmeyecek, Müslümanlığın tevazu, mahviyet ve hacâletten ibaret olduğunu kabul edecek, kulluğu her türlü payenin üstünde görecek ve Hazreti Mevlâna gibi "Kul oldum, kul oldum, kul oldum! Ben Sana hizmette iki büklüm oldum. Kullar âzad olunca şâd olur; ben Sana kul olduğumdan dolayı şâd oldum."[23] diyeceklerdir

1 *Kitab-ı Mukaddes* (Türkçe terceme), Yeni Ahit, Matta, bâb: 3, cümle: 11-12.
2 Bkz.: el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/338; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 4/361.
3 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/162; et-Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/529.
4 Buhârî, *büyû'* 102; Müslim, *îmân* 242-243; Tirmizî, *fiten* 54.
5 Müslim, *îmân* 247; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/345, 384.
6 Bkz.: el-Keşmirî, *Akîdetü'l-İslâm* s.15.
7 Âl-i İmrân sûresi, 3/46.
8 Nisâ sûresi, 4/159.
9 Meryem sûresi, 19/33.
10 Zuhruf sûresi, 43/61.
11 İbn Mâce, *fiten* 34; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/84.
12 Ebû Dâvûd, *mehdî* 6; İbn Mâce, *fiten* 34.
13 Ebû Dâvûd, *mehdî* 4, 5; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/99.
14 Bediüzzaman, *Mektubat* s.495 (Yirmi Dokuzuncu Mektup, Yedinci Kısım, Beşinci İşaret).
15 Bediüzzaman, *Mektubat* s.102 (On Dokuzuncu Mektup, Dördüncü Nükteli İşaret, Üçüncü Esas).
16 Tirmizî, *fiten* 52; Ebû Dâvûd, *mehdî* 4; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/376, 377, 420.
17 Tûr sûresi, 52/44.
18 Nasr sûresi, 110/1.
19 Bediüzzaman, *Mektubat* s.58 (On Beşinci Mektup, Dördüncü Sual).
20 Bediüzzaman, *Mektubat* s.59 (On Beşinci Mektup, Dördüncü Sualinizin Meali).
21 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/335; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 2/38; el-Hâkim, *el-Müstedrek*

4/468.

22 İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Cevâbü'l-Kâfî* s.69, 113; en-Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim* 2/20.

23 Mevlâna, *Mesnevî* 5/227.

Devlet Kutsanmamalı, Ama...

Soru: *Muhterem Efendim, her zaman devlete itaat etmeyi, rical-i devlete karşı saygılı olmayı tavsiye ettiniz. Hatta bundan dolayı bazı dindar insanların tenkitlerine de maruz kaldınız. Durum böyleyken, bazı çevrelerce "devleti bölmeye çalışan bir insan" olarak itham edilmeniz gurbette sizin için ayrı bir hicran vesilesi oluyor mu?*

Cevap: Bazı dönemlerde devletler kutsanmış, mukaddes kabul edilmiştir. Meselâ, "Kutsal Roma İmparatorloğu" âbâ-ı kenâise (kilise babaları) tarafından tesis edilmiş ve asıl teokratik sistemin bir misali hâline getirilmiştir. Yani, Kutsal Roma imparatorluğunun idare sistemi, ilâhî metinlere, ilâhî kaynaklara dayanarak tesis edilen bir ilâhî sistem değildir; daha ziyade âbâ-ı kenâisenin şartlara ve konjonktüre göre ortaya koydukları içtihatlardan doğan kanunlar mecmuasına dayalı bir sistemdir; farklı bir ifadeyle, ilâhî bir idare değil, kilise babalarının idaresidir. Bu sistemde devlet, ruhban sınıfının siyasî hakimiyetine bağlıdır ve kilise otoritesinin üstünlüğü esasına dayanır ki bu özellikler tam bir "teokratik rejim"i hatırlatır. Daha sonraki dönemlerde de devletin kutsandığı vakidir. Hatta, farklı coğrafyalarda ve bazı Müslümanların çoğunlukta yaşadığı ülkelerde de devlete ve hükümete karşı saldırılara bir tepki olarak bazı çevrelerce devlet âdeta kutsanmış, takdis edilmiştir.

Müslümanlıkta ne âbâ-ı mesâcid vardır, ne ümmehât-ı mesâcid ne de onların kendi hevâ ve heveslerine göre çıkarttıkları kanunlar… İslâm, "ruhbaniyet"e yer vermediği için ruhanî meclislerin taassubu altına girmeden, halkın doğrudan ve en yüksek seviyede katılımı ile desteklenen bir devlet şekli salık verir. Devlet bir gaye değildir; o, insanların saadet-i dâreyne ulaşmaları hususunda yardımcı bir araçtır. Görevi ise, insanların her iki dünyada da huzur ve saadeti bulabilecekleri bir hayat için zemin hazırlamaktır. Onu kutsama, mukaddes sayma gibi bir yanlışlığa düşmeden devlete karşı saygılı olmak bir vatandaşlık vazifesidir.

Devlet, vazifesini her zaman tam yapamayabilir veya vazifesinde kusur edebilir. Râşid Halifeleri istisna edecek olursak, her devirde devletin bir kısım hata ve noksanları olmuş olabilir. Emevîler'in de kusurları olmuştur, Abbasilerin de. İlhanlılar, Karahanlılar, Zengîler, Eyyûbîler, Selçuklular ve hatta Osmanlılar da devlet vazifesinde az ya da çok kusur etmişlerdir. Fakat meseleye umumi prensipler açısından ve küllî bir nazarla bakmak gerekir.

İslâm'ın hata ve günah gibi konularda genel bir bakışı vardır. İnsan, iman ettiği halde bazen hatalar yapabilir, günahlara girdiği olur; bağışlayın, zina

eden, hırsızlık yapan mü'minler olabilir. Böyle çirkin bir şey yapan insan, bu günahları helal itikat etmediği sürece mü'mindir ama fâsık mü'mindir, fâcir mü'mindir; belki bazen zâlim mü'mindir. İnanan bir insan da bazen masiyete düşebilir ama yine dindardır. Günümüzde "dindar" derken diyanetinde pek olan, kulluğunda sağlam duran insanları kastediyorlar. Fakat terminoloji olarak "dindar" –"din" Arapça'dan "dar" da Farsça'dan alınmıştır– dine intisap etmiş, ona bağlı insan demektir. Dolayısıyla hepimiz dindar kategorisine gireriz ama hepimizin bir kısım hataları, günahları olabilir. İşte, millet de, devlet de hataları ve günahları olan bu fertlerden mürekkeptir. O zaman meseleye bu zaviyeden bakmak lazım. Devlete ait meseleler mütalaa edilirken de bu bakış açısını esas almak gerekir. Yani; devlet, Allah'ın emirlerine, İslâm'ın prensiplerine ve tavsiyelerine tam riayet etmese de saygı duyulmaya ve desteklenmeye layıktır. Zira, onu meydana getirenler fert fert bizleriz. Öyleyse niye karşısında olacağız ki? Devletin karşısında olduğumuz zaman kendi kendimizin karşısında olmuşuz demektir. Çünkü onu biz çıkardık. "Devletin bugünkü hâlini biz çıkarmadık, böyle olmasını istemedik; her nasılsa geldi, musallat oldu bize!.." diyebilirsiniz; ama rica ederim, beğenmediğiniz hâle gelene kadar neredeydiniz? Onun bu hâle gelişinde bizim de ihmallerimiz yok mu?

Evet, biz bir dönem de medreseyi ihmal etmişiz; onu hiç yenilememiş, zamanın ihtiyaçlarına cevap verecek keyfiyeti yakalaması için gereken gayreti göstermemişiz. Mektebe gelince, onu da daha üzerinden yüz sene geçmeden bir acûze-i şemtâ (beli bükülmüş, dişleri dökülmüş, saçları bembeyaz olmuş bir kocakarı) hâline getirmişiz. Ruhumuzu kıvamına erdirmek ve gönül hayatımızı mamur etmek için kurulmuş müesseseleri, tekyeyi, zaviyeyi partallaştırmış ve kısırlaştırmışız. Mânevî ve ruhî hayata sırtımızı dönmüşüz ve neticede biz bugün atalarımızın günahlarının ve kendi ihmallerimizin cezasını çekiyoruz. Şimdilerde de hâlâ günahlar işliyor ve ihmallerimize devam ediyorsak, onların cezasını da gelecekte yine biz çekeceğiz ve dahası bizim çocuklarımız çekecek.

Hani anlatılır ya: Haydutlar, içinde Allah dostlarından birinin de bulunduğu bir kervanı soymuşlar. Kervanda mal-mülk, kıymetli eşya adına ne varsa hepsini almışlar. Allah dostu tevekkülle karşılamış bu imtihanı. Sabır içinde yoluna devam etmiş. Çok geçmeden, bir kuyudan su çekelim derken bakmışlar ki; haydutların reisi kuyunun dibine düşmüş ve kendisini kurtarmaları için yalvarıyor. Allah dostunu görünce de şöyle sesleniyor: "Be adam sen nasıl velisin; biraz sabırlı olup az insaf etseydin ya!. Hemen öyle hakkımda beddua etmenin ne âlemi vardı. İşte çırpınıyorum şuracıkta..." Allah dostu cevap veriyor: "Hayır" diyor, "Bu bela benim bedduamdan dolayı değil. O senin daha

önce karıştırdığın haltların cezası; bizimkinin sırası daha gelmedi."

Ömer Gibi İdareci mi İstiyoruz, Öyleyse...

Evet, böyle bir devr-i dâim, böyle bir fâsit daire işliyor; dünkü ihmali bügünkü nesiller çekiyor; bugünkü nesillerin ihmalini de, yakın bir gelecekte kendileri, gelecekte de evlatları çekecek. O açıdan, neden devletin aleyhinde olalım ki? O, bugün istenen seviyede değilse bunun sebebi atalarımızın ve bizim ihmallerimizdir. Bir hadîslerinde Efendimiz şöyle buyurmuyor mu? *"Siz nasıl olursanız, öyle de idare edilirsiniz."*[1] Siz nasıl bir kaynak iseniz, başınızdakiler de o kaynağın mahsulüdür. Bu hadîs, idare edilenlere diyor ki, siz çok önemlisiniz; çünkü, başınıza geçeceklere, şekil verecek olan sizlersiniz.

Siz, şerre, şirretliğe yol verir, bağrınızda kötülüklerin barınmasına açık yaşarsanız, sizi de kötüler ve şirretler idare eder. Şirretlik, sizin içinizde neşv ü nemâ buluyor mu? Atmosferinizde fenalıklar yeşeriyor mu? O zaman Allah (celle celâluhu), sizin başınıza, aynı mayadan insanlar getirir, sizi size benzeyen o insanlar idare ederler.

Bilirsiniz; ilk meclis milletvekillerinden Tahir Efendi adında bir zat vardır. Bu zat, ulemadan, fuzelâdandır. Diğer milletvekilleri meydanlarda nutuk atarken, Tahir Efendi, bir köşede hep susmayı tercih eder. Bir gün taraftarları ısrarla, "Efendi, sen de bir şeyler söylesen; herkesin vekili konuşuyor, herkes kendi vekiliyle iftihar ediyor; sen de bir konuşsan da bizim de göğsümüz kabarsa!.." derler. Tahir Efendi, az fakat öz konuşan bir insandır. Onlara şöyle cevap verir:

"Muhterem cemaat, şunu biliniz ki, siz; "müntehib" (seçen)siniz. Ben ise; "müntehab"ım (seçilen). Gideceğimiz yer ise; "müntehabün ileyh" (kendisi için seçim yapılmış yer, Millet Meclisi)dir. Sizin yaptığınız işe de "intihab" (seçmek) denir. İntihab ise "nuhbe" kelimesinden gelir. Nuhbe, kaymak demektir. Unutmayın ki, bir şeyin altında ne varsa kaymağı da o cinsten olur; tabanında ne varsa tavanına da o vurur. Yoğurdun üstünde, yoğurt kaymağı, sütün üstünde süt kaymağı, şapın üstünde de şap kaymağı bulunur..."

Şimdi eğer biz yoğurt gibiysek niye kaymağımıza sövelim ki! O benim bir parçam değil mi?. Devleti kınamak kendimizi kınamak; ona karşı olmak kendi kimliğimize karşı olmak demektir. Peki, devleti hiç sorgulamayacak mıyız? Tabiî ki sorgularız; fakat biz önce kendimizi sorgulamak suretiyle devletimizi sorgulamalıyız. "Ne kusurumuz var ki böyle oldu?" demeliyiz. "Fert fert neleri ihmal ettik ki bu hale geldik? diyerek sorgulamalıyız.

Birisi gelip Haccac-ı Zâlim'e, Hazreti Ömer'in adaletinden bahsedince,

Haccac'ın verdiği cevap, meselemize vüzuh kazandırması bakımından mühimdir. Haccac, cevabında şöyle demektedir: "Siz Ömer zamanındaki insanlar olsaydınız, hiç şüphesiz ben de Ömer olurdum..."

Ebû Nuaym'ın Hilyetü'l-Evliya'sında ve Taberânî'nin Mu'cemu'l-Evsat'ında zikredilen Ebu'd-Derdâ Hazretlerinin rivayet ettiği bir hadis-i kudsîde Efendimiz şöyle buyurmaktadır: *"Aziz ve Celil Allah ferman buyurdu: Ben Allahım, Benden başka ilâh yoktur. Kâinatın yegâne sahibi ve hükümdarların efendisi Benim. Hükümdarların, idarecilerin kalbleri Benim elimdedir. Eğer kullarım Bana itaat ederler, dinin gereğini yerine getirirlerse idarecilerinin kalblerini onlara karşı merhamet ve şefkat duygularıyla doldururum. Fakat, eğer kullar Bana isyan eder, dinden yüz çevirirlerse hükümdarlarının kalblerini onlar hakkında öfke, hiddet, hınç ve kine sevk ederim de onlara azabın en acılarını tattırırlar. Öyleyse, idarecilerinize beddualar ederek kendinizi oyalamayın; zikir, dua ve yakarışlarla mamur ettiğiniz gönüllerinizle Bana yönelin ki ben de zalim idarecilerinizin haklarından geleyim."*[2]

Evet, her problem akabinde başkalarını suçlar, kabahatleri ona-buna yükler durursak, vazifemizin dışında işlere girmiş oluruz. Zaten, Kur'ân-ı Kerim de şöyle buyurmuyor mu?: *"Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltmeye bakın! Siz doğru yolda olduktan sonra sapanlar size zarar veremez."*[3] Evet, bu âyetin mânâsı, "Başkalarına hiç karışmayın, siz sadece kendinize bakın" demek değildir. Aksine âyetten anlaşılması gereken mânâ, başkalarının dalâlet ve sapıklıklarını gidermeye çalışırken, yanlışlıklarını görüp konuşurken insanın kendisini unutmamasıdır; yani, şahsî muhasebeyi asla ihmal etmemesidir. Bu âyeti sırf ferdî bir mânâda da almamalı, âyette geçen أَنْفُسَكُمْ ifadesinden hem ferdi hem nefsi hem de toplumun tamamını içine alan bir mânâ çıkarmalı. Yani fert, fert olarak, Müslüman toplum da toplum olarak, iyilik ve dürüstlüğünü korumalıdır. Kurtuluş ve toplumun hidâyeti fertlerden başlar. Fertler düzelirse toplum da düzelir.

Meselenin bir diğer yanı da şudur: Bu mevzuda bir sorgulamaya kalkarsak çoğu zaman dengeyi koruyamayız. Farkında olmadan, devletine karşı milletin güvenini sarsarız. Devlete karşı güveni sarsmak da anarşiye, teröre ve başı bozukluğa vize vermek demektir. İslâm Tarihi'ne şöyle bir baktığımızda görürüz ki selef-i salihîn başlarına kim geçerse geçsin devlet otoritesini sarsacak tavırlara girmemeye çok dikkat etmişlerdir. Meselâ; Yezid'e çok kimse, hatta büyük insanlar bile lanet etmişlerdir. Fakat Müslümanlar onun arkasında da namaz kılmıştır; fâsık, fâcir bildikleri kimselerin arkasında bile

namaz kılmışlardır. Urve b. Zübeyr, Abdulmelik'in ardında saf tutmuştur. Oysa, Emeviler Abdulmelik döneminde onun ağabeyini asmışlardır; fakat o problem çıkarmamış, Abdulmelik'in misafiri olmuş, hakka tercümanlık etmekle yetinmiştir. Evet, Yezid ve Haccac gibi idarecilerin yaptıkları birer zulümdür, ama selef-i salihîn zulme maruz kalmalarına rağmen halkın kendi devletine karşı düşmanca hisler beslemesine razı olmamış; aksi halde, devlet otoritesinin sarsılmasından ve bütün toplumun yara almasından korkmuşlardır.

Dolayısıyla benim tavrımı, bana mahsus bir tavır olarak görür, benim kendi hassasiyetim ya da hoşgörü ve tolerans anlayışımla izah etmeye kalkarsanız yanlış yapmış olursunuz. Aslını ve temel dinamiklerini dinimin esaslarından almadığım ve seleflerimde görmediğim şeyleri ihdas etmeye benim hakkım yoktur, haddim de değildir. Benim başım öyle bir yere bağlıdır ki, başımı oradan ayırmayı asla istemem. Din yeryüzüne indiği andan itibaren ne ise odur. Efendimiz onu nasıl yorumlamışsa, Râşid Halifeler onu nasıl anlamış ve yaşamışlarsa ben ona öyle inanır, öyle uygularım. Müslümanlar dünden bugüne devleti kutsamamışlardır fakat ona hep saygılı kalmış; devletin itibarının yükselmesine çalışmışlardır.

Devlet Bize Karşı mı?

Bir yönüyle, devlete mensup her ferdin devletin fahri zabıtası olması iktiza eder, nizama intizama yardımcı olması gerekir. Devleti zarara uğratmak, onu zayıf düşürmek, devletin zaafını ganimet bilerek ondan bir şeyler çıkarmak, bir şeyler koparmak isteyen bir kısım anarşist ruhlara kat'iyen fırsat vermemek lazım. Ülkenizde anarşi çıkarırsanız, başıboşluk ve kargaşa çıkmasına meydan verirseniz, o kargaşa içinde siz de iflah olamazsınız; anarşi seylapları önünde siz de sürüklenir gidersiniz, devlet de sürüklenir gider. Sonra o tahribatı bir daha da önleyemezsiniz. Aynı zamanda, sizin daha aydın fikirleriniz, devlet adına daha parlak projeleriniz olsa bile o yıkıntı üzerinde onları hayata geçirmeniz de mümkün değildir. Daha mükemmele yürümek istiyorsanız yine şöyle-böyle mükemmele yakından başlamanız iktiza eder. Meseleyi kargaşada boğduktan sonra mükemmele ulaşamazsınız. Kemâle ulaşmak, en iyiyi yakalamak da tedricîdir, en kamil olana doğru adım adım ilerlenir; bir adım mükemmel, bir adım daha mükemmel, bir adım daha mükemmel… İşte bu zaviyeden de, devlete arka çıkmak, devletin yanında olmak, gelecek vaadeden bir projesi varsa onu rical-i devletle paylaşmak mü'minin şiarı olmalıdır. Unutulmamalı ki, kargaşadan nizama yürünmez. Ancak nizamdan nizama yürünür. Tertip, düzen ve âsâyiş istiyorsanız, nizamî olmalı, nizamın yanında bulunmalısınız.

“Fakat çok defa size karşı oluyorlar. En masum hizmetlerde bile bir garaz arıyorlar?” diyebilirsiniz. Ben, devleti teşkil eden müesseselerin size, bize, falana-filana karşı olduğu kanaatinde değilim. Bazı müesseselerde çığırtkan, sürekli sesini yükselten ve başkalarını sese boğan, gürültüleri faaliyetlerinin çok önünde bir kısım kimseler size devlet gibi görünüyor olabilir. Yani, size karşı olan devlet değildir, marjinal bir gruptur. Dolayısıyla, millet için hayatî ehemmiyeti olan çok önemli bir müesseseyi karşınızdaymış gibi görmek büyük bir hatadır. Böyle bir hatadan hareket ederek onu takbih etmek, kötülemek, sürekli tenkitlerde bulunmak, o da ikinci bir hatadır, hem de muzaaf (iki kat) hata; hele bir de ona karşı güveni sarsmak, milletin itimatsızlığına sebep olmak ve böylece onu zaafa uğratmak, bu da mük’ab (kat kat) bir hatadır. O açıdan böyle bir hatalar seline de tutulmamak, yakalanmamak lazım.

Diğer taraftan, hiç kimsenin bize karşı olmaya, bizi istememeye hakkı yoktur. Biz, millet için kalbi sevgiyle çarpan, sinesi pırpır atan bir avuç insanız. Millete hizmetten başka bir şey düşünmüyoruz. Şahsımız, yakınlarımız veya sevenlerimiz adına, arpa kadar bir menfaat mülâhazamız olmuşsa bunu ispat etsinler. Bunu ispat etsinler de, biz de gidelim Kafdağı’nın arkasını mesken tutalım, onlar da bizden kurtulsunlar. Ama bunu hiç kimse ispat edemeyecek; çünkü, zerre kadar bir menfaat mülâhazamız olmadı. Allah rızasından başka hırsla talep ettiğimiz bir şey olmadı. Ve o rızayı da Allah’ın yüce adını bir bayrak gibi dünyanın dört bir yanında dalgalandırma vesilesinden başka bir yolla tahsil etmeyi asla düşünmedik. Âlem bilsin, yedi dünya bir kere daha duysun bunu. Elhamdülillah bu konuda yüzümüz aktır; milletimize ve insanlığa hizmet yolunda Cenâb-ı Hakk’ın *“Ben sizden razıyım.”* demesini ummaktan başka bir mülâhazamız olmadı ve –inşaallah– olmayacaktır.

Bu açıdan, kimsenin bizim karşımızda olmaya, bizi istememeye hakkı yok. Bilinmedik bir kısım kaprislerle, bazı pespaye hislerle, faziletleri kendi mallarıymış gibi gören bir kısım densiz insanların, “Falan filan da kim oluyor ki böyle dünya çapında önemli işler başarıyor. Dünyanın neresinde hangi iş başarılırsa başarılsın onun bize mâl edilmesi, bizim eserimiz olduğunun ilan edilmesi lazım.” şeklinde düşünen, başkalarının meziyetlerine, faziletlerine tahammülü olmayan akıl hastası bazı kimseler varsa bu devletin içinde, işte rahatsız olanlar onlardır. Böyle üç-beş tane sergerdana bakarak, oligarşik bir azınlığın bu mevzudaki çirkin tavrına takılarak koskocaman bir devlet müessesesini yıpratmak, sarsmak doğru değildir.

İthamlar ve Gurbet

Sualinizin sonunda, gurbette bu meseleleri algılama mevzuu soruluyordu:

Ben bu işin ilk mağduru değilim, sonu da olmayacağım. İnsanlık tarihi hep bu türlü mağdurlarla doludur. Hazreti Nuh, karalardan sonra denizlerde de ürperten bir seyahate katlanmış… arz üzerinde dolaşmaktan men edilince sular üzerinde yoluna devam etmiş, doğup büyüdüğü yerlerden ayrılmış ve takdir-i ilâhîye rıza içinde bir dağın başında aram eylemiş. Hazreti İbrahim, Babil, Hicaz, Kenan ili deyip durmadan mukaddes göç nöbetleri yaşamış, Hazreti Musa, daha kundaklara sarılıyken anne evinden Firavun sarayına göçmüş, daha sonra da Mısır ve Eyke arasında hep mekik dokumuş durmuş, Hazreti Mesih henüz azize annesinin kucağındayken yolculuklarına başlamış, önceki peygamberlerin geçtiği bütün köprülerden o da geçmiş. Hazreti Zekeriya ve Hazreti Yahya gibi bazı peygamberler de göç imkânı bile bulamamış, yakalandıkları yerde haklarındaki idam fermanı infaz edilmiş. Peygamber Efendimiz de, nebilerin, velilerin ortak kaderi olan mukaddes göç zamanı gelince Mekke-i Mükerreme'den ayrılmış, Sevr Dağı'nda bir kere daha köyüne dönüp bakmış, *"Ey Mekke, kavmim çıkarmasaydı senden hiç ayılmazdım."*[4] deyip ağlayarak hicret diyarına yürümüş...

Evet, i'lâ-yı kelimetullah yolunun yolcuları, "bir an belâ-yı dertten cüdâ" kalmadı. Ebû Hanife, saygısızca hırpalandı, zindanlara atıldı ve inim inim inleyerek yaşadı. Ahmet bin Hanbel, yıllarca âdi bir insan gibi tartaklandı ve bayağılardan bayağı işkencelere maruz bırakıldı. Serahsî, koca kâmûsunu hapsedildiği kuyu dibinde telif etmek zorunda kaldı. ve Üstad Hazretleri… Hatırlayalım ne diyor: "Seksen küsur senelik hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum. Bütün ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında, yahut memleket hapishanelerinde, memleket mahkemelerinde geçti. Çekmediğim cefa, görmediğim eza kalmadı. Divan-ı harplerde bir câni gibi muamele gördüm; bir serseri gibi memleket memleket sürgüne yollandım. Memleket zindanlarında aylarca ihtilâttan men edildim. Defalarca zehirlendim. Türlü türlü hakaretlere mâruz kaldım."[5]

İşte, çile, ızdırap, gurbet… Bunlar tebliğ ve temsil mesleğindeki herkesin ortak kaderidir; benim şu anki mağduriyetim de hemen hemen seleflerimin bütününün uğradığı bir mağduriyettir.

Bazı ithamlar, tabiî ki beni çok üzüyor, ruhuma pek ağır geliyor; Fakat bir mü'min her şeye rağmen Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmalı. Yani, Cenâb-ı Hak, isyankâr, günah tutsağı, asi kullarına bile kulu, mahluku nazarıyla bakıyor, onları da yedirip içiriyor. Mü'min kul da başkalarına bu zaviyeden yaklaşmalı. Haksızlıklar, zulüm ve zorbalıklar karşısında çok bunaldığı anlarda da, en fazla, hasımca davrananları Allah'a havale etmeli. "Allahım, ehl-i imana karşı düşmanca davrananları sana havale ediyoruz." demeli.

1 ed-Deylemî, *el-Müsned* 3/305; el-Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb* s.336.
2 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 9/9; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/63.
3 Mâide sûresi, 5/105.
4 Tirmizî, *menâkıb* 68; İbn Mâce, *menâsik* 103; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/305.
5 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.616 (Tahliller).

Hitap Çiçeği ya da Dil Zakkumu

Soru: *Hak dostları, mârifet-i ilâhiyeye giden yolda kıllet-i kelâmı (az ve öz konuşmayı) önemli bir basamak olarak görmüşler. Fakat günümüzün insanı konuşmayı çok seviyor; dolayısıyla da, sükûtîliğin vakarından da mahrum kalıyor. Çok konuşma, bir rahatsızlık emaresi ve bir kayıp noktası ise nasıl tedavi edilebilir?*

Cevap: Hazreti Üstad'ın ifadesiyle, en eşref mahluk olan insanda hitap çiçeği açmıştır. O, hem kendisine konuşulan, muhatap alınan bir varlıktır, hem de kendisi konuşur, duygu ve düşüncelerini ifade eder. İnsanın dili hem Allah'ın en büyük nimetlerindendir, hem de potansiyel olarak insana verilen en büyük bir nıkmettir; evet dil, bazen bir rahmettir, bazen de bela ve musibettir.[1] Rivayete göre; bir gün Davud Peygamber, Lokman'dan (aleyhisselâm) bir koyun kesip en iyi yerinden iki parça et getirmesini istemiş; Hazreti Lokman da, ona kestiği hayvanın dilini ve yüreğini getirmiş. Birkaç gün geçince Davud (aleyhisselâm) bu defa hayvanın en kötü yerinden iki parça et getirmesini istemiş. O yine dilini ve yüreğini getirmiş. Hazreti Davud, bunun sebebini sorunca Hazreti Lokman şöyle demiş: "Bu ikisi iyi olursa, bunlardan daha iyisi, kötü olursa da bunlardan daha kötüsü olmaz." Evet, dil hayırda kullanılırsa, insanı kaldıran, yükselten, âlâ-yı illîyyîn-i kemâlâta çıkaran bir uzuvdur; şerde istimal edilirse de, onu batıran, alçaltan ve esfel-i sâfilîne düşüren bir organdır. Dil, bazen insanı alır Cennet'e götürür; bazen de onu başaşağı Cehenneme sürükler.

Hazreti Enes (radıyallâhu anh) şu sözleriyle dilin bir hüsran sebebi olabileceğini ifade etmektedir: "Bir adam, vefat eden bir şahıs hakkında, Resûlullah'ın (aleyhissalâtü vesselâm) da işiteceği şekilde "Cennet mübarek olsun!" demişti. O söz üzerine Allah Resûlü buyurdular ki: *"Nereden biliyorsun? Belki de o mâlâyânî konuştu veya kendisini zengin kılmayacak bir miktarda cimrilik etti!"*[2] Evet, insanı, Allah'tan, Cennetten ve insanlardan uzaklaştıran ama Cehenneme yaklaştıran cimrilik gibi, mâlâyânî, çok ve gereksiz konuşmalar da bir uzaklık ve hüsran sebebi olabilmektedir. Ümmetini böyle bir akıbete karşı ikaz eden Allah Resûlü (aleyhissalâtü vesselâm) buyururlar ki: *"Kul (bazen), Allah'ın rızasına uygun olan bir kelamı, ehemmiyet vermeksizin sarfeder de Allah o söz sebebiyle kulun Cennetteki derecesini yükseltir. Yine kul (bazen) Allah'ın hoşnutsuzluğuna sebep olan bir kelimeyi ehemmiyet vermeksizin sarfeder de Allah, o sözden dolayı onu Cehennem'de yetmiş yıllık aşağıya atar."*[3]

Az, öz, yerinde ve bir lüzuma binaen konuşmanın bir fazilet, boş ve çok konuşmanın da bir zaaf ve felaket sebebi olduğu ile alâkalı hadis-i şeriflere bakılırsa, en büyük söz sultanı olan Peygamberimizin beyana çok önem verdiği görülecektir. Hatta Efendimiz, dile sahip olmayı Cennet alışverişinde bir pazarlık şartı olarak ifade etmekte ve *"Kim bana, iki çene ve apış arası mevzuunda söz verir, kefil olursa, ben de ona Cennet için kefil olurum."*[4] buyurmaktadır. Çünkü dil, bütün tesbihât, tahmîdât ve tekbirâtı seslendiren bir enstrümandır. Minarelerde Ulûhiyet hakikatini bir bayrak gibi dalgalandıran ve nâm-ı celîl-i Muhammedî'yi dört bir yanda ilan eden dildir. Emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker vazifesini yerine getiren dildir. İnsan, Cenâb-ı Hakk'ı diliyle tesbih ve takdis eder; onunla, kâinat kitabını ve onun ezeli tercümesi olan Kur'ân'ı, âyât-ı beyyinâtı okur ve başkalarına anlatır. Bazen, ifade ve beyanı vasıtasıyla inanmayan bir insanın hidayetine vesilelik eder, eder de üzerine güneşin doğup battığı her şeyden daha hayırlı bir iş yapmış olur.. ve insan, diliyle a'lây-ı illîyîne çıkar, sıddîkiyet zirvesine taht kurar.

Dilin Âfetleri

Ancak aynı dil, insanın felaketini de hazırlayabilir. Bütün küfür ve küfrana vasıta sözlerin menşei dildir. Allah'a ve O'nun şânı yüce Nebisine ağız dolusu sövenler, bu çirkin günahı dilleriyle işlerler. Fesat çıkarma, İslâmî oluşumlara zarar verme, bozgunculuk yapma, yalan, gıybet, iftira hep dille yapılır ve insan dili yüzünden kezzâblar sırasına düşer. Bundan dolayı, İmam-ı Gazzâlî Hazretleri İhya-i Ulûmi'd-Din adlı eserinde "Kitab-u Âfâti'l-Lisan" adı altında dilin âfetlerine de geniş yer ayırmış ve yalan, iftira, gıybet, kovuculuk, fuzulî konuşmak, çirkin sözler söylemek, alay ve istihzada bulunmak, övünmek, cedel yapmak gibi kötü şeyleri dilin âfetleri olarak saymıştır.

İşte, dil iki yanı da keskin bir bıçak gibidir; sahibini de kesebilir, sahibine kötülük düşünenin sözünü de; imanın tercümanı bir alet olarak küfrün kökünü de kesebilir, küfre sebep bir afet olarak insanla iman arasındaki bağı da; yani onu hayırlı bir alet hâline getirmek de, insanı batıran şerli bir uzuv durumuna düşürmek de –bir mânâda– insan iradesine bırakılmıştır. İradenin müessiriyeti ne ölçüde ise, işte o ölçüde insana tevdî edilmiş bir emanettir dil. Öyleyse, insan onu iyi korumalı, kötülüklerden muhafaza etmeli, çirkinliklerle onu kirletmemeli ve hayırda kullanmalıdır. Unutmamalıdır ki; Allah Resûlü (aleyhissalâtü vesselâm) şöyle buyurmuştur: *"Âdemoğlu sabaha erdimi, bütün azaları, dile ricada bulunup: 'Bizim hakkımızda Allah'tan kork. Zira biz sana tâbiyiz. Sen istikamette olursan biz de istikâmette oluruz, sen sapıtırsan biz de sapıtırız!' derler."*[5]

Yine Üstad Hazretlerinin ifade ettiğine göre; hususiyle ahirzamanda beyana çok önem verilecek. Çok küçük bir mesele, beyandaki sihir kullanılarak en mühim meseleymiş gibi kabul ettirilebilecek. En önemli hakikatler de, yine bir kısım beyan hileleri sayesinde insanlar nazarında karartılacak. Kırma ve yıkma da onunla olacak, sarma ve onarma da.[6] O icabında hem kırmada hem de sarmada kullanılacak. İşte, mü'minler dil ve beyanın bu tesirini göz önünde bulundurmalı ve onlar daima dilin yapıcı ve müspet yanını kullanmalı, sarıcı ve onarıcı yanında yer almalıdırlar, yıkıcı, menfi ve kırıcı yanında olmamalıdırlar. Yani, bu müspet hareketi öncelikle temel disiplin olarak benimsemeli ve sonra da iradî olarak öyle davranmaya çalışmalıdırlar. Peygamber Efendimiz'in, Süfyan İbn Abdillah'a (radıyallâhu anh) tavsiye ettiği hususu bizzat kendilerine söylenmiş bir ikaz gibi üzerlerine almalıdırlar. O, *"Ey Allah'ın Resûlü, uyacağım bir amel tavsiye et bana!"* deyince Efendimiz, *"Rabbim Allah'tır de, sonra doğru ol!"* buyurmuştur. Süfyan Hazretleri tekrar söz alıp, *"Ey Allah'ın Resûlü, benim hakkımda en çok korktuğunuz şey nedir?"* diye sorunca, Efendimiz mübarek elleriyle dilini tutup sonra: *"İşte şu!"*[7] buyurmuştur.

Bundan dolayıdır ki, bizim yetiştiğimiz dönemde, sohbet meclislerinde sadece konuşması faydalı bulunan insan konuşurdu; dinleyecekler de dinlemesini bilir, oturur sessizce, edeple ve istifade etme iştiyakıyla dinlerlerdi. Meselâ, Hazreti Üstad konuşurken orada bulunan diğer insanlar sessizce söylenenleri yazarlardı; bu yazma da bir nevî aktif dinlemeydi. Talebeleri ve ziyaretçileri onun yanında konuşmazlardı, hatta ona olan güven ve itimatlarından dolayı, büyük ölçüde fikir beyan etmekten bile çekinirlerdi. Belki bazen onun havale ettiği, "Kendi aranızda istişare edin!" dediği hususlarda birkaç söz ederlerdi. Ama yine kendi re'yleri olarak bir şey söylemez, dinleyip öğrendiklerini hatırlatmakla yetinirlerdi. Bir Barla Lahika'sına bakarsanız görürsünüz ki; onlar, yazdıkları mektuplarda bile kendi düşünce ve fikirlerini nazara vermiyorlar; Üstad'dan ne anladıklarını, Nurlar'dan neler öğrendiklerini bir de kendi üslûplarıyla özetliyor, duydukları iman hakikatlerini bir de kendi anlayış ve idrakleri zaviyesinden seslendiriyor ve bir mânâda anladıklarının da sağlamasını yapıyorlar. Hem meseleleri daha iyi anlamaya gayret ediyor, hem kompozisyon kabiliyetlerini geliştiriyor ve hem de konuşma ihtiyacını o şekilde gidermiş oluyorlar.

Sükûtîler

Aynı temkin ve sükût hasletini sahabi efendilerimizde de görebilirsiniz. Ben, Hazreti Ebû Bekir'in (radıyallâhu anh) Peygamber Efendimiz'in huzurunda

konuştuğu bütün sözlerin yüz cümleyi geçmediğine kânîyim. İddiada bulunmak, bir şey iddia etmek bir yönüyle kendini bilmezliktir, haddi aşmaktır; bir riya ve kendini satmadır. Bundan dolayı, kendimle alâkalı bir iddiada bulunmaktan Allah'a sığınırım. Fakat hadis, siyer ve magazi kitaplarının tamamı taransa Hazreti Sıddık-ı Ekber'in, Allah Resûlü'nün huzurundayken konuştuklarının yüz cümleyi geçmeyeceğini iddia ediyorum. Oysaki, Hazreti Ebû Bekir konuşmasını çok iyi bilir, çok güzel konuşurdu. Yine bir belâğat ve talâkât üstâdı olan Hazreti Ömer, Hazreti Ebû Bekir'in Benî Saîde Sakîfesindeki konuşmasını hayranlıkla anlatır, onun ruhlara nüfuz edişini, kendisinin söylemeyi planladığı sözlerin aynısını çok güzel bir üslûpla onun dile getirişini takdirle yad eder. Yani, Hazreti Ebû Bekir söz söylemesini bilen bir insandı. Efendimiz'i de en iyi anlayanlardan birisiydi. Bir gün Allah Resûlü söz lâl ü güherlerini etrafa saçarken, o hayran hayran Efendimiz'e bakmış ve coşkun bir edayla مَنْ أَدَّبَكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ deyivermişti.[8]

Edebin birkaç mânâsı vardır. Birincisi, insanın tavır ve davranışlarında, oturuş ve kalkışında, hatta mimiklerinde hep karşı tarafa saygı ifade eden bir hâl içinde olmasıdır. Edebin –edebiyat kelimesiyle aynı kökten gelmesine bağlı olarak– bir diğer mânâsı da, hitabet sanatını bilme, sözün hakkını verme, üslûplu ve güzel konuşma demektir. Hazreti Ebû Bekir'in sorusu da bu ikinci mânâ istikametindeydi; *"Sana bu kadar güzel konuşmayı kim öğretti?"* diyordu. Demek ki, sözden anlıyor, bir mücevherci gibi söz inci-mercanlarını fark ediyor ve hayranlığını dışa vuruyordu. İşte, böyle bir insanın, bütün hayatı boyunca Efendimiz'in huzurunda konuştuğu sözlerin tamamı yüz cümleyi geçmez. Hatta bir yönüyle konuşmayı seven ve konuşmadan çok çok iyi anlayan, *"Ben hiç durmadan İbnu Ebî Salt'ın şiirlerinden bin tanesini peşi peşine okurum."* diyebilen, zamanında edebiyatla da meşgul olan ve bu konuda, İmriül Kays, Nabigatü'z-Zebyanî, Züheyr İbn Ebî Sülma, Tarfete İbn Abd, Lebid İbn Rebia... gibi cahiliye şairlerini birkaç mısralarından tanıyıp ayırdedebilecek kadar engin bir malumata sahip bulunan Hazreti Ömer'in, Efendimiz'in huzurundaki bütün konuşmalarını da sayabilirsiniz. Peygamberimizin yanında senelerce bulunmasına rağmen ona söylediği sözlerin sayılabilecek kadar az olduğunu göreceksiniz. Nedendir acaba? Çünkü, bu insanlar, konuşmasını bilen ve her sözü faydalı olan bir insanı dinleyip ondan istifade etmek için sükut duruyor; böylece hem söz ve vakit israfından uzak kalmış hem de sözlerinden herkesin istifade edebileceği O Söz Sultanına konuşma imkânı vererek herkesin nasiplenmesini sağlamış oluyorlardı.

Yine Hazreti Ebû Bekir buyuruyor ki; *"Biz, Efendimiz'in huzurundayken başımızda kuş varmış gibi duruyor, tek kelime kaçırmamaya çalışıyorduk."*[9]

Demek ki, sahabe efendilerimiz Söz Sultanı'nın huzurunda, konuşmak şöyle dursun, hareket etmekten bile kaçınıyor, O'nun dudaklarından dökülen söz incilerinin bir tanesini bile zayi etmemeye, O'nun her sözünü tam anlamaya gayret gösteriyorlardı. Zira, O'nun sohbeti hep Cânan sohbetiydi; O vahiy kaynaklı konuşuyor, muhataplarının elinden tutup onları Cennet yamaçlarında dolaştırıyordu.

Öyleyse, bizim meclislerimizin sohbet konusu da sokaktan derlenen, çarşı-pazardan toplanan, gazete sayfalarından aşırılan ya da İnternetten alınan lâf u güzaf olmamalı; bunların ne ilim-irfan bakımından, ne zevk-i ruhanî açısından ve ne de sohbet-i Cânan adına ifade ettiği hiçbir şey yoktur. O türlü muzahrefâtı duyunca, sadece hiçbir şey bilmeyen cahiller kendilerini bir şey dinliyor ve öğreniyor zannederler. Fakat söz cevherinden anlayan kimseler, o malumat kırıntılarının altının boş olduğunu hemen sezerler. Kimisi açar ağzını, gazete köşelerinden topladığı sığ bilgilere güvenerek dinî ve edebî meselelerde bile atar-tutar, fakat söz sarrafları onların faydasız ve boş laflar olduğunu hemen anlayıverirler.

Dilzede mi, Dîlzede mi?

Bence insan, hem başkalarının hissiyatına saygının gereği, hem kendi seviyesini deşifre etmeme ve zaaflarını ortaya koymama adına kendisine saygının gereği ve hem de mânânın ve mefhumun hatırına söze saygının gereği olarak sükûtîliği tercih etmelidir. Evet, sürekli sen konuşursan bildiğin şeyleri tekrar edip durmuş olursun. Fakat dinlemesini de bilirsen, başkalarından da öğreneceğin çok şey olduğunu görür ve öğrenirsin. Böylece kendini yenileme imkânı bulduğun gibi, başkalarına duygu ve düşüncelerini açıklama fırsatı vererek onlardan da istifade edersin. Yoksa, senin de bazı kelamzedelerin durumuna düşmen kaçınılmazdır. Hani, bazı söz ve beyan özürlü aciz insanlar vardır; fikir ve düşünceleri sağlam bir esasa dayanmadığından konuşurken sürekli boşluklara düşerler ve o boşlukları gülmeyle, mimiklerle ve şaklabanlıkla kapatmaya çalışırlar.

Meselâ; İngilizce konuşurken birkaç kelimeyi hatırlayamaz, bir düşünceyi net ifade edemez ve bir anlık tereddüt yaşarlar, bir çeşit boşluğa takılırlar; takılır ve o boşluğu doldurmak için de hemen gülmeye, kahkahaya ve şaklabanlığa sarılırlar. Oysa, bir mü'min olarak sen her hâlinde vakar ve ciddiyetin temsilcisi olmalısın. Tavır, hâl ve davranışların da en az sözlerin kadar mânâlı olmalı ve çok şey ifade etmeli. Öyleyse, sen bildiğin kadarını doğru dürüst seslendir, mutlaka gerekli olanları söyle. Sonra da vakar ve ciddiyetle otur dinle, konuşulanlardan istifade et. Yırtılma, açılıp saçılma, kendine karşı

saygını koru, başkalarına karşı da hürmette kusur etme. Hem unutma, söylediğin her kelime muhafaza ediliyor. Sağında ve solunda yerleşmiş iki kayıtçı, ağzından çıkan her sözü, söylediğin her cümleyi ve yapıp ettiklerini kaydediyor. Büyük buluşmada onların hesabını vereceğini düşün ve dil afetlerinden kendini koru.

Bu mevzudaki bir üzüntümü daha ifade etmek istiyorum: Risaleler ve iman hakikatlerine dair yazılan eserler, tahkîk-i imanı elde etme, irfan ufkuna ulaşma ve zevk-i ruhaniyeyi yakalama adına bir rehberdir. Ama eğer, bazı insanlar, Nurlar sayesinde başkalarına nispeten biraz daha fâik, biraz daha farklı bilgilere ulaşınca, onları demagoji adına kullanmaya, caka yapmaya, o bilgileri peylemeye ve satmaya başlıyorlarsa; artık o hakikatleri başkalarına duyurmuyor, onlarla kendilerini ifade ediyor, onları kullanarak kendi reklamlarını yapıyorlarsa; okuyor, tahlil ediyor, açıklıyor, “Bakın neler var bunların içinde” diyorlar ama aslında kendilerini nazara veriyor ve “Bakın, ben nasıl anlıyorum, neler var bende; neler biliyor ve neler anlatıyorum.” demeye getiriyorlarsa; hatta ses tonunu, okuma üslûbunu, tahlil ve terkiplerini bile bu mülâhazaya göre ayarlıyorlarsa, bu şekilde tahkîk-i imanı elde etmeleri de, irfan ufkuna ulaşmaları da düşünülemez.

Unutulmamalıdır ki, Kâbe’yi tavaf ederken, elde Kur’ân taşırken, Sünnete bağlılık iddiasıyla yaşarken dahi şeytanın yolunda gitme ihtimali vardır. Nurları okurken, onları anlatırken bile İblis’in izinde olmak da muhtemeldir. Evet, Nurlar bazılarında imanda derinleşme, bazılarında da gevezeleşme hâsıl ediyor. Birileri o kıymetli eserler vesilesiyle imanda tahkike eriyor, derinleştikçe derinleşiyor; bir heybet, bir mehabet insanı hâline geliyor. Dudaklarından dökülen her sözün hesabını vereceği mülâhazasıyla âdeta tir tir titreyerek konuşuyor. Bazıları da, hiç olmayacak yerlerde bile söz girizgahları buluyor, değişik mevzuular açıyor ve hemen gevezeliğe giriveriyor. Hazır bulduğu insanların kafalarına vura vura zorla kendisini dinletiyor. Oysa, konuşan heva ve hevesler değil, hakikatler olmalı; yalnızca hakikat konuşmalı. Herkes o hakikatlerden istifade etmeye çalışmalı. Bilmeyen bir bilene sormalı, bilen bildiği kadarını hak namına söylemeli ama kat’iyen demagoji ve diyalektiğe girmemeli. Bir araya gelişler bu maksatlara mâtuf olmalı, bu maksatları gerçekleştirme gayesiyle bir yerde oturmalı; orada yemek de yenecek veya çay da içilecekse, yemek ve çay tâli’ dereceden ve asıl gayeye bağlı olmalı ama doğrudan doğruya yeme içme, oturup ahbaplık yapma, eğlenme ve mânâsız pikniklere katılma gibi mâlâyânî şeylere girilmemeli… Girilmemeli; zira iki cihan Serveri buyuruyor ki: *“Mâlâyâni şeyleri terk etmesi Müslüman’ın İslâmiyet’ine ait güzelliklerindendir.”*[10]

Hâsılı, Müslüman az ve öz konuşmalı, sevap olmayan şeylere ve laubâliliklere kat'iyen girmemeli. Malumat sahibi bir insansa ve ille de konuşması gerekiyorsa, sohbet-i Cânan'dan bahisler açmalı. Kendisi bilmiyorsa, başkalarının o istikamette konuşması için lazım gelen ön hazırlıkları yapıp zemin hazırlamalı; hak ve hakikatleri ihlâsla seslendirecek, sohbeti fayda verecek bir insana söz hakkı vermeli, onu konuşmaya teşvik etmeli, meclislerin günlük dedikodularla kirletilmesine müsaade etmemeli ve ne yapıp edip her sözü erkân-ı imaniyeye, Cânan sohbetine getirmeli. Kısacası, *"Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse ya hayır konuşsun ya da sussun."*[11] hadis-i şerifine uygun bir hayat sergilemeli.

Bu faslı da Peygamber Efendimiz aleyhissalâtü vesselâm'ın bir söz incisiyle bitirelim: *"Allah'ın zikri dışında kelâmı çok yapmayın. Zira, Allah'ın zikri dışında çok kelâm, kalbe kasvet (katılık) verir. Şunu bilin ki, insanların Allah'a en uzak olanı kalbi katı olanlardır."*[12]

1 Bediüzzaman, *Mektubat* s.265 (Yirminci Mektup, İkinci Makam, Dördüncü Kelime, Dördüncü Fıkra).

2 Tirmizî, *zühd* 11; er-Rûyânî, *el-Müsned* 2/385.

3 Buhâri, *rikak* 23; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/334.

4 Buhârî, *rikak* 23; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 13/549; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 8/166.

5 Tirmizî, *zühd* 61; el-Humeydî, *el-Müsned* s.302.

6 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s.281 (Yirminci Söz, İkinci Makam).

7 Tirmizî, *zühd* 61; İbn Mâce, *fiten* 12.

8 es-Sehâvî, *el-Makâsıdü'l-hasene* s.74; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/72.

9 Bkz.: Buhârî, *cihad* 37; Ebû Dâvûd, *tıp* 1.

10 Tirmizî, *zühd* 11; İbn Mâce, *fiten* 12.

11 Buhârî, *edeb* 31; Müslim, *îmân* 74-77.

12 Tirmizî, *zühd* 62.

Kurban Yerine Sadaka!..

Soru: *Efendim, Kurban bayramından önce bazıları, "kurban kesme yerine sadaka verilse" şeklinde tekliflerde bulundular. Dinimize göre, bir ibadetin yerine başka bir hayırlı işin ya da ibadetin konulması söz konusu mudur?*

Cevap: Belli maksatlarla ortaya atılan, bir demagojiden öte kıymet ifade etmeyen ve halkın zihninde dinin emirlerine karşı şüpheler bırakmaya matuf olarak seslendirilen bu tür sözlere değinmeyi hiç istemiyorum. Aslı herkesçe malum olmasına rağmen kastî olarak tekrar tekrar söz konusu edilen meselelerde bir yönüyle tartışmalara dahil olmanın fayda değil zarar getireceğini düşünüyorum. Çünkü, dinimizde kurbanın yeri bellidir ve zannediyorum, işin uzmanları başta olmak üzere halkımız onun kıymetini çok iyi bilmektedir.

Son günlerde çokça duyup dinlediğiniz gibi kurban, lügatlere göre "yaklaşmak" mânâsına gelmekte ve Allah yolunda malın, canın, her şeyin feda edilebileceğini, Allah'a teslimiyeti ve O'na karşı şükür hisleriyle dolu olmayı ifade etmektedir. Kurban kesmek, Kitap, Sünnet ve icmâ-ı ümmet ile sabittir. Kur'ân-ı Kerim'in, *"Rabbin için namaz kıl ve kurban kes!"*[1] mealindeki âyetle, bildiğimiz kurbanı işaret ettiği hususunda İslâm ulemasının çoğunluğu aynı görüştedir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, İbn Mâce'de ve Müsned'de geçen bir hadis-i şerifte *"İmkânı olup da kurban kesmeyen bizim namazgâhımıza yaklaşmasın."* buyurmuştur. Bu ve benzeri nasslardan hareket eden Hanefi fukahâsı kurban kesmenin vacip olduğu kanaatine varmışlardır. Müsaadenizle ben, kurbanı kimler kesmeli, kurbanlıkta aranan şartlar nelerdir gibi mevzuyla alâkalı hususları ilmihal kitaplarına havale ederek, sorunuz münasebetiyle, bir başka meseleyi hatırlatmak istiyorum:

Kur'ân-ı Kerim, Mâide sûresinin 27-29. âyetlerinde bize, Hazreti Âdem'in iki çocuğunun kıssasını anlatır: Cenâb-ı Allah buyurur ki, *"Onlara Âdem'in iki oğlunun gerçek olan haberini oku: Onların her ikisi birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş, öbürününki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, kardeşine: "Seni öldüreceğim."* dedi. O da: *"Allah, ancak müttakilerden kabul buyurur, dedi. Yemin ederim ki, sen beni öldürmek için el kaldırırsan da, ben seni öldürmek için sana el kaldırmam. Çünkü ben âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım. (Öyle bir şey yaparsan) dilerim ki sen, kendi günahınla beraber benim günahımı da yüklenesin de Cehennemliklerden olasın. Zalimlerin cezası işte budur!"*

Kur'ân-ı Kerim'de ve güvenilir hiçbir hadis-i şerifte, Hazreti Âdem'in bu iki çocuğunun isimlerinden bahsedilmese de Kütüb-ü sâlifede isimlerinin Habil ve Kabil olduğu belirtilen iki kardeş arasında bir meseleden dolayı anlaşmazlık çıkar ve neticede Kabil, kardeşi Habil'i kıskançlıkla, haksız yere öldürür. Kur'ân, bu iki kardeş arasında meydana gelen olayın detaylarını zikretmez; çünkü meydana gelen hâdise, zaman ve mekânla sınırlı değildir. Burada önemli olan da isimler değil, şahsiyetler ve temsil ettikleri zihniyetlerdir.

Tefsirlerde ve diğer İslâmî eserlerde geçtiği üzere –ki bu konudaki malumatın çoğu İsrailiyat'tır– Kâbil ziraatçi, Hâbil ise çobandı. Her ikisi de kurban emrine muhatap olunca, Kâbil, koyun kesmeye yanaşmamış, ürünün iyi kısmından kurban etmeye de kıyamamış ve kıymetsiz başaklardan oluşan bir demeti kurban olarak arz etmişti. Hâbil ise, beğendiği bir koyunu kurban etmişti. Hâbil'in kurbanı kabul görmüş, Kabil'inki ise âdeta yüzüne çarpılmıştı. İşte, daha o dönemde, insanoğlu Allah'ın koyduğu ibadet kurallarına kendi mantığını ve tasarruflarını karıştırmaya başlamış, kurbanı kendi mânâsından çıkarıp onu bir uzaklık sebebi hâline getirmişti.

İbadetlerde İllet ve Hikmet

Bugün de kurbana aynı mantıkla bakıldığı söylenebilir. Oysa, Allah'a yaklaşmak için bir yol olan kurban, özellikleri tespit edilmiş bir hayvanı belli bir vakitte, ibadet maksadıyla ve usûlüne uygun olarak kesmek demektir. Onun formatı Allah tarafından ortaya konmuştur ve insanların o ibadet yerine başka bir ibadeti ikame etmeye ya da onun şeklini değiştirmeye hakları yoktur.

Sadece kurban değil, bütün ibadetler, fıkhî deyimiyle, taabbudî alana girer ve vahye göre şekillenmiştir. Hanefi fûkahası, taabbudî olan ve illetlerinin akılla kavranması mümkün olmayan hususlarda kıyas bile yapılamayacağına kâildirler. Evet, ibadetler "taabbudî"dir; yani, onları Allah emrettiği için, O'nun istediği zamanda, O'nun gösterdiği şekilde ve O'nun rızasını kazanmak niyetiyle yaparsak ya da sırf Allah yasakladığı için bazı şeylerden sakınırsak, işte o zaman o amelimiz ibadet hükmüne geçer. Kur'ân nasıl getirmiş, Peygamberimiz nasıl göstermişse aynen öyle koruyup uyguladığımız, onlarda değişikliklere, artırma ve eksiltmelere girmediğimiz, Peygamberimiz tarafından öğretilen şekline dokunmadığımız sürece ibadetlerimiz ibadet olarak kalır.

Tabiî ki, bu ilâhî emir ve yasakların pek çok hikmetleri ve menfaatleri de vardır. Fakat sadece bu hikmet ve menfaatler gözetilerek yapılan, kulluk düşüncesiyle ve Allah'ın rızasını kazanma niyetiyle yapılmayan şeyler ibadet sayılmazlar ve insana sevap da kazandırmazlar. Çünkü, o ibadetlerin teşrîi

doğrudan vahye dayalıdır ve o bilinen hikmetler, bilinmeyenlere göre çok azdır. Namaz, oruç ve zekât gibi ibadetlerin emredilmesinde, içki ve kumar gibi kötülüklerin de nehyedilmesinde "illet" başkadır, "hikmetler" başkadır. Bunların yapılıp yapılmamasındaki asıl "illet" Allah'ın emretmesi veya nehyetmesidir.

Evet, ibadetlerde önemli olan Cenâb-ı Hakk'ın vaz'ettiği formüllere uygun hareket etmektir. Yani, format Allah tarafından ortaya konmuş ise o bir kıymet ifade eder. Yoksa, bir ibadetin şekil olarak, kendi mantığınıza göre daha mükemmelini, daha ağırını ve daha müşkilini ortaya koysanız da onun bir değeri yoktur. Aslında, yaptığımız ibadetler bizim almak istediğimiz şeylerin karşılığı olamaz; kulluk adına ortaya koyduğumuz niyet, gayret ve ameller talip olduğumuz Allah rızasına, Cennet ve Cemalullah gibi nimetlere bedel sayılamaz. Beklediğimiz netice karşısında ortaya sürdüğümüz bedel çok küçük ve yetersiz kalır. Fakat beklentilerimizi bize lütfedecek Allah'tır. Sahip olmak istediğimiz emtia, o mutluluk, o saray, o köşk, o villa her ne ise, onu satın alabilmemiz için vermek zorunda olduğumuz nakdi yaratan, o parayı basan da Allah'tır. Yani, darphane de ona aittir.

İbadetlere Biçilen Değer

İşte, teşbihde hata olmasın, o darphanede Allah çeşit çeşit paralar basıyor. Sizin namazınız bir çeşit paradır, orucunuz bir çeşit paradır, zekâtınız bir çeşit paradır, hatta tavırlarınız, davranışlarınız, hayırlı düşünceleriniz, samimi niyetleriniz birer paradır. Allah katında bunların her birinin ayrı ayrı değeri vardır. Bütün bunlar, isteklerinizi peyleme adına, doğrudan doğruya takdiri Allah'a ait olan bir bağıştır size. Yoksa siz, size ait kıymetlerle alamazsınız istediklerinizi. Meselâ, Allah'ın yüksek bir bedel takdir buyurduğu beş vakit namazla elde edeceğiniz ahiret nimetlerini, abdestinden duasına kadar o namaz sebebiyle katlandığınız meşakkatin elli bin katını ortaya koysanız yine de namazdan başka bir şeyle peyleyemezsiniz. Çünkü sizin ortaya koyduğunuz şeyler kalptır, sahtedir. İstekleriniz ise, ancak kalp (sahte) olmayan, gerçek değeri bulunan paralarla elde edilebilir. O gerçek paraların üstünde de darphane sahibinin mührü vardır; bir kağıt parçası O'nun sikkesiyle bir nakdolmaktadır.

Bir düşünün, siz kendi kendinize bir para bassanız; kullandığınız malzeme altın bile olsa, onun etrafına türlü türlü süsler de koysanız, zatî kıymeti itibarıyla darphanedeki benzerinin on kat üstünde kıymeti de olsa, pazara götürdüğünüzde ona biçilecek değer sadece maden olarak ne ifade ediyorsa işte o kadar olacaktır. Siz onun üzerine kaç lira yazarsanız yazın, alacağınız

bedel, onun madenî değerini geçmeyecektir. Fakat ona benzer bir parayı darphane bassa, üzerine de "bir milyon" damgasını vursa, o para gerçekten bir milyon üzerinden değer görecektir ve insan onu verip "bir milyon" değerinde bir mal alabilecektir. Çünkü, o para kalp değildir; onu sahibi basmış ve değerini de bizzat o belirlemiştir.

Bu açıdan, ibadet ü tâatınız, Allah'ın vaz'ettiği esaslara bağlı olmalıdır ki bir kıymet ifade etsin. O neye ne kadar değer biçmişse, O'nun belirlediği çerçevede siz onu ortaya koyduğunuz zaman ahiret nimetlerini ve ebedî saadeti satın alabilirsiniz. Şayet O, Sıratı geçmeyi namaza, kurbana bağlamışsa, geçiş bileti ancak bu paraya alınır demişse ve siz de geçmek istiyorsanız, o parayı vermeye mecbursunuz. Meselâ, namaz değil de başka bir bedel vermek isteseniz; namaz yerine başka şeyler yapsanız; uzak doğu oyunlarına ait onlarca hareket sergileseniz, elli türlü mârifet döktürseniz, olimpiyat şampiyonlarına has yüz çeşit kabiliyet gösterseniz de, ancak namaz karşılığında takdir edilen nimetleri onlarla alamazsınız. Çünkü onlar kalptır, kıymetsizdir, ortada bir fiil olması itibarıyla asla benzese de sahtedir.

Öyleyse, bir ibadetin de Allah'ın darbına göre ortaya konması lazımdır. Çünkü, ona kıymet veren Allah'tır. Ameller, O'na nispetle kıymet kazanır. Dolayısıyla, Allah o ibadetlerin her birine ayrı ayrı değerler biçmiştir. Onların –izafî de diyemiyorum– zatî değerleri vardır. Çünkü, Allah, bir şey hakkında, "bunun bu değeri vardır" diyorsa, onun o değeri mutlaka vardır. O şey hakkında, "Sen benim şu kadar kıymet takdir ettiğim bu şeyi verirsen, onu ebedî saadetinin bedeli sayacağım." diyorsa, ebedi saadet ancak O'nun işaret ettiği o şeyle alınabilir, başka hiçbir kıymetli şey onu satın almaya yetmez.

Bir münasebetle 29. Mektup'ta bu mevzua misal veren Bediüzzaman Hazretleri, dini emirlerden bir kısmına "taabbüdî" denildiğini, bunların aklın muhakemesine bağlı olmadığını, emrolduğu için yapıldığını ve hakikî illetin, emir ve nehy-i İlâhî olduğunu anlatır. Taabbüdî olan şeylerde bazı hikmet ve maslahatlar var olsa bile taabbüdîlik cihetinin daha önde bulunduğunu ve bilinen o maslahatların, pek çok hikmetten sadece bazıları olduğunu söyler. Ve şöyle der: "Meselâ, biri dese, "Ezanın hikmeti, Müslümanları namaza çağırmaktır. Şu halde bir tüfek atmak kâfidir." Hâlbuki, o divane bilmez ki, binler maslahat-ı ezâniye içinde o bir maslahattır. Tüfek sesi o maslahatı verse de, acaba nev-i beşer namına, yahut o şehir ahalisi namına, hilkat-i kâinatın netice-i uzmâsı ve nev-i beşerin netice-i hilkati olan ilan-ı tevhid ve rubûbiyet-i ilâhiyeye karşı izhar-ı ubudiyete vasıta olan ezanın yerini nasıl tutacak?"[2]

Demek ki, Allah, bir kulun Cennet'e girmesi ve ebedî saadete ermesi için ne ölçüde bir kıvam görmek istiyorsa, taabbudî ibadetlerle onu hâsıl ediyor.

Bunlara, avamca bir ifadeyle, insanın Allah'a yaklaşması, Cennet'e ve ebedî saadete ehil hâle gelmesi için vaz'edilmiş ibadetler de diyebilirsiniz. Dolayısıyla bunlarda, bir kısım dünyevî faydalar, maslahatlar ve hikmetler görülse bile esas bizim göremediğimiz, bilemediğimiz daha derin tesirler, neticeler, hikmetler vardır; zira bunlar, fânî olan insanı, ebediyete ehil hale getiriyor. Allah'ı görmesi mümkün olmayan insanı, O'nu müşâhede edebilecek bir keyfiyete yükseltiyor. Dünya adına ne kadar zengin olursa olsun, Allah'ın rızasını peyleyecek bir servete sahip olamayan insana, Allah'ın rızasını kazandırıyor.

İbadetlerin Ayrı Bir Derinliği

Bu ibadetlere en önemli derinliği katan ve aynı zamanda onları taklitlerinden ayıran husus da niyettir. İbadet niyetiyle yatıp kalkmalar, yerlere kapanmalar; aç susuz durmalar ve meşrû bir kısım arzu ve isteklerden uzak kalmalar insanı fanîliklerden kurtarır ve onun saniyelerini seneler kıymetine yükseltir. Oysaki, aynı hareketler, o samimi niyetten eksik olarak yerine getirildiği zaman, insana ızdırap ve yorgunluktan başka bir şey bırakmaz. Allah'ın hoşnutluğu gözetilmeden ortaya konan gayretler ve fiiller hiçbir işe yaramaz ve semere kazandırmaz. Meselâ, birisi namaz yerine kalksa, otursa, yatsa; mafsallarına, bacaklarına, bileklerine egzersiz yaptırsa, hatta benzer hareketlerden de öte, aynen namazı kılsa, fakat namaz kılarken sadece mafsallarının açılması, belindeki kireçlerin çözülmesi ve omuzlarında hissettiği kulunçların hafiflemesi gibi maslahatları düşünse, o hareketler birer namaz kalpı hâline gelir; onlar taklittir, sahtedir, namaz değildir.

Diğer taraftan, niyet ibadetlere ve kulluğa derinlik kazandırır çünkü, insan bu dünyada yaptığı şeyleri, belli bir zamana sıkıştırarak ve sınırlı olarak yaptığı için aslında onlarla ebedi bir hayatı peyleyemez. Fakat kalbinin "ebed, ebed" diye atmasına da mani olamaz. Öyle ise, o muvakkati, müebbed hâline getirmenin bir çaresini bulması lazım. İşte o çare de, ebediyet kastıdır; Allah'a sunulmuş samimi bir niyettir. Niyet, bu sınırlı ve geçici dünya hayatında, sınırsızlığa kapı açan esrarlı bir anahtar ve az bir ömürde ebedî saadete ulaşma yollarını aydınlatan bir meşaledir. Bu anahtarı ve bu meşaleyi ellerinden düşürmeyenler, ömürlerinde ölü ve karanlık bir nokta bırakmayacak şekilde yaşar ve ebedî mutluluğa erebilirler. Çünkü insan, niyetiyle şunu demiş oluyor: "Allahım, altmış-yetmiş senelik hayatımda beni şu vazifelerle mükellef kıldın, ben de onları yerine getirmeye çalıştım. Eğer yüz altmış senelik ömrüm olsaydı; hatta bin altı yüz ya da bir milyon senelik ömrüm olsaydı, ben yine bu ubudiyetten ayrılmayacak, yine sana kulluk yapacaktım." İşte bu niyet, muvakkat

işe çok büyük bir derinlik katıyor ve insan o işi ebedi yapıyormuş gibi kabul ediliyor. Samimi bir niyet sayesinde, yapılan iş derinleşiyor. Meselâ; namaz, berzah hayatında güzel endamlı, gökçek yüzlü bir refik, bir enîs-i celîs oluyor, öbür alemde de, Cennet saraylarının açılmasına yarayan sihirli bir anahtara dönüşüyor. Aslında, zâhirî adâlet gereğince, herkesin kendi ibadet ve fazîleti kadar lütûf ve ihsâna mazhar olması uygun düşerdi ki; o da, salih kimselerin Cennet'teki ömürlerinin, iyi insan olarak dünyada yaşadıkları süre kadar olmasını gerektirirdi. Fakat inşaallah, ebedî kulluk düşüncesi, ötede ebedî saadete vesile olacaktır. Yine bu sırdandır ki, inanan insanın aksine, inkâr eden de ebedî şekâvet ve tâli'sizliğe namzet olur. Ebedî inkâr ve isyan düşüncesi de, ebedî tâli'sizliği netice verecektir.

Hâsılı, ibadetlerde esas olan, onların taabbudî olmalarıdır. Bir ibadetin şeklini ve rükünlerini değiştirmek ya da onun yerine –diğer bir ibadet de olsa– başka şeyleri geçirmek özü bozmak, gerçek ile sahteyi, asıl ile taklidi karıştırmak demektir. Allah Teâlâ bir ibadeti nasıl vaz'etmiş ise, onun aynen uygulanması ve esas format olarak kabul edilmesi zaruridir. Ayrıca, asıl ile taklidi birbirinden ayıran en önemli unsur niyettir. Niyet, ibadetin ruhu olarak ona hem bir enginlik kazandırır hem de fani bir dünyada bitmeyen bir saadetin kapısını aralar.

1 Kevser sûresi, 108/2.

2 Bediüzzaman, *Mektubat* s.447 (Yirmi Dokuzuncu Mektup, Birinci Risale Olan Birinci Kısım, Dokuzuncu Nükte).

Selâm Sana Ey Nebi!..

Efendiler Efendisi'ne Salât u Selâm

Her fırsatta, Peygamber Efendimiz'e (aleyhissalâtü vesselâm) salât u selâm getirmemiz O'na karşı vefamızın gereğidir. Çünkü, salât u selâmlarla O'nu her anışımız, hem O'nun peygamberliğini bir tebrik, hem getirdiği saadet-i ebediye müjdesine karşı bir teşekkür ve hem de bildirdiği fermanlara itaatimizi ve biatımızı yenilememiz mânâsına gelmektedir.

Evet, Efendiler Efendisi'ne salât u selâm okumakla, ahd-ü peymanımızı yenilemiş, ümmeti arasına bizi de dahil etmesi isteği ile kendisine müracaat etmiş oluyoruz. "Seni andık, seni düşündük; Allah Teâlâ'ya senin kadrini yüceltmesi için dua ve dilekte bulunduk." demiş ve دَخِيلَكْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ "Bizi de nurlu halkana al ey Allah'ın Resûlü!.." talebimizi tekrar ederek onun engin şefkat ve şefaatine sığınmış oluyoruz. Dolayısıyla, salât u selâma Efendimiz'den daha çok biz muhtaç bulunuyoruz. O'na müracaatımızla mevcudiyetini, büyüklüğünü kabullenmiş ve küçüklüğümüzü, hiçliğimizi ilan etmiş; aczimiz ve fakrımızla beraber, şiddetli ve çok büyük bir günün endişesiyle melce ve mencâ olarak Resûl-i Ekrem'e dehâlet etmiş, arz-ı ihtiyaç ve arz-ı hâlde bulunmuş oluyoruz.

Bildiğiniz gibi, "salât", tebrik, dua, istiğfar, rahmet gibi anlamlara gelmektedir. Salât kelimesinin çoğulu "salavât" gelir. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulur: *"Allah ve O'nun melekleri Peygamber'e hep salât ederler. Ey mü'minler, siz de Ona salât (ve dua) edin ve samimiyetle selâm verin."*[1] Bu âyet-i kerimeyle, Peygamberimize salât ve selâmlar getirerek hürmetlerini arz etmek her Müslüman'ın yapması gerekli olan bir görevdir. Her Müslüman en azından اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ *"Allâhım rahmet ve bereketin Efendimiz Hazreti Muhammed üzerine olsun."* diyerek salât getirmek mecburiyetindedir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, *"Yanında benim adım anılıp da bana salât getirmeyen kişinin burnu sürtülsün, hakarete uğrasın!"* buyurmuştur. Bununla beraber, Peygamberimizin ismi her işitildiğinde veya anıldığında salât getirilip getirilmeyeceği hususunda; bazı âlimler, bir yerde, Hazreti Peygamber'in adı ne kadar anılırsa anılsın bir defa salât edilmesi yeterlidir derken, âlimlerin çoğunluğu ise, Efendimiz'in adı her anıldığında salât u selâm getirilmesi gereklidir demiştir. Bazıları, insanın, ömründe bir kere salât u selâm getirmesinin vacip olduğunu söylerken, İmam Şâfi gibi kimseler de nâm-ı celîl-i Muhammedî ne zaman anılırsa anılsın hemen salât u selâmla O'na senâda

bulunmak gerektiği kanaatindedirler. Nitekim, hadis ilmiyle uğraşanlar, Hazreti Peygamberimiz'in hadislerini rivayet ederken, O'nun adı ne kadar çok anılırsa anılsın, her anılışında, صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ diyerek hürmet ve vefalarını ifade etmişlerdir. Hatta, bazı yerlerde, ezanda Efendimiz'in ism-i şerifi de anıldığı, أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ dendiği için, ezandan sonra da salât u selâm okunagelmiştir. Erzurum da bu yerlerden birisidir. Orada da, ezanı müteakip اَلصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ ، اَلصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللّٰهِ ، اَلصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَاتَمَ النَّبِيّينَ şeklinde salât okurlar. Aslında, ezan kelimelerinin içinde böyle bir salât u selâm yoktur, fakat bir vefa borcu olarak söylerler.

Evet, salât u selâm meselesine bir vefa borcu nazarıyla bakmak lazım. Biz Efendimiz'e karşı borçluyuz. Allah, bazılarımız için ağır gelebilecek şekilde her an o borcu ödüyor olma şuuru içinde bulunmakla bizi mükellef kılmamış. Hayatımızın her saniyesinde Onu hatırlıyor olma, Ona hiç durmadan salât u selâm getirme teklifinde bulunmamış. Fakat, biz zaten Onun getirdiği dinin hükümlerine riayet ettiğimizde bir yönüyle Ona karşı medyuniyetimizi de sürekli ve fasılasız dile getirmiş oluyoruz.

Günde beş defa minarelerimizden olduğu gibi gönüllerimizden de yükselen ezanımızı düşünün her namaza yürüyüşümüzde,

"Gök nûra gark olur nice yüz bin minareden,
Şehbâl açınca rûh-u revân-ı Muhammedî;
Ervah cümleten görür "Allahu Ekber"i,
Aks eyleyince arşa lisan-ı Muhammedî." (Yahya Kemâl)

sözlerinin hakikatini seslendiriyor ve önce ezanla vefamızı ilan ediyoruz. Zât-ı Ulûhiyet'in yanında Efendimiz'in nâm-ı celîlini de anıyoruz. لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ'ın, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ'tan ayrılamayacağını, şehadetin ancak ikisini beraber söylemekle gerçekleşmiş olacağını gösteriyoruz. Üstad Hazretleri'nin de Mektubât'ta belirttiği gibi, kelime-i şehadetin iki kelâmının birbirinden ayrılamayacağını, onların birbirini tazammun ve ispat ettiğini, biri birisiz olmayacağını ifade ediyoruz. Evet, madem Peygamberimiz Hâtemü'l-Enbiya'dır, bütün enbiyanın vârisidir. Elbette O, bütün vusûl yollarının başındadır. Onun cadde-i kübrâsından hariç hakikat ve necat yolu olamaz. Umum ehl-i mârifetin ve tahkikin imamları, Sadi-i Şirazî gibi derler: "Ey Sâdî! Muhammed'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) örnek almadan bir kimsenin selâmet ve safâ yolunu bulması imkânsızdır."[2]

Gözüm Seninle Aydın...

Cenâb-ı Hakk'ın isminin yanında Efendimiz'in de adının bulunmasıyla alâkalı Endülüslü büyük âlim Kadı Iyaz, Şifa-i Şerif'inde şunu nakleder: Hazreti Âdem, kendisine yasaklanan meyveden yedikten sonra Cenâb-ı Allah'a Efendimiz'i şefaatçi ederek yalvarmış; *"Muhammed hürmetine beni affet!"* demiştir. Allah Teâlâ'nın, *"Sen Muhammed'i nereden biliyorsun?"* sorusuna karşılık da, *"Ben, Cennet'in kapısında* لَا إِلٰـهَ إِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُـولُ اللّٰهِ *yazısını gördüm. İsmi, Senin ism-i şerifinin yanında anılan biri, Senin yanında en kıymetli olsa gerek!"*[3] şeklinde cevap vermiştir.

Bazı kitaplarda rivayet edildiğine göre, ezanı işiten kimse, birinci أَشْـهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ denilince: صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ *"Allah sana salât etsin, ey Allah'ın Peygamberi!"* der. İkinci defa, أَشْـهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ denilirken de قَرَّتْ عَيْنِي بِـكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ *"Gözüm seninle aydın oldu/olsun, ey Allah'ın peygamberi!"* der. Bunları söylerken de, baş parmaklarının uçlarını öperek gözlerine sürer ki, bunun müstahab olduğu ifade edilir. "Gözüm seninle aydın oldu", ne güzel bir söz. Hani, Türkçemizde "göz aydınlığı" tabirini kullanırız; çocuğu doğana, oğlu askerden gelene, evladını evlendirene... hep "gözünüz aydın olsun" deriz ya!. İşte قَرَّتْ عَيْنِي بِـكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ sözünün karşılığıda aynı mânâdır. Yani, onun nam-ı celilinin her ilan edilişinde âdeta yeni bir viladete, yeni bir vuslata ve bambaşka bir şeb-i arûsa şahit oluyor gibi "Yâ Resûlullah, Seninle gözümüz aydın oldu." deriz: Sen geldin her şey karanlıktan kurtuldu, her varlık ışığa gark oldu. Sen geldin, gözlerimizin içi aydınlandı, kalbimiz aydınlandı, dünya aydınlandı, ukbaya giden yollar aydınlandı. Sen geldin, yürüdüğümüz yollar nurlandı, adımımızı atacağımız, ayağımızı basacağımız yerler aydınlandı.

Ezan bitince, bu defa da ezan duasıyla vefa borcumuzu eda etmeye çalışır, Efendimiz'e bir nevi salât u selâm getirir ve O'nun Makam-ı Mahmûd'a nâil olması için dua ederiz. Sonra ikâmet getirilir, orada da bir kere daha nâm-ı celîl-i Muhammedî'yi zikrederiz.

Evet, şuurlu ya da şuursuz, ama keyfiyeti nasıl olursa olsun bu vefa borcumuzu ve şükran hissimizi ezanla, ikametle, namazla, teşehhüd ve tahiyyatla bir şekilde ifade ediyoruz. Keşke, şeker şerbeti kuvve-i zâika ile tattığımız ve tatlarını tam aldığımız gibi, bu kelimelerin hepsini de zihnî ve ruhî zâika sistemlerimizle duysak, her kelimenin tadını tam alabilsek. Keşke, mârifetullah ve zevk-i ruhanî nasıl duyuluyor, onlardan nasıl tat alınıyorsa, onun için hangi sistem harekete geçiriliyorsa, işte o sistemi harekete geçirerek

Efendimiz'e karşı o medyuniyetimizi tam duyabilsek. Fakat, gereken ölçüde olmasa da bir günlük hayatımızı hatta tek bir namazımızı düşünsek onda bile Kâinatın İftihar Tablosu'na karşı vefamızı ifade etme gayretinde olduğumuz görülecektir.

Aynı zamanda, her şey Efendimiz'den bir hatıradır bizim için. Ezan, ikamet hatıra olduğu gibi namazda "Sübhaneke" okuyor yine O'nu hatırlıyoruz; "Fatiha"yı terennüm ederken bir kere daha O'nunla doluyoruz/dolmalıyız. Onlar da birer hatıra ve sonra tahiyyâta oturuyoruz. İki rekâtta bir Allah'a tahiyyâtımızı, tayyibâtımızı, mübârekâtımızı takdim ettikten sonra, Efendimiz'e de selâm veriyoruz. اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ... *"Bütün dualar, senâlar, malî ve bedenî ibadetler, mülk ve azamet Allah'a mahsustur. Ey şan ı yüce Nebi! Selâm sana. Allah'ın rahmet ve bereketi senin üzerine olsun."* diyoruz.

Bu tahiyyâtımızla, Miraç gecesini, o gecenin kutlu yolcusunu, Peygamber Efendimiz'in Cenâb-ı Hakk'ın selâmına mazhar oluşunu da hatırlıyor ve o muhteşem selâmlaşmaya "Selâm sana yâ Resûlallah" diyerek biz de dahil oluyoruz. Orada bir tefrikte de bulunuyor, salât ile selâm arasını ayırıyoruz. اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ diyerek salâtı Allah'a veriyor, Efendimize de selâm ediyoruz. Çünkü salât, Allah'tan rahmet, meleklerden istiğfar, mü'minlerden de dua demektir. "Melekler salât ediyor" deyince biz, istiğfar anlarız. "Allah salât ediyor" deyince, merhamet anlarız. Biz salât edince de, bizim yaptığımız dua olur. Dua ise, Efendimiz için olsa da Efendimiz'e olmaz, Allah'a olur. İşte, bundan dolayı, namazda Allah'a salâtın yanında, "Efendimiz'e de salât olsun" demiyoruz, O'na selâm gönderiyoruz. Fakat, kendi kendimize salât u selâm okurken, madem Cenâb-ı Allah bize *"Ey mü'minler, siz de Ona salât edin ve samimiyetle selâm verin."*[4] buyuruyor, biz de uyuyoruz o emre.

Kırık Testi

اَلتَّحِيَّاتُ (et-tahiyyâtu) dediği zaman Üstad Hazretleri kim bilir onu kaç defa tekrar ediyordu. Bütün zihin, his, şuur ve iradesiyle Allah'a yönelerek ve tam konsantrasyon içinde belki defalarca اَلتَّحِيَّاتُ... diyordu; onu söylerken âdeta başı dönüyor, gözleri doluyordu. Çünkü Allah'ın huzurunda olduğunun tam şuuru içindeydi. Biz, Üstad'ın zevk enginliği ölçüsünde belki onu duyamayız ama kendi söz ve mülâhazalarımızı da Sultan'a arz edilen bir "kırık testi" gibi düşünürüz ve kendimizi Üstad Hazretleri'nin Yirmi Dördüncü Söz'de misal

olarak gösterdiği o insanın yerine koyarız: "Bir adam, beş kuruş kıymetinde bir hediye ile bir padişahın huzuruna girer. Ve görür ki, her biri milyonlara değer hediyeler, makbul adamlardan gelmiş, orada dizilmiş. Onun kalbine gelir: "Benim hediyem hiçtir, ne yapayım?" Sonra der: "Ey seyyidim! Bütün şu kıymettar hediyeleri kendi namıma sana takdim ediyorum. Çünkü sen onlara lâyıksın. Eğer benim iktidarım olsaydı, bunların bir mislini daha sana hediye ederdim." Yani, "Ey padişahlar Padişahı! Ey Sultanlar Sultanı! Bu insanlar Sana şu kıymetli hediyeleri arz ediyorlar; benim elimde ise ancak bu pek az sermaye var. Eğer elimden gelseydi, gücüm yetseydi, bütün o hediyeler kadar bir hediye Sana takdim ederdim."[5] deriz.

Bu mülâhaza, Rabbimize karşı kulluk vazifelerimize hâkim olduğu gibi Efendimize karşı hürmet ve vefa duygumuza da tesir etmelidir. Yani, dudaklarımızdan dökülen her salât ve her selâm bin bir âh u eninle, acz ve zaaf hüznüyle, hakkını veremesek de kapıdan da ayrılmama azmiyle dökülmeli; dilimiz salât okurken gönlümüz de:

"Varıp bezmine âşıkân bin bir leâl ister,
Ben bir garîb-i nâlân u şeydâyım Efendim!
Geçerler candan, girenler nûr hâlene bir kez,
O dertten bin belâya müptelâyım Efendim..!
Olur Mecnûn görenler ruhsârını a cânân!
Kapında mülk-i serâp bir gedâyım Efendim!"

demeli.

Bazen, ben de kendimi Ravza-i Tahire'nin, muvâcehenin önündeymişim gibi hissederim. Hayalen o mübarek Merkâd'in önüne varınca, ümit ve emel heyecanıyla çırpınıp duran yüzlerce âşık ruh arasında, bir-iki kadem ötede Sevgili'yle buluşacakmışım gibi bir his ve heyecanla köpürür ve dilimin döndüğü kadarıyla O'na salât u selâm okurum. Sonra da O'nun meclisinden sızıp gelecek en mahrem fısıltıları duymaya çalışırım. Merak ederim, acaba ne dedi benim selâmıma karşılık? Acaba nasıl mukabele de bulundu? İçimi derin bir merak sarar... Bir şey demiştir mutlaka. Zira, salât u selâmın kabul edileceği hususunda şüphe yoktur. Önemli olan onu daha içten, daha gönülden ve derinden söylemektir.

Evet, "tahiyyât"ta, kabul olmuş bir duaya bir ilavede daha bulunur ve اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ *"Allahım, Habibin hürmetine, bizim üzerimize ve salih kulların üzerine de selâm olsun."* deriz. Belki bazıları bu mânâyı yakalamak için o lafızları üç-dört defa tekrar ediyorlardır.

Siz de vicdanınızda duyuncaya kadar اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ deyip tekrar edebilirsiniz. Bir defa demekle o mânâyı duyuyorsanız; o sözler, tepeden tırnağa kadar vücudunuzda bir karıncalanma hâsıl ediyorsa şayet, gerektiği gibi söylemiş ve gönlünüzde duymuşsunuz demektir. Yani, o kelimelere şuur derinliği, his derinliği de katmak lazım. O sözlerin içinde i护demizle de bulunmak lazım. Vücudumuzun bütün zerratıyla da onları söylemek lazım. Bu da ibadet u taati iradî olarak ele almaya, onları aynı zamanda tabiatımıza ait çok önemli bir ihtiyacı yerine getiriyor olma mülâhazasıyla yapmaya, her şeyi mutlak duymaya, tezekkür ve tahayyül etmeye bağlıdır.

Burada kastettiğim şey, mânâ mülâhazası da değildir; yani, söylediğimiz, okuduğumuz şeylerin mânâsını bilme ve düşünme mülâhazası değildir. Esas olan, Allah karşısında bulunma şuuru, Hazreti Resûlullah'a seslenme ve O'nun cevabî sesini hissediyor gibi olma duygusudur; görüyor ve görülüyor olma esprisine bağlı kalmadır. İbadeti bütünüyle bu his, ihsas ve ihtisaslara bağlama ve gevşekliği affetmeme, esnemeyi ve gafleti affetmeme, kendi nefsine hesap sorma, "Burada bu gevşeklik ve gaflet olmaz a dostum; burası teyakkuzda olma yeri ve zamanıdır." demedir. İşte siz bu incelikleri duyuyor ve hissediyorsanız, Allah Resûlü'yle gelen armağanları şuurunuzla derinleştiriyorsunuz demektir. Ne biliyorsunuz, sizin şuurunda olarak ve gönülden hissederek okuduğunuz bir ezan duası, söylediğiniz bir salât u selâm bir yönüyle Efendimiz'in oradaki makamının daha bir irtikasına, daha bir irtifasına, hatta şefaat dairesinin genişlemesine vesile oluyordur. Dolayısıyla, siz orada yine kendi kurtuluşunuz adına bir yatırım yapıyorsunuz, yine kâr sizin hesabınıza yazılıyor. Eğer Allah Resûlü'nün şefaat edeceği kimseler, burada kendisini O'na tanıtan, bir nevi adres bırakan, salât u selâm referanslarıyla O'na müracaat eden kimselerse, O'na karşı ifade ettiğiniz her vefa sözünüzle yine kendi hesabınıza yatırım yapıyorsunuz demektir.

Meselâ; Peygamber Efendimiz, *"Şüphesiz ki, benim ümmetim "gurr-u muhaccel"dir; kıyamet gününde, abdest izlerinden dolayı yüzleri nurlu, elleri ve ayakları parlak olarak çağırılacaktır."* buyuruyor ve şunu ilave ediyor: *"Ben onları mahşerde tanırım, çünkü onlar alınlarındaki secde izlerinden bellidir; abdest uzuvları nuranidir."*[6] Hadisin metninde geçen غُرٌّ kelimesinin dilimizdeki karşılığı, atın alnındaki beyazlıktır. İnsan için kullanıldığında "nurlu yüz" anlamına gelir. مُحَجَّلٌ de atın ayaklarındaki seki yani beyazlıktır. Bu da insan için kullanıldığında "el ve ayak gibi uzuvların parlaklığı" anlamındadır. Efendimiz kendi ümmetini iman ve ibadetin hâsıl

ettiği nur ve parlaklıkla tanıyacağını hadisteki teşbihle ifade ediyor, *"Ben tanırım adamlarımı"* diyor. Demek ki, burada Onun dini istikametinde, dinini yaşama yolunda yapacağınız her şey, bir yönüyle Onun tarafından kabule, bilinmeye, aranmaya, hatta Allah korusun, Cehenneme girseniz bile oradan alınıp çıkarılmaya vesiledir ve bunlar öyle normal bir borcu ödeme gibi şeyler de değildir. Allah'ın size imdadı, inayeti, raiyyeti ve Efendimiz'in şefaati, âleme diyet ödeme gibi değildir; onlar birer bahanedir. Allah ve Resûlü, sizi belli bahanelerle kendilerine döndürürler, size tevcihâtta bulunur ve kendilerine tevcih ederler. Niçin yaparlar bunu? Ahiretinizi kurtarmak için yaparlar; yoksa sizden bir şey bekleme, bir şey alma değildir maksatları. Siz vermeniz gerekli olan şeyleri ortaya koyun da, Onlar da daha büyüğünü size versinler diye yaparlar.

Aklımız O'na Kurban...

Hep Allah Resûlü'nü mülâhazaya alma, sürekli Onu düşünme, yapılan her işte Onun sevgisini, kabulünü ve şefaatini kazanma gayreti içinde olma çok önemlidir. Meselâ, O misvak kullanmayı tavsiye buyurmuşsa, bana düşen, onun faydasına ve sıhhat açısından yararlarına bile bakmadan, sırf O kullandı ve tavsiye buyurdu diye misvak kullanmaktır. O işi, elde edeceğim bir faydaya bağlamak da ne demek? O kullandı ise ben de kullanırım. Efendimiz bana dese ki takla atacaksın. Bu meselenin mantığı var mı? Aklım öyle inceliklere ermez benim. Senin mantık dediğin şey nedir ki? Mevlâna Hazretleri demiyor mu, "Aklını Hazreti Muhammed'e kurban et."[7] Ben de aklımı kurban ederim Efendime ve Onun emir ve tavsiyelerini yerine getiririm.

Öyleyse, siz de bazı şeyleri yaparken, kendi hislerinizi, size râci bir faydayı nazar-ı itibara almayın. O işin içinde o fayda da olabilir; Allah o işten size bir kısım yararlar da hâsıl edebilir. Fakat, siz şefaat zeminine ulaşmaya bakacaksınız. O Zatla tanışmaya ve buluşmaya çalışacaksınız. Onun daire-i kutsiyesi içine girince sizin bir şey talep etmenize zaten lüzum yoktur. Rica ederim, evinize bir misafir geldiği zaman siz ne yapacağınızı bilmez misiniz? Buraya şimdiye kadar gelen misafirlerden kim aç kaldı, kim çay-kahve içmedi. Siz boş çevirmiyorsunuz misafirlerinizi. Şimdi, siz O'nun maide-i semaviyesinin başına gideceksenız, O'nun da ne yapacağını bildiğine iman edeceksiniz. Allah ne yapacağını, misafirlerini nasıl ağırlayacağını bilir. O zaman ibadet ve hasenâtınızın karşılığını neden Allah'ın rahmetinin enginliğine bırakmıyorsunuz? Neden o türlü şeyleri teşhis ve tayin etmek suretiyle meseleyi daraltıyorsunuz? Neden شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي *"Benim şefaatim*

ümmetimden büyük günah işleyenleredir.”[8] diyen bir Sultan-ı zîşân'ın size teveccühüne meseleyi bırakmıyor da, onu kendinize göre bir kısım kücük, sinek kanadı kadar menfaatlere bağlıyorsunuz. Öyle bir tavır hem O'na karşı bir saygısızlıktır, hem de himmetinizi dar tutma ve verilecek şeylere bir yönüyle filtre koyma demektir.

Bu açıdan, misvak kullanmanız, misvağınız yoksa parmaklarınızı dişlerinize sürüp onları sıvazlamanız (sivak), abdest sırasında genzinize su çekmeniz... gibi şeyleri bile Efendimiz yaptığı için yapmanız bunlara bir şuur katma mânâsına gelir. “Yâ Resûlallah, bunu Sen yaptın ya, ben de onun için yapıyorum. Abdest dualarının Sana ait olup olmadığını bilmiyorum ama madem İbn Hümam onları Sana isnat ediyor ve ‘Bunlar abdestte okunsun!’ diyor, bunları Sen abdest alırken söylediğin için ben de söylüyorum. Abdestten sonra bir yudum su içtiğin için ben de içiyorum...” bütün bunlar hep O'nu duymaya çalışma, hayatın her safhasını O'nun hayatı ve atmosferiyle bütünleştirme ve O'nun yaptığı şeyleri paylaşma cehd u gayretidir.

Siz O'nun sevgisi, hoşnutluğu ve şefaati arkasında bu kadar koşarsanız, o Rahmet Peygamberi de mutlaka geri dönüp size teveccüh buyuracak ve elinizden tutacaktır. Alvar İmamı'nın ifadeleriyle sorayım:

“ Sen Mevlâ'yı sevende Mevlâ seni sevmez mi?
Rızasına ivende Hak rızasın vermez mi?
Sen Hakk'ın kapısında canlar feda eylesen,
Emrince hizmet etsen Allah ecrin vermez mi?”

Evet, “Sen gönülden bir kerecik ‘Yâ Resûlallah!’ deyiversen, O *“Ümmetim!..”* deyip imdadına koşmaz mı?” Kaldı ki, yine Üstadımızın dediği, bazı sadık kâşiflerin ifade ettiği ve bir kısım kitaplarda da geçtiği gibi, mahşerde *“Ümmetî, ümmetî!”* diyecek olan Şefkatli Nebi, doğduğu zaman da *“Ümmetî, ümmetî!”* demişti.[9] Allah, Onu çok özel bir mahiyette yaratmış ve gönlünü insanlığın kurtuluşuna bağlamıştı. Diğer peygamberlerin şefkati onun şefkatinin yanında deryada katre kalırdı. Öyleyse, siz bir kerecik “Habibî” deseniz, o da mutlaka *“Ümmetî!”* diye çağrınıza icabet edecektir.

Hâsılı, salâvatın mânâsı rahmettir. Allah Teâlâ, Efendimiz'e bizzat salât etmiş, meleklerinin de Peygamberimize salât ve selâm ettiklerini bildirmiş ve bize de onu bir vazife olarak tahmil buyurmuştur. Bizim salâtımız, Üstad'ın ifadesiyle, “Yâ Rab! Yanımızda elçiniz ve dergâhınızda elçimiz olan reisimize merhamet et ki, bize sirayet etsin.”[10] mânâsına bir duadır. Bununla beraber salât u selâmın ayrı bir hususiyeti daha vardır. Salât u selâm makbul bir duadır; yapılan diğer duaların başında ve sonunda salât u selâm okununca, iki makbul

dua arasında istenilen şeyler de makbul olur. Onun için hem duanın başında, hem de sonun da salât u selâm okumak lazımdır. Gerçi, Efendimiz aleyhissalâtü vesselâm duaların يَـا ذَا الْجَلَا لِ وَالْإِكْرَامِ hitabıyla noktalanmasını tavsiye buyuruyor;[11] fakat, o sözü Efendimiz'in tevazuuna verip, onda başka bir mahmil düşünüp duaları يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ'la beraber salâtla bitirmek daha doğru olsa gerektir. Evet, hem kendilerinin ifadesiyle, hem sahabe-i kiramın hassasiyetiyle, hem de büyük zatların keşfiyle salât u selâmın ayrı bir hususiyeti vardır ve o geriye çevrilmeyen bir duadır.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَـلِّمْ عَلَى سَـيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِهِ وَأَصْـحَابِهِ أَجْمَعِينَ

"Allahım, Efendimiz Hazreti Muhammed'e, O'nun aile fertlerine ve ashabına salât ve selâm eyle."

1 Ahzâb sûresi, 33/56.
2 Bediüzzaman, *Mektubat* s.378 (Yirmi Altıncı Mektup, Dördüncü Mebhas, Beşinci Mesele).
3 Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/313-314; Kadı Iyâz, *eş-Şifâ* 1/173-174.
4 Ahzâb sûresi, 33/56.
5 Bediüzzaman, *Sözler* s.385 (Yirmi Dördüncü Söz, Beşinci Dal, İkinci Meyve).
6 Buhârî, *vudû* 3; Müslim, *tahâret* 34-36.
7 Mevlâna, *Mesnevî* 4/483.
8 Tirmizî, *kıyâmet* 12; Ebû Dâvûd, *sünnet* 21.
9 Buhârî, *tefsîru sûre* (2) 1, *tevhid* 36; Müslim, *îmân* 322, 326, 327.
10 Bediüzzaman, *Barla Lâhikası* s.256.
11 Tirmizî, *daavât* 91; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 4/409.

Ahh Dâvâm!

Soru: *Dâvâ adamı olmanın ve mefkûre yörüngeli yaşamanın çerçevesi nedir?*

Cevap: Kullana kullana kabullendiğimiz "mefkûre" kelimesi hedef, gâye, ideal ve gâye-i hayâl gibi mânâlara gelmektedir ve bazıları "mefkûre" yerine "ideal" ya da "gâye-i hayâl" demeyi tercih etmektedirler. Aslında bu kelimelerin hepsiyle de hemen hemen aynı mânâ ifade edilmekte; insanın, bir gâyeye bağlanması, bir dâvâya adanması, yüksek bir hedefe kilitlenmesi ve oturup kalkarken, yerken içerken bile o gâyeyi, o dâvâyı ve o hedefi düşünmesi nazara verilmektedir. Evet, dâvâ adamları ya da mefkûre insanları, bazen mefkûrelerine göre önemsiz işler yapsalar da, onları hep tâlî şeyler olarak görür, onlara ancak ihtiyaç nispetinde zaman ayırır ve ilk fırsatta tekrar asıl vazifelerine yönelirler. Meselâ, Enbiyâ-ı İzâm efendilerimiz tebliğ ve irşad vazifesini hayatlarının gâyesi bilmiş ve ömürlerini o gâyeye göre örgülemişlerdir. Şu kadar var ki; Peygamberlerin bağlandıkları dâvâya mefkûre, ideal ya da gâye-i hayal denemez. Onlarınki bir vazife ve sorumluluktur. Onların, bu vazifelerini herhangi bir çerçeve içine koymaları ve kendilerine göre değerlendirmeleri mümkün değildir. Çünkü o Allah'ın takdir ve tercihidir. O şahısları peygamber olarak seçme, onları vazifelerinin büyüklüğüne göre donanımlı olarak dünyaya gönderme ve onların kendilerini Hakk'a adamalarını temin etme gibi hususların hepsi Cenâb-ı Hak'tandır.

Nasıl Bir Gâye?

Peygamberler, hak erlerinin en başta gelen zirve insanlarıdır ve onlar dini en üst seviyede temsil edebilecek bir fıtratta yaratılmışlardır. Fakat, onların altındaki insanlar için dini en mükemmel şekilde yaşamak ciddi bir irade ve gayrete bağlıdır; dinin emirlerini arızasız, eksiksiz ve kusursuz olarak, Cenâb-ı Hakk'ın tayin ve takdir buyurduğu af alanına giren yerlerde bile nefse karşı müsamahasız davranarak yaşamak da bir mefkûre olabilir. Bununla beraber, din kolaylık üzerine vaz'edilmiştir, onu şiddetlendiren ve ağırlaştıran kendi aleyhine bir iş yapmış olur ve yenik düşer. *"Bu din kolaylıktır. Hiç kimse kaldıramayacağı mükellefiyetlerin altına girerek dini geçmeye çalışmasın; (insan ne yaparsa yapsın yine de mutlaka bir kısım eksik ve kusurları vardır ve) galibiyet dinde kalır."*[1] mealindeki hadis-i şerif de bunu ifade eder. Öyleyse, dini yaşanmaz hâle getirmemek lazım. Kolaylık üzere bina edilmiş ve müsamahaya dayalı gelmiş bu dinde pek çok af alanı bulunduğunu, namazda da,

oruçta da, hacda da af alanları var olduğunu bilmek lazım. Bu açıdan, dini yaşamayı bu espri içinde ele almak gerekir. Ancak, dini mükemmel şekilde yaşamak da insan için bir mefkûre hâline gelebilir. İnsan “Allah’ın izniyle, namazımı şu şekilde kılayım, orucumu şöyle tutayım, imkânım elverdiği ölçüde insanlara şu kadar yardım edeyim…” diyerek kendine daha büyük hedefler belirleyebilir. Hususiyle günümüzde önem arz eden, bütün ferdî vazifelerin önüne geçen ve Üstad’ın “farz içre farz” şeklinde işaret ettiği tebliğ ve irşad vazifesine daha bir tutkuyla bağlanabilir. Öyle ki, yatıp kalkıp hep onu düşünür, “Acaba ne yapsam ki, tavır ve davranışlarımı dinim adına daha faydalı hâle getirsem? Keşke hiç durmadan insanlara Rabbimi anlatsam, sürekli Peygamber Efendimiz’den bahsetsem. Sesimi her yere ve doğru bir şekilde duyursam. Doğru düşünsem, doğru şeyler söylesem ve söylediklerimi hâlime de aksettirerek dinimi doğru temsil etsem. İnsanlar benim eksik ve kusurlarımı görerek dini yanlış algılamasalar.” diyebilir.

İşte, hayatını böyle bir gâyeye bağlayan insan, zamanla kendi kusurlarını da görmeye başlar. Dolayısıyla, kendi nefsine dini hayatı, hâl ve tavırları adına eğrilmeye, eksik ve kusurlara girmeye çok fazla fırsat vermez; dikkatli yaşar, iradesinin hakkını verir. Belki bazen nefis ve şeytandan gelen bir kısım cismanî ve bedenî arzu oklarına maruz kalabilir. Fakat, bağlandığı gâye onun yanlış adım atmasına mani olur. Mefkûre duygusu o insanda ihsan şuurunu tetikler. Allah’ı görüyor ya da O’nun tarafından görülüyor olma mülâhazası herhangi bir günah ihtimaline karşı onu hemen teyakkuza çağırır. Hani, Hazreti Ömer (radıyallâhu anh) devrindeki iffet abidesi delikanlıyı hatırlarsınız. O genç bir yerde günaha karşı hafif bir temayül gösterecek gibi olunca birdenbire *“Allah’a karşı gelmekten sakınanlara şeytandan bir dürtü ilişince, hemen düşünüp kendilerini toparlar, basiretlerine tam sahip olurlar.”* [2] mealindeki âyet diline dolanır. İçinde hissettiği o günah temayülünün şeytandan gelip gönlüne çarpan bir tayf olduğunu anlar, o esnada gözü açılır, durumunu basiretle gözden geçirir ve Allah’ı hatırlar; hatırlar da günahtan geriye durur. Fakat, gönlü ve vicdanı o günaha düşme korkusuna ve ihsan şuuruna muhalif davranmış olma endişesine dayanamaz ve genç oracığa yıkılır kalır.

Evet, hayatını din esasına göre nakşetmeye çalışan müttakiler Allah’ın emirlerine karşı gelmekten çok sakınırlar; kendilerini hiçbir zaman tam emniyette hissetmezler. Şeytan onlara da kanca atar, günah okları fırlatır. Fakat onlar bunu bildiklerinden, şeytandan gelen bir tayfın etkisiyle muvakkaten bakışları bulansa da çok geçmeden basiretleri açılır ve gerçeği sezerler; Allah’a sığınmak gerektiğini hatırlar ve vartadan kurtulurlar. Siz o çizginin insanı olarak yaşamaya karar verince, “Bu benim gâye-i hayâlim olsun, kendimi

dine adayayım. Rabbim beni hep böyle görsün. O beni mutlaka görüyor; ben de O'nu görüyor gibi davranayım. Madem, O çok meselede mukabele istiyor; meselâ, *'Anın Beni, Ben de sizi anayım."*[3] diyor. Madem, mukabele Zât-ı Ulûhiyetçe, âdât-ı ilâhiyece önemli bir şey; öyleyse ben de bir mukabelede bulunmalıyım." deyip ihsan tavrı ortaya koyunca, O da ayağınızın tökezlediği yerlerde düşmenize meydan vermez.

Mütecessis bir insan gibi davransak ve kendi hayatımızı dikkatle gözden geçirsek, biz de göreceğiz yarım adım yanlışa doğru gittiğimiz bir yerde O'nun tarafından iki adım geriye çekildiğimizi ve muhafaza edildiğimizi. Bir düşünelim, sefil insan yetiştiren bir dönemin ve sefalet hazırlayan bir ortamın çocukları olarak hepimiz sefalete sürüklenebilirdik. Fakat, birdenbire kendimizi sıcacık bir iklimde, aydınlık bir atmosferde bulduk. Yüzlerce, binlerce insan yürüyüp gidiyor ve sel gibi bir uçuruma akıyordu fakat, bizim için âdeta bir köprü kuruldu, önümüze bir kapı açıldı; bize "gelin içeriye" dendi. Binlerce insanın boğulduğu nehirleri belki de ayağımız bile ıslanmadan geçtik; geçtik ve davet edildiğimiz o saadet iklimine girdik. Belki bulunduğumuz yerin ve konumumuzun hakkını tam veremedik belki O'na yakınlığın gerektirdiği tavra giremedik ve gönlümüzü tam ortaya koyamadık; ama her şeye rağmen, bütün bütün kaybedenlerden ve o dalâlet denizinin yuttuklarından da olmadık. –Allah'a kâinatın zerreleri adedince hamd ü senâ olsun.– Biz belki sadece O'na kul olma isteğimizi ortaya koyduk; O da bize sahip çıktı ve küçücük isteğimize karşı şükründen aciz olduğumuz nimetlerle mukabelede bulundu.

"Dâvâm, Dâvâm!"

Hakk'ı anlatmak ve i'lâ-yı kelimetullah mülâhazası içinde yaşamak gibi bir mefkûre ve gâye-i hayal, insanın kendi benliğinden uzaklaşması ve bencilliğinden kurtulması için de çok önemlidir. Çünkü insan, bir dâvâyı ya da gâyeyi bütün varlığıyla sahiplenirse; hareket, tavır ve davranışlarını, hatta ağlama ve gülmelerini o gâye istikametinde değerlendirmeye çalışırsa, artık onun her şeyi dâvâsına mâtuf hâle gelir. Üstad diyor ya; "Gâye-i hayâl olmazsa veyahut nisyan veya tenâsi edilse, ezhan enelere dönüp etrafında gezerler."[4] Demek ki, benlikten tecerrüt etmenin, her şeyi bencilliğe bağlamaktan kurtulmanın yolu, O'na bağlanmak ve her şeyi O'nunla alâkalı bir hususa bağlamaktır. Evet, insan "Hüve"ye bağlanırsa, "ene" girdabından kurtulur. Sürekli "O" der ve O'nu gösterirse, "ben" deyip durma saygısızlığından ve her meselede nefsini öne sürme bencilliğinden âzâde olur. O zaman, "sıfır"a sıfırlık düştüğünü, "Sonsuz"un hakkının da sonsuzluk olduğunu anlar.

Üstad Hazretlerinin talebelerinden Vanlı Hamid Efendi şöyle bir hâdise anlatır: Bediüzzaman Hazretleri, Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nden ayrıldıktan sonra Van'a gidiyor. Orada kaldığı senelerde bazen iki minare yüksekliğindeki Van Kalesine çıkıyor. Kaleye çıktığında da çok defa orada dik ve sarp bir yerde bulunan mağaraya iniyor. Bir seferinde yine hızlı hızlı mağaraya doğru giderken ve tam inecekken birden ayakları kayıyor. Ayağını koyacak, eliyle tutunacak bir yer bulamayan Üstad bir an boşlukta kalıveriyor. O an bile kendi canı ve hayatı aklına gelmiyor. Dâvâsını, dine ve millete hizmeti düşünüyor. Sesinin çıktığı kadar bağırıyor: "Dâvâm, Dâvâm!" diyor. Düştüğü yer, altı metre yüksekliğinde bir kayalık; fakat sanki gizli bir el onu itiyor ve o, üç metrelik bir kavis çizerek aşağıdaki mağaranın kapısı önüne iniveriyor. İşte bir mefkûre insanı, işte bir dâvâ adamı; "Benim yaşamam ancak Rabbim'i anlatırsam bir şey ifade eder; dinimi î'lâ edersem hayatımın bir mânâsı olur." düşüncesiyle dâvâsı için yaşayan bir kahraman. Dahası, bakın ne diyor: "Sonra, ben cemiyetin iman selâmeti yolunda ahiretimi de feda ettim. Gözümde ne Cennet sevdası var, ne Cehennem korkusu. Milletin imanı namına bir Said değil, bin Said feda olsun. Kur'ân'ımız yeryüzünde cemaatsiz kalırsa, Cenneti de istemem; orası da bana zindan olur. Milletimizin imanını selâmette görürsem, Cehennemin alevleri içinde yanmaya razıyım. Çünkü vücudum yanarken, gönlüm gül-gülistan olur."[5] Aslında, bu söz söylenemez; Bediüzzaman gibi sadece sabah ve akşam tesbihatlarında bile yedişer defa اَللّٰهُمَّ أَجِرْنَا مِنَ النَّارِ diyen bir insan Cennet ve Cehennemi hafife alamaz. Fakat, herkese Allah'ın duyurulması ve insanlığın kurtarılması onun nazarında öyle bir meseledir ki, o meseleyi dâvâ edinmiş, onu hayatının gâyesi bilmiştir; o dâvâ uğruna maddî-mânevî her türlü fedakârlığı da göze almıştır ve Allah Teâlâ "dâvâm" diyen bir insanı çoğu zaman bir dalâlet ve bir küfür bataklığına girmekten nasıl kurtarıyorsa, Üstadı da uçuruma yuvarlanmaktan kurtarmış, aşağıdaki mağaraya sağ salim koymuştur.

Dâvâ erlerinde ses ve söz hep aynıdır; onlar tarihin hangi döneminde ve nerede yaşarlarsa yaşasınlar hep aynı çizgi üzerinde birleşirler. Meselâ, Bediüzzaman'ın sözleriyle Murad Hüdavendigâr'ın yakarışları sanki aynı gönlün terennümleri gibidir. O büyük Sultan, yüz bin kişilik Haçlı ordusunu yendiği Birinci Kosova Meydan Muharebesi başlarken "Ey Rabbim! Şu Murad kulunun günahları yüzünden mâsum askerlerimi cezâlandırma. Onlar ki, buraya kadar, sadece Senin adını yüceltmek için geldiler. Senin şânına lâyık bir zafer lütfet ki, bütün Müslümanlar bayram etsin. Müslümanları mansûr ve muzaffer eyle. Ve dilersen o bayram gününde şu Murad kulun Sana kurban olsun. Önce beni gazi kıldın, murat buyurursan şimdi de şehit kıl." diye dua etmiş; zaferyâb

olduktan sonra da en küçük bir gurura kapılmadığı gibi dizleri üstüne çöküp, şükür duygularıyla ağlayarak yüce Rabbine dua dua yalvarmış ve sözlerini şöyle bitirmiştir:

"Âb-ı rûy-i Habib-i Ekrem içün
Kerbelâ'da revân olan dem içün
Şeb-i firkatte ağlayan göz içün
Din yolunda beni şehit eyle
Ahirette beni saîd eyle."

Hazreti Murad Hüdavendigâr duasını tamamladıktan kısa bir süre sonra da kahrolası bir elle, Miloş Kopiliç adında yaralı bir Sırp tarafından hançerlenerek şehit edilmiştir.

İşte o da tam bir dâvâ adamıdır ve dâvâsına hizmet ederken beklentisizdir; devlet ve servet derdinde değildir. Hep ordusunun başında ve muharebe meydanlarındadır ama aynı zamanda o kadar safvet içindedir ki, bir gün hocasına gelir ve "Sizler nasıl oluyor da ilk tekbirde Kâbe'yi görebiliyorsunuz; ben senelerdir uğraşıyorum ama ancak ikinci veya üçüncü tekbirde Kâbe önümde beliriyor." der. O kadar berrak ve Allah'la irtibatlı bir gönlü vardır; pusulayla değil de, kendi kalb gözüyle ayarlıyordur kıbleyi. İmam bir tekbirle hemen namaza durduğundan onun da gördüğünü zannediyor ve diyor ki, "Ne mutlu sana, sen bir tekbir alınca hemen Kâbe'yi görüyorsun, ben çocukluğumda yaptığım hatalardan mıdır nedir iki veya üç tekbir almadan göremiyorum onu!" Evet, bu büyükleri her yâd edişimde M. Âkif'in sözlerini hatırlıyorum; gelecek adına ümitsiz olmasam da (az değiştirerek) şöyle demek geliyor içimden:

"Ne âlî kavm idik, hayfâ ki sefil ettiler;
Bütün ümmîd-i istikbâli müstahîl ettiler."

Ganimet Bilinmesi Gereken Beş Nimet

Meselenin bir diğer yanı da şudur: Bir mefkûre insanı, sürekli Cenâb-ı Hakk'ın değişik zamanlarda ihsan ettiği fırsatları kollar. Eline geçen her fırsatı O'nun hesabına değerlendirir. Meselâ, "Namazı hakkıyla eda etme şuurunu canlandıralım; zihinlere tevhid düşüncesini yerleştirelim; nazarları ahirete tevcih edelim." mülâhazalarıyla sabahlar akşamlar. Bakar ki, insanları sadece bir kısım kanunlarla ve bazı kaidelerle hizaya getirmek çok da mümkün olmuyor. Çocuklara, gönüllerini yumuşatacak, onları kanatlandırıp uçuracak şeyler veremiyoruz. Delikanlıların irade zimamını çekip onları fenalıklardan alıkoyamıyoruz. Ümitsizlik ve inkisar içinde kıvranan ve ömrünün sonunu hep abûs bir çehreyle geçiren yaşlılara bir ümit ve inşirah vesilesi sunamıyoruz.

Öyleyse, çocuğu, genci ve yaşlısıyla bütün insanlara inşirah verecek bir vesile mutlaka bulunmalı... İşte, mefkûre insanı bu mülâhazalarla dolar ve herkesi o aranan vesileye, yani, Allah'a mülâkî olacakları bir güne inanmaya çağırır.

Evet, sararıp dalından düşen yapraklar misali her gün birer birer dünyadan kopup giden insanları gördükçe yeis ve inkisara düşmemenin tek çaresi Allah'a mülâkî olacağımız bir güne inanmaktır. Sanki insanlar bir trende yol alıyorlar, belirli belirsiz bazı yerlerde insanları tutup pencerelerden dışarıya atıyorlar ve herkesin düştüğü yer onun mezarı oluyor. Böyle bir hayat treninde seyahat eden insanların hangisine ve ne zaman "çık çık" denileceği belli değil. Her gün birileri kopup gidiyor, sen de görüyorsun; senin trenden atılma anın ne zamandır ve mezar yerin neresidir, onu da bilmiyorsun. Hayat nimeti sana bir kereliğine verildi, hedefe de bir kere varacaksın ve oraya vardıktan sonra da artık geriye dönemeyeceksin. Öyleyse, idrak ettiğin zamanının ve bulunduğun yerin kıymetini bilmeli, âdeta iki veren, üç veren, yedi ya da yetmiş veren başaklar gibi olmalı ve hayatını azamî derecede değerlendirmeye bakmalısın. Dönüşü olmayan bu yolda eline geçen bütün fırsatları çok iyi değerlendirmeli ve sırtına alabildiğin kadar azık alarak ötelere gitmelisin. Bazılarının Sûzî'ye, bazılarının da Yunus Emre'ye isnat ettikleri şu sözler ne de hoştur:

"Demedim mi, demedim mi / Gönül sana söylemedim mi,
Gönül mürgi yuvasından / Uçar bir gün demedim mi?.."

İlâhî olarak da söylenen bu sözlerin güftesinde şu bölüm de var mı bilemiyorum:

"Canım derviş, gözüm derviş / Çalış maksuduna eriş.
Bu gafletle baş olmaz iş / Geçer fırsat demedim mi?.."

Evet, hayat iyi bir fırsattır. Gençlik iyi bir fırsattır. Meseleleri doğru anlama, mefkûreyi en önemli meşgale yapma ve Allah'ın verdiği imkânları bu uğurda iyi değerlendirme çok iyi birer fırsattır.

Bu sözler bana bir hadis-i şerifi hatırlattı: Peygamber Efendimiz buyuruyorlar ki: *"Beş şeyden evvel beş şeyi ganimet bil: İhtiyarlamadan, aciz ve düşkün duruma düşmeden önce gençliğinin, hasta olmadan evvel sıhhatinin, fakir düşmeden evvel zenginliğinin, işin gücün artmadan evvel boş vakitlerinin ve ölüm gelmeden önce de hayatının kıymetini bil!"*[6]

Demek ki, gençlik çok büyük bir nimet. O gençlik nimetine karşı iffet şükrüyle mukabele etmek lazım. Bir insanın, kanı galeyanda olduğu bir dönemde en hora geçen şey nedir acaba? Tabiî ki, iffetli yaşamak, haram karşısında eğilmemek ve günahlara girmemektir. O gençlik nimetine şükür, iffetli ve günahlara karşı dikkatli yaşamakla olur. Öyle ise, gençliğin böyle bir

nimet olmasını ganimet bil. O gençlik gücünü, delikanlılık dinamizmini, i’lâ-yı kelimetullah istikametinde, bağlandığın ve “mefkûrem” dediğin o dâvâ uğrunda kullan.

Sağlıklı ve zinde iseniz, her gün yüz rekât namaz kılmak isteseniz zorlanmadan kılabilirsiniz. Altmış-yetmiş yaşına geldiğinizde biraz zorlanırsınız. Çünkü uykunuzu tam alamazsınız, her gece üç-dört defa kalkarsınız, kalktıktan sonra da bir saat yatakta kıvranmadan yeniden uykuya dalamazsınız, dinlenemeyen o bünyenizle de gönlünüzce ibadet ü taat yapamazsınız. Hastalığa dûçar olduğunuz zaman da yatağın içinde döner durursunuz, acı ve ağrılarla inlemekten başka şey düşünemezsiniz. Belki sadece çektiğiniz şeylere sabretmenin sevabını alırsınız; ama çelik çavak hizmet etmeye ve ibadet ü taati ciddi bir şevk ve canlılık içinde yerine getirmeye tâkât bulamazsınız. Güç ve kuvvetinizin aşk u şevkinize ayak uydurabildiği dönemlerde, o ibadet ü taati göğüsleyebilecek durumda olduğunuz zaman, yani gençlik döneminizde ve sıhhatli olduğunuz anlarda onu yapmanız lazım.

İnsan, çeşit çeşit meşguliyetlerle kuşatılmadan evvel boş zamanlarını da fırsat bilmeli; dilediği gibi kullanabileceği her dakikayı âdeta bir ganimet gibi, Allah’tan gelmiş bir hazine gibi değerlendirmeli. Ve fakirliğe düşmeden evvel de servetinin kıymetini bilmeli. Belki fakirlik de bir yönüyle ganimet bilinmesi gereken bir şeydir; fakat, fakirlik bir yokluktur; yok olduğundan dolayı ganimet olarak bilinmez, ona karşı sadece sabredilir. Bir imtihan olarak kabul edilip dayanılır ve sevap kazanılır. Ganimet bildiğimiz şey ise, bir mevcuda bakar, var olana delalet eder. O, mevcudun değerlendirilmesini ifade eder ve kıymetini bilerek şükrünü eda etmeyi gerektirir.

Hâsılı, bir mefkûre insanı, Allah ona ne vermişse, hepsini O’na yaklaşma, hep O’nu duyurma, sürekli O’nu anlatma ve daima O’nun yolunda olma istikametinde kullanır. Kendi kurtuluşunu başkalarını kurtarmada arar, bütün hareketlerini ruhunun derinliklerinde mefkûreleştirebildiği bir mesuliyete bağlar; ferdî sorumluluk sınırlarını aşkın bir merhamet iradesi ve bütün insanlığı kucaklayacak enginlikte bir şefkatle yitirdiğimiz ruh ve mânâyı ihya etmeye çalışır

1 Buhârî, *îmân* 29; Nesâî, *îmân* 28.

2 A’râf sûresi, 7/201.

3 Bakara sûresi, 2/152.

4 Bediüzzaman, *Sözler* s.771 (Lemeât).

5 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.616 (Tahliller).

6 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/77; el-Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb* 1/425.

Kur'ân'ın Gurbeti
ve Fikir İşçileri

Soru: *"Geleceğin fikir işçilerinin vazifelerinden birisi de, Kur'ân'ın gurbetine son vermektir" buyuruyorsunuz. Bu gurbetin, bir vuslat ve kurbete dönüşmesi için neler tavsiye edersiniz?*

Cevap: "Fikir işçileri" derken, milletin gizli-açık bütün ızdıraplarını dindirmeye ve çok iyi okuduğu çağının ihtiyaçlarını kalb-kafa bütünlüğüyle gidermeye çalışan, iradesini tarih rüzgârlarıyla kanatlandırmasını ve maziden güç almasını bilen, Allah'ın bütün lütuflarını yine O'nun rızası istikametinde ve kendi mefkûresi uğrunda kullanan, sonsuza yelken açmış aşk, şevk ve irade insanlarını kastediyorum. Bu fikir işçileri arasında, eğer yetiştirilebildi ise, belki "mimar" denebilecek insanlar da vardır; fakat, o işin hakiki namzetlerinin gelip geçtiğini zannediyor; bir dönemde davaya omuz verenler arasında mimar seviyesinde insanlar bulunmuş olsa bile, bugün milletin ihyâsı için gayret eden her ferdi birer "fikir işçisi" şeklinde görmek gerektiğine inanıyorum.

Evet, Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ) bir hadis-i şeriflerinde altı garipten bahsetmiş ve *"Mescid, namaz kılmayanlar arasında; Kur'ân-ı Kerim, fâsıkın kalbinde ya da onu okumayan birinin evinde; saliha bir kadın kötü huylu bir adamın nikahı altında; salih bir erkek arsız bir kadının yanında ve âlim, onun ilminden istifade etmeyen bir topluluk arasında gariptir."* demişlerdir. Bir başka defa da şöyle buyurmuşlardır: *"İnsanlar, öyle bir zamanı idrak edeceklerdir ki, o dönemde Kur'ân bir vadide, onlar da başka bir vadide olacaklardır."*[1] Yani, o devrin insanları Kur'ân'la aynı vadiyi paylaşamayacak, yeni ifadesiyle, aynı düzlemde buluşamayacak, farklı farklı kulvarlarda bulunacaklardır. Dolayısıyla Kur'ân, onu okumayan, onda ne olduğunu bile merak etmeyen ve ondan istifade etmeyi hiç düşünmeyen insanların evlerinde, gönüllerinde garip kalacaktır. Zaten, asıl garip, yurdundan yuvasından uzak kalan, dostundan, ahbabından ayrı düşen değil, yaşadığı dünya içinde, bulunduğu toplum itibarıyla hâlinden anlaşılmayan, kıymeti bilinmeyendir.

Kur'ân-ı Kerim'e karşı ortaya konan zahîrî ve sûrî bir tâzimin de kendine göre mutlaka bir değeri vardır, o da boşa gitmez. Fakat, asıl olan, zarfla beraber mazrufa, lafızla beraber mânâya ve Kur'ân'ın mushafıyla beraber onun Rabbimizin kelamı oluşuna da saygı, hürmet ve muhabbet göstermektir. Meselâ, insanlar onu atlastan bohçalara sarsalar, gül kokulu altın yaldızlı mahfazalar

içinde evlerinin en yüksek yerine assalar, sonra evlerini yükselttikçe onu daha da yükseğe çıkarsalar, her sabah kalktıklarında ve akşam yatağa yöneldiklerinde beş-on defa öpüp yüzlerine gözlerine sürseler de, eğer Kur'ân-ı Kerim'in ortaya koyduğu davaya sahip çıkmıyorlarsa ona gereken değeri vermiş olamaz, hak ettiği hürmet ve muhabbeti ortaya koymuş sayılmazlar. Çünkü, saygı ve sevgi adına yapılan şeylerin hepsi, ancak Kur'ân'a karşı gerçek saygı ortaya konduğu zaman bir kıymet ifade eder. Yani, eğer bir insan, Hazreti İkrime gibi her yerde Kur'ân hakikatlerini anlatmaya ve onun hakiki bir hâdimi olmaya çalışıyor, sonra da onu sabah akşam hürmetle okuyup yüzüne gözüne sürüyor ve gönlünde coşan Kur'ân sevgisiyle mushafı bağrına basıp "Kelam-u Rabbî – Benim Rabbimin sözleri" diyerek öpüyor öpüyorsa, diğer saygı tavırları da bir mânâ ifade eder. Fakat, bir insan, Kur'ân'ı okuyup anlama heyecanı taşımıyorsa, onu başkalarına da duyurma gayretinden mahrumsa, her bir âyet-i kerimeyi hayat veren bir nefes gibi muhtaçlara üfleme aşk u şevkinden uzaksa; onu sadece evinin en yüksek yerine asmakla, bazı hususi gün ve gecelerde tozunu silerek öpüp alnına koymakla iktifa ediyorsa bu zahirî ve sûrî hürmet tavırları çok fazla şey ifade etmez.

Bununla beraber, meseleye temkinli yaklaşmak ve "Hiçbir şey ifade etmez" dememek gerektiğini düşünüyorum; çünkü Kur'ân-ı Kerim'e karşı o kadarcık saygı bile avâm-ı nâs için bir kurtuluş vesilesi olabilir. Komşumuz olan ve mukaddes beldelerinden dolayı saygı duyduğumuz bir ülkenin insanları gibi Kur'ân'ı yere koyarak okumamak, okuduktan sonra da yastık olarak kullanmamak bile avâm için önemli bir hürmet ifadesidir. Öyle bir saygının da bizim mazimizde ve kültürümüzde önemli bir yeri vardır. Mazi ve Kur'ân'a saygı deyince, zannediyorum, o meşhur menkıbe sizin de aklınıza gelmiştir; anlatılır ya: Osman Gazi Hazretleri, Şeyh Edebâlî'nin evinde kaldığı gece ayağını uzatıp yatamaz; çünkü odada Mushaf-ı Şerif vardır. Bir köşeye kıvrılıp tesbihiyle meşgul olurken bir ara içi geçer. Rüyasında, Edebâlî Hazretlerinin göğsünden çıkan bir nur tarafından kuşatıldığını; sonra kendisinin dallanıp budaklanarak kolları bulutlara varan, kökleri nice beldelere ulaşan bir çınar hâline geldiğini görür. Edebâlî Hazretleri rüyadaki o nurun kendi kızı ve Osman Gazi'nin müstakbel eşi Bâlâ Hatun'u gösterdiğini, ağacın ise büyük bir devlete işaret ettiğini söyler; "Allah Teâlâ seni ve neslini insanların İslâm'la şereflenmesine vesile edecek." der. O geceden günümüze kadar da Osman Gazi ve onun neslinin Kur'ân'a hürmetin bereketiyle bütün dünyaya kök saldıklarına inanılır. İşte, Kur'ân'a karşı ayak uzatıp yatmama şeklindeki bir zahirî saygı, Osman Gazi gibi gönlünü ona bağlamış, dilbeste olduğu mefkûre uğruna arzda yapacağını yaptıktan sonra onu göklere taşımaya ve süreyya yıldızına asmaya

karar vermiş bir insanın saygısıysa, o çok kıymetlidir ve bir gün mutlaka katlanarak geriye dönecektir.

Aynı hususu Peygamber Efendimiz'i sevme mevzuunda da düşünebilirsiniz: Meselâ, bir insan, lihye-i şerifin tek teline canını feda edebileceğini söylüyor, Peygamberimizin mübarek sakalından bize hatıra kalan mukaddes emaneti bazı gecelerde bohçasından çıkarıp öpüyor ve mûy-i nebevîyi yüzüne gözüne sürüyorsa fakat, diğer taraftan, Allah Resûlü'nün sünnetleri ayaklar altında çiğnendiği halde rahatsızlık duymuyor, O'nun adını dünyaya duyurma mevzuunda bir gayret göstermiyor ve dinin i'lâsı hususunda aşk u şevkten mahrum yaşıyorsa, sevgi ve hürmet adına yaptıkları, bir kısım şeklî şeylerden ibaret kalır. O hürmet ve muhabbet tavırlarının bir kıymet ifade etmesi, insanın muhabbet-i nebevîyi gönlünde bir kor hâline getirmesine, onunla yüreğini yakıp kavurmasına, kalbinde sürekli Sevgili'den bahsetme duygusunu coşturmasına ve fırsat bulunca da, lihye-i şerifi öpmek suretiyle içindeki yangına bir miktar su serpmesine bağlıdır. Ancak Sultan Ahmet –cennetmekan– gibi Efendimiz'in kadem-i mübarekinin izini alnında bir sorguç olarak taşıyan aşıklardır ki, onların hürmet ve muhabbet adına ortaya koydukları davranışlar çok kıymetlidir ve çok mânâlar ifade eder.

Evet, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bu din, kendisini bilmeyen, hâl ve dilinden anlamayan insanlar arasında neş'et etti. Bir gün gelecek, ilk ortaya çıktığı anki garipliğine tekrar dönecek ve bir kere daha gurbet yaşayacak. Müjdeler olsun gariplere!."* buyurmuş; sonra da *"Onlar, bozguncuların yakıp yıktıklarını yapıp ıslah etmekle uğraşan kimselerdir."*[2] diyerek garipleri tavsif etmiştir. Dinin kaynağı Kur'ân'dır. Din derin bir gurbet daha yaşayacaksa, demek ki, Kur'ân da o gurbetten nasibini alacaktır. İşte, dini değerlerin horlandığı, halkın bütünüyle fesada koştuğu, kalabalıkların anarşiye ve nihilizme yürüdüğü o gün, bir zümre de himmetlerini tamamıyla ıslaha teksif edecek, yıkılan değerleri tekrar asıl kaideleri üzerinde yükseltmeye koşacaklardır. Efendimiz'in diliyle kendilerine müjdeler çekilen kutlular işte o muslihlerdir. Aslında, o gün Kur'ân garip olduğu gibi ondan istifade etmeyen insanların da elim bir gurbet yaşamaları söz konusudur. O hidayet kaynağına sırt dönenler de gariptir; zira, şu vahşetzârda, şu gurbethanede insanın gurbetinin giderilmesi ancak Kur'ân-ı Kerim'in rehberliği ve refakatiyle, onun enis olmasıyla mümkündür.

Bugün de iç içe iki gurbet yaşanıyor; insanların çoğu pek acı bir gurbet, "Kur'ânsızlık gurbeti" yudumlarken Kur'ân da cemaatsizlik gurbeti yaşıyor. Keşke, insanlar Kur'ân'ın haremgâhına yürüyüverseler, ona karşı muhabbet

izhar ederken kelam-ı ilâhiye ve hakikatlerine gerçekten sahip çıksalar, كَلَامُ رَبِّنَا deyip saygılarını ifade ettikleri aynı anda, o saygının gereğini yerine getirme adına da aşk u şevkle kanatlansalar yani Kur'ân ile insanlar arasında sahih bir izdivaç gerçekleşse ve bir şeb-i arûs olsa işte o zaman insanlar, hem kendi gurbetlerinden sıyrılmış, hem de Kur'ân-ı Kerim'in çehresinden o gurbetin tozunu silmiş olacaklardır. Böyle bir vuslatla Kur'ân-ı Kerim'in gurbetinin giderilmesi de, zannediyorum, ona her zaman sahip çıkan fikir işçileri, bu devrin garipleri sayesinde gerçekleşecektir. İnsan aklının, beşerin idrak, zekâ, kabiliyet ve istidadının çok üstünde işler yaparak hep sulh ve ıslah yörüngeli yaşayan aşkın insanlar Kur'ân-ı Kerim'in gurbetini izale edeceklerdir. Elverir ki onlar, durdukları yerde hep konumlarının hakkını verme duygusuyla bulunsun ve tam bir rehber tavrı ortaya koysun. Zaten, beşerin öyle örnek insanlara ve kaliteli rehberlere ihtiyacı vardır; ne zaman müracaat edilirse edilsin, kahvesinin köpüğü üzerinde, tavşan kanı gibi çayı buğu buğu, sinesi de herkese açık rehberlere. Evvela kendi üzerlerindeki o gurbet tozu toprağını silip atarak Kur'ân'ın gurbetini giderecek ve sonra da onun hidayetiyle kurbet ufkuna doğru seyahate çıkacak olan fikir işçilerine...

Soru: *Eserlerde Kur'ân-ı Kerim'i üç türlü dinlemekten bahsediliyor. Mütekellim-i Ezelî'nin Resûlü Ekrem'e tekellümünü dinler gibi; Cebrail (aleyhisselâm) ile Peygamberimiz arasındaki tebliğ-tebellüğü dinler gibi, Efendimiz'in fem-i mübarekinden dinler gibi Kur'ân-ı Kerim'i dinlemek nasıl olur? Bunu hissedebilmek vehbî midir, yoksa temrinlerle aynı şekilde dinleyebilmek mümkün olabilir mi?*

Cevap: Evet, Kur'ân-ı Kerim'i hem okuma hem de dinleme mevzuunda değişik seviyeler, farklı farklı duyuş ve hissedişler vardır. Hak rızasına ulaştıracak bir okumada, okuyan insan her şeyi nazarından silip sadece Allah'a müteveccih olmalı; dinleyenler de, ses ve nağme kime ait olursa olsun, Kur'ân'ın kendisini, ilâhî kelamın mânâ ve muhtevasını dinlemeye çalışmalıdır. Kur'ân okuyanlar, Bediüzzaman'ın ifadeleriyle, kendilerine sevap kazandıranların yalnız insanlar olmadığını, Cenâb-ı Hakk'ın zîşuur mahlûklarının, ruhanîlerin ve meleklerin de dinleyiciler arasında bulunduğunu düşünmeli, yalnız ihlâsı ve rıza-yı İlâhîyi esas tutmalıdırlar ki telaffuz ettikleri mübarek kelimeler ihlâs ve niyet-i sadıka ile hayatlansın, canlansın, hadsiz zîşuurun kulaklarına gidip onları nurlandırsın.[3] Yani, sevap yalnızca ağızdaki kelimeye münhasır değildir. Okunan, Allah'ın kelamıdır; onu Ruhanîler de dinler, melekler de. Onlar çıkarılan sese de bakmazlar, muhtevayı esas alır, onu dinlerler. Eğer, muhtevaya en büyük derinliği katan şey, insanın niyeti ve ihlâsı

ise ve ruhaniler okuyanın nağmelerinden ihlâs ve samimiyet yudumluyorsa maksat hâsıl olmuş demektir. Öyle bir niyet ve hulus karşısında ses de çok önemli değildir. Bundan dolayı, Üstad Hazretleri mevzuu anlattıktan sonra "Seslerinin ziyade güzel olmadığından, dinleyenlerin azlığından sıkılan hafızların kulakları çınlasın!"[4] der.

Bu, ses güzelliğinin bütün bütün önemsiz ve nağmenin de gereksiz olduğu mânâsına gelmez. Güzel bir ses ve hoş bir nağme halis niyete daha bir derinlik katabilir, mânâ ve muhtevanın enginliğini ortaya koyabilir. Muteber hadis kitaplarında, Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu rivayet ediliyor: *"Kur'ân-ı Kerim'i sesinizle güzelleştirin."* Bazıları diyorlar ki, râvi bunu yanlış ezberlemiş; hadis-i şerif حَسِّنُوا الْقُرْاٰنَ بِأَصْوَاتِكُمْ değil, حَسِّنُوا أَصْوَاتَكُمْ بِالْقُرْاٰنِ *"Sesinizi Kur'ân okuyarak güzelleştirin."*[5] şeklinde olmalı. Fakat, bana göre ikisi de olabilir ve iki ifade de doğrudur. Çünkü, Kur'ân'ın kendine göre bir güzelliği vardır ve güzel bir sesle, üslûbuna uygun olarak okuma o güzelliği ortaya çıkarma adına bir vesiledir. Eskiden beri, Kur'ân okuma hususunda tertil, tedvir ve hadr olmak üzere üç usûlden bahsedilir: Tertil, açık açık, tane tane, harfleri ve kelimeleri birbirinden ayırarak, Arapça bilen birinin okunan kısmın mânâsını zihninde takip edebileceği şekilde, aşr-ı şeriflerde olduğu gibi okumak; tedvir, namazlar ve mukabelelerdeki gibi biraz daha hareketli ama orta süratte okumak; hadr ise, daha da hareketli ve çabuk okumaktır. Bu usûllerden hangisiyle olursa olsun, mevcut güzelliğini ortaya koyacak şekilde, kendi musikisiyle ve ölçülü olarak seslendirme, Kur'ân'ı başkalarına sevdirme, onların vicdanında kelam-ı ilâhîye karşı saygı uyarma açısından çok önemlidir. Bu zaviyeden, Kur'ân'ı sesle güzelleştirme onun kendi güzelliğini ortaya koyma demek olur. Diğer rivayet ise, seslerinizi güzelleştirecek bir nağme arıyorsanız, sesinizle güzel bir şey ifade etmek istiyorsanız, Kur'ân'ı ele alın, onu değerlendirin, onu okuyun demektir.

İşte, Kur'ân'ı istenen seviyede dinleyebilmek için de, okuyan kim olursa olsun, önce onu zihnen ortadan kaldırmak ve tamamıyla okunan âyetlere, Allah'ın kelamına yönelmek gerekir. Peygamber Efendimiz, kendisine okuyan Cibril-i Emîn de olsa, o hava içerisinde ve bütün bütün mânâ ve muhtevaya müteveccih olarak tâzimle ve saygıyla dinlerdi. Öyle ki, dinlerken âdeta kendinden ayrılıyor ve başkalaşıyordu. Beşerî olmayan, mekan ve zamana tutsak kalmayan o beyanı dinlerken Efendimiz de âdeta bîmekan, bîzaman, bîinsan oluyordu yani, öyle bir ufukta dinliyordu ki, zaman ve mekanın üstünde ve beşerî çizgilerin ötesinde bir aşkınlığa ulaşıyordu. O'nun hâli bayılma ve

bizim anladığımız mânâda kendinden geçme değildi. Çünkü, o an bellediği şeyler en hüşyar dimağların bile altından kalkamayacağı şeylerdi. Efendimiz'in dimağının en cevvâl olduğu anlar, vahyi aracısız aldığı ya da Cibril'den dinlediği o anlardı. Lahutî alemlerden gelen esintilerle dolduğu o anlarda, okunanları öyle engince anlıyordu ki, eğer vahyedilen âyetlerle beraber onların tefsir ve tevilleri de varsa, onları da en derin şekilde alıyor ve kavrıyordu.

Saff-ı evveli teşkil eden sahabeler de Kur'ân'ı dinlerken âdeta kendilerinden geçiyorlardı. Çünkü, Allah'ın âyetlerini yine O'ndan ter ü taze alıyor gibi dinliyor ve gönüllerinde duyuyorlardı. Hatta, vahiy esnasında Efendimiz'in yanında bulunanlar, nazil olan âyetler daha kendilerine tebliğ edilmeden onları kendi dudaklarında şeker şerbet gibi buluyor ve yudumluyorlardı. Hem bedenen hem de ruhen onların bir dûnunda bulunanlar da, Hazreti Cebrail'in ağzından alıyor gibi hissediyor, "Cebrail okuyor, biz de dinliyoruz." diyorlardı. Ama sahabe olma tâli'liliğine ermişlerin hepsi kelam-ı ilâhîyi Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) dinleme bahtiyarlığını da yaşıyorlardı.

Aslında, bu dinlemelere bir de ilk dönemin muhlis insanları, sahabe-i kiram efendilerimiz okuyor gibi dinlemeyi de ilave edebiliriz; çünkü onların da bir fâikiyeti vardır. Meselâ, Hazreti Ebû Bekir okuyor gibi dinlemeye çalışırsanız, çok daha farklı mânâlar yakalarsınız. Onun okuyuşu o kadar tesirliydi ki, Müslüman olmayanlar bile onun nağmelerine tutuluyor ve bazıları "Bir yolunu bulup cumbasını yıkalım; evinin içine kapanıp orada okusun; yoksa çocuklarımız da Müslüman olacaklar." diyorlardı. Öyleyse, sahabenin okuması da çok seviyeli bir okumadır ve onları dinliyor gibi dinleme de dördüncü dereceden bir dinleme mertebesi sayılabilir.

Ayrıca, Kur'ân okurken, Cenâb-ı Hak'tan alınan bir şeyi yeniden ona veriyor olma ve O'nun emanetini tekrar O'na sunma şuuruyla okumak da çok önemlidir. Hani Hutbe-i Şâmiye'de Bediüzzaman Hazretleri, "Ben bu minbere ve bu makama irşadınız için çıkmadım; çünkü size ders vermek haddimin fevkindedir. Belki içinizde yüze yakın ulema bulunan cemaate karşı benim misalim, medreseye giden bir çocuğun misalidir ki, o sabî sabahleyin medreseye gidip, okuyup, akşamda babasına gelip, okuduğu dersini babasına arz eder. Tâ doğru ders almış mı, almamış mı? İşte, ben de aldığım dersimin bir kısmını, sizler gibi üstadlarıma beyan ediyorum."[6] der. İşte, Rabbimizden öğrendiklerimizi bir tashih beklercesine yine O'na arz ediyor olmak ve Allah'ın huzurunda bulunma şuuruyla Kur'ân okumak lazım. Okunan kelimeleri gönlünde de duya duya içine mal etmiş bir insan olarak, "Rabbim, Senden aldığım şeyleri, doğru aldım mı alamadım mı bilemiyorum, Senin huzurunda tekrar ediyorum, Cebrail'e okuyorum, Efendimiz'e arz ediyorum, ta ki yanlışlarımı tashih edeyim,

muhtevayı tam öğreneyim.” duygusuyla dolmak lazım. İşte, öyle bir hava içinde değilsek, Kur’ân’ı duyurmaya değil de onunla kendimizi duyurmaya niyetliysek, süslediğimiz ses ve yakıştırdığımız nağmelerimize nefsimizin fısıltılarını katmak suretiyle meselenin ruhî yönünü ve özünü ihmal ederek, onun mânâ ve muhtevasını tamamen görmezlikten gelerek meseleyi kendimize bağlı götürüyorsak, okumamız sadece ruhsuz bir fiil olarak kalacaktır.

O ufka ulaşamayanlar Kur’ân okumasın mânâsına söylemiyorum bunları. Çünkü, nefis ve şeytan bazılarını kandırıp “Madem istenen seviyede yapamıyorsun, öyleyse Kur’ân okumanın ne mânâsı, ne faydası var” diyebilir. Hayır, mutlaka Kur’ân okuyalım; her şeye ve onca eksiğimize rağmen okuyalım. Ama esas olan hem duygu ve düşüncede hem de usûlde doğru dürüst okumaktır. Bir öğrenci, hocasının önünde ders anlatırken nasıl bir hassasiyet ve titizlikle davranır, kullanacağı kelimeleri nasıl bir saygıyla seçer ve telaffuz ederse, biz de Kur’ân tilavet ederken, Allah’tan aldığınız bir şeyi yine O’na iade ediyor gibi, Efendimiz’den duyduğunuz bir hususu Efendimiz’in huzurunda tekrarlıyor gibi bir ruh haletini yakalamaya çalışmalıyız. Sormalıyız kendi kendimize; Ruh var mı, mânâ var mı benim okuyuşumda? İhlâs var mı, Kur’ân saygısı var mı? Telaffuz ettiğimiz her kelimeyi duyarak seslendiriyor muyuz, duyurmayı düşündüğümüzün çok ötesinde duyma mevzuunda da fevkalade hassasiyet gösterebiliyor muyuz? Eğer, bütün bu sorulara “evet” cevabı veremiyorsak, “Kolunu kanadını kırdın ilâhî kelamın!” diyerek nefsimizin başını ezebiliyor muyuz?

Unutmamak lazım, tilavet ettiğiniz her âyeti, her sureyi Allah duyuyor, ruhâniyet-i Nebevî (aleyhissalâtü vesselâm) ona muttalî oluyor. Gök sekenesi de dinliyor ve onu daha evvel temiz gönüllerin nağmeleri olarak duydukları gibi duymak istiyorlar. Öyleyse, o senin kalbinin sesi ve soluğu olmalı; niyet ve ihlâsın da kıraatine ayrı bir değer ve derinlik katmalı.

Evet, bu hususta da bir konsantrasyon ve bir derinleşme lazımdır. İnsan, söylediği sözleri kendi sesi soluğu hâline getirebildiği ölçüde arzulanan seviyeye yaklaşmış olur. Bundan dolayı, Hazreti Üstad Kur’ân okurken çoğu kelimeleri tekrar edermiş. Meselâ, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ derken onu tepeden tırnağa kadar vücudunun bütün zerratında duymaya çalışırmış.[7] Bir “Tahiyyat”ı okuması dakikalarca sürermiş. اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ deyip hemen geçmez, telaffuz ettiği sözü kalbine ve ruhuna içirmeye çalışır, “lillah.. lillah.. lillah...” diye diye onu benliğinde duyuncaya kadar tekrar edermiş. Şunu da ifade etmeliyim ki, birine namaz kıldırırken ya da başkalarıyla beraber namaz kılarken böyle yapmanın bizim için mahzurları olabilir; fakat kendi kendimize

kıldığımız namazlarda –özellikle nafilelerde– o şekilde duymak için biz de o tür tekrar ve temrinlerde bulunabiliriz.

Evet, o seviyede bir okuma ve dinleme temrin yapa yapa zamanla bizim için de hâsıl olabilir. Hele biz ibadetlerimizde kendimizi tamamen o işe verelim, kalbimizi ortaya koymaya çalışalım; Cenâb-ı Hak bir süre sonra bize de lütfedecektir onu. مَنْ طَلَبَ وَجَـدَّ وَجَدَ *"Bir şeyi gönülden isteyen ve onu gerçekleştirme hususunda ciddi davranan, samimi gayret gösteren kimse er geç o arzusuna ulaşır."* hakikati bizim için de tecellî edecektir. Samimi isteyip ciddi arayıp da bulamayan yoktur. Fakat, bu mevzuda ısrar etmek lazımdır. Hangimiz diyebiliriz ki; "Ben üç-dört sene boyunca, Kur'ân-ı Kerim'i tilavet ederken, Rabbim'in huzurunda bulunduğum şuuruyla, ağzımdan çıkan her kelimeye parola sordum. Şuur kapıma uğramadan, benden vize almadan hiçbir kelime çıkmadı dudaklarımdan. Ne اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ, ne رَبِّ الْعَالَمِينَ ne مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ve ne de إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْـتَعِينُ demedim önce içimde duymadan. Söylediklerimin hepsini şuurumun mührüyle söyledim, dudaklarımdan dökülen kelimelerin tamamı gerçekten bilinen ve anlaşılan birer kelime olarak ortaya çıktı. Ve ben üç-dört sene hep böyle davrandım ama yine de Kur'ân'ı kendi fâikiyetiyle okuma ve dinleme ufku bana açılmadı." Zannediyorum hiçbirimiz, öylesine samimi isteyip ardında ciddi durduğumuz halde o ufka ulaşamadığımızı iddia edemeyiz; zira, Kur'ân-ı Kerim, her devirde samimi ve ciddi olarak teveccüh edenlere mutlaka kapılarını açmış, gizli hazinelerini onlarla paylaşmıştır. O kapıların bizim için de açılması mümkün ve muhtemeldir. Elverir ki biz, o ufkun talipleri olalım; sonra da ciddi bir cehd u gayretle bu isteğimizin gerçekleşmesi için üzerimize düşenleri yerine getirelim.

1 el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 4/98.

2 Müslim, *îmân* 232; Tirmizî, *îmân* 13; İbn Mâce, *fiten* 15.

3 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.191 (Yirminci Lem'a, Birinci Nokta, Üçüncü Sebep).

4 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.191 (Yirminci Lem'a, Birinci Nokta, Üçüncü Sebep)

5 Dârimî, *fezâilü'l-Kur'ân* 34.

6 Bediüzzaman, *Hutbe-i Şâmiye* s.25-26.

7 Bkz.: Şahiner, Necmeddin, *Son Şahitler* 1/118-119 (Molla Hamid), 3/64 (Bayram Yüksel).

Ramazan'ın Bereketi

İçinde bulunduğumuz bu mübarek ayı en güzel şekilde değerlendirmek için Ramazan ve oruçla alâkalı yazılan makaleler tekrar okunabilir. Özellikle "Ramazan Risalesi", üzerinde dikkatle durularak ve müzakere edilerek okunmalıdır. Fakat, siz sorduğunuz için ben de aklıma ilk gelen birkaç hususu tekrar edeyim:

Kendine Yazık Eden Üç Kişi

Bir hadis-i şerifte anlatılır ki: Peygamber Efendimiz bir keresinde minbere çıkıyordu. Merdivenden yukarı çıkarken birinci basamakta *"Âmin!"* dedi. İkinci basamakta yine *"Âmin!"* dedi. Üçüncü basamakta bir kere daha "*Âmin!"* dedi. Hutbeden sonra, sahabe efendilerimiz *"Bu sefer senden daha önce duymadığımız bir şeyi duyduk yâ Resûlallah! Eskiden böyle yapmıyordunuz, şimdi minbere çıkarken üç defa "Âmin!" dediniz. Bunun hikmeti nedir?"* diye sordular. Peygamber efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: *"Cebrail (aleyhisselâm) geldi ve 'Anne-babasının ihtiyarlığında onların yanında olmuş ama anne-baba hakkını gözetmemiş, onlara iyi bakarak mağfireti yakalama gibi bir fırsatı değerlendirememiş kimseye yazıklar olsun, burnu yere sürtülsün onun!' dedi, ben de 'amin!' dedim. Cebrail, 'Yâ Resûlallah, bir yerde adın anıldığı halde, Sana salât ü selâm getirmeyen de rahmetten uzak olsun, burnu yere sürtülsün!' dedi, ben de 'amin' dedim. Ve son basamakta Cebrail, 'Ramazana yetişmiş, Ramazanı idrak etmiş olduğu halde Allah'ın mağfiretini kazanamamış, afv ü mağfiret bulamamış kimseye de yazıklar olsun, rahmetten uzak olsun o!' dedi, ben de 'amin' dedim."*[1]

Hadiste geçen رَغِمَ أَنْفُهُ ifadesi bir idyumdur, dilin kendi yapısına has bir deyimdir ve Türkçe'de onu net ve tam olarak karşılayacak bir kelime yoktur. Belki, "Burnu yere sürtülsün, canı çıkası, kahrolası" gibi mânâlara gelmektedir. Evet, Efendimiz buyuruyor ki: Biri, anne ve babasını idrak etti, yetişti onlara ama, onlara karşı vazife ve sorumluluğunu yerine getirmek suretiyle Cennet'e girme gibi bir fırsatı değerlendiremedi; ikincisi, ben anıldım, cimrilik yaptı, bana salât ü selâm getirmedi; üçüncüsü, Ramazan-ı Şerif'i idrak etti, Cenâb-ı Hakk'ın gufrân ayında gufrâna mazhar olamadı. İşte, bu üç kişi ya da onlarla aynı vasıfları paylaşan kimseler Cebrail'in (aleyhisselâm) dilinden "Burunları yere sürtülsün, uzak olsunlar, canları çıksın" itabına uğruyorlar.

Bu üç meselenin faslı müştereki şudur: Cenâb-ı Hak bir kısım külfet ve zorluk da ifade eden bu üç sorumluluğu yüklüyor. Fakat, onlardaki esas, ilâhî

hikmet ve gaye kulun gufrâna mazhar olması, affedilmesidir. Ne var ki kul, oradaki o vazifeyi, o sorumluluğu yerine getirmediği için öyle bir nimetten tam istifade edemiyor. Yani, nasıl Üstad Hazretleri diyor: "İhsân-ı ilâhî olarak bu hizmet üzerimize yüklenmiş."[2] Öyle de, ihsân-ı ilâhî olarak insan anne ve babasını idrak etmiş; ihsân-ı ilâhî olarak nâm-ı Celîl-i Muhammedî onun yanında yâd edilmiş ve ihsân-ı ilâhî olarak Ramazan-ı Şerif'e erişmiş. Fakat bu nimetlerin, bu ihsanların kadrini bilememiş. Oysaki bunlar, ibadet ü tâate paçanın tam sıvanacağı, Allah'tan sonra anne-babaya itaate paçanın tam sıvanacağı, Peygambere karşı kadirşinaslık vazifesi adına paçanın tam sıvanacağı… Fırsatlar gelmişken kapısının önüne kadar, o fırsatları değerlendirmemiş, dolayısıyla da "burnu yere sürtülsün, yazıklar olsun" itabını hak ediyor.

Ramazan-ı Şerif orucu çok önemli bir ibadettir. Belki namazla beraber umumiyet itibarıyla Kur'ân-ı Kerim'de otuz küsur yerde zekât zikrediliyor ama –bildiğiniz gibi– oruç için de Kur'ân-ı Kerim'de sayfalar ayrılmış. Ve değişik cezalarda kefaret olarak aynı zamanda oruç takdir edilmiş. Bazı suçlara karşılık 60 gün, 10 gün, bazen de 3 gün oruç kefareti emredilmiş. Demek ki o, günahları, hataları eriten çok önemli bir faktör, insanı temizleyen ve yükselten bir unsur.

Hâlis Oruç

Aslında, Ramazan-ı Şerif doğrudan doruya o türlü şeylere de ta'lik edilmeyerek Cenâb-ı Hakk'a karşı bir vazife olarak, taabbudîlik mülâhazasıyla eda edilmesi gereken bir ibadettir. Onda da mutlaka bir kısım hikmetler ve maslahatlar bulunabilir. Fakat aslında taabbudî olan ibadetlerle, Allah, kendi nazar-ı ulûhiyetinde bir kulun kıvamı adına neyi görmek istiyorsa, onun Cennet'e girmesi ve ebedî saadeti ihraz etmesi adına ne ölçüde bir kıvama ihtiyaç varsa onları hâsıl ediyor. Bunlara, avamca ifadesiyle, insanın Allah'a yakın olmaya liyakat kazanması, Cennet'e ve ebedî saadete ehil hale gelmesi için vaz'edilmiş ibadetler de diyebilirsiniz. Dolayısıyla bunlarda, dünyadaki faydalar, bir kısım maslahatlar, hikmetler de sezilse, görülse bile esas bizim göremediğimiz, bilemediğimiz daha derin tesirler, neticeler vardır. Yani bunlar, fânî olan insanı, ebediyete ehil hale getiriyor. Allah'la arasında 70 bin perde olan, O'nu görmesi mümkün olmayan insanı, Allah'ı görecek keyfiyete yükseltiyor. Dünyada neyi verirse versin, Allah'ın rızasını peyleyecek kadar servete sahip olmayan bir insana, Allah'ın rızasını kazandırıyor. İşte Ramazan orucuna da bakarken başta bu mülâhazayla bakmak lazım. Yani insanın liyakatı adına bir fırsat, Cennet'e ehil hale gelmesi adına bir imkân, Cemâlullah'ı

müşâhede etmek için gerekli olan kıvamı ihraz etme yolunda çok önemli bir nimet.

Ayrıca, Allah Teâlâ orucu nasıl vaz'etmişse, neye "oruç" diyorsa orucu öyle tutmak icap eder. İşte Ramazan-ı Şerif'ten beklenen neticeyi kazanması ve kendisine "yazıklar olsun" denmemesi için, insanın yeme-içmeden kendisini alıkoyduğu gibi aynı zamanda, ağzını da münasebetsiz, mânâsız, yakışıksız, hele buhtan gibi, gıybet gibi şeylerden mutlaka uzak tutması lazım. Hatta gereksiz şeylerden, yani kesret-i kelamdan uzak tutması, ağzını hayırla açıp kapaması lazım. Her zaman tekrar edegeldiğimiz ifadeyle; dilini sohbet-i Cânan'la süslemesi lazım. Gözlerini keza öyle kontrol altına alması lazım. Yasağa bakmaması, baktığı şeyleri iyi görmesi, iyi yorumlaması, her şeyden iyi mânâlar süzmesi, iyi mânâlar sağması lazım. Evet, bir mü'min, mâlâyâniyât, lağviyât ve lehviyâttan da kulaklarını uzak tutmalı, onları da Kur'ân'a, sohbetlere ve güzel sözlere açmalı. Böylece ağzına ve batnına oruç tutturduğu gibi, –tabir-i diğerle– yeme-içmeden kendisini kestiği gibi, başka zaman da mahzurlu olan şeylere karşı kapanmalı, hatta mahzuru olmasa bile faydasız olan şeylere de yanaşmamalı.. onları da lağviyât ve lehviyât saymalı, içine düşmemeli. Böylece eskilerin tabiriyle bütün âzâ u cevârihine oruç tutturmalı. Havâss-ı zahire ve bâtınasına oruç lezzetini tattırmalı.

Diğer taraftan, oruçta hulûs çok önemlidir. Kul, oruç tutarken hulûs içinde olmalı, yani onu Cenâb-ı Hakk'ın kendisine armağan etmiş olduğu bir hediye gibi telakki etmeli ve kat'iyen onun içine Rabbin rızasından başka bir şey karıştırmamalıdır. Dahası, sürekli "Orucumu tam tutamadım, onu hakkıyla eda edemedim, Ramazan'ın hakkını veremedim!" mülâhazası içinde bulunmalıdır. Yoksa, bir şey yapıyor gibi çalıma girme, hatta başkalarına "şöyle tutuyorum, böyle tutuyorum" gibi caka yapma.. "Geceleri kalkıp şunu yapıyorum, bunu yapıyorum" diyerek süm'a ve riyalara girme, ibadetlerinin güya derinliğini ihsasta bulunma.. bunlar ihlâsa manidir ve o orucu da, onu tutanı da malum hadis-i şerifin tehdit sınırlarına girdirir: *"Nice oruç tutanlar vardır ki, yemeden içmeden kesilmeleri onların yanına açlık ve susuzluktan başka kâr bırakmaz."*[3] Öyleyse, orucun aynı zamanda bütünüyle Cenâb-ı Hakk'a, O'nun rızasına bağlanması lazımdır. Ve zaten sizin, orucu, O'ndan alıp kendinize mal etmeniz, onunla Allah'ın rızasının dışında bir kâr elde etmeye çalışmanız onun vaz'ediliş hikmetine de aykırıdır. Çünkü Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: اَلصَّوْمُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ *"Oruç sırf Benim rızam için tutulur, onun mükâfatını da bizzat Ben takdir eder, veririm."*[4]

Evet, her ibadetin dünyada bir kısım faydaları, maslahatları, hikmetleri

görülebilir. Meselâ, zekât bir köprü, fakir sınıfla zengin sınıf arasında bir irtibat vesilesi olabilir. Meselâ, insan hacca gider, hac aynı zamanda çok geniş bir kongredir; o toplantılarda dünyevi bazı şeyler hâsıl olabilir... Fakat orucun dışa vuran böyle bir yanı yoktur, o tamamen Allah'a aittir. Mükâfatı da mağfirettir. Peygamber Efendimiz buyururlar ki, مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ *"Kim sevabına inanarak ve ecrini Allah'tan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa onun geçmiş günahları affedilir."*[5] Evet, şayet her sene tutulan oruçla insanın geçmiş günahları affediliyorsa, insan son tuttuğu oruçla son işlemiş olduğu günahlardan da affedilmiş ve temizlenmiş olarak Allah'ın huzuruna gider. Ve böyle bir insan kazanmıştır, Ramazan'ı değerlendirmiştir. Dolayısıyla onun burnu yere sürtülmez ne burada, ne kabirde, ne de mahşerde... İsterseniz, bu mekanlarda, bu konaklarda herhangi bir derbederliğe maruz kalmaz da diyebilirsiniz.

Ramazan ve Ribât

Bir diğer mevzu, oruçla –Hazreti Üstad'ın Ramazan risalesinde ifade ettiği gibi– nefsin terbiyesi de hedeflenmelidir. Oruç tutan bir mü'minin "Ben biraz daha gemini çekeyim bu nefsimin, bunu biraz daha Cenâb-ı Hakk'a yönlendireyim, tevcih edeyim. Onu kıllet-i kelâma, kıllet-i taâma, kıllet-i menâma alıştırayım. Bir seyr u sülûk-i ruhanîde, çile yoluyla elde edilen meziyet, fazilet ve derecât ne ise onları elde etmeye çalışayım." demesi ve Ramazanı aynı zamanda bir riyâzat mevsimi olarak görmesi lazımdır.[6] Zaten riyâzatın bir oruç yanı da vardır. Riyazatta esas olan, aç susuz durma, yememe, içmeme, hatta her gün bir yudum veya iki yudum su içme.. bazen yemeği öyle azaltma ki, haftada bir, birkaç lokma, ölmeyecek kadar yeme ve kırk gününü böyle geçirme. Olmadıysa ikinci erbaînini, hatta üçüncü erbaînini öyle geçirme. Bunlar bir nevî ruha kendi gücünü kazandırma adına yapılan şeyler. Bunlarda marz-ı ilâhî esas alınmazsa, Allah rızası hedef olmazsa o zahmetlere, sıkıntılara katlanmak da çok faydasız olur. İnsan, gerçekten bir kısım hârikulade şeylere mazhar olabilir; metafiziğin, fiziğe hükmettiğini görebilir, bir nazarla şuradaki mangalı havalandırabilir. Fakat bunların hiçbiri Allah nezdinde hiçbir şey ifade etmez. Evet, nefsin gemlenmesi, frenlenmesi bakımından oruç ciddi bir dinamiktir. Onun içindir ki, ehlullah sürekli riyazat yaparak ruhî formlarını korumaya çalışmışlardır. Yogilerin aç susuz durmakla ruhî güç ve kuvvetlerini kazandıkları, bazı mistiklerin nefislerine bir kısım eza ve cefa çektirmek suretiyle belli nispette ruh yüceliğine ulaştıkları da öteden beri bilinen bir vakıadır. Ama ne yoginin ne de mistiklerin o yaptıklarıyla ahiret adına elde

edecekleri hiçbir şey yoktur. Zira aç ve susuz kalma ve riyâzat yapma ancak ibadet niyetiyle yapılırsa bir değer ifade eder. Allah'ın rızası, ibadetleri Allah'ın rızasını tahsile bağlamakla elde edilir. İşte, Ramazan orucunda ehlullahın riyâzatla elde ettikleri şeyleri elde etme potansiyeli de vardır. Ramazan, aynı zamanda bir riyâzattır.

Ramazan orucu vesilesiyle, adetleri, tiryakilikleri terk etmek ve bir mânâda bağımsız yaşamak da mümkündür. Biz nefsimizi açlığa, susuzluğa alıştırınca cebrî öyle bir şeye maruz kaldığımız zaman da su-i itiyadımızdan dolayı hemen çarçabuk pes etmeyiz. Eskiler şöyle derlerdi: تَرْكُ الْعَادَاتِ مِنَ الْمُهْلِكَاتِ "Âdetleri, tiryakilikleri terk etmek helak eden, öldüren faktörlerdendir." Yeme-içmeye alışırsın, farklı şeyleri yemeye, değişik meşrubat içmeye alışırsın. Oysaki bir Müslüman, –farklı zamanlarda da ifade edildiği gibi– bir komando misal en ağır şartlarda bile yaşamaya kendisini alıştırmalı. İşte Ramazan bize bunu da talim ediyor.

Hele neslin ıslahı için bir oraya bir buraya koşup duran kutsîlere Ramazan kim bilir ne hediyeler ne hediyeler takdim ediyordur. Dine ve millete hizmet yolunda sahur, iftar demeden seyr u seferler yapan kutlular kim bilir Ramazanda nasıl binlerce senelik semere elde ediyorlardır. Ben kendi nefsimden demiyorum bunları, bakın Übey İbn Ka'b (radıyallâhu anh) ne diyor: "Resûlullah aleyhissalâtü vesselâm buyurdular ki: *"Allah rızası düşüncesiyle Ramazan ayı dışında Müslümanlara gelmesi muhtemel tehlikeleri savmak için, sevap umuduyla bir günlük ribât, sevap yönüyle yüz yıllık oruçlu, namazlı ibadetten hayırlıdır. Müslümanların selâmeti, huzur ve sükunu adına, Ramazan ayında Allah rızası için bir günlük ribât Allah indinde, orucuyla namazıyla bin yıllık ibadetten daha hayırlı, sevapça daha büyüktür. Eğer Allah onu sağ salim ailesine kavuşturursa, bin yıl ona bir tek günah yazılmaz, sadece haseneleri yazılır ve kendisine Kıyamete kadar ribât sevabı akıtılır."*[7] Evet, ribat, din ve milletin başına gelmesi muhtemel bela ve musibetler karşısında tetikte olma, inandığı davanın gereğini eda etme, kısacası "adanmışlık" vasfını ortaya koyma demektir. Adanmış bir insanın hedef ve gayesi uğrunda atacağı her adım ona ribat sevabı kazandıracaktır. Ya bu sevap bir de Ramazan ayının bereketine göre olursa!.. Herkes elde edebilir mi böyle bir mükâfatı? Evet, kalbindeki hulûsa, niyetindeki derinliğe ve Allah'la olan irtibatının seviyesine göre herkes bu mükâfattan istifade edebilir. Hadis-i şerifte bir ufuk gösterilmektedir. Sevabı tam kazananın hâli odur, ama herkes onun kadar olmasa da kendi seviyesine göre aynı semereden nasiptar olur.

Ramazan ayının kardeşliğe, dostluğa bakan bir yanı da vardır. İnsan oruç

vesilesiyle düşünür: “Hiç yiyecek bulamayanların, yiyemeyenlerin, içemeyenlerin hâli nicedir acaba?” Onların durumunu açken çok daha iyi duyarsınız, anlarsınız. O da sizin semâhât, cömertlik hislerinizi şahlandırır. Onun için, millet bu hususu işleye işleye zamanla âdet hâline de getirmiş; öyle ki sanki yapmaları gerekli olan o değişik hayır, hasenat, himmet, zekât ve sadakanın mutlaka Ramazan-ı Şerif’te yapılması lazımmış gibi, cömertlik hislerinin tetiklenmesini bile beklemeden yapıyorlar. İşte görüyorsunuz, sadaka veriyorlar, sadaka taşları kuruyorlar. Şimdilerde sadaka taşları yerine çadırlar kuruyorlar. Diyorlar ki, “Allah’ın ikram sofraları açılmış yağmadır gelen alsın!” Belki gerçekten de Allah tarafından tetikleniyor insanların bu semâhât hisleri, hayır duyguları. Fakat belki de millet işleye işleye artık onu tabiatları hâline getirmiş.

Bütün bunlar, Ramazan’ın bereketi. Ramazan’la gelen ve potansiyel olarak Ramazan’da bulunan bu fırsatları değerlendiren bir insan, Ramazan geçince hayıflanmaz. Çünkü o burnunun yere sürtülmesine mâruz kalmayacak, kendisine “veyh” çekilmeyecek bir insan kıvamını kazanır. O, Ramazan ayını iyi değerlendirmiş ve Cenâb-ı Hakk’ın mağfiretine mazhar olmuştur.. iki sevinçten birini her akşam iftar sofrasında yaşamıştır.. diğerini de, Rabbine kavuştuğu an tadacaktır.

1 et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr* 19/144; el-Beyhakî, *Şuabü’l-îmân* 2/215.

2 Bediüzzaman, *Lem’alar* s.200 (Yirmi Birinci Lem’a).

3 İbn Mâce, *sıyâm* 21; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/373.

4 Buhârî, *savm* 2, 9, *libâs* 78, *tevhid* 35, 50; Müslim, *sıyâm* 161, 163-165.

5 Buhârî, *îmân* 28; Müslim, *salâtü’l-müsâfirîn* 176.

6 Bediüzzaman, *Mektubat* s.450 (Yirmi Dokuzuncu Mektup, İkinci Risale Olan İkinci Kısım).

7 İbn Mâce, *cihâd* 7.

Allahım, Bizi Kendimize Getir!

Sen Beni Zayi Ettin...

Görülünce ve haklarında düşünülünce Allahü Teâlâ'yı hatırlatan, onlara saygı göstermeye ve kulluk vazifelerini onlar vesilesiyle yapmaya davet edildiğimiz şeylere "şeâir" denir. Allahü Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de meâlen buyurur ki: *"Bu böyledir. Artık kim Allah'ın şeâirini tazim ederse, şüphe yok ki bu (hürmet), kalblerin takvasındandır."*[1] Kur'ân-ı Kerim, Kâbe-i muazzama, Peygamber Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm) ve namaz şeâirin en büyükleridir. Şeâirullahı sevmek demek, Kur'ân-ı Kerim'i, Peygamber Efendimiz'i, Kâbe'yi ve namaz gibi ibadetleri, hattâ Allahü Teâlâ'yı hatırlatan her şeyi sevmek demektir. Bunlara gösterilen saygı da, onlar hakkındaki kusurlar da, Allah'a karşı yapılmış sayılır.

Evet, Allah'ın vaz'ettiği esaslara, o esaslar çerçevesinde saygı duyma, tâzimde bulunma kalbin takvasındandır. Allah, neye ne derece ehemmiyet veriyorsa, ona o kadar değer vermek kalbin Allah'la irtibatının emâresidir. Yani, Allah Teâlâ namaza çok önem vermişse, namazla bütünleşen, günde şu kadar namaz kılan bir insan hafife alınmamalıdır. Cenâb-ı Hak, Kendisine teveccühe önem veriyorsa, bir kulun sürekli ellerini açması, kollarını kaldırabildiği kadar kaldırıp yüreği çatlarcasına Allah'a yalvarması çok önemli bir meseledir. Bir insan, ibadetlerini, şuuruna misafir etmeden, hissinde ağırlamadan, latîfe-i Rabbâniyesiyle buluşturmadan angarya kabilinden, baştan savma veya eda edip içinden sıyrılma gibi mülâhazalarla yerine getiriyorsa onun Allah'la münasebeti de o kadar demektir. Öyleyse, Cenâb-ı Hakk'ın önem verdiği şeylere fevkalade önem vermek mü'minler için bir esastır ve onların Hak karşısındaki derecelerini belirleyen bir ölçüdür. Allah ile münasebetlerimiz, o münasebetlerin lazımı gibi tanıyıp bildiğimiz davranışlar, araya başka bir şeyin girmesine meydan vermeme, ruhî ve kalbî hayatımız itibarıyla husûf ve kusûf yaşamama, bütün benliğimize O'nu duyurma, O'nu hissettirme.. dilimiz O'nu anarken, şuurumuza da O'nu duyurma, hissimizi de O'nunla doyurma.. dış ihsaslarımızla meseleleri iç ihtisaslarımıza ulaştırma ve aklı, fikri, kalbi, ruhu, latîfe-i rabbaniyeyi besleme... İşte bunların hepsi mü'minin Hak karşısındaki derecesini belirleyen birer mi'yar, O'nunla münasebet adına birer unvandır.

Eğer bir kul, bunların bazılarını eksik ve kusurlu yaparsa, meselâ; irade planında Allah'la münasebet içinde olur, diler, kasteder ama latîfe-i rabbaniyesini hiç hesaba katmaz, onu da mamur kılmayı düşünmezse, Allah'ın

huzurunda dururken, latîfe-i Rabbaniye ufkundan O'nu temâşâ arzusunu aklının köşesinden bile geçirmezse, belki Allah'ın inayetiyle, o da kurtulur; fakat, latîfe-i rabbaniyenin yaratılış hikmetini ve gayesini de ihmal etmiş, vazifelerini kırık, çıkık ve çatlak olarak ortaya koymuş olur. Meselâ, zannediyorum, namaz ebedi yolculukta enîs olacak, gökçek yüzlü, boyu posu, edası endamıyla hiçbir tarafı tenkit edilemeyecek uhrevi bir misalî vücuda sahiptir. Eğer onu eda ederken şeytanın hırsızlığına mani olamazsanız, şeytanı rükunuzdan, secdenizden kovamazsanız, o azgın düşman, namazın bir sağına vurur, bir soluna; bir yandan kıyamını götürür, bir yandan kıraatini, namazınızı öyle yaralar ve o hale getirir ki; onun misâlî vücudu da kırık çıkıklara maruz kalır ve ahirette size ne der bilemiyorum. Mutlaka diyeceği şeyler vardır. "Allah hayrını versin beni zayi ettin" mi der, "Sen beni zayi ettin, Allah da seni zayi etsin" mi der, bir şey der mutlaka. Öyle bir namaz sakat olur, kör, topal, sağır hâle gelir. Üzerinizden atıyor gibi alelacele kıldığınız namaz, beraber bulunmaktan nefret duyacağınız, onunla olmayı istemeyeceğiniz, abus çehreli, çirkin mi çirkin bir varlık olarak berzah hayatında karşınıza çıkacak, ondan tiksinti duysanız da kabirde, mahşerde yanınızdan ayrılmayacak ve "Beni zayi ettin..." deyip duracaktır. Evet, orada rahatsızlık yaşamamak için sizin burada namaza rahatsızlık vermemeniz ve hırsız elinin ona uzanmasına mani olmanız gerekir. Hiçbir rüknünden bir şey çaldırmamalısınız. Bütün kalbiniz, hissiyatınız ve letâifinizle Allah'a müteveccih olmalısınız.

Burada şu hususa temas etmekte de yarar görüyorum: İslâmiyet bir bütündür; yani, usûlünden furûuna kadar onun esasları hepsi birden eda edildiği zaman, insana vaad ettiği şeyler –dünya ve ukbâ adına beklenen semereler– elde edilir. Zarûrîyât, hâcîyât ve daha berisindeki onların tekmîliyâtı, tahsîniyâtı diyebileceğimiz hususların bile insanın mânevî ve ruhî hayatı üzerinde çok büyük tesirleri vardır. Biliyorsunuz, İmam Şâ'rânî diyor ki; "Bînamaz bir adamla yarım saat otursam kırk gün namazımın feyzini duyamıyor, ondan lezzet alamıyorum" Şimdi bu teferruâta âit bir meseledir.. belki çoğunuz kendinizi mecbur hissederek, sadece bînamaz değil, iman ve itikattan nasipsiz kimselerle dahi aynı atmosferi paylaşmakta bir mahsur görmüyorsunuz. Diyorsunuz ki; "Başka türlü nasıl emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker yaparız, nasıl Allah'ı henüz ölmemiş her vicdana duyururuz!.." Böyle yüksek bir niyete makrûn olarak öyle bir ortamda bulunmanız söz konusu değilse, dininizi, milli değerlerinizi anlatma gibi bir niyete sığınarak, bir yönüyle kendinizi o niyetinize emanet ederek öyle bir işin içine girmiyorsanız, füyûzat hisleriniz gerçekten ölür gider. Ölür gider de, artık namazları âdeta geçiştirir, başınızdan atıverirsiniz, sabah namazına zor güç kalkarsınız; Allah'a karşı

mükellefiyetlerinizi, yeme içme gibi nefsinizin, arzularınızın, iştihalarınızın gerektirdiği şeyler kabilinden eda edemezsiniz, angarya gibi yerine getirirsiniz. Hiç farkına varmadan özünüze zarar şerarelerle kavrulur gidersiniz. Düşünün, eğer füruâta ait bir mesele bile füyûzât hislerini o kadar alıp götürüyorsa, çok önemli, çok hayatî şeylerdeki ihmaller, tekâsüller, gaflet veya dalâletler insanı nasıl mahrum hale getirir acaba?!..

Evet, dinin esasları bir bütün olarak ele alınıp bütün hâlinde eda edilince semere verir. Yoksa kuvve-i inbâtiyesi sağlam bir çekirdek verimli bir araziye dikilse de, eğer güneşle irtibatı kesilirse, sulanmazsa, musallat olan haşerata karşı ilaçlanmazsa hiç ağaç olamaz, meyveye duramaz ki. Onun boy atması ve semere vermesi için gerekli olan şartlar ne ise onların tamamını hazırlamak lazımdır. Aynen öyle de, bir Müslümanın hakiki insanlık ufkuna ulaşması için de dinin belirlediği esasların bütününün birden yerine getirilmesi şarttır. Meselâ, eğer çarşı pazar insanın seccadesindeki havasına, genel durumuna, umumi tavrına omuz vermiyorsa; şâyet, o insan bir yerde düşüyor kalkıyor, öbür yerde de onun acısıyla "uf puf"larla oturup kalkıyorsa, bir yerde kazandığını başka bir yerde kaybedecektir. Bundan dolayı, "Fî zılâli'l-Kur'ân" sahibinin de dediği gibi: "Müslümanlığı hakkıyla yaşamak ancak İslâmî bir toplum içinde mümkün olur."[2] Yoksa insan, seccadesinde, namazgâhında, mescidinde, yuvasının içinde müstakim yaşayabilir. Fakat, sokak ona yardımcı değilse, mektep onu desteklemiyorsa, ilim dünyası onun yanında yer almıyorsa, o insan istikamet üzere yaşamakta oldukça zorlanacak, belki de gelgitlere yenik düşecektir.

Zannediyorum, günümüzde o tür boşlukları ancak niyet-i hâliseyle doldurabiliriz. Yani, niyetimiz hâlis ise, sürekli "Yâ Rabbi, dünyada Senin için duruyoruz, Seni anlatmak için yaşıyoruz; çirkefin, bataklığın içine orada boğulma durumunda bulunan insanları kurtararak Senin rızanı kazanmak için giriyoruz." diyebilir ve bu niyetimizi hep dipdiri ve dupduru tutabilirsek –inşaallah– kurtulabiliriz.

Diğer taraftan, inanç sistemimiz, ibadet ü tâatlerimiz, ahlâk anlayışımız ve sosyal münasebetlerimiz bir yönüyle bizim kimliğimizin tezâhürleridir. Biz bunları eda ettiğimiz zaman kim olduğumuzu ortaya koymuş oluruz. Onları ihmal ettiğimiz, görmezden geldiğimiz takdirde, biz de bütün bütün özümüzden uzaklaşır ve kimliksiz hâle geliriz. Yani biz, kendimizi bir yerde zannetsek, bir düşüncenin temsilcileri gibi görsek de, eğer o yerin ve o düşüncenin gereğiyle amel etmiyorsak, hiç farkına varmadan bizim boş bıraktığımız şeylerin yerlerine başka düşünceler, başka anlayışlar, başka kültürler gelip oturuverir.. Allah muhafaza, hiç farkına varmadan birkaç yüzlü insanlar oluveririz.

Günümüzde bu akıbete uğramış nice insan vardır ki, onlar bir yönleriyle Hristiyan, bir yönleriyle Yahudi ve diğer bir yönleriyle de âdeta Budist gibidirler. Evet, dini bir bütün olarak görmeme ve onun vaz'ettiği esasları kimliğin bir buudu olarak kabul etmeme yozlaşmayı, özden uzaklaşmayı ve kimliksiz yaşamayı da beraberinde getirir.

Hâl Dili ve Hâlimiz

İslâm'da esas olan ameldir, davranıştır. İnsanlara tesir eden husus da hâldir, tavırlardır. Bana göre, insanın, sükûtuyla, hâliyle, tavırlarıyla, davranışlarıyla, bakışlarıyla, hatta, kulak kabartışıyla, dudaklarını hareket ettirişiyle, yüzündeki işmizazlarıyla veya sevinç çizgileriyle ifade ettiği, edeceği mânâların muğlak ve müphem yanlarını açmaya matuf olmanın dışında sözlerin hiçbir kıymeti yoktur. Hatta bu sözler, gözyaşlarıyla ve iç dökülerek ifade edilse bile kıymetsizdir. Onun için, velilerde söz yoktur; hak dostları tavır ve davranışlardan hâle yürürler.. mârifete hâl ile erer, mârifete hâl ile erdirirler. Onlar ashab-ı hâl; söz ebeliği yapıp kendini laf kalabalığına boğanlarsa ashâb-ı akvâl veya makâldir.

Başkalarına hak ve hakikatleri ulaştırmada kullanılması gereken dil de, kâlden ziyade Müslümanın hâl dili olmalıdır. Mühtedîlerin İslâm'a koşmalarının arkasında pozitif ilimlerin ve rasyonalizmin dilinden daha güçlü ve tesirli bir beyan, sözden daha güçlü bir lisan vardır ki, o da İslâm'ın, temsil yoluyla seslendirilen hâl besteli, Kur'ân ve Sünnet güfteli ruhî hayatıdır. Malumunuz: Hazreti İsa'nın havarileri de ashab-ı kiram efendilerimiz de, değişik milletlerle temasa geçtikleri ve onlara hakkı, hakikati anlattıkları dönemlerde o milletlerin dillerini bilmiyorlardı, onların kültürlerine de yabancıydılar. Fakat, hâl, tavır ve davranışlarıyla, materyalizme kilitlenmiş gönüllere, büyük ölçüde maneviyata dayanan, maneviyat kaynaklı ve maneviyat buudlu hakikatleri anlatmaya muvaffak oldular. Önlerindeki kocaman badireleri nasıl aştılar? İnsanların ölmeye yüz tutmuş gönüllerine nasıl ulaştılar? Nasıl oldu da onca insanı Allah'a iman nuruyla buluşturdular? Bu soruların cevabı, "İman ve İslâm'ın, hakkıyla inanmış gönüllere kazandırdığı hâl diliyle" olsa gerek.

Bu açıdan, güzel söz söylemek, iyi laf etmek önemli değildir. Dilin bir yararlı yanı vardır o da, hâlden zuhur eden şeylerde bir iğlâk ve ibhâm, kapalı ve belirsiz ifade varsa onları açma, şerhetme vazifesini görmesidir. Öyleyse, hâlimiz daima dilimizin önünde olmalı, tavır ve davranışlarımız sözlerimize yön vermelidir ki hem Allah nezdinde yalancı olmayalım, hem de insanlar nazarında kendi itibarımıza dokunmayalım. Âleme bazı şeyleri telkin ederken

onun berisinde başka haltlar karıştırmamamız, müstakim olmamız lazım. Evet, müstakîm görünmek değil, mustakîm olmak lazım. Allah Teâlâ, *"Öyleyse ey Resûlüm, sen beraberinde olup tövbe edenlerle birlikte, sana nasıl emredilmişse öyle dosdoğru hareket et, istikamet üzere ol."*[3] buyuruyor. "Sadece sözlerinizde müstakim olun, başkalarını ikna edecek şekilde söz düzgünlüğüne bakın." demiyor. فَاسْتَقِمْ كَمَٓا أُمِرْتَ buyuruyor; yani, *"Nasıl emrolundunsa tavır ve davranışlarınla öyle dosdoğru ol"* diyor. Evet, dinimizde "olma" önemlidir, görünme değil; yaşama ve tatbik etme önemlidir; söyleme ve telkin değil. İslâm, yeryüzünde "görünme" ve riyâkarlığın kökünü kesmek, "olma" ve anlatılanları yaşamayı hâsıl etmek için gelmiştir. Dolayısıyla, müessir olabilmeniz de bir yönüyle anlattıklarınızı yaşamanıza bağlıdır. Yaşarsanız müessir olursunuz, Allah'ın izniyle. Çünkü, siz kalbleri fethe tâlipsiniz, gönüllere girmek istiyorsunuz. O çok zor bir meseledir; zira, kalblerin kilidinin anahtarı sadece Allah'ın elindedir. Oraya nüfûz edebilme ancak Allah'ın yardımıyla, inayetiyle mümkündür. O kilidi açacak, sözlerinizin hedefine ulaşmasını sağlayacak ve tesiri yaratacak Allah'tır. Siz Allah'ın yanında değilseniz, maiyyete mazhar değilseniz, kat'iyen müessir olamazsınız. Evet, tesir sözlerde değildir; o sözlerin hâle tercüman olmasında ve Allah rızası gözetilerek söylenmesindedir.

Kulaklar Doydu, Gözler Aç!..

Bir insan dinî emirleri ne kadar yerine getiriyor, yasaklardan ne kadar kaçınıyorsa, Allah nezdinde o kadar kıymeti vardır ve kıymeti ölçüsünde de müessiriyeti vardır onun. Hâl ve kâl, hakkı tutup kaldırma, onu temsil edip anlatma adına çok önemli iki cepheli bir dildir. Bu iki görünümlü tek dil hakikatle gürleyince, onun tesiri müthiş olur. Beyan-hâl farklılığına düşmeyenlerin ifadeleri iz bırakıcı ve kalıcıdır. Cenâb-ı Hakk'ın Hazreti İsa'ya *"Yâ İsa, önce nefsine vaaz et. Eğer o kabul ederse, sonra insanlara nasihatte bulun! Yoksa (nefsinin kabullenmediği şeyleri başkalarına anlatma hususunda) Benden utan!"*[4] sözünde saklıdır yapma ve anlatma beraberliğindeki sır. O hâlde insan, inandığı şeyleri önce yaşamalı, sonra da kendinden tecrid mülâhazası içinde, duygu, düşünce ve iç derinliklerini seslendirmelidir. Gecelerini gafletle geçiren biri, teheccütten, gece namazından bahsederken utanmalı.. namazını huşû ve hudû ile kılamıyor, Allah'a karşı saygılı davranıp gerekli mehabet ve mehafeti içinde duyamıyorsa, kamil namazdan dem vurmamalı.. adanmış bir gönle sahip değilse, bir tek kelime ile dahi "yaşatmak için yaşamak"tan kat'iyen bahis açmamalıdır; açmamalıdır zira, bir hikmete binaen Allah anlatılan hususların tesir gücünü, anlatanın

yaşamasına bağlamıştır.

Allah (celle celâluhu), *“Ey iman edenler! Niçin yapmadığınız şeyleri söylüyorsunuz? Yapmadığınız şeyleri söylemek, Allah’ın en çok nefret ettiği şeylerdendir.”*[5] buyurmaktadır. Yanlış anlaşılmasın, âyet-i kerime, zemm makamında “Niye-niçin?” diyerek sorgularken, “Sakın yaşamadıklarınızı anlatmayın!” demiyor. *“Madem söylüyorsunuz, Hakk’a tercüman oluyorsunuz, davranışlarınız neden O’na tercüman değil? Bir şeyi söyleyip de yapmamak, Allah indinde gazaba vesile olacak şeylerin en büyüklerindendir, en menfur bir davranıştır.”* diyor. Anlattıklarını uygulamayan bir kimsenin hiç konuşmamasını değil, konuşanın, anlattığı hususları uygulama azmi içinde olmasınının lüzumunu ifade ediyor. Zira yaşamak ayrı anlatmak da ayrı birer ibadettir. İkisini birden yapmayan iki günah, birini yapmayan da bir günahla kendini tesirsizliğe mahkûm etmiş olur. Meselâ, iffetli olma, harama bakmamadan bahsediyorsanız, çarşıda pazarda sizin işiniz ne? Farz bir vazife olmayınca, günaha girmenin muhtemel olduğu yerlere ne diye gidiyorsunuz? Vacip bir vazife yoksa, sokakta niye dolaşıyorsunuz? Evet, yapmadığınız şeyleri söylemeniz, daha doğrusu, söylediğiniz şeyleri uygulamamanız hem gazab-ı ilâhîyi celb eder, hem tesir gücünüzü kırar, hem de size olan güveni sarsar, anlattıklarınız “kuru bir laf” olarak işitilip unutulur.

Ben çok sükûtî insan tanıdım, geçenlerde bir yazıda da onlara dair ipuçları vermeye çalıştım. Konuşmaları icap ettiği yerde o insanların da bazen konuştukları olurdu ama onların söz ve beyanları daha ziyade hallerinden süzülen mânâları açmaya matuf, müphem hisleri şerhetme istikametinde ve gözsüzlere kapalı hakikatleri avamîleştirme yönünde olurdu. Onlar halleriyle seslendirdikleri sükûtî hutbeleriyle herkesi mestederlerdi. Onların hâl ve gönül derinliklerinden dolayı, dillerini bilen-bilmeyen hemen herkes ne demek istediklerini rahatlıkla anlar ve onlara büyülenirdi. Onların yanındayken “duydum, öğrendim ve inandım” yerine “gördüm, hissettim ve bende oldum” derdik. Konuşurken hikmet konuşurlardı. Sükût ederken de derin murakabe bakışlarıyla insanın âdeta içini delerlerdi. Çok kaynağa uğradım, çok çeşmenin başına gittim ama heyhat, hiçbirinde kovamı dolduramadım. Avare dolaştım, avare gezdim. Avare gezdiğime hâlim şahit değil mi? Ama laf ederken hikmet konuşan, sessiz dururken de tefekkür eden o sükûtîlerin sükûtu hâlâ üzerimde tesir icra eder.. onlarınki kristalleşmiş tefekkür, kristalleşmiş murakâbedir.. meselâ; İhramcızâde İsmail Efendi ile beraber olmuştum. Onca zaman içinde belki iki kelime ancak konuşmuştu. Ama boynunu bir yana kırıp boynu eğriymiş gibi saygıyla duruşu, diz üstü oturuşu, mahcup tavrı ve her hâline nüfuz eden,

Allah'ın huzurunda olma havası bana çok tesir etmişti.

Hani hep deriz ya: "Çok güzel hutbeler dinledim, büyük hatiplerin sözlerine kulak verdim. Artık kulaklarım doydu. Fakat, gözlerim aç. İslâm'ın lafını eden değil, onu yaşayan insan görmek istiyorum." Maalesef, sözler, söz söyleyenden bîzâr. Hutbeler, hatipten bîzâr. Vaaz u nasihatlar vâizden bîzâr. Kimse kırılmasın, ben kendimi de dahil ederek söylüyorum. Namaz kılan, Kur'ân okuyan, camide saf tutan insanların çehrelerinde haşyet görmüyorum. Allah'ın huzurunda duruyor oluşumuz halimize aksetmiyor, haşyet yok duruşumuzda. Kalbler ölmüş âdeta. Saflar arasında müteharrik mezarlar gibi kıpırdanışlar durumumuza tam uyuyor. Bir cenaze yatıyor, kalkıyor, eğiliyor ve doğruluyor; çoğumuz cenaze gibi Allah huzuruna geliyor ve cenaze gibi gidiyor. Ve dolayısıyla da Müslümanlar adına iyi bir görüntü olmuyor, hâlimiz kimseye bir şey ifade etmiyor.

Bu ifadelerim mü'minler hakkında suizansa, Rabbimden affımı dilenir, sizden de özür dilerim. Reyhânî kadınları taşladığı bir yerde, "Duyarsa kadınlar taşlarlar seni / Kimisi bilir dini imanı / Asiye, Meryem gibi sultana benzer." der halk ağızıyla. Aramızda dini-imanı iyi bilen, Ebû Bekir, Ömer gibi sultana benzeyen insanlar da vardır. Namaza başladığı andan itibaren, onun her saniyesinde şuuruna, benliğine namazı duyurarak eda eden üç-beş insan da vardır mutlaka. Ama genel manzara bende mü'minlerin bir boşlukta dönüp durduğu hissini uyarıyor. Nice kimseler var ki, camide de olsalar çok boşlar, çok ürpertisiz yaşıyorlar, çok gâfiller. Namazı bile esneyerek eda ediyorlar. Namaz hayatları döşek hayatlarına denk gidiyor. Ama döşek hayatlarına, ibadet ü taat havasını taşımaları söz konusu değil. Namazda dururken döşeği yanlarına getiriyorlar; fakat, döşekte de Cenâb-ı Hakk'a teveccüh ufkunu yanlarına alamıyorlar. Merhum Mehmet Âkif diyor ya;

"Müslümanlık nerede, bizden geçmiş insanlık bile;
Âlem aldatmaksa maksat, aldanan yok nafile,
Kaç hakiki Müslüman gördümse, hep makberdedir,
Müslümanlık, bilmem amma, galiba göklerdedir!"

Allahım, Bizi Kendimize Getir!

Evet, müessiriyet yolu araştırıyorsanız o hâlden geçer. İyi sözler ezberlemeye, tumturaklı ifadeleri ard arda dizmeye çabalamayın sakın. İyi laf etmek için o türlü sunîliklere temayül göstermeyin. Unutmayın ki, Ümmet-i Muhammed hâlde kaybetmesiyle kaybetmiştir. Hâl insanı çok azdır günümüzde. Bu, hâl insanı kıtlığı mü'minleri bitirmiştir. Düşünün, hakkı yok mu vücuduzun

zerrelerinin sizinle beraber Allah'ı duymaya? Hakkı yok mu şuurunuzun da O'nunla doymaya? Zihniniz O'nunla ürpersin, akıl ve mantığınıza da O hükmetsin, O'nun hâzır ve nâzır oluşu damarlarınızda cereyan eden alyuvarlara, akyuvarlara da tesir etsin, bütün benliğinizde bir ürperti hâlinde O hissedilsin.. sizin mahiyet-i cismaniyenizin hakkı değil mi bütün bunlar? Onlar da Allah'ı duymalı, namazı duymalı değiller mi? Öyleyse, yarın hesaba çekmezler mi bizi; meselâ, "Nerede siz, nerede namaz!" diye sormazlar mı?.. Peygamber Efendimiz (aleyhissalatü vesselâm) namaz kılarken, bir tencerenin kaynarken çıkardığı ses gibi ses gelirdi sinesinden. İçinde boyunduruk varmış gibi kıvranırdı. Gözyaşlarıyla mübarek sakallarını, seccadesini ıslatırdı. Hazreti Üstad kıvrana kıvrana namaz kılardı, "Allahu Ekber" derken, bütün benliğinde duyarak, onun havasını zerrelerine dahi içirerek söylerdi.[6] Şimdi bize demezler mi: "Nerede siz, nerede namaz!" Sizi yeise düşürmek, içinize is saçmak, sinelerinizi sıkıntıya sokmak için söylemiyorum bunları. Madem işin hakikati Efendimiz'in, sahabe-i güzînin, Üstadımızın gösterdiği, yaptığı gibi; öyleyse, gelin hakikatini bulalım bu işin, kurtulalım sunîliklerden, terk edelim formaliteleri ve işin hakikatine yürüyelim. Allah Resûlü (aleyhissalatü vesselâm): *"Nice namaz kılanlar vardır ki, nasipleri sadece yorgunluk ve zahmettir."*[7] buyuruyor; gelin namaz yorgunu olmaktan Allah'a sığınalım. Yalvaralım Rabbimize, "Allahım, bize hakkı olduğu gibi göster; hakikati kendi çerçevesiyle ruhumuza duyur ve hissettir. Bizi ona ittibaya muvaffak kıl. Bâtılı da kendi çirkin çerçevesiyle olduğu gibi göster ve bizi ondan ictinâba muvaffak kıl." Hakkı hak bilip ona hakkıyla ittiba, bâtılı batıl bilip ondan da bütün bütün ictinap için Rabbimizin yardımını dilenelim.

Sözlerim sizi yeise düşürmesin. Mü'min için hiçbir zaman ümitsizlik söz konusu değildir. Ben kendimi gırtlağıma kadar kusur içinde görüyorum. Çok korkuyorum; bazen yüreğim ağzıma geliyor, inanın, pek çok gece uykum kaçıyor, uyuyamıyorum; "Eğer olmam lazım geldiği gibi olamamışsam Rabbimin huzuruna nasıl çıkarım, ötede ne olur benim hâlim?" diyorum. Fakat, her şeye rağmen, hiç yeise düştüğümü hatırlamıyorum. Allah bizim Mevlâmızken yeise nasıl düşerim ki? Sonunda meseleyi getirip yine إِنَّ رَحْمَتِي سَبَقَتْ عَلَى غَضَبِي[8] hakikatine bağlayarak, O'nun rahmetinin daima gazabının önünde olduğunu düşünerek nefes alıyorum; *"O'nun rahmeti her şeyden daha geniştir, benim gibileri bile affeder."* diyorum. Diyorum ama asıl yapılması gerekenin derlenip toparlanma olduğunun da farkındayım. Öze dönme, yenilenme, kendine gelme... Kendinde olmadan yaşamaktansa, bence ölmek daha iyidir. Artık ne diyeyim: "Allahım, ya bizi kendimize getir veya

bizi Kendine al."

1 Hac sûresi, 22/32.

2 Bkz.: Seyyid Kutub, *Fî zılâli'l-Kur'ân* 6/3854.

3 Hûd sûresi, 11/112.

4 Ahmed İbn Hanbel, *ez-Zühd* 1/54; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 2/382.

5 Saf sûresi, 61/2-3.

6 Bkz.: Şahiner, Necmeddin, *Son Şahitler* 1/118-119 (Molla Hamid) 3/64 (Bayram Yüksel).

7 İbn Mâce, *sıyâm* 21; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/373.

8 Bkz.: Buhârî, *tevhid* 15, 55; Müslim, *tevbe* 14-16.

O’nun İçin Sevmek

Soru: *Allah sevgisini anlatırken, “Müşrikler sevdiklerini Allah gibi severler, mü’minler ise Allah’tan ötürü alâka duyar ve sinelerini açarlar. Allah’ı seviyor gibi sevmekle, Allah’tan ötürü sevmek birbirinden çok farklı şeylerdir..” buyuruyorsunuz. Acaba, Allah’tan ötürü sevmenin ölçüsü nedir?*

Cevap: Müşriklerin, mahlukâtı Allah’ı sever gibi sevdiklerini Kur’ân-ı Kerim açıkça ifade etmekte ve *“Öyle insanlar vardır ki Allah’tan başkasını Allah’a denk tutar, tıpkı Allah’ı severcesine onları severler.”* [1] buyurmaktadır. Aslında onlar, Allah’ı bilmiyorlar; bilmedikleri ve O’na inanmadıkları için de O’nu sevmiyorlar. Allah’tan başkasını severken de, Allah’a vermeleri gerekli olan aşk u alâkanın bütününü mahlukâta yönlendiriyorlar. Kalbî alâka, irtibat ve sevgileri o seviyede oluyor ki, öyle bir sevgi sadece Allah’ın hakkıdır. Fakat onlar, sevgilerini cismaniyet, şehvet ve nefs-i emmâre üzerinde temellendiriyor; gelip geçici, fânî varlıklara verilmemesi gereken ve sadece Allah’ın hakkı olan sevgiyi başkalarına veriyorlar.

Mü’minlere gelince onlar, her şeyden önce Allah’ı severler ve başkalarına karşı alâkayı da O’nun sevgisine bağlarlar, sevgileri O’ndan ötürüdür. İnananlar, her şeyden evvel ve her şeyin önünde, mutlak Mahbub olarak Allah’a gönül verir; sonra da O’ndan ötürü, başta Peygamber Efendimiz olmak üzere bütün nebileri ve velileri severler. Nebileri ve velileri severler; çünkü onlar, Cenâb-ı Hakk’ın maksatlarını takip ve temsil ederler ve O’nun yeryüzündeki halifeleri olarak dünyanın imar ve tanzimine nezarette bulunurlar. Mü’minler, nebileri ve velileri severken meseleyi Allah sevgisine bağladıkları gibi anne-baba, gençlik, bahar gibi şeylere karşı sevgilerini de onların Allah’la münasebetlerine bağlarlar. Meselâ; bu âlemi, Allah’ın güzel isimlerinin bir tecellîgâhı ve öteki dünyaların da bir mezraası olması açısından severler.

Evet, kendi mertebe ve seviyelerine göre mü’minlerin Allah sevgileri de, başkalarına karşı aşk u alâkaları da izafîdir. Çünkü, sevgi, mârifetin bağrında boy atar, gelişir; herkes ilim ve irfanı nispetinde bir sevgi derinliğine ulaşır. Kim Cenâb-ı Hakk’a ne kadar inanıyorsa O’nu işte o kadar sever. Bu açıdan da sevgi izâfîdir. Dolayısıyla, insanların inanç mertebelerine göre sevgi mertebeleri vardır. Yani, düz bir insan, kendi seviyesinde bir çeşit Allah’la münasebet içindedir; o kendi mertebesine göre bir aşk u alâkaya ulaşmıştır. Düz insan, ilme’l-yakîn merdiveninde yükseliyor demektir ama ilme’l-yakînin de belki yüz basamağı vardır. Bir kul, ilme’l-yakînden ayne’l-yakîne, ondan da eğer dünyada mümkün ise, hakka’l-yakîne geçerek mârifetini derinleştirebilir

ve mârifetinin derinliği nispetinde de Cenâb-ı Hak'la daha farklı bir münasebet içine girer, daha engin bir Allah sevgisine erişir. Öyleki, bu mertebelerden 'ayne'l-yakîn' basamağına çıkabilenler, bütün kâinatı bir Kur'ân gibi okuyabilecek dereceye erer ve her varlığın bir dil olup O'nu anlattığını duyar gibi olur. Tevbe, inâbe ve evbe kapılarından yakîn koridoruna giren bir kul, teyakkuz içinde ve sabırla mârifet mertebelerini kat'ederse zamanla aşk, şevk, iştiyak, üns, rıza ve temkin makamlarına da ulaşabilir. Evet, O'nun adı duyulduğu zaman burun kemikleri sızlayacak kadar sevdalanmaya aşk; O'nun sevgisinden hâsıl olan istek, neşe ve sevinçle devamlı köpürüp durmaya şevk; bunların, insan tabiatının bir derinliği hâline gelmesine iştiyak; O'ndan gelen her şeyi gönül hoşnutluğuyla karşılamaya rıza; duyma, hissetme ve O'nun sevgisiyle kendinden geçme hislerine karşı dikkatli davranarak kulluk edebini korumaya da temkin diyoruz ki bunların her biri Allah sevgisinin değişik dalga boyundaki tecellîleri ve neticeleridir.

Eğer bir insan, bütün eşyayı O'nu anlatan bir dil olarak görüyor, her şeyi O'ndan kabul ediyorsa; canlı-cansız her varlığı bir yönüyle O'nu gösteren, O'nu aksettiren aynalar şeklinde, O'nun mir'âtı olarak değerlendiriyorsa, üzerlerinde O'nun mührünü gördüğü, O'nun kudretini okuduğu, O'nu müşâhede ettiği ve O'nu duyduğu aynalara karşı alâka duyması da O'ndan ötürüdür. Şu kadar var ki, insan O'na karşı ne kadar alâka duyuyorsa, o aynalara karşı alâkası da o kadar derin olur. Bundan dolayı bazı büyükler, belki de bu münasebeti sezemeden doğrudan doğruya eşyaya karşı derin bir alâka duymuşlardır. Yani, bir yaprağa karşı dahi derin bir alâka duymuş, bir çöpe bile kıymet vermiş; onda, O'na dair çok değişik şeyler müşâhede etmiş.. etmiş fakat, ilk anda o münasebetin farkına varamamışlardır. O münasebetin farkına vardıkları zaman da gönülden bir "oh" çekmiş, derin bir huzur nefesi almışlardır. Üstad Hazretlerini bu mevzuda değerlendirme bize düşmez, onun ufku çok derindir, biz ona yetişemeyiz. Fakat, ister bir tefekkür hazinesi olan Yirmi Dördüncü Mektup'taki ifadelerine, ister Yirmi Altıncı Lem'a'daki ricâlara, isterseniz de Hastalar Risalesi'ndeki devalara bakın; onun bazı ızdıraplarına, gurbetinden şikâyet ettiği bazı hallerine şahit olacak ama bütün o sözleri aslında varlığa karşı derin bir aşk u alâkanın ifadeleri olarak okuyacaksınız. Önceki ızdırap ve gurbet gamzeden cümlelerin daha sonra huzur ve kurbet nağmelerine dönüştüğünü fark edeceksiniz. Nazarlarını eşyadan kurtarıp onların sahibine çevirdiği zaman, elem ve ızdıraplarının gittiğini, onların sebep olduğu yaralara âdeta merhem sürüldüğünü, her derde bir deva yaratan Allah'ın onun muvakkat gurbetlerini, elem ve hicranlarını da kendi varlığını duyurmak suretiyle ve ebedî saadet inancıyla izale ettiğini

göreceksiniz.

Bu açıdan, insanların Cenâb-ı Hakk'a karşı aşk u alâkası farklı farklıdır ve her kulun Allah'a karşı alâkası onun irfanı ölçüsündedir. Aynı zamanda bu alâka, Cenâb-ı Hakk'ın o kula karşı teveccühünün de bir ifadesidir. Allah'ı delice seven bir insan bilmelidir ki; Cenâb-ı Hakk'ın da o insana o ölçüde bir teveccühü vardır. Evet, insan Allah'ı gerçekten seviyor, O'na "Sensiz edemem" diyebiliyorsa, onun da Allah indinde öyle bir yeri vardır. Allah indinde yerinizin nasıl olduğunu öğrenmek istiyorsanız, Allah'ın sizin yanınızdaki yerine bakın. Sizin için O bir aşk, iştiyak ve cezbe kaynağı ise; O'nun arzusu ile oturup kalkıyorsanız; bir yönüyle, her şeyde O'nu görmeye çalışıyor, çehresine baktığınız her varlık hakkında "Bundan O'na dair nasıl bir emare çıkarabilirim" diye düşünüyorsanız, O'nun nezd-i ulûhiyette sizinle –bî kem u keyf– öyle bir münasebeti var demektir. O'nun öyle bir münasebeti olunca, mele-i âlânın da öyle bir münasebeti olur. Dolayısıyla mesele tedellî ile başlar; sizinki öyle bir tedellîye sadece bir cevaptır. Fakat, eğer bir insanın Allah'a karşı o denli bir aşk u alâkası yoksa, o bilmelidir ki; onun teveccühten nasibi de ona göredir. Böyle bir insanın da, "Eğer O Şems-i Ezelî ve Ebedî bana teveccüh buyursaydı, bende de sevgi ve aşk u alâka adına bir parlaklık olması gerekmez miydi?.." diye düşünmesi ve ilâhî teveccühleri alabilmek için yapması gerekenler ne ise onları yerine getirmesi lazımdır. Çünkü o, ancak böyle düşünür ve meselenin gereğini yaparsa, içinde bulunduğu karanlık atmosferden sıyrılabilir. Meseleye böyle bakmazsa sıyrılamaz; hep o karanlık atmosferde kalır. Mesele O'nda başlasa ve O'ndan bize gelse de, bizim liyakatimiz ve O'ndan gelecek üns esintilerine, ilâhî tecellîlere gönlümüzü açık tutmamız da çok önemlidir.

Putların En Şerlisi

Söz gelmişken, önemli bir hususu istidrâdî olarak arz edeyim: Biz, fert fert "ben"den, benlikten sıyrılmalı ve aradan çıkmalıyız ki haylûlet olmasın; yani, kalbimizle Rabbimiz arasına girilmesin ve ilâhî tecellîlerin önü kapanmasın. Evet, bu haylûlet meselesi çok hassas bir konudur. Diyelim ki, bir insan çocukluğundan beri insanlara vaaz eder, Allah Teâla'yla, Peygamberimiz'le alâkalı bir şeyler anlatmaya çalışır. Anlattığı mevzular hep Cenâb-ı Hakk'ın Zât'ıdır, sıfatlarıdır, esmâsıdır. Fakat o, benlikten sıyrılamamış, konuşurken hak ve hakikate tercüman olma yerine kendini ifade etmeye çalışmış, Allah'ı anlattığını zannettiği yerde bile benliğiyle kirlettiği üslûp ve edâ ile aslında çok defa kendini anlatmıştır. Bu açıdan onun bu anlatmasına, Allah'ı anlatma da denemez; çünkü o nefsinin dellallığını yapmıştır. Bunu tâmim edebiliriz, başka

sahalarda da aynı mevzuu düşünebiliriz. Meselâ, bazıları bir yerde, dine ve millete hizmetin bir faslında işin içine girerler. Cenâb-ı Hakk'ın hazırladığı bir kısım imkânları ve bazı argümanları değerlendirmeye çalışırlar.. Zahiren yapmak istedikleri şey de güzel gibi görünüyordur. Fakat, o işin içinde zerre kadar kendilerini ifade etme mülâhazası da varsa şirke girmiş ve o işi de kirletmişler olurlar.

Çünkü, insan da, onun vesile olduğu ve vasıtalık ettiği işler de sırf Allah için olmalıdır. "Sırf" Allah için olması gerekince, başkası için olmanın en küçüğü bile karışırsa bozulur onun mahiyeti ve sırf Allah için olmaz artık o. Meselâ, bir gazete çıkarırsınız, bir televizyon kanalı kurarsınız ve bunlarla dininizi, milli kültürünüzü anlatırsınız; çok güzel işlerdir bunlar.. Fakat, yaptığınız bu hayırlı işe, aynı zamanda, gazetecilikte ne kadar profesyonel olduğunuzu gösterme, gazete mizanpajındaki ustalığınızı duyurma, televizyonculukta ne kadar başarılı olduğunuzu anlatma mülâhazalarını da katarsanız; "şu programlarda şöyle bir iş evirdim, çevirdim; şöyle yaptım, şunu şöyle planladım" duyguları sararsa içinizi; hatta o mevzuda başkalarının mesaisini de hiç görmez, sadece kendinizi nazara verir ve her türlü başarıyı şahsınıza nispet ederseniz.. dahası, çok defa kendinizi nefyediyor gibi konuşur ama kendinizi nefyederken bile nefsiniz adına kocaman kocaman, sarsılmayacak âbideler dikme peşinde olursanız.. işte o zaman her şeyi kirlettiniz, şirke girdiniz demektir. Evet, abidelerin en tehlikelisi, en öldürücüsü, putların Hubel, Lât, Menât, Uzzâ, İsaf ve Naile'den de şerlisi tevazu, mahviyet, hacâlet ve kendini nefiy çerçevesinde ortaya konanlarıdır. Mahviyet edâlıdır bunlar, tevazu bohçasına sarılarak ortaya konmaktadır. Bunlarla nefsiniz adına diktiğiniz öyle abideler olur ki, onlar sizi yutar bitirirler, fakat siz hiç farkına varamazsınız. Bir gün size aklınızı başınıza almanız ve kendi ellerinizle dikip büyüttüğünüz bu putların yamacına elinizde baltanızla geçmeniz söylense de geç kalmış olabilirsiniz. Çünkü, sürekli kendi mahiyetinizin heykellerini dikmişseniz, putlarla muhat bir insansınızdır artık ve diktiğiniz bu putların farkında değilsinizdir, görmüyorsunuzdur onları. Bundan dolayı, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurur ki; *"Sizin hakkınızda en çok korktuğum husus; şirk-i esğardır."*[2] Efendimiz, ism-i tafdille ifade ediyor ve ilk bakışta görülmeyecek, ilk anda sezilmeyecek kadar küçükler küçüğü olan bu şirki bir hadis-i şerifte açıklarken, karanlık bir gecede, karıncanın bıraktığı iz misaliyle anlatıyor. Ümmeti hakkında, büyük bilinen günahlardan değil, küçük gördükleri için çekinmedikleri riya gibi, süm'a gibi, "yaptım, ettim, düşündüm, kurdum" gibi şirke sürükleyen söz ve mülâhazalardan korkuyor.

Öyleyse, mülâhazanızda daima O'nun sevgisi, O'nun rızası olmalı ve

demelisiniz ki, “Yâ Rabbi, Senin nâmına ortaya koyacağım bu işlerin, Seni anlatma adına söyleyeceğim şu sözlerin içinde Senin rızanın olmadığı bir an ya da bir kelime varsa, kirleteceksem amellerimi ve sözlerimi, bana bunların onda birini bile yapma ve anlatma fırsatı verme. Dilimi tut, gözlerimi kapa, kulaklarımı sağır et; yeter ki beni Senden gayrısıyla meşgul etme; Sana ait nağmeler duyamıyorsam, Seni gösteren emareler göremiyorsam ve Sana çağıran sözler söyleyemiyorsam, duymamın, görmemin ve söylememin de kıymeti yok. Beni kıymetsiz ve abes şeylerle oyalama!..” İşte, Allah için olabilme mülâhazaları...

Allah sevgisi ve Allah’tan dolayı sevme de böyledir; O nazar-ı itibara alınmadan şuna-buna duyulan alâka darmadağınık ve neticesiz bir sevgidir. Mü’min en evvel O’nu sevmeli, diğer bütün sevimli şeylere de O’nun isim ve sıfatlarının değişik birer tecellîsi olarak alâka duymalı ve her temâşâ ettiği şeye “Bu da O’ndan” deyip bakmalıdır. Ne var ki, bunları hissedebilmek için;

“Cemâlini nice yüzden görem diyen dilber,
Şikeste âyineler gibi pâre pâre gerek.” (Anonim)

Soru: *Üstadımız, yeğeni Abdurrahman’ın vefat haberiyle çok sarsıldığını, beş sene o haberin tesirinden kurtulamadığını ve hatta onun vefatıyla dünyadan bütün bütün alâkasının kesildiğini anlatıyor.*[3] *Cenâb-ı Hak’la irtibatı pek sağlam olan Üstad gibi bir insanın bu kadar etkilenmesini nasıl izah edebiliriz?*

Cevap: Büyüklerin her türlü hâlini gönül verdikleri davaları zaviyesinden yorumlamak gerektiği gibi onların bazılarına karşı sevgi ve muhabbetlerini de o davanın yükünü kaldırabilecek sağlam omuzlar arama cehdleri şeklinde değerlendirmenin daha doğru olacağı kanaatindeyim. Evet, Hak dostları sırtlarındaki hamûlenin farkında olarak onu taşıma hususunda kendilerine yardımcı olabilecek insanlar ararlar. Tanıştıkları herkesi, çok ciddi bir vefa ve sağlam bir sadâkat isteyen böyle bir vazife için aday gibi görürler. Aradıkları vefa ve sadâkat emarelerini kimin üzerinde bulurlarsa, hizmet-i imaniye ve Kur’âniye adına ondan çok şey beklerler. İşte, Üstad Hazretlerinin, yeğeni Abdurrahman Abi’ye karşı sevgi ve alâkasını da bu açıdan değerlendirmek gerekir.

Abdurrahman Abi çok zeki, çok idrakli, âdeta dâhî birisi imiş. Dehâsıyla beraber vefa ve sadâkati de tammış. Ayrıca, Üstad’ın, Ehl-i Beyt hakkında, “(Onlar) teslim, iltizam ve tarafgirlikte çok ileridedirler. Çünkü İslâmiyet’e fıtraten, neslen ve cibilliyeten taraftardırlar.”[4] dediği gibi, onun cibillî bir bağlılığı da bulunduğundan dolayı Üstad’a ziyadesiyle teslim ve tarafgirmiş;

gözünü tamamen ona ve yazdıklarına dikmiş, kendisini amcasının yoluna adamış. Üstad onu, hem vazife-i uhreviyesinin kuvvetli bir medarı ve kendisinden sonra yerine geçecek bir hayrülhalef, hem de bu dünyada en fedakâr bir teselli kaynağı, bir arkadaş, en zeki bir talebe, bir muhatap ve Nurların en emin muhafızı olarak görmüş. Yine Bediüzzaman'ın yorumlarıyla ifade edecek olursak, nasıl ki Peygamber Efendimiz'in, Hazreti Hasan ve Hüseyin'e karşı küçüklüklerinde gösterdikleri fevkalâde şefkat, yalnız yakınlık duygusundan gelen cibillî bir muhabbet değil, onların Peygamber vârisi olan gayet ehemmiyetli bir cemaatin menşei ve mümessilleri olmaları cihetiyledir. Yani, Efendimiz'in, Hazreti Hasan'ı kucağına alarak onun başını öpmesi, Hazreti Hasan'ın torunlarından Gavs-ı Âzam Şah-ı Geylânî gibi pek çok zatlar hesabınadır. Allah Resûlü, o zatların istikbalde yapacakları hizmetleri nazar-ı nübüvvetle görüp takdir ve istihsan etmiş; bu takdir ve teşvikine alâmet olarak da Hazreti Hasan'ın başını öpmüştür.[5] Üstad Hazretlerinin, biraderzâdesi Abdurrahman Abi'ye gösterdiği sevgi ve alâka da cibillî olmaktan ziyade böyle bir beklenti ve ümidin neticesidir.

Bildiğiniz gibi, Kur'ân-ı Kerim'de Hazreti İbrahim ve Hazreti Zekeriya'nın çocuk sahibi olma arzularından ve bu hususta yaptıkları dualardan bahsediliyor. Peygamberler sadece peygamberlik ilmi ve nübüvvet davası miras bıraktıklarından dolayı, biz onların bu arzu ve dualarını da bir vâris talebi şeklinde anlıyoruz. Evet, Hazreti İbrahim ve Hazreti Zekeriya efendilerimiz, yaşadıkları dönemler itibarıyla omuzladıkları yükün ancak bir Peygamber tarafından taşınabileceğini görmüş ve çocuk isterken aslında kendilerine vâris-i hass talep etmiş, peygamberlik mesleğinin kendi sulblerinden gelecek olan nezih kimseler tarafından temsil edilmesini istemişlerdir. Yani, o husustaki istekleri de peygamberâne olmuştur. Şu kadar var ki, bizim gibi düz insanlar için öyle talepler bile dava yörüngeli olunca belki de bir fazilet sayılır; fakat, o iki peygamber mukarrabîndendir ve mukarrabîn için o türlü talepler –Allah'a yakınlıkları ve seviyeleri itibarıyla– bir yönüyle dünyayı talep mânâsına geldiğinden, her ikisi de çocuklarından dolayı ciddî imtihanlar geçirmişlerdir. Doğrusunu ve işin hakikatini Allah bilir, Hazreti İbrahim, belki isteğini içinde tuttuğu için, çocuğunu kurban etme emriyle; Hazreti Zekeriya ise, açıktan istekte bulunduğu için hem kendisi hem de oğlu şehit edilmekle imtihanın peygamberâne olanını yaşamışlardır. Aslında bu mevzu bizim ufkumuzu çok aşkındır; peygamberlerin Allah'la münasebetleri çerçevesinden ve O'na yakınlıkları zaviyesinden değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Bir Abdurrahman'a Bedel...

İşte, Hazreti Üstad'ın yeğenine karşı ciddi bir alâka duymasını da bu mânâya hamletmek lazımdır. Onun alâkası sadece cibilli değildir; daha çok, yeğeninde bir vâris-i hakikî özelliklerini görmesinden dolayıdır. Bu yönüyle de, onun alâkası çok kıymetli ve büyüktür; çünkü bu, davasını hayatının önünde düşünme mânâsına gelmektedir. Yani, onun sevgi ve alâkasında "bu işi hiç zâyi etmeyecek, davayı kendi orijiniyle koruyup sonraki nesillere intikal ettirebilecek, emanette emin bir emanetçi bırakma" mülâhazası vardır.

Aslında, Cenâb-ı Allah onun bu arzu ve isteğini de boşa çıkarmamıştır; bir hikmete binaen, ondan bir Abdurrahman'ı alsa da, her birisi onun vazifesini yapabilecek olan otuz tane Mustafa vermiştir. Üstad Hazretleri Kuleönlü Mustafa Ağabeyi görüp tanıyınca onu bir numune olarak kabul etmiş ve bunu "Senden bir Abdurrahman aldım; mukabilinde, bu gördüğün Mustafa gibi otuz Abdurrahman, o vazife-i diniyede sana hem talebe, hem biraderzâde, hem evlâd-ı mânevî, hem kardeş, hem fedakâr arkadaş vereceğim."[6] mânâsında ilâhî bir işaret saymıştır.

Evet, zamanla o işaretin hakikati de zuhur etti. Ben Abdurrahman Ağabey'in yerini dolduran Mustafalardan Sungur Ağabey gibi bazılarını gördüm. Meselâ; Mustafa Gül Abi'yi gördüm ve onun Üstad'a bağlı olduğu kadar hiçbir evladın öz babasına bağlı olamayacağına da kanaat getirdim. Tahir Abi'yi gördüm; bir kardeşinizin arkasında namaz kıldığında hıçkıra hıçkıra ağladığına ve "Bana Üstad'ın sesini hatırlattı." deyip iç çektiğine şahit oldum. Onun sesine aşık olmuş adam, parmaklarının hareketine âşık olmuş... Allah, Abdurrahman Abi'yi almış ama Üstad'a Hulûsi Abi gibi sadık bir talebe nasip etmiş; Hoca Sabri gibi vefalı bir kardeş vermiş; Hasan Feyzi gibi bir âşık göndermiş. Onun, Üstad'ın ayrılığına dayanamayarak yazdığı meşhur şiirini bilirsiniz;

"Haber aldım ki yarın yâd olacakmış bize yâr,
Ne büyük yâre ki, kimler buna derman olacak?
Bu büyük derd-i elemden kime şekvâ edeyim?
İşiten nâlemi, hep ben gibi nâlân olacak."

sözlerini hatırlarsınız. Ya şu ifadelerini nereye koyarsınız:

"Bab-ı feyzinden ırak olmayı asla çekemem,
Dahi nezrim bu ki canım sana kurban olacak."[7]

Hasan Feyzi Ağabey bir edebiyat hocasıydı; Üstad'ı tanımış ve canını uğrunda feda edecek kadar ona bağlanmıştı. Sadıklardan birisi de Hafız Ali Ağabey'dir. Üstad onun için, "Eski zamanlarda bazen böyle fedakâr zatlar, kendi dostu yerine ölüyorlardı. Zannederim, o merhum benim yerimde gitti."[8]

diyor ve ona kavuşmak için o âleme gitme adına kendisinde bir iştiyak zuhur ettiğini anlatıyor. Hayır, şaka değil bu sözler, sadece kuru laf değil. Hazreti Âdem'in, ömründen kırk seneyi Davut Nebi'ye vermesi gibi mânevî ruh dokusunun örtüşmesini gerektiren bir şey... "Yirmi seneden beri milyonlarla insana din, iman, İslâmiyet, fazilet dersi veren ve onları dinsizlikten muhafaza eden Kur'ân tefsiri Risale-i Nur uğrunda idam edileceksem, sehpaya "Allah Allah, yâ Resûlallah!" sadalarıyla koşarak gideceğim."[9] diyen Zübeyr Gündüzalp gibi sadıklara has bir şey...

Ömerî Olun!..

Evet, Cenâb-ı Allah bir Abdurrahman'ı alıyor; fakat, öbür tarafta elli tane Abdurrahman ihsan ediyor. Ayrıca, murad-ı Sübhânîsini biz insanların hesap edemeyeceğimiz şekilde isabetli olarak ortaya koyuyor. Üstad'ın iradesi dışında onu daha hayırlı ve salim bir yola sevk ediyor. Şöyle ki: Eğer bir şey yapmak istiyorsanız, köyünüz, aşiretiniz, kabileniz ya da anne-babanızla münasebetiniz açısından size yakın olan insanları değil, nesep itibarıyla size uzak olsalar da duygu ve düşünce noktasından yakın olanları yanınıza alırsanız daha isabetli davranmış ve uzakları yaklaştırmış olursunuz. Bu yolda belki bazı yakınlarınıza bir kısım mahrumiyetler yaşatmak zorunda kalırsınız ama, iki-üç tane kendi yakınınıza bedel, uzaktan bin tane yakın kazanırsınız ve herhangi bir kıskançlığa da maruz kalmaz, meydan vermezsiniz. Aksi halde, yakınlarınız biraz öne çıkınca ve etrafınızı sarınca, yakın olması mümkün olan uzaktaki pek çok kimseyi tamamen uzaklaştırmış olursunuz. Öyleyse, hakperest olmak lazım; yakın ve önde olmak kimin hakkıysa onun yakında tutulması ve öne çıkarılması lazım. Kardeşiniz değil, kardeşinizin oğlu değil, amcanız ya da amcanızın oğlu değil; kabileniz, aşiretiniz, köylünüz, kentliniz de değil.

Diyanet'e sözüm geçtiği dönemde, hiçbir Erzurumluya randevu vermedim, iş ve vazife konusunda yardım istemek için doğup büyüdüğüm yerden gelen hiçbir insanı kabul etmedim. Birisi oldukça liyakatliydi; çok güzel sesi vardı ve iyi bir yere müezzin olarak tayin edilmek istiyordu; yardım etmem için kaç defa geldi gitti. Bir gün, benden aradığını yine bulamayınca merdivenlerden inerken çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağladı ve "Benim suçum ne, Erzurumlu olmam mı?" dedi. Oysa, ben gençliğimden itibaren Ömerî olmaya ahd etmiştim. Hazreti Ömer'in öz torununu sokakta görüp tanımadığını, kendi torununu tanıyamayacak kadar bütün ümmetin dert ve ızdıraplarıyla dolu olduğunu okuyup öğrenince hayran kalmıştım ona. Evet, size de Ömerî davranışı esas almak düşer. Eğer siz, bir Erzurumluyu kayırırsanız, Türkiye'deki seksen küsur vilayetliyi küstürürsünüz. Fakat siz, size ait şeyleri nefyeder ve bir kenara korsanız, Allah

etrafınıza öylelerini toplar ki, onlar sizin kenara koyduklarınızın kat kat üstünde size kaşı vazife ifa ederler.

1 Bakara sûresi, 2/165.

2 el-Bezzâr, *el-Müsned* 67/107; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 5/339.

3 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.299 (Yirmi Altıncı Lem'a, On İkinci Rica).

4 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.27 (Dördüncü Lem'a, Birinci Makam, Üçüncü Nükte).

5 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.24 (Dördüncü Lem'a, Birinci Makam, İkinci Nükte).

6 Bediüzzaman, *Barla Lâhikası* s.133; *Kastamonu Lâhikası* s.1.

7 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.525 (Emirdağ Hayatı).

8 Bediüzzaman, *Şuâlar* s.320 (On Üçüncü Şuâ).

9 Bediüzzaman, *Şuâlar* s.535 (On Dördüncü Şuâ, Zübeyr'in Müdafaasıdır).

En Önemli Vazife

İ'lâ-yı Kelimetullah

Allah'ın adının gönüllere nakşedilmesi, İslâm dininin şanına uygun bir biçimde yüceltilip yayılması mânâsına gelen "i'lâ-yı kelimetullah", bir mü'minin en önemli vazifesi ve Cenâb-ı Hakk'ın da en çok sevdiği ameldir. Allah'a iman ve O'nun nâm-ı celîlîni i'lâ etme gayreti mü'minlik şiarıdır. Aslında, Allah'ın adı zatında yücedir, o her zaman âlîdir, O'nun "Aliyy" ismi de var, Aliyy'dir O. Fakat, "O'nun adını yüceltme" ifadesini kendi idrakimiz itibarıyla, kendi ufkumuzu aydınlatma açısından kullanıyoruz.. i'lâ-yı kelimetullah derken, kararmaya yüz tutmuş kalblerin kir ve lekelerinden arındırılarak asıl sahibine hazır hâle getirilmesini, gönül tahtının Mâlikü'l-Mülk'e, Melikü'l-Mülûk'e arz edilmesini ve Yaratıcı ile kullar arasındaki engellerin kaldırılmasını kastediyoruz.

Evet, i'lâ-yı kelimetullah vazifesi, en kutsal vazifedir ve esas itibarıyla peygamber mesleğidir. Eğer, Allah nezdinde ondan daha kutsal bir vazife olsaydı Cenâb-ı Hak, peygamber efendilerimiz gibi en seçkin kullarını o vazifeyle gönderirdi. Oysaki, Allah Teâlâ, peygamberlerini i'lâ-yı kelimetullah vazifesiyle görevlendirmiş ve sürgünlerin, hapishanelerin, hakaretlere maruz kalmaların, işkencelerin, idam sehpalarına götürülmelerin, hatta şehit edilmelerin çokça görüldüğü bu kutsal yola en güzîde kullarını –bir mânâda– feda etmiştir. Şâyet, Cenâb-ı Hak bir şeyi bu şekilde öne çıkarmışsa onu bizim arkaya çekmemiz mümkün değildir, bizim de o şeye aynı ölçüde değer vermemiz inanmış olmamızın gereğidir.

Ayrıca, i'lâ-yı kelimetullahı ister emr-i bi'l-mâruf, nehy-i ani'l-münker yani iyiliği emretme, kötülükten alıkoyma şeklinde ele alalım; ister *"Sen insanları Allah yoluna hikmetle, güzel ve mâkul öğütlerle davet et, gerektiği zaman da onlarla en güzel tarzda mücadele et."*[1] çerçevesinde mütalaa edelim; isterse de *"Din, nasihattir..."* hadis-i şerifinin ifade ettiği mânâlar itibarıyla değerlendirelim, o, Rabbimizin ve Efendimiz'in nâm-ı celîlinin dört bir yanda şehbal açması ve insanların cehalet zulümatından kurtulup imanın aydınlığına ermeleri için, Allah'ın rızasını kazanmaya mâtuf olarak eda edilen bir vazifedir. Bu vazifenin semeresi rıza-yı ilâhîdir. Yani, Cenâb-ı Hak Cenneti verir, Cennet nimetlerini tattırır, hatta Cuma yamaçlarında Cemâl-i bâkemâli'yle tecellî eder, ehl-i Cenneti rü'yete mazhar kılar. Aliyyü'l-Kârî ifadesiyle "Yazık o inanmayanlara, ne büyük hüsrandır onlarınki, mü'minler Cenâb-ı Hakk'ın cemaliyle sermest olarak Cennet nimetlerini bile unuturken

onlar pişmanlık ve hasretle vurunur dövünürler." Evet, Cenâb-ı Hakk'ın cemalini görenler Cennet nimetlerini dahi unuturlar. Zira, dünyanın binlerce sene mesûdâne hayatı, Cennetin bir saatine mukabil gelmez. Cennetin de binlerce sene mesudâne hayatı, Cenâb-ı Hakk'ın Cemâli'ni bir dakika görmeye mukabil değildir. Fakat onun da ötesi vardır ve müsaadenizle o öteler ötesini ilave edeyim: Cenâb-ı Hakk'ın Cemâlini görmek de, O'nun kullarına bizzat "Ben sizden hoşnudum, artık size gazap etmeyeceğim." demesine asla mukabil gelmez. Öyleyse, esas olan O'nun rızasını kazanmak, hoşnutluğuna mazhar olmaktır. O'nun rızasına götüren en kestirme ve sağlam yol ise i'lâ-yı kelimetullah yoludur.

Diğer taraftan, Cîlî'nin ifadesiyle, hakîkî insân-ı kâmil[2] Peygamber Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm) ise –ki O'dur–, O'nun getirdiği din de hakikî, kâmil dindir. Zaten, Allah Teâlâ *"İşte bugün sizin dininizi kemâle erdirdim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Sizin için din olarak İslâm'ı seçtim."*[3] diyor. Yani, "Bugüne kadar her peygambere, her safîye, her veliye bazı nimetlerde bulundum; fakat size nimetimi tam verdim; dininizi kemale erdirdim. Din olarak da İslâm'dan razı oldum." buyuruyor. Öyleyse, i'lâ-yı kelimetullah, Allah'ın hoşnut olduğu kâmil dini muhtaç gönüllere duyurmaktır ki, neticede yine O'nun rızası vardır.

İnanıyor muyuz; Öyleyse...

Bir insan, Allah'ın rızasını dert edinmiş, hayatını ona bağlamışsa, onun dışında başka hiçbir şey düşünmüyorsa, ona "rıza insanı" veya "rıza eri" denebilir. Eğer sen, Allah'a imanla şahlanmış bir rıza eriysen artık yerinde duramazsın, sürekli O'nun hoşnutluğuna ulaştıracak yollar, vesileler ararsın. Eğer gerçekten inanmışsan, imanın vaad ettiği şeyler karşısında lâkayt kalamazsın. Çünkü iman ebedî saadet vaad ediyor, beşerin yaratılış gayesini ruhlara duyurduğu gibi kâinatı dahi aydınlatıp sebeb-i hilkatini okutturarak insanı dünyada vahşetten, ötede de zulümat-ı ebedîyeden kurtarıyor. Yirmi Üçüncü Söz'de ifade edildiği gibi; ancak iman sayesinde her şeyin yüzü aydınlanıyor. İman sayesinde, kâinat bir gündüz rengini alıyor, nur-u ilâhî ile doluyor. Geçmiş, büyük bir kabristan olmaktan kurtulup, mazinin her bir asrı bir nebinin veya evliyanın taht-ı riyasetinde vazife-i ubudiyeti ifa eden insanların meşheri hâline geliyor. Fırtına, zelzele ve tâun gibi hâdiseler, birer vazifeli memur oluveriyor. Hatta, ölüm bile, hayat-ı ebediyenin mukaddimesi ve kabir, saadet-i ebediyenin kapısı olarak görülüyor. Evet, ahiretin aydınlanması da, ebede namzet olan insanın ebediyeti elde etmesi de imana vâbestedir. Sen ebediyete ancak onunla mazhar olursun. Cenâb-ı Hakk'ın

cemâl-i bâkemâlini görmeye ancak onunla ulaşabilirsin. İşte, sen bunlara inanıyorsan, ebedî azaptan kurtulup gönlünce yaşamanın Cennette olacağına imanın varsa, kendi çevrene karşı nasıl lâkayt kalırsın! Annen, baban, dayın, teyzen, yakınların, akrabaların ve sevdiğin insanlar, bir yerde oturup beraber çay içtiğin kimseler.. nasıl lakayt kalırsın onların akıbetine...

Evet, Peygamberlikteki derinlik de bu noktadadır. Defaatle arz etmişimdir bunu; hani Abdulkuddüs Hazretleri diyor ki: "Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) Miraç'ta gökler ötesi âlemlere gitti, Sidretü'l-Müntehâya ulaştı, Cenâb-ı Allah'la konuştu. Fakat, Cennetin câzibedar güzellikleri O'nun başını döndüremedi, bakışlarını bulandıramadı. Döndü, ümmetinin arasına geri geldi. Allah'a yemin ederim, eğer ben oralara gitseydim, o mertebelere ulaşsaydım, geriye dönmezdim!." Onun bu sözlerini değerlendiren başka bir Hak dostu diyor ki; "İşte nebi ile veli arasındaki fark budur. Biri sürekli O'na doğru gidiyor; vuslat peşinde, üns billah peşinde, maiyyet peşinde.. Beriki oraya ulaşıyor, Allah'la maiyyetini devam ettiriyor, bir ayağını oraya pekçe koyuyor; fakat, Hazreti Mevlâna ifadesiyle, diğer ayağını yetmiş iki millet içinde döndürüyor, tattıklarını onlara da tattırmak, duyduklarını onlara da duyurmak, onları da zirveye ulaştırmak istiyor." İşte peygamberâne tavır, peygamberâne azim budur; peygamber enginliği, peygamberâne vicdan genişliği herkesi kabulde, duyduklarını herkese duyurma gayretinde gizlidir.. Bu açıdan, Allah'a, ahirete inanan bir insan, i'lâ-yı kelimetullah vazifesinden müstağni kalamaz; gerçekten yürekten inanmışsa başkalarına da duyurmayı gönlünden, kafasından çıkaramaz.

Mefhum-u muhâlifiyle meseleye şöyle de yaklaşılabilir; bir insan inandım dediği halde, inandığı esasları, sistemi, düşünceyi, kendi kültür kaynaklarından nebeân eden değerleri başkalarına duyurma cehd, gayret ve iştiyakından mahrumsa, onun iman problemi var demektir. Tebliğ ve temsil aşk u iştiyakından, i'lâ-yı kelimetullah arzusundan ve irşad sevdasından yoksun oluşu, onun imanında da bir problem bulunduğunu gösterir.. öbür tarafı, bilmesi gerektiği gibi bilememiş, öteki âlemin vad ettiklerine tam inanamamış demektir. Öteye gerçekten inanmışsan, kabir hayatına, mahşere, sorgu suale, sırata, Cennet nimetlerine, Cehennem azabına imanın varsa, sen nasıl annenin, babanın elinden tutmayı düşünmezsin?.. Nasıl sevdiğin insanların akıbeti ve kurtuluşu hususunda endişeye düşmezsin?.. Ve ebedi hüsran ateşini gördüğün halde nasıl olur da bir itfaiyeci gibi elinde iman tulumbacığınla alevleri söndürmeye koşmazsın?!. Hayır hayır.. inanıyorsan lakayt kalamazsın!...

Havârîlerdeki tebliğ aşk u iştiyakı o imandan kaynaklanıyordu; sahabedeki enginlik o itikattan, imandaki derinlikten nebeân ediyordu. Hazreti

Bediüzzaman ve onun ilk talebelerindeki şuur, imanın içlerinde tutuşturduğu korun tezahürüydü. İman gönüllerinde öyle bir kora dönüşmüştü ki, hapishaneleri, lüks otel köşelerine tercih ediyor, insanların ebedi saadet-i için dünya mahrumiyetlerine seve seve katlanıyorlardı. Dinleyin merhum Zübeyr Gündüzalp'i, ne diyor: "Eğer Üstadımız, talebelerine musibet zamanında sabır, tahammül ve itidal telkin etmemiş olsaydı; ona hürmetkâr binlerce talebe, Afyon tepelerine kuracakları çadırlar içerisinde, mahkemenin beraat kararını bekleyeceklerdi... Biz, iman ve İslâmiyet hizmeti uğrunda zâlimlerin zulmüne maruz kaldığımız vakit, hapishane köşelerinde veya darağaçlarında ölmeyi, istirahat döşeğindeki ölüme tercih ederiz. Görünüşü hürriyet, hakikati istibdad-ı mutlak olan bir esaret içinde yaşamaktansa, hizmet-i Kur'âniyemizden dolayı zulmen atıldığımız hapishanede şehit olmayı büyük bir lütf-u ilâhî biliriz."[4] Evet, onlar yürekten bağlanmışlardı i'lâ-yı kelimetullaha ve insanlığın kurtuluşunu onda görüyorlardı.

Ayrıca şu meseleyi de açıklamanın zarurî olduğuna inanıyorum: Bazı dönemlerde devlet, sistemini o yüce gâyeye göre kurar; planını, projesini tamamlar, o vazife için tahsis ettiği insanlarla dinin i'lası için gayret eder. Fakat, bunu da bir dayatmayla değil, bir yönüyle empoze etmekle değil, dinin güzelliklerini sergilemek ve gönüllere girmekle yapar. Hiçbir devletin diğer bir devlete "ille de bunu alacaksınız, ille medenî olacaksınız, ya da medeniyeti şu şekilde anlayacaksınız, ille demokrasiyi böyle yorumlayacaksınız" şeklinde baskılar kurmaya ve istediğini kaba kuvvete başvurarak almaya hakkı yoktur. Bir başka ülkeyi demokratlaştırmak, –kendi anlayışına göre– medenileştirmek kimsenin vazifesi değildir. Çünkü bu mülâhaza her zaman suistimallere, haksızlıklara açıktır; her zaman baskı ve dayatma vesilesi yapılabilir ve her zaman bazı insanların haysiyetiyle, şerefiyle, onuruyla, millî birlikleriyle, kendi iktidarlarıyla oynamaya sebep olabilir. Evet bu tür baskı ve zulümlere başvurulamaz dinin anlatılması için. Siz medeniyetinize, dininize, kendi değerlerinize ait güzellikleri âdeta bir panayırda, bir sergide teşhir ediyor gibi sergilersiniz ve bu sergilemeyi de hususiyle tavırlarınızla, davranışlarınızla, ahlâkınızla yaparsınız. Başkaları koşup gelir sizin serginize ve beğenen alır güzelliklerinizi. Ne güzel der Alvar İmamı, "Tevhid Güneşi doğmuş; yağmadır, alan alsın!" Evet, İslâm güneşi doğmuş, yağmadır, alan alsın… iman güneşi zuhur etmiş, yağmadır, alan alsın... İşte, devlet, semâda markalanmış, kutsiyeti damgalanmış bu dini, baskılara, dayatmalara tenezzül etmeden, işe "kaba kuvvet terörü"nü karıştırmadan başkalarına da anlatır, dünyanın her tarafına yayarsa, öyle bir dönemde i'lâ-yı kelimetullah bir farz-ı kifâye hâline gelir. Yani, fertler o vazifeyle tâlî dereceden sorumludur. Fert, namazını kılar,

orucunu tutar, zekâtını verir.. bunlar birer farz-ı ayndır, herkesin mutlaka eda etmesi gereken ferdî mükellefiyetlerdir; onların yanında emr-i bi'l-mâruf, nehy-i ani'l-münker gibi bir yolla i'lâ-yı kelimetullah yaparsa bir farz sevabı kazanır; ama yapmazsa günaha girmiş olmaz.

Fakat, bir dönemde devlet boyunduruğu yere koyarsa, i'lâ-yı kelimetullah vazifesini eda etmezse, o zaman her fert o vazifeden sorumlu olur; o vazife, bir farz-ı ayn hâline gelir. Hatta, devlet birkaç müessesesiyle o vazifenin kıyısından köşesinden tutsa bile onun hakkı tam verilemiyorsa, o zaman da bir seferberlik anı gibi o vazife herkese terettüp eder. Meselâ, günümüzde olduğu gibi, din terörle beraber zikredilir olmuşsa, din adına canlı bombalar patlatılıyor ve böylece İslâm'ın dırahşan çehresi karartılıyorsa.. din bombaların, cinayetlerin gölgesinde anlatılıyor ve dolayısıyla terörle müşterek mütâlâa ediliyorsa, –Onun tertemiz yüzünü kana bulayanlar yerin dibine batsın.– böyle bir dönemde, doğruyu doğru üslûpla ve meşru yollarla anlatmak farz-ı ayn gibi olur.

İman ve Amel

Bir başka husus da şudur: Kur'ân-ı Kerim'de pek çok yerde iman ve amel-i salih beraber zikredilmektedir. Amel, umumî mânâda iş, vazife, hareket, davranış, ibadet, hayırlı faaliyet demektir. Fakat, daha ziyade insanların bir maksada binaen yaptıkları işe "amel" denir. Yapılan işte bir gâye ve maksat yoksa buna "fiil" denir, amel denmez. Necip Fazıl "iman ve aksiyon" konferansında temelde "aksiyon"u "amel"in karşılığında kullanmıştı. Fakat, Kur'ân-ı Kerim'in o mevzudaki üslûbunu tercih ederek "iman ve amel" demek daha uygun ve doğru olsa gerek. Evet, salih amel, Cenâb-ı Hak nezdinde güzel ve makbul olan iş demektir. Namaz kılmak, oruç tutmak, zekât ve sadaka vermek gibi ameller amel-i salihe dahildir. Hatta güzel ahlâklı olmak ve evrensel İslâmî değerleri sergilemek de bir salih ameldir. Kur'ân-ı Kerim ameli, "salih" sıfatıyla beraber ortaya koyuyor. Dolayısıyla, "aksiyon" kelimesi mânâyı karşılamakta yetersiz kalıyor. Çünkü, aksiyonda sadece hareket vardır. Salih amelde ise, arızasız, kusursuz ve bir gâyeye matuf olma esastır. Salih kelimesini, "kısır döngü" dedikleri "fâsit daire"nin zıddı olarak uydurma dildeki "doğurgan döngü"nün karşılığı olan "salih daire" ifadesinde de kullanıyoruz. Nasıl ki, şerler, şerre çağrıdır, davetiyedir; bir şer, başka bir şerrin vesilesidir, mukaddimesidir; aynen öyle de, bir hayır, başka bir hayrın çağrısıdır. Nasıl ki, insan bir şer işlemekle imandan bir adım uzaklaşır, küfre bir adım yaklaşmış olur; bir hayır işlemekle de imanda o kadar pekişmiş, o kadar güçlenmiş ve dolayısıyla da küfre, dalâlete karşı kendisine yeni bir sera

daha oluşturmuş, zarardan korunmuş olur. İşte, bir hayrın daha başka hayırlara vesile olması ve sonraki hayırlara ortam teşkil etmesiyle sürekli hayırlar meydana gelmesine salih daire diyoruz.

Kur'ân'daki, "salih amel" ifadesinde bir ıtlak vardır, yani, salih amelden kastın ne olduğu net olarak ifade edilmemiş, sınırları çizilmemiştir. Üstad Hazretlerinin Sünûhât'ta dediği gibi, "Kur'ân, salihatı mutlak, müphem bırakıyor. Çünkü ahlâk ve faziletler, hüsün ve hayır çoğu nisbîdirler. Neviden nev'e geçtikçe değişir. Sınıftan sınıfa nâzil oldukça ayrılır. Mahalden mahalle tebdil-i mekân ettikçe başkalaşır. Meselâ, bir idarecinin, makamındaki ciddiyeti vakar, mahviyeti zillettir. Kendi evindeki ciddiyeti ise kibir, mahviyeti tevazudur. Madem ki, Kur'ân, bütün tabakata, bütün asırlara, her hâle şâmil bir hitab-ı ezelîdir. Hem nisbî hüsün ve hayır çoktur. Salihattaki ıtlakı, beliğâne bir icâz-ı mutnebdir. Beyanda sükûtu, geniş bir sözdür."[5] Evet, Kur'ân-ı Kerim bazı şeyleri mutlak bırakıyor ki, o mevzu şâmil olsun, benzer her hususu içine alsın. Öyleyse, hâlis bir niyetle, rükünlerine riâyet edilerek, şekil ve lafzın yanında meselenin ruhu, mânâsı ve özü de göz önünde bulundurularak, ondan matlub olan mârifet, muhabbet, aşk u şevk yudumlanarak kılınan bir namaz da salih ameldir. Dolayısıyla, emr-i bi'l-mâruf, nehy-i ani'l-münker veya i'lâ-yı kelimetullah da salih amel haricinde kalmaz. Hani, Hilâfet kaldırılırken bir kanun madesi olarak deniyor ki: "Hilâfet resmen ilgâ edilmiştir; fakat Büyük Millet Meclisi'nin şahs-ı mânevîsinde meknuzdur." İşte, amel-i salihin ruhunda da emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker, irşâd ve i'lâ-yı kelimetullah meknuzdur. Demek ki, "iman edenler ve salih amel işleyenler" dendiği zaman i'lâ-yı kelimetullah da kastedilmektedir. Normal zamanlarda farz-ı kifaye olarak, irşad adına seferberlik anında da farz-ı ayn, yani teker teker her ferdin görevi olarak o vazife terettüp etmektedir.

Şeytanın Gemleri

Şunu da unutmamak lazım; Lokman (aleyhisselâm) oğluna, *"Evladım, namazı hakkıyla ifa et, iyiliği yay, kötülüğü de önlemeye çalış ve başına gelen sıkıntılara sabret! Çünkü bunlar azim ve kararlılık gerektiren işlerdendir."* [6] buyuruyor. Emir mahiyetinde dört nasihatte bulunuyor: Namaz kıl, emr-i bi'l-mâruf yap, nehy-i ani'l-münkerde bulun ve bunları yaparken başına gelebilecek musibetlere karşı dişini sık, sabret. Çünkü, azim ve kararlılık gerektiren çok kıymetli bu üç ameli eda edenleri şeytan ve aveneleri pek hoş karşılamaz ve rahat bırakmazlar; tahditlere, sıkıntılara, eziyetlere, takiplere, esaretlere, sürgünlere... maruz bırakırlar. Hatta ölümle tehdit eder, fırsat bulurlarsa zehirler, darağaçları hazırlar ve ne yapıp edip i'lâ-yı kelimetullah vazifesinin

yapılmasına mani olmaya çalışırlar.

Bu kavga, ta Hazreti Âdem'e karşı şeytanın düşmanlığıyla başlamıştır, günümüzde de devam etmektedir. Üstad, "Mühim ve büyük bir umûr-u hayriyenin çok muzır mânileri olur. Şeytanlar o hizmetin hâdimleriyle çok uğraşır."[7] demiyor mu? Eğer hayırlı işlerin arkasındaysanız, şeytan ve onun cinnî-insî dostları sizinle de uğraşacaklardır. Peki neden başkalarıyla uğraşmıyorlar? Niye uğraşsınlar ki? Anlatılır ya: Birisi, caminin önünden geçerken bakmış ki orada başka biri bekliyor. "Sen kimsin, burada ne bekliyorsun?" diye sormuş. Karşıdaki cevap vermiş: "Ben şeytanım, şu camiden çıkacak insanları bekliyorum. Elimdeki şu gemleri onların kafalarına vuracak ve istediğim tarafa yönlendireceğim onları." Adam tekrar sormuş; "Benim için getirdiğin gem hangisi?" Şeytan cevap vermiş: "Senin için geme lüzum yok ki; sen zaten kendi ihtiyarınla arkamdan koşturup duruyorsun." Evet, tabiatı dalâlete, küfre kilitlenmiş bir varlıktır şeytan. Başka şeyleri düşünmeye, faydalı işleri mülâhazaya almaya içinde hiç boşluk kalmamıştır onun. Mütemâdî kine, nefrete, düşmanlığa kilitlenmiştir. Ebû Leys Semarkandî, Tenbîhu'l-Gâfilîn'in son bahsinde Peygamber Efendimiz ve şeytanın karşılaştığından, Efendimiz'in ona on tane soru sorduğundan bahsediyor. Soruların birinde Peygamber Efendimiz, "En çok kimden nefret ediyorsun?" deyince "Senden" diye cevap veriyor mel'un.[8] Elbette O'ndan nefret edecektir. Çünkü O'nun, kâinatın yüzüne serptiği nurlarla varlığın mânâsı ve mahiyeti okunmuş; şeytanın oyunları bozulmuştur. Çünkü O olmasaydı eşyânın mahiyeti anlaşılamayacaktı… O olmasaydı biz enbiyayı tanıyamayacak… O olmasaydı dünya ve ukbâyı anlayamayacaktık. Elbette şeytan onun düşmanı olacaktır. Ondan sonra da derecesine göre, peygamber varislerine düşmanlık edecektir.

Cenâb-ı Allah, *"Sen, de ki: 'Yâ Rabbî! Şeytanların vesveselerinden, onların yanımda bulunmalarından Sana sığınırım!'"*[9] buyuruyor. "Şeytan" değil de اَلشَّيَاطِينِ diyor; yani, bir tane değil, pek çok şeytandan, onun avenesinden, dost ve yardımcılarından Kendisine sığınmamızı emir buyuruyor. *"O şeytan, cinlerden de olur, insanlardan da."*[10] diyerek cinler arasında olduğu gibi insanlar arasında da şeytan fıtratlı, şeytanın yardımcısı kimseler bulunduğunu haber veriyor. Allah'ı inkâr eden, inkâra dokunulduğu zaman kendisine dokunulmuş gibi rahatsızlık duyan, küfre kilitlenmiş tabiatlara dikkat çekiyor. İşte, eğer siz hayırlı bir iş yapıyorsanız, cinnî ve insî şeytanlar, mutlaka ona mani olmak isteyeceklerdir. Size meyleden insanların da başlarına gem vurmaya, onları başka vadilere çekmeye çalışacak, o hayırlı faaliyetlerinizden istifade etmelerine engel olacaklardır. Sürekli, hayırlı işlerin

önünü kesmeye çalışacak, daima salihâtla aranıza setler çekeceklerdir. Bazen, malla, bazen dünyevî menfaatlerle, bazen şehvet, servet ve devlet vaadiyle hiç durma bilmeden size musallat olacak ve Allah'ın rızasına giden yolda ayağınıza çelmeler takmaya çalışacaklardır.

Fakat, inşaallah, sağlam bir imanınız varsa ve onu takviye etmenize vesile olan kendi kültür kaynaklarınıza karşı bir kopukluk yaşamıyorsanız, şeytanın muzır mânileri karşısında sarsılmayacak, tökezlemeyecek, dimdik ayakta duracak, doğru bildiğiniz yolda yürüyecek ve rıza burcuna ulaşacaksınız. Hem yaptığınız işlerden dolayı pozitif olarak sevap kazanacaksınız; hem de dünyanın hiçbir câzibedar güzelliği karşısında dize gelmeyecek, dünya tecessüm etse bir fettan şeklinde karşınıza dikilse bile rahatlıkla onu da itmesini bilecek, hiçbir şey karşısında eğilmeyecek, dünyayı ve dünyevîlikleri ayağınızın ucuyla itecek, bütün şeytanî engelleri aşacak ve "Allah" deyip yolunuza devam edeceksiniz; edecek ve bir de o manileri aşmakla sevap kazanacaksınız. Bilinemez, yaptığınız müspet şeylerle kazandığınız sevap mı daha büyüktür; yoksa menfi şeyleri itmek ve yolunuza yürümekle elde ettiğiniz sevap mı daha büyük?!.

1 Nahl sûresi, 16/125.
2 el-Cîlî, *el-İnsanü'l-kâmil* 2/71-72.
3 Mâide sûresi, 5/3.
4 Bediüzzaman, *Şuâlar* 537, 540 (On Dördüncü Şuâ, Zübeyr'in Müdafaasıdır).
5 Bediüzzaman, *Sünûhât* s.17-18.
6 Lokman sûresi, 31/17.
7 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.200 (Yirmi Birinci Lem'a).
8 Bkz.: es-Semerkandî, *Tenbîhü'l-gâfilîn* s.763.
9 Mü'minûn sûresi, 23/97-98.
10 Nâs sûresi, 114/6.

Kobraların Raksı

Düşmanların Gadri ve Dostların Vefasızlığı

Soru: *Malik bin Nebi, “İslâm, düşmanlarının cefası ve müntesiplerinin, dostlarının da vefasızlığına maruz kalmıştır.” diyor. Bu sözü nasıl anlamalıyız?*

Cevap: Osmanlı’nın üst üste zulüm ve ihanetlere uğradığı, İslâm âleminin müstemlekeciler tarafından âdeta tırpanlandığı ve fikir, düşünce adına dümdüz edildiği, geriye sadece Osmanlı’ya sövme ve vefasızlığın miras kaldığı bir dönemin akabinde, Malik bin Nebi, o ihanetlere ve vefasızlığa baş kaldıran ilk kadirşinaslardan biridir. “Eğer İslâm dünyasının şimalinde Türk toplumu olmasaydı, bugün İslâm dünyası da olmazdı. Türkler olmasaydı, bugün yeryüzünde Müslümanlık da kalmazdı.” diyen Malik bin Nebi soruda zikrettiğiniz sözü de söylemiş olabilir. Fakat, Abdulkadir Udeh’in “Müntesiplerinin vefasızlığı ve düşmanlarının gadri arasında İslâm” isimli bir kitabı vardır ve zannediyorum bu tespit Malik bin Nebi’den ziyade Udeh’e aittir.

İster Malik, isterse de Udeh söylemiş olsun, bu söz çok yerindedir ve ona katılmamak da mümkün değildir. Bir şey ifade ediyorsa, ben de senelerdir aynı kanaati taşıyorum; evet, asırlar var ki, İslâm dünyası dediğimiz coğrafyada Müslümanların en büyük problemi düşmanlık ve vefasızlık olmuştur. İslâm’ı gadre uğratan iki cephe vardır: Birisi, sürekli taarruzlar peşinde olan haset, kin, inat ve küfür cephesi; diğeri de, dini yolda bulmuş gibi davranan, kültür Müslümanlığı tavrı sergileyen vefasızlar cephesi.

Bu hakikati dile getirmek ve vakayı rapor etmek gereksiz görülebilir. Fakat, bazı problemleri bilme ve onları teşhis etme tedavi adına çok önemlidir. Ziya Paşa’nın

“Bil illeti, kıl sonra müdâvâta tasaddî,
Her merhem her yâreye derman mı sanırsın?
En ummadığın keşfeder esrar-ı derunun,
Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın?

dediği gibi her şeyden önce illetin bilinmesi, hastalığın teşhis edilmesi, doktorların ifadesiyle “tanı”nın ortaya konması lazımdır. Bu yapılmadan tedaviye başlanması mümkün değildir. Bu açıdan, hoşgörü, barış ve sulh atmosferinde yaşamayı arzu eden ve bu gâye uğrunda gayret gösteren Müslümanlar da İslâm’ın dünden bugüne biteviye saldırılara maruz kaldığını

ve bundan sonra da bazı insanların düşmanca hislerle hareket edebileceğini bilmeleri lazımdır.

Evet, tarihin değişik dönemlerine çok kısa bir yolculuk yapsanız ya da hâl-i hazırdaki hâdiselerin çehresine dikkatle baksanız ürpererek göreceksiniz ki, hakikaten dışta bir husumet cephesi vardır. Meselâ, daha Hicret-i seniyyenin 8. senesinde, Roma'nın desteğinde Hristiyan Araplardan oluşan 100.000 kişilik bir ordu 3000 kişilik İslâm birliğine karşı savaşmış ve Mu'te'yi kan gölüne çevirmişlerdi. O günkü dünya nüfusu ve o gün harbe çıkarken teşkil edilen ordular mülâhazası açısından meseleyi ele alacak olursak, bütün Ceziretü'l-Arab'ı işgal edebilecek güçlü bir ordu ile gelmişlerdi Müslümanlar üzerine. Aradan birkaç sene henüz geçmişti ki, Hazreti Ebû Bekir, bir taraftan Esvedu'l-Ansî, Müseylimetü'l-Kezzab, Secah, Tuleyha gibi peygamberlik iddiasındaki yalancılarla, içten çıkan vefasızlarla mücadele ederken, bir taraftan da, dışta iki büyük imparatorluğun, Sasanî ve Roma'nın ordularıyla karşılaşmak zorunda kalmıştı. Aynı düşman cephe yine binlerce (bazılarına göre 150-200 bin) kişilik bir orduyla ve Müslümanları bitirme niyetiyle hücuma kalkmış, ama Allah'ın inayetiyle bozguna uğratılmıştı.

Evet, "Hazreti Mesih'in mezarı çiğneniyor, Meryem'in kabri tavla yapılıyor, Mescid-i Aksa düşmanların ayakları altında" diyerek ordu hazırlayan ve Malazgirt'te Alparslan'ın karşısına çıkan da, Birinci Cihan harbine girerken Anadolu'yu dört bir yandan işgal eden ve Müslümanların yaşadığı coğrafyayı baştan başa çiğneyen de, Arap kabile reislerini Müslümanlar aleyhine tahrik ederek Osmanlı askerlerinin Medine müdafaasında bile ihanete uğramasına sebebiyet veren de aynı düşman cepheydi. İslâm, tarih boyunca sürekli, düşmanları tarafından kuşatılma tehdidi altında bulunmuş, hasım cephenin çok korkunç ve insafsız husumetine maruz kalmıştır. Meselenin tarihî tekerrürler devr-i daimi içinde seyrine bakınca siz de görürsünüz ki, bir Halid kılıcı karşısında bunlar savulup gitmişler, bir İkrime, bir Selahaddîn, bir Alparslan kahramanlığıyla tekrar sinip inlerine çekilmişlerdir; fakat Müslümanları asırlarca sömürdükleri ve meşgul ettikleri de bir vakıadır.

İşte, dininize ve size karşı düşmanlık besleyen kimseler, fırsat ele geçince hemen bir saldırıya girişiyor, bir kuşatmaya gidiyorlarsa, demek ki onların yüreklerinde dinmeyen bir kin, bir nefret ve bir husumet var; öldürme ve yok etme mülâhazası var.

Sulh Adaları

Fakat biz bunları söz konusu etmeme, düşmanlık vesilelerine hayat hakkı tanımama azmindeyiz. Mazinin yanlışlıklarını tarih kitaplarında zincire vurma

ve düşmanca duyguları hortlatmama taraftarıyız. Geçmişte belli hâdiseler başka zincirleme hâdiselere sebebiyet vermiş; düşmanlıklar, belli düşmanlıklar doğurmuştur; insanlar birbirlerinden uzaklaşmış, zıt cepheler oluşmuştur. Bugün bunları konu ederek yeniden kavga sebebi yapmak, yeni uçurumlar meydana getirmek mânâsızdır. Kim ne derse desin, ne yaparsa yapsın; biz, yürüdüğümüz hoşgörü yolunda ilerlemeye devam etmeli, sağdaki soldaki kine, nefrete, düşmanlığa rağmen, bir kısım "sulh adaları"na ulaşmalı, "sulh adacıkları" oluşturmalıyız.

Biz "hoşgörü" diyelim, hoşgörünün de ötesine yürüyelim, dünyayı dostça paylaşmayı düşünelim; niyetimiz, azmimiz bu istikamette olsun ve planlarımızı, projelerimizi o niyet ve azme göre yapalım. Ceste ceste onları uygulamaya çalışalım. Bu bizim dinimizin ve tabiatımızın gereği olan bir tavırdır. Fakat unutmayalım ki, dünyadaki bütün insanları yumuşatmaya da bizim gücümüz yetmez. Herkese "diyalog" dedirtemeyiz, "hoşgörü", "konuma saygı" dedirtemeyiz. Siz Türkiye'de bile herkesi hoşgörü atmosferine taşıyamıyorsunuz. Hatta bazen Abdulkadir Geylânî yolunda olduğunu söyleyen insanlar dahi, "Bunlar hoşgörü, diyalog diyerek milleti Hristiyanlaştırıyorlar." diye her yere şikâyet ediyorlar sizi. Sizinle uğraşmayı, aleyhinizde olmayı, kâfirle uğraşmak ve küfrün aleyhinde olmaktan daha önemli bir vazife gibi görüyorlar. Bunlara hoşgörü ve diyaloğu anlatmak mümkün değil. Belki kendileri o işin başında olsalardı, o zaman meseleye sahip çıkarlardı. Ama bir başkası o işi temsil edince, İslâm'ın geleceği ve insanlığın huzuru adına onu önemli görünce, sırf o işi temsil edenlerden ötürü öyle mühim bir meseleye de husumetle bakıyorlar. Bu açıdan, hoşgörü, diyalog, herkesi kendi konumunda kabul etme ve herkese insanca davranmaya karşı çıkacak insanlar da her devirde bulunacaktır. Onların kin ve nefretini kırmak, kalblerini yumuşatmak, duygu ve düşüncelerinizi kabul ettirerek onları da hoşgörü çizgisine getirmek belki de mümkün olmayacaktır.

Kobraların Raksı

İşte bu hususu ve yürüdüğünüz yolda karşılaşacağınız husumeti bilmelisiniz. Bilirseniz ona göre bir çare düşünür ve uygularsınız. Duymuş, görmüşsünüzdür; bazı insanlar kobralarla uğraşıyor, onların zehirini çıkarıyor. Kobra bu sokar insanı… Canını sıkarsanız sokar; yuvasında problem çıkarır, süründüğü yerde onun karşısına çıkarsanız, avıyla arasına girerseniz sokar sizi. Fakat onları bile hizaya getirmenin yolları var; bazen bir ney sesiyle, bazen parmak hareketleriyle onlara da dans ettirmenin, ritim tutturmanın metodları var. Eğer, yaşadığınız dünyada fıtrat itibarıyla bir kısım kobralarla beraber olmak

zorundaysanız, onların fıtratlarını çok iyi bilmek ve ne yapıp edip onlara da insanca tavırlar sergiletmek de sizin vazifeniz ve insan olmanızın gereğidir.

Evet, insanoğlu Cenâb-ı Hakk'ın verdiği kabiliyetleri kullansa zannediyorum en vahşi hayvanlara bile Allah'ın izniyle raks ettirebilir. Size bahsetmiştim; zoolojiyle alâkalı Osmanlıca, eski bir kitabım vardı. Onun mukaddimesinde, "Hâlık-ı Âzam, insanı öyle bir kabiliyet ve istidatta yaratmıştır ki, o, hayvanların en vahûşu olan arslanları bile te'dip ve te'nise (terbiye etme ve evcilleştirmeye) muktedirdir." deniyordu. Yine bir belgeselde görmüştüm: Araştırmacılar akreplerin ses alma özelliklerini, onların sesi aldıkları dalga boyunu, onlara uygun frekansları keşfetmişler. Onların duyabileceği frekansta ayarladıkları sesi etrafa yayınca, bir de baktım ki, bütün taşların arasından sıyrılan akrepler kuyruklarını dikip raks etmeye başladılar. Hayret ettim; insanoğlunun mahareti karşısında dehşetle ürperdim. Demek ki o, varlığı, eşyâ ve hâdiseleri iyi okuyunca, herkesi ve her şeyi mûnisleştirebiliyor.

Düşmanı bilme esprisinde de esas bu husus saklıdır. Şayet düşmanınızı bilirseniz; onun huyunu, tabiatını, hangi frekanstaki sesleri işittiğini iyi tespit ederseniz, ona göre bir ney bulur, ona uygun bir ses çıkarırsınız. Akrepler dünyasına yolunuz düştüğünde o sesi yükseltir, hem zararlarından korunur, hem de, onlara raks ettirirsiniz.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyorlar ki: *"Ben farzları yapmakla emrolunduğum gibi insanları idare etmekle de emrolundum."* Yani, Allah farzları emrettiği gibi, insanları idare etmeyi, evirip çevirip hak ve hakikate uygun bir şekilde herkese anlayacağı dille konuşmayı da emretti, buyuruyor. Cenâb-ı Hak, Hazreti Musa ve Hazreti Harun'a, *"Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitap edin. Olur ki aklını başına alır, yahut hiç değilse biraz çekinir."*[1] diye ferman ediyor. Firavunla bile münasebet kuracak ve yüzünü ekşitmeden hakkı ve hakikati ona da anlatacaksın. O şekilde anlatacaksın ki, anlatmanın bir mânâsı olsun ve bu uğurda gösterilen gayretler de boşa gitmesin... İçi nur dolu enjektörü, onun vücuduna da zerk edebilmek için, huşûnetle değil, işmi'zâzla değil; tatlılık göstererek ve ona göre bir şeyler söyleyerek ruhunun ilhamlarını onun ruhuna da akıtacaksın ki, teklif ve düşüncelerin reaksiyon görmesin. Bu şekilde davranmanın, din düşmanlarının ağızlarına pelesenk ettikleri takiyye ile de alâkası yoktur. Arz ettiğimiz tavır, herkese anlayış seviyelerine göre konuşma, aldatma ve kandırma niyeti taşımadan fikir ve düşüncelerini muhatabın durumuna göre anlatmaya çalışma tavrıdır.

Vefa Umarken Candan...

Evet, bugün, Müslümanlar olarak, bir taraftan çok ciddi bir husumet çemberi içindesiniz; diğer taraftan da, dostlardan beklenen vefayı göremiyorsunuz. Mürüvvetli olması gereken insanlardan içten vefa ve tam bir sadakat bekliyorsunuz ama bu beklentinizde hep inkisarlar yaşıyorsunuz. Sürekli, “Vefa umarken candan/Doldu gözüm hicrandan/Kaldım yaya dermandan...” diyor, hicranınızı içinize gömüyorsunuz. İşte, candan vefa umarken, dermandan yaya kalıyorsanız ve gözünüz de hicranla doluyorsa o zaman işiniz vahimdir. İçin vefasızlığı dışın husumetine inzimam edince başınıza gelecek şeyler var demektir.

Bundan dolayı, o kadar çok istiyorum ki, dine-imana, vatana-millete hizmet etmeye gönül vermiş arkadaşlara şöyle sesleneyim: Ne olur gelin, bu gayeyi, hayatta her şeyden üstün bileceğimize yemin edelim.. yemin edelim, Allah’ın rızasını her şeye tercih edeceğimize; yemin edelim dünyayı görmeyeceğimize; yemin edelim din için, millet için her zaman dimdik, granit gibi ayakta duracağımıza; yemin edelim bu yolda mala, cana takılmayacağımıza.. yemin edelim dünya tecessüm etse, bir fettan gibi karşımıza dikilse bile dönüp bakmayacağımıza; yemin edelim maddî-mânevî füyûzat hislerine bile iltifat etmeyeceğimize ve hatta bizi götürüp Cennet’e koysalar, “vazife var” deyip geri dönme arzu ve iştiyakıyla yaşayacağımıza. Gelin iltifat etmeyelim Kur’ân’ın لَهْوٌ وَلَعِبٌ dediği “oyun ve eğlence” türünden şeylere. *“Ebedî ahiret diyarı ise, hayatın ta kendisidir.”*[2] ilâhî beyanını düşünelim, ona kilitlenelim ve onun ötesinde Rabbimiz’in rızasını nazar-ı itibara alalım.

Bunları söylüyorum; zira, dostun vefasızlığı, düşmanın tecavüzkâr tavırlarından daha zararlıdır. Çünkü o içtendir; kalenin içi ona emanettir; çünkü o vefalı durmazsa, kapılar bir vefasız elle ardına kadar açılabilir. Çünkü o, tutup dini kaldırmazsa, kendi ruhunun heykelini ikame etmezse, başkaları gelir, zaten yıkılmış olan o şeyin üzerinde tepinir. Evet, Müslümanlar olarak, bizim problemimiz sadece dıştaki husumet değildir. Kendi içimizdeki tutarsızlık, vefasızlık, samimiyetsizlik, mukavemetsizlik ve sadakatsizliktir en büyük derdimiz. Bu açıdan Udeh’in kitabına koyduğu ad fevkalade yerindedir; Malik bin Nebi de onu telaffuz etmiş olabilir, İslâm hakkında duyduğu heyecanın ona da aynı sözleri söyletmesi muhtemeldir.

“Vefa umarken candan/Doldu gözüm hicrandan/Kaldım yaya dermandan...” Biliyor musunuz, kaç defa odama girmiş, bu sözleri gözyaşlarıyla terennüm etmişimdir... Vefa umduğum birinin vefasızlığı karşısında kaç gece inlemişimdir. Ah vefa!...

Arkadaş; kalbinin gözüyle bak bana… gönlünün sesiyle seslen ruhuma…

Vicdan kulağınla teveccüh et konuşulanlara… Sakın vefasızlık etme hakikatlere ve davaya…

Bu faslı da, bir zamanlar bin iniltiyle yazdığım şu sözleri tekrar ederek bitireyim: Ah vefa, nerede kaldın! Bıktık şu her gün birkaç defa yeminini bozup ahdinden dönenlerden. Ve neredesiniz ruhuyla bütünleşmiş vefa timsali er oğlu erler!.. Kalkın; girin ruhlarımıza. Kamçılayın hayâllerimizi ve boşaltın vefa adına ne taşıyorsanız hepsini sinelerimize!.. Gelin, gelin de şurada burada dolaşıp duran şu üç-beş vefalı insanı, ümitsizlik ve inkisardan kurtarın!..[3]

1 Tâhâ sûresi, 20/44.

2 Ankebût sûresi, 29/64.

3 M.F. Gülen, *Buhranlar Anaforunda İnsan* s.47.

Zihinler Silkelenmeli!...

Soru: *Bediüzzaman Hazretleri "zihni silkelemek"ten*[1] *bahsediyor. Zihnin silkelenmesi ne demektir?*

Cevap: Zihin; anlama, öğrenme, bilme, ezberleme ve hatırlama kabiliyetidir. Ona, şuur faaliyetlerinin bir havuzu ve bir kütüphanesi nazarıyla da bakılabilir. Çünkü zihin, şuur kanallarıyla sürekli beslenir; şuuraltı ve şuurüstü müktesebât adına elde ettiği bütün bilgileri arşivler ve onları değişik kuvvelerin değerlendirmesine sunar.

Bildiğiniz gibi, iyiyi kötüden ayırt edip iyilikten lezzet ve inşirah duyan, kötülüklerden de muzdarip ve mükedder olan vicdanın, latîfe-i rabbâniye, irade, zihin ve his gibi dört ana unsuru vardır. Değişik vazife ve fonksiyonlarıyla beraber, bunlardan her birerlerinin de bir asıl gayesi bulunur: İradenin asıl gayesi ibadetullah, hissinki muhabbetullah ve latîfe-i rabbâniyeninki müşâhedetullah olduğu gibi zihnin gerçek gayesi de mârifetullahtır. Bundan dolayı, zihnin sürekli mârifetullaha ait malumâtla dolması, Allah mârifetine götürecek bilgiyle beslenmesi gerekir.

Ne var ki, zihin çoğu zaman bilim kisvesindeki lâf ü güzâfın, sakat düşüncelerin, yanlış kabullerin ve batıl inançların istilasına uğrar ve muzahrefât diyebileceğimiz bilgi kırıntılarıyla ve fantezi atıklarıyla dolar. İşte, bu sakat düşüncelerden, yanlış kabul ve batıl inançlardan, bilgi görünümlü atıklardan kurtulmak için zihnin esas gayesine döndürülmesine, diğerlerinin yerine mârifetullaha götüren malumâtın konulmasına "zihnin silkelenmesi" denilebilir.

Zihin Duruluğu ve Efendimiz'in Ümmîliği

Bu mevzunun daha iyi anlaşılması için, değişik vesilelerle üzerinde durduğum bir hususu, Peygamber Efendimiz'in ümmiyeti meselesini hatırlatmakta fayda mülâhaza ediyorum: Malumunuz olduğu üzere, okuma yazma bilmeyen ve zihni, annesinden doğduğu gibi saf ve temiz kalan kimseye "ümmî" denir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ey Resûlüm! Sen vahyimizden önce kitap okuyan veya yazı yazan bir insan değildin; eğer böyle olsaydı, batıl iddia peşinde olanlar şüphe edebilirlerdi."*[2] âyetinin de açıkça ifade ettiği gibi ümmî idi. Nitekim, kendisine vahiy gelinceye kadar okuma yazma bilmediği umum ulema tarafından kabul edilmektedir.

Allah Resûlü okuma yazma bilmiş olsaydı, Ehl-i Kitap değişik iddialarda bulunur; Efendimiz'in, Kur'ân'da geçen Yahudiliğe, Hristiyanlığa ve kutsal

kitaplara dair bilgileri, çok çeşitli bilim dallarına ait ilmî işaretleri ve prensipleri Tevrat'tan, Zebur'dan, İncil'den ya da daha başka kitaplardan aldığını ve onları bir yönüyle o günkü Arap usûlüyle anlattığını söylerlerdi. Fakat, Alîm u Hakîm, Efendimiz'in ümmî olmasını murat buyurmuş ve o tür iddia ve iftiraların gün yüzüne çıkmasına bile müsaade etmemiştir. Dost-düşman bunu böyle kabul etmiş ve hiçbir hasım çıkıp da O'nun okuma yazma bildiğini ileri sürememiştir.

Ancak, Efendimiz'in, kendisine vahiy geldikten sonra okuma yazmayı öğrenip öğrenmediği konusu ihtilaflıdır, o hususta farklı görüşler vardır. Fakat, Hudeybiye anlaşmasının metnindeki "Resûlullah" lafzına müşrikler itiraz edip Süheyl b. Amr, "Peygamber olarak kabul etseydik, seninle savaşmazdık. Öyleyse, anlaşma metnindeki "Allah'ın Peygamberi" ifadesi silinmelidir." deyince, Efendimiz orada bile *"Yâ Ali, (o ifadeyi) göster de ben sileyim."* demiştir. Demek ki, Efendimiz, o zaman bile okuma yazma bilmiyordu. Bununla beraber, İbnu't-Tîn ve İbnü'l-Mülakkin gibi kimseler, hayat-ı seniyyelerinin sonunda Peygamberimiz'in bazı şeyleri öğrendiğini söylerler. Allah Resûlü, bazı şeyleri göre göre onlara alışmış olabilir; meselâ, nâm-ı celîlini tanıyabilir; bir yerde "Muhammed" yazıyorsa onu hat olarak ayırt edebilir. Hamîdullah Hoca'ya da bu konuda çok hücum edildi; "Efendimiz, ömrünün son döneminde okuma yazma biliyordu." dedi diye o da çok eleştirildi. Oysa, Efendimiz'in ümmiyetinin ömrünün sonuna kadar devam ettiğini kabul etmekle beraber, bazı şeyleri göre göre, göz alışkanlığıyla tanıyor olduğunu söylemek de mahzurlu olmasa gerektir.

Aslında, Efendimiz'in ümmiyetiyle alâkalı hususları, sorunuzla ilgili önemli bir mevzuu nazara vermek, ümmiyetin zihin saflığı ve duruluğu vaadettiğini belirtmek için arz ettim. Evet, biz hepimiz zihnimize daha önceden şöyle böyle girmiş müktesebâtın çocuklarıyız. Hiç farkına varmasak ve düşünmesek de, çoğu zaman biz Cemil Meriç üslûbuyla, Necip Fazıl edasıyla, Bediüzzaman'ın ifadeleriyle ya da Nurettin Topçu tarzıyla konuşuruz. Onlara ait söz ya da düşüncelerin bir yerinde ya fiili değiştiririz veya faili çıkarırız ve onları kendimize mal eder konuşuruz. Bunu planlı ve düşünerek yapmayız; onların üslûbu, söz ve düşünceleri içimize öyle işlemiş, zihnimizde o kadar yer etmiştir ki, farkında değilizdir onları tekrar ettiğimizin. Tevarüd gibi bir şeydir bu; bir büyük zat kıymetli bir söz söylemiştir, aynı kültürün çocuğu olduğumuzdan ve aynı kaynaklardan beslendiğimizden dolayı, biz de aynı şeyleri söyleriz, ama farkında değilizdir.

İşte, Peygamber Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) hem Kur'ân, hem de ondan anlaşılması gereken mânâlar vahyediliyordu; Allah Resûlü de o

vahiyleri aynıyla ümmetine tebliğ ediyordu. Farz-ı muhal, Efendimiz'in zihninde dışarıdan bazı şeyler yer etmiş olsaydı, zihindeki esneklik ve elastikiyet o vahy-i gayr-i metluvu (lafzı okunmadan mânâ olarak bildirilen vahiy) sağa sola çekebilirdi ve dolayısıyla yorumlarda farklılık olabilirdi. Fakat, Efendimiz ümmî idi, başka felsefe ve kültürlerin tesirinde hiç kalmamıştı ve O'nun zihni saftı, dupduruydu, Allah'ın inayet ve hikmetiyle fıtrat üzere, tertemiz olarak korunmuştu.

Resûlullah'ın, *"Biz ümmî bir ümmetiz..."*[3] sözünü de bu zaviyeden değerlendirmek mümkündür. Bu hadis-i şerif de, okuma yazma bilmemeyi değil, başka dünyalara ait bilgi kırıntılarıyla zihnin kirletilmemiş olmasını nazara vermektedir. Evet, sahabe efendilerimiz de ümmî idiler. Fakat, onların ümmiyeti, yabancı kültürlerin tesirinde kalmama anlamındaydı. Onlar, Roma ve Fars medeniyetlerinin o gün için çok baskın kültürlerine karşı korunmuşlardı; dolayısıyla zihinleri temiz ve duruydu. Kur'ân'ı anlama ve yorumlama hususunda başka kaynaklara müracaat etme ihtiyacı duymuyorlardı. Nitekim sonraki nesillerin zihninde meydana gelen bulanıklıkta diğer kültürlerin tesirinde yetişmiş insanların etkisi çok büyük olmuştur. Bediüzzaman'ın, "Ka'bu'l-Ahbar Müslüman olurken, onun mâlumat-ı sabıkası da Müslüman olmuştur."[4] sözü bu çerçevede değerlendirilebilir.

Neyi, Nasıl Okumalı?

Günümüzün insanına gelince; bugün zihinler her zamankinden daha fazla müzahrefâtla doludur. Zihin, böyle muzahref şeylerle dolunca, insan hiç farkına varmadan o malzemeyi evirir çevirir, kullanır. Bilgi kırıntılarıyla ve yabancı kültürlerin çer çöpüyle dolmuş, yalan yanlış bilgilerle kirlenmiş bir zihin, hemen o söz ve düşüncelerin rotasına girebilir ve onlar tarafından idare edilmeye, yönlendirilmeye başlar. İnsan, hiç farkına varmadan, zihninde yer bulan o söz ve düşüncelerin tesirindeki bir akıntıya yakalanabilir. Meselâ, günümüzde bir kısım değişik felsefî ve sosyal bilim sahaları tamamen Batı felsefesine dayanmaktadır. Pedagoji ve psikoloji gibi alanlarda sadece pozitivizm ve rasyonalizmin sesi soluğu duyulmaktadır. Bizim kültür kaynaklarımızla beslendiğine inandığımız çok samimi kimseler bile kitaplarının yarısını Freud'un düşünceleriyle doldurabilmektedir. Dolayısıyla, böyle bir atmosferde o türlü, kökü bize yabancı düşünce ve mülâhazalarla bizim insanımızın da zihin ve düşünce ufku kirlenmektedir.

O zaman bize ait olmayan hiçbir şey okumamız mı iktiza ediyor? Hiçbir yabancı kitap okumayalım mı? Meselâ, Marks'ı, Sartre'ı ve Camus'yu

okumayalım mı? Yanlış anlaşılmasın, o insanların yazdıkları ya da Batı'da kabul gören başka kitaplar okunmasın demek istemiyorum. Bir mü'min, dinî ilimlere ve ruh terbiyesine ehemmiyet verirken, 'pozitif' ilimler denilen fenlerden, ayrıca edebiyat, tarih ve felsefeden de bir nebze haberdar olabilir. Bir yandan fizikten kimyaya, biyolojiden astronomiye kadar, modern bilimlerin ana prensiplerini öğrenirken diğer yandan da Camus, Sartre, Marcuse gibi varoluşçu filozoflar ve daha başka Doğu ve Batı felsefesinin ana kaynaklarıyla tanışabilir. Fakat, bir mü'min, önce mutlaka okuması lazım gelen şeyleri okumalıdır. Evet, bizim din usûlü dediğimiz akîde metodolojisi ve fıkıh usûlü gibi öncelikle okuyup öğrenmemiz gereken meseleler vardır. Biz kendi usûlümüzle zihnimizi donatırsak, kendi kaidelerimizi zihnimizin esas dinamikleri hâline getirirsek bizi onlar yönlendirir. Yoksa, kendi kültür kaynaklarımızı bilmeden başka felsefeler, başka ideoloji ve kültürler, başka başka yorumlarla meşgul olur ve onları okursak, zamanla aslî meselelermiş gibi görmeye başlayacağımız o felsefe ve kültürler düşünce dünyamıza gelip oturur, zihnimize hükmetmeye başlar ve düşüncelerimizi yönlendirirler.

Evet, bizim belki bir Sartre'dan da alacağımız şeyler olabilir; onun fikirlerine bütünüyle katılmasak da, herkeste potansiyel olarak şöyle böyle bulunan bir bohemlik realitesiyle alâkalı bazı hususları ondan öğrenebiliriz. Freud'un anne-çocuk münasebetlerine dair ortaya attıklarına iştirak etmesek, "libido" nazariyesini yanlış ve yakışıksız bulsak da, onun şuuraltı ile alâkalı bazı sözlerini de görmezlikten gelemeyiz. Şimdi, eğer biz, sağlam bilgilerle ve bir yönüyle düşünce dünyamızı koruyacak din usûlüne dair meselelerle donanmış bir zihne sahipsek onları okurken kendi yorumlarımızı da yapabiliriz. Okuduklarımızın faydalı yanlarını alır, kullanır; muhtemel zararlara ve düşünce kaymalarına karşı da korunmuş oluruz.

Zihnin Silkelenmesi Nasıl Olur?

İşte, zihnin silkelenmesini de bu çerçevede anlamak lazım. Bir dönemde, okuyup meşgul olduğumuz, öğrenip değer verdiğimiz hususlarda iyi bir ayıklama yapamamışsak, zihnimize koyduğumuz şeyleri din eleğinden geçirmemişsek ve her nasılsa zihnimiz bir kısım muzahref bilgilerle kirlenmişse, o mevzudaki sabit ve değişmeyen disiplinlerimizi esas ölçü kabul ederek, malumâtımızı ölçüp tartmamız ve elenenleri kapı dışarı etmemiz, bir nevi zihnimizi silkeleyerek onu çer çöpten temizlememiz gerekmektedir. Yani, yazıp söylediklerimizin, düşünce ve sözlerimizin dinin esasları zaviyesinden filtre edilmesi lazım. Yoksa, zihnimiz uzun süre silkelenmediği için onda yer eden, oraya iyice yerleşen yanlış kabul ve batıl inançlar düşüncelerimizi

yönlendirir ve bizi yanlış hükümlere götürür.

Bu husus sadece ilahiyatçılar için değil, herkes için geçerlidir. Tabipler, pedagoglar, psikologlar… da pozitivist düşüncenin tesirinden sıyrılmak için bu mânâda bir zihnî silkelenmeye muhtaçtır. Meselâ, Batı'nın pedagojisi, onlara has problemler adına ortaya atılmış toplumsal bir reçetedir. Bizim dünyamız için de, bize ait problemlere uygun çare ve yöntemler geliştirmek icap eder. Batılı pedagojiyi alıp aynen uygulamaya kalktığımız zaman temelde bize ait olan disiplinlerin bazılarını gözardı etmiş oluruz. Öyleyse, önce kendi kültür dinamiklerimizi bilmemiz ve başka kültürlerden alacağımız bilgilerin tenkit ve kritiğini yapmamız şarttır. Meseleleri değerlendirirken, naslarla ortaya konmuş temel kaidelerimizi bir projektör gibi hep önümüzde tutmamız zaruridir. Eğer, bizim anladığımız şeyler mantığımızla çelişmediği gibi dinimizin esaslarına da ters düşmüyorsa onları kabul ederiz. Mantığımızla çelişmese de usûl-i dine muhalif bir husus söz konusu ise, yine dinî esaslara göre hareket eder, problemi mantığımızda ya da üzerinde kafa yorduğumuz meselede ararız.

Meselâ, bugün modern iş idaresi kriterlerine göre, "Yapılan bir işe idareciler de katılır, onlar da hizmete iştirak ederlerse sistem daha iyi yürür, daha çok verim alınır." Bu ifadeyi okuyan ya da duyan bir mü'min, hemen bu meselenin dinimizdeki yerine bakmalıdır. Bakarsa görecektir ki, bu husus, Batı'da kabul edilen iş idaresi sisteminin son zamanlarda dile getirdiği bir husus olsa da, temelde bize ait bir disiplindir. Peygamber Efendimiz, *"Bir topluluğun efendisi, onlara hizmet edendir."* buyurmuştur. Ne güzel bir düsturdur bu!.. Bu düstura göre, Hak katında değer kazanmak istiyorsa, Müslüman bir genel müdür de diğer çalışanlar kadar ter dökmeli, hizmet etmeli, kalkıp kendi masasını kendisi temizlemelidir. Bazılarının aklına gelebilir ki, hiyerarşi hiç olmamalı mı? Evet bu mânâda olmamalı. Saygı ve hürmet muhatabın kabul edeceği bir meseledir, beklentiye girilecek ve aranacak bir husus değildir. Yanında çalışanları takva ve kurbet bakımından kendinden yüce görme meselesine gelince, o da yukarının, idarecinin genel mülâhazası olmalıdır. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), peygamberlikle alâkalı meseleler müstesna, halkı icbar ettiği hiçbir husus olmamıştır. El alem yemek yaparken O'na ocağa üflemek düşüyorsa ocağa üflemiş; odun toplamak düşüyorsa odun toplamıştır. Eşlerine karşı da öyle bir faikiyet iddiası içinde hiç olmamıştır. Gerekmişse, kalkmış bezleri yıkamış, çorba yapmış ve ev halkına sürekli yardımda bulunmuştur. İşte, aslı bizde olan böyle bir hususun kendi kültürümüzdeki derin köklerini görmeme, aksine Batı'dan çıkmış harika bir fikirmiş gibi onu alkışlama bir aldanmışlık; o disiplini dinî kriterlerle ölçtükten sonra bize ters olmadığını, bilakis bizden olduğunu görünce de alıp

kullanma ise hakperestliktir ve hikmetin gereğidir.

Hâsılı, insanlar, farkına varmasalar da, düşünce yapılarını oluşturan, zihinlerinde yer eden temel felsefeye göre konuşur, yazar ve yaşarlar. Öyleyse, zihne giren her şeyi usûl-i din süzgecinden geçirme, tertemiz ve dupduru zihinleri bulandırmama adına çok önemlidir. Doğru görme, doğru düşünme ve doğru hükümler verebilmenin yolu, zaman zaman zihni silkeleyip yabancı ve muzahref bilgileri kafamızdan söküp atmaktan geçmektedir.

1 Bediüzzaman, *Barla Lâhikası* s.322.

2 Ankebût sûresi, 29//48.

3 Buhârî, *muhsar* 5; Müslim, *sıyâm* 3.

4 Bediüzzaman, *Muhâkemat* s.47 (Birinci Makale, Üçüncü Mukaddime).

Hicret Diyarında Ölmek

Soru: *Hicret edilen beldeden ayrılmama ve ölene kadar hicret mahallinde kalma meselesini yaşadığımız dönem itibarıyla değerlendirir misiniz?*

Cevap: Mekke döneminde, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) İslâm'ın nefesiyle dirilmek için gelenlerin biatlarını kabul ederken onlardan "hicret" etmelerini de istiyordu. Bundan dolayı o dönemde hicret, –imanın şartı olmasa bile– İslâm esaslarına denk bir farz gibi değerlendiriliyor ve hatta hicret etmeyene münafık nazarıyla bakılıyordu.

Sadece, Velid İbn Velid, Ayyaş İbn Rebia, Seleme İbn Hişam gibi, Kur'ân'ın ifadesiyle, "müstaz'af" diyebileceğimiz zulme maruz kalmış, müşrikler tarafından tutuklanıp işkence edilmiş Müslümanlar hicret konusunda mâzur görülmüşlerdi. Zira bunlar, لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ dedikleri günden itibaren zincire vurulmuş, Mekke fethedilinceye kadar da ayaklarında zincir, boyunlarında bukağı, bin bir türlü işkenceye maruz olarak yaşamışlardı. O zulümden kaçmak, hicret edip Allah Resûlü'ne ulaşmak için çok uğraşmış, fakat zalimlerden kurtulamamış ve hicret edememişlerdi. Peygamber Efendimiz sabah namazında rukûdan kalktıktan sonra, ellerini kaldırıyor, bunlara dua ediyor ve *"Allahım Velid İbn Velid'e, Allahım Seleme İbn Hişam'a, Allahım Ayyaş İbn Rebia'ya necat ver!"* deyip inliyordu. Diğer Müslümanlara mukaddes göç emri verirken onlara da hicret kapısı açılması için dua ediyordu..

Hicret, sıradan bir göç ve geçici bir yolculuk değildi. O sevdiklerini arkada bırakma ve sürekli bir gurbete adım atma demekti. Muhacirler, yurtlarını yuvalarını, evlâd ü ıyâllerini terk ediyor, bilmedikleri diyarlara, tanımadıkları insanlar arasına gidiyorlardı. Onların kimisi anne babasından, kimisi eşi ve çocuklarından ayrı düşmüş, sevdiklerini müşrikler arasında bırakarak "hicret" deyip yürümüştü. Meselâ, Hazreti Ebû Bekir (radıyallâhu anh) giderken, göz nuru Âişe Annemiz yoktu yanında; kızı Esma yoktu, oğlu Abdullah yoktu. O merhamet âbidesi ve şefkat timsali Ebû Bekir Efendimiz, babasını, eşini ve çocuklarını Allah'a emanet ederek ve vazife sorumluluğunu babalık şefkatinin önüne geçirerek yola koyulmuştu. Ashab efendilerimiz emre itaat ederek doğup büyüdükleri topraklardan ayrılıyorlardı ama aileleriyle beraber gönüllerini de arkada bırakıyorlardı. Çünkü, bir insanın ailesini, evlad ü ıyâlini, doğduğu yeri çok sevmesi ve o insanlardan, o mekanlardan ayrılmak istememesi tabiî ve fıtrîdir. Daüssıla (sıla hasreti) her kalb sahibini inletecek bir acıdır ve hemen herkeste var olan bu hissi gönülden söküp atmak mümkün değildir. Nitekim,

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bile Sevr mağarasından ayrılıp yola revân olacağı an yaşlı gözlerle son bir kere daha doğup büyüdüğü topraklara bakmış ve *"Mekke! Seni o kadar çok seviyorum ki, eğer beni çıkarmasalardı –vallahi– senden ayrılmazdım."*[1] buyurmuşlardı. Hazreti Ebû Bekir ve Seyyidina Bilal gibi sahabe efendilerimizden bazıları Peygamber köyünde Peygamberle beraber olmalarına rağmen daüssıla duygusuyla hıçkıra hıçkıra ağlamış ve Mekke için şiirler söylemişlerdi.

İşte, böyle bir ayrılığın hâsıl ettiği daüssıla duygusuyla geri dönme telaşına düşmeme, hicret beldesini terk etmeme ve vazifeyi yarıda bırakıp oradan ayrılmama gibi maslahatlar adına sahabe efendilerimiz "hicret beldesinde ölme, orayı asla terk etmeme" mevzuuna çok ehemmiyet veriyorlardı. Dolayısıyla, o dönemde, tâli'siz bir şairden başka hiç kimse Medine'yi bırakmamış, Mekke'ye dönmemişti. Dönmek bir yana, onlar hicret mahalleri dışında bir yerde vefat etmekten bile korkmuş, başka yerde ölmeyi hicreti eksik bırakmak olarak anlamışlardı.

Buhârî ve Müslim gibi güvenilir kaynaklarda geçen bir hadis-i şerifte anlatıldığına göre, Sa'd İbn Ebî Vakkâs (radıyallâhu anh) Vedâ Haccı senesinde Mekke'de şiddetli bir hastalığa yakalanmıştı. Orada vefat etmekten çok korkmuş ve kendisini ziyarete gelen Peygamber Efendimiz'e şöyle demişti: "Yâ Resûlallah! Arkadaşlarım gidecek de ben kalacak mıyım; yoksa ben burada mı öleceğim?" Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona, *"Hayır, sen burada kalmayacaksın. Allah'tan öyle umuyorum ki, daha nice yıllar yaşayarak Allah rızası için güzel işler yapacak ve yükseleceksin; kimi insanlar (mü'minler) senden fayda, kimileri de (kâfirler) zarar görecekler."* demiş, *"Allahım! Ashâbımın hicretini tamamla! Onları geri döndürüp hicretlerini yarım bırakma!"* diye dua etmiş ve Sa'd İbn Havle'nin Mekke'de ölmesine üzüldüğünü de ifade buyuran Efendimiz sözlerini şöyle bitirmişti, *"Acınacak durumda olan Sa'd İbn Havle'dir, yazık onun haline!"*[2]

Evet, ilk dönem itibarıyla farz mesabesinde kabul edilen hicret Mekke'den Medine'ye göç şeklinde gerçekleşmiş ve bitmişse de, niyet ve Allah yolunda cehd yönüyle o kıyamete kadar devam edecektir. Mukaddes göç, insanlığın İslâm dinine eşedd-i ihtiyaç ile muhtaç olduğu şu dönemde eski devirlere nispeten daha da önemlidir. Bugün medenîleşmeyi ve Medîneleşmeyi bekleyen o günkü Yesrib yoktur ama, her yere Medine'nin boyasını çalma ve bedeviliklerle kirlenmiş şehirleri Medîneleştirme vazifesi vardır.. Efendimiz'in huzuruna çıkarken, "Köyünün izdüşümü Medineleri arkamızda bırakıp, senin Medine'ne koştuk!" diyebilmek için bugün de hicrete ve hicret beldelerine ihtiyaç vardır.

O'nun Sesini Duyurmak İçin Gidin!..

Özellikle 90'lı yıllarda yurtdışında kaldığım yerlerde Allah Resûlü'nü çok garip hissetmiştim. "Buralarda çok az anılıyorsun yâ Resûlallah, herhalde çok gurbet yaşıyorsun!" demiştim. O'nun ruhâniyetinden özür dileyerek, "Davud'un sesi Seninkinden yüksek çıkıyor. Süleyman'ın sesi Senin sesinden daha çok duyuluyor. Her yandan Musa'nın sesi, İsa'nın sadâsı geliyor. O ses ve sadâlara da ruhlarımız kurban. Ama Yâ Resûlallah, en gür ve yüksek sadâ Senin sesin olmalı değil miydi? Sporda başarılı olamamış bir takımın bayrağının birkaç adım aşağıya çekilmesi gibi nam-ı celilinin aşağıya çekildiğini görüyorum ve âdeta içim parçalanıyor." demiştim. Ümmetinden birisi olarak Efendimiz'e karşı derin bir mahcubiyet duymuş, çok utanmıştım. Utanmıştım zira, O'nu biz duyuramamış, yüksekte olması gerekeni biz omuzumuza alıp yükseltememiştik.

Sahabe efendilerimiz için "Kur'ân'ın mucizesi bir cemaat" diyoruz. Çünkü onlar, çok kısa bir sürede emanete ehil hâle geldiler; cihanın dört bir yanına Allah'ın dinini ve Resûlü'nün sünnetini götürdüler. Her tarafta Efendimiz'in sesinin duyulmasını sağladılar. O Kur'ân bugün de var. O bugün de sahabe nesli gibi bir nesil yetiştirme gücüne sahip; fakat Allah'ın dini de, Resûlü'nün sünneti de, Kur'ân da bizden vefa bekliyor.

Bu mülâhazalarla dolduğum anlarda öyle arzu ediyorum ki, mümkün olsa ve elimden gelse, Türkiye'den bir milyon insanın "hicret" deyip yollara düşmelerini sağlasam. Türkiye'de, kardeş, dost, arkadaş, sempatizan seviyesinde söz ve teşviklerime değer veren insanları hicret niyetiyle dünyanın değişik yerlerine gidip yerleşmeye teşvik etsem. Sanayici, iş adamı, doktor, üniversite ya da yüksek lisan öğrencisi... kim ve ne olursa olsun, kendi durumlarına göre şartları zorlamalarını, hayatlarını idame ettirebilecek kadar bir iş tutturmalarını ama bulundukları yerlerde mutlaka dinî ve millî değerlerimizin temsilcileri olmalarını, tarihî birikimlerimizi başkalarıyla da paylaşmalarını söylesem. Öyle inanıyorum ki, bir yolunu bulan herkes sebepler dairesinde kendine düşeni yapıp sonra da Allah'a mütevekkil olarak mutlaka hicret etmeli; gittiği yerde bir diplomat gibi vatanımız ve milletimizin temsilciliğini yapmalı, oradan Türkiye'yi gözetip Türkiye'yi kollamalı, yüreği daima Türkiye için çarpmalı, vatan ve millet adına yükselen menfi ya da müspet sesleri bir de oradan dinlemeli, bazı kapıları Türkiye hesabına zorlamalı ve milletimizin istikbali için ne yapılması gerekiyorsa onu yapmalı.

Neylersiniz ki, bunları arzulasam ve dilimin döndüğünce hicrete teşvik etsem de bu konuda bir müeyyidem –şimdilerde yaptırım gücü diyorlar– yok benim. Bu sözleri, bir müessese ya da bir teşkilat adına söylemediğim için ben ne

kadar “hicret edin” desem de bu konuda bir müeyyide uygulamam söz konusu değil. Öyle olunca da gitmeyen gitmiyor; tabiî sevaptan da mahrum kalıyor ve gitmeyenlerin pek çoğu bencilliğe gömülüyor. Bu sebepledir ki, Cenâb-ı Hak bazılarını tedip de ediyor; samimi mü’minleri birbirine düşürüyor, onlara birbirlerinin kusurlarını gösteriyor; neticede herkes diğerinin savcısı gibi davranıyor, başkasında günah aramaya başlıyor. Oysaki, *“Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek çok güzel yerler ve bolluk (imkân) bulur.”*[3] mealindeki ilâhî beyana itimat ederek gitseler, hem Allah rızasını tahsil edebilecekleri bir yola girmiş olacak hem de başkasının günahlarının peşinde olma yerine sevap arkasından koşacaklar. Belki onlar da birer Mus’ab bin Umeyr olacaklar.

Aslında, Mus’ab’a da aklım ermiyor benim. Gençliğinin baharında, makam mansıp, mal menâl her şeyi arkaya atıyor; nefsini, dünyevî isteklerini ayakları altına alıyor ve Yesrib’e gidiyor; onun gittiği dönemde orası henüz Medine olamamış, kupkuru bir çöl. Düşünceleri ters, gözleri kanlı, elleri silahlı adamların arasında kalıyor; onlara iman hakikatlerini anlatabilmek için çırpınırken başında kavis çizen kılıçların gölgesinde maruz kaldığı hakaret ve tehditlere aldırmıyor. Ertesi sene kadın-erkek yetmiş insanı arkasına takıp Mekke’nin yolunu tutuyor; Efendimiz’in huzuruna varınca “Sana bunları armağan olarak takdim ediyorum yâ Resûlallah” der gibi Medine’de İslâm’ın girmediği hiçbir ev kalmadığını müjdeliyor.

Söz buraya gelmişken, son dönemde Anadolu’nun bağrından çıkıp her biri bir eğitim gönüllüsü olarak dünyanın her tarafına seyr u seferler düzenleyen ve açtıkları okullarla ülkemizin, milletimizin yüz akı olan muhacirleri yâd etmemek vefasızlık olur. Aydın Ağabey, dilini, kültürünü bilmedikleri yabancı ülkelerde, çok ağır şartlar altında, yazın kavuran sıcağa kışın da donduran soğuğa rağmen vazife yapan gencecik öğretmenleri gözleri dolarak ve heyecan içinde anlatırdı. Evet, bu devrin karasevdalıları da hicret kervanına katıldılar. Giderken geri dönmeyi düşünmediklerinden ve rahat yaşama gibi bir dertleri de olmadığından, yazın başlarına bir şey sarmadan sivrisineklerden korunamayacakları, kışın da kalın bir örtüye sarınmadan donmaktan kurtulamayacakları yabancı memleketlerde yaşamaya razı oldular. Zaten o şekilde bir beklentisizlikle gitmeselerdi onların hicreti de yarım kalırdı. Çünkü, muhacir, hicret ettiği yere orada ölme niyetiyle gitmelidir; yoksa, şartlar biraz ağırlaştığı zaman dönmeyi düşünebilir. Annenin bir isteğiyle, babanın bir talebiyle, vatan toprağının bir an gözde tütmesiyle orayı terk edip dönebilir. Böylece hem hicretini yarım hem de vazifelerini muattal bırakmış olur.

Şu kadar var ki, hicret beldesi ancak başka bir hicret diyarı niyetiyle terk

edilebilir. Eğer, tercih ve takdirlerini kendi tercih ve takdirlerimizden daha kıymetli saydığımız, değerlendirmelerine itimat ettiğimiz öğretmenlerimiz, dostlarımız, arkadaşlarımız varsa ve onlar bulunduğumuz yerde değil de bir başka mekanda olmamızın yaptığımız vazife adına daha verimli olacağını düşünüyorlarsa, biz de onların bu husustaki tavsiyelerine uyup işaret ettikleri yere gidebiliriz. Fakat, yeni yerimize giderken de yine "ölüm anına kadar hicret beldesinden ayrılmama" esasına uygun şekilde niyet tashihi yaparak gideriz.

Soru: *Senelerce önce dünyanın değişik yerlerine gidip yerleşmelerine rağmen ancak yıllar sonra mukaddes göç düşüncesiyle tanışanların da hicret sevabı alabilmeleri için bir yol var mıdır?*

Cevap: Peygamber Efendimiz, *"Mekke fethinden sonra hicret yoktur, ancak cihad ve niyet vardır."* buyurmuşlardır. Dolayısıyla gerçek hicret o dönemde Mekke'den Medine'ye yapılan hicrettir; ondan sonraki göçler ise, ancak Allah yolunda cehd u gayret ortaya koyma adına çok sağlam bir niyetle hicrete dönüşecektir. Evet, Allah'la insanlar arasındaki engelleri kaldırma gayesine matuf sağlam ve samimi bir niyetle yola çıkanlar, daha ilk hareketleri olan pasaport muameleleriyle hicret sevabı kazanma turnikesine girmiş olacaklardır.

Yola çıkarken aynı ölçüde halis bir niyete muvaffak olamayıp Allah rızası değil de makam, mansıp, mal, mülk gibi dünyevî menfaatler elde etme gâyesi güdenler için de fırsat bütün bütün kaçmış değildir. Onlar da, hicret gibi amellerde başlangıç itibarıyla niyet şart olmadığından dolayı tashih-i niyetle hicret sevabını elde edebilirler. Evet bir tesis-i niyet vardır; bir de tashih-i niyet; birincisi, daha işin başında, olması lazım geldiği şekliyle niyet edip Allah'ın rızasını gözetme; ikincisi ise, başlangıçtaki gaye ve hedef ne olursa olsun, işin hakikatini öğrendikten sonra niyeti düzeltip masivâdan sıyrılarak rıza-yı ilâhîye yönelmedir. B azı amellerde tesis-i niyet şarttır ve o amelin mebdeinde niyet lazımdır. Meselâ, bir insan niyet etmeden namaza durup da kavmeden veya rukûdan sonra "Niyet ettim şu namazı kılmaya" dese, o namaz sahih olmaz. İstidradi olarak şunu da ifade etmeliyim ki, niyet kalbin amelidir. İnsan diliyle bir şey söylerken kalbinden başka bir şey geçiriyorsa, niyet, dilinin dediği değil, kalbinin meşgul olduğu şeye göre gerçekleşmiş olur. Dolayısıyla niyeti kalbinden yapan, niyetinde mutlaka isabet eder; fakat diliyle bir şeye niyet ettiğini söyleyen kimsenin kalbi başka bir şeyle meşgulse o insan niyetinde isabet edememiş olabilir. Evet, niyet namazın şartlarındandır; o şart yerine gelmeden namaza başlanmış olmaz; namaz gibi ibadetlerin daha başlangıcında niyet şarttır, bunları eda edebilmek için tesis-i niyet gerekir.

Bazı ameller de vardır ki, onların mebdeinde niyet şart değildir; onlar için

tashih-i niyet de makbuldür. Meselâ, bütün kaza, keffaret ve mutlak adak oruçları için niyetin geceleyin veya ikinci fecrin başlangıcında yapılmış olması ve bu oruçların niyette tayin edilmesi şarttır. Bunlar için fecirden sonra niyet edilirse veya hangisinin tutulacağı kalb ile tayin edilmezse, bu oruçların tutulmaları sahih olmaz. Fakat, Ramazan orucu, tayin edilmiş adak ve mutlak nafile oruçlar için niyetin vakti, yiyip içmek gibi orucu bozan haller bulunmadığı takdirde kaba kuşluğa kadar devam eder. Yani, birincisinde niyet etmek için ancak fecrin başlangıcına kadar bekleme izni varsa da, ikincisinde kuşluk vaktine kadar uzanan bir süre içerisinde niyet etmek mümkündür.

Ayrıca, bazı ibadetler belli vakitlerle sınırlandırılmıştır. Güneş doğduktan sonra kılınan sabah namazı ancak kaza olarak değerlendirilir, "edâ" yerine geçmez. Arafat'ta birkaç saat içerisinde yapılması gereken "vakfe", o vakit geçtikten sonra bir sene orada beklense de gerçekleşmiş olmaz. Bazı ameller de vardır ki, ne zaman yapılırsa yapılsın makbuldür; onlar için belirli bir zaman tayin edilmemiş, onlar tespit edilen bazı vakitlerle sınırlandırılmamıştır. Kur'ân her zaman okunabilir. Sadaka ve zekât her zaman verilebilir.

İşte, hicret de böyledir. Bir insan hayatı boyunca ne zaman Allah'ın rızasını ve Resûlü'nün şefaatini gözeterek i'lâ-yı din uğrunda göç ederse etsin, o muhacir olarak değerlendirileceği gibi, başlangıçta hicret niyeti taşımasa da sonradan niyetini tashih eden kimseler de –inşaallah– muhacirler safında sayılacaklardır. Meselâ, bir insan, bir iş için buraya gelmiş olsa, Amerika'da bir mağazalar zinciri kurmak veya bir sanayi tesisi açmak ya da bir gazete çıkarmak için burada bulunsa; fakat, bir müddet sonra, "İşin doğrusu, bunca meşakkat, bunca sıkıntı sadece bu dünya için çekilmez; ben karışık bir niyetle geldim ama niyetimi yeniliyor ve düzeltiyorum. Allah'ın izin ve inayetiyle burada kaldığım sürece kendi kültürüm adına iyi bir temsilci olmaya çalışacağım. Çevremdeki arkadaşlarla temasa geçecek ve kendi mânevî değerlerimizin bir mümessili olarak onlarla el ele vereceğim." dese, bu şekilde niyetini yenilese –inşaallah– o da muhacirînden olur. Zannediyorum, hicret emredilmeden evvel Medine'ye gönderilen insanlar da bu kategoride mütalaa edilebilir. Meselâ, Mus'ab bin Umeyr (radıyallâhu anh) Medine'ye giderken tamamen irşad niyetiyle yola çıkmıştır, çünkü o gün henüz hicret emredilmemiştir.

Bu açıdan, vatanından ne zaman ayrılmış olursa olsun, bir insan buraya okumak ve kariyer yapmak için gelmiş olsa veya bir iş kurma niyetiyle ya da başka bir vesileyle yolu buralara düşse de, fani şeyler için bu gurbete katlanmanın bir düşünce kayması olduğunu anlar ve "Ashab efendilerimiz, başkalarının kapısına ancak ve ancak i'lâ-yı din için gitmişlerdi. Ben her ne

kadar başka niyetlerle gelmiş olsam da, tashih-i niyet ediyor ve söz veriyorum; artık, buralarda elde ettiğim birikimimle ülkeme döneceğim ya da bir mum yakmak için bir başka beldenin yolunu tutacağım âna kadar, ben burada aynı zamanda dinî ve millî değerlerimizin temsilciliğini de yapacağım." derse –inşâallah– hicret ufkunu yakalama yoluna girmiş olacaktır.

Soru: *Peygamber Efendimiz'in hicreti aynı ülke içindeki bir şehirden diğerine, Mekke'den Medine'ye göç şeklinde gerçekleşmişti. Günümüzde de aynı ülkenin bir ilinden diğerine, meselâ Konya'dan İzmir'e giden bir insanın göçü hicret sayılır mı?*

Cevap: Peygamber Efendimiz, *"Gerçek muhacir, günahlardan hicret eden, Allah'ın yasak ettiği şeylerden uzak kalan kimsedir."*[4] buyurur. Bundan dolayı, hicret gibi çok muhtevalı bir hususu dar bir açıdan yorumlamamak gerekir. Evet, günahları terk etmekten kıyamete kadar cereyan edecek olan hak yolundaki yolculuklara kadar bütün mukaddes göçler hicret çerçevesinde değerlendirilebilir. Zaten, insan önce nefisten ruha, cismanî hayattan kalb ve ruhun derece-i hayatına uzanan çizgide bir hicret yaşar. Kalbinde böyle bir yolculuğu hissetmeyen bir insanın hicretin ne olduğunu tam olarak anlaması mümkün değildir. Dolayısıyla, en büyük muhacir günahlardan uzaklaşan ve Allah'ın yasakladığı şeylere girmenin muhtemel olduğu yerlerden ayrılıp helallere açık atmosferlere giden kimsedir. Böyle bir hicret de kalble alâkalıdır ve nerede olursa olsun, dünyanın her yerinde bu tür bir hicretin kahramanı olmak herkes için mümkündür.

Ayrıca, halis bir niyetle hicrete kilitlenen ve bu hususta fiilî hazırlık yapan insanlar bir başka beldeye gitme fırsatı bulsalar da bulamasalar da –inşaallah– muhacirlerle aynı safta yer alırlar. Nitekim Peygamber Efendimiz, *"Sadakatle ve samimi bir kalble şehitlik isteyen, yatağında ölse bile şehittir."*[5] buyurmuşlardır. Önemli olan gidilen mesafeler değil, niyette yörüngeyi bulmaktır.

Eğer bir insan, "Rabbimin rızası yolunda olayım da nerede bulunursam bulunayım. Bana, Türkiye'de ya da başka bir ülkede, nerede bir vazife terettüp ederse etsin gönül hoşnutluğuyla koşa koşa giderim." duygusuyla yaşıyorsa, öyle bir vazife ömür boyu ona terettüp etmese bile, o insan –inşaallah– ötede muhacirlerle beraber haşrolur. Çünkü önemli olan niyettir ve hicret duygusunun kalbde yer etmesidir.

Hazreti Ebû Bekir, hicret müjdesini almak için aylarca beklemiştir. Hatta, yolculuk sırasında kullanmak üzere özel develer satın almış, onlara ihtimamla bakmış, Peygamberimiz *"Allah Teâlâ, hicret izni verdi; ben de seni beraber*

götürmek için geldim." deyince sevincinden hıçkıra hıçkıra ağlamıştır. Hazreti Âişe der ki, *"O güne kadar, sevincinden ağlayan insan görmemiştim. Fakat, o gün babam sevincinden hüngür hüngür ağladı ve 'Ey Allah'ın Resûlü, şu iki deveyi bunun için hazırlamıştım.' dedi."*[6]

İşte Hazreti Ebû Bekir'in niyeti gibi bir niyet taşıyan insan nerede olursa olsun muhacir sayılır. O sürekli hicret adına bir fırsat doğmasını bekler; bu bekleyişini de donanımlı bir mü'min olmak ve bulunduğu yerde de insanlık için vazife yapmak adına hayırlı işlerle değerlendirir. Takdir-i ilâhî onun önüne Erzurum'u, Edirne'yi, İzmir'i veya Türkistan'ı, Afrika'yı, Güney Amerika'yı da çıkarsa hakkındaki takdire razı olur ve memnuniyetle gider. Böylece hem hicret sevabı hem de takdire rıza sevabı kazanır. Evet, anlatmaya çalıştığım hususların hepsi bugünün nesilleri için mümkündür. Yapılması gerekli olan iş, bil-imkân olan bu şeyleri bil-fiil hâline getirmek, –günümüzün ifadesiyle– pratiğe dökmektir.

1 Tirmizî, *menâkıb* 68; İbn Mâce, *menâsik* 103; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/305.

2 Buhârî, *cenâiz* 37; Müslim, *vasiyyet* 5.

3 Nisâ sûresi, 4/100.

4 Buhârî, *îmân* 4, *rikak* 26; Ebû Dâvûd, *cihâd* 2.

5 Müslim, *imâret* 157; Ebû Dâvûd, *vitr* 26.

6 et-Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 1769; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 3/178.

Anarşist Ruhlar ve Modern Karmatîler

Soru: *Bir makalenizde, hoşgörü ve diyalog çalışmalarına karşı düşmanca davrananların, bir Karmatî hezeyanıyla her şeye saldırdığını, bir Hâricî mantığıyla her şeyi ve herkesi kesip biçtiğini ve bir anarşist tavrıyla her şeye hücum ettiğini belirtiyorsunuz. Karmatî hezeyanı, Hâricî mantık ve anarşist tavır ifadeleriyle neyi kastediyorsunuz?*

Cevap: Karmatîlik, milâdî dokuzuncu yüzyılda Hamdan b. Karmat tarafından kurulan sapık bir Bâtınî fırkadır. Hamdan, halkın fakirliğinden yararlanarak "ortak mülkiyet" ve zenginlerin mallarını paylaşma düşünceleriyle özellikle Irak ve çevresinde tesirli olmuştur. Görünüşte dindar olsalar da, gerçekte ekonomik düşünceleri, politik beklenti ve hedefleri olan ve etraflarına topladıkları çapulcularla Abbasî halifesine karşı isyana kalkışan Karmatîler, senelerce Ehl-i Sünnet Müslümanlara zulmedip çoklarını şehit etmişlerdir. Hac yollarını kesmiş, Mekke-i Mükerreme'ye saldırmış, Hacerü'l-Esved'i çalıp Kâbe'den Basra'ya kaçırmışlardır. Nikâh müessesesini de reddeden Karmatîler, haramlara, "güzel sanat" ismini vermiş, kadınlarda da ortaklığı kabûl ederek fuhuş ve her türlü ahlâksızlıkla özellikle gençleri baştan çıkarmış, şarap ve benzeri içkileri helâl saymışlardır. Kısacası, Karmatîler, kendi heva ve heveslerine göre bir din icat etmiş, kendilerinden olmayanları "cehennemlik" görmüş, fitne ve fesat üreterek senelerce bozgunculuk yapmışlardır. Bunlara, o zamanın anarşistleri, nihilistleri de denebilir.

Haricîler ise, Sıffîn muharebesinde, hakem tayinine razı olup anlaşmayı kabul ettiği için Hazreti Ali'den uzaklaşan, halifeliği Hazreti Muâviye'ye bırakmadığı için Haydar-ı Kerrâr'ı büyük günah işlemiş olmakla suçlayan ve kendileri gibi düşünmeyen –sahabiler de dahil– diğer Müslümanları –hâşâ– kâfir kabul eden sapık fırkadır. Haricîler, İslâm'a inanmış olsalar da dar ufuklu, düşünce fakiri insanlardı… Onlar için hareket her zaman bilgiden, mârifetten önce geliyordu. Bu sebeple bağnazlığa, huşunete ve hoşgörüsüzlüğe saplanmış, sertliğe, şiddete ve kabalığa sürüklenmişlerdi. Ruhlarındaki taşkınlık ve atılganlıklarının da tesiriyle bir din hâline getirdikleri slogan ve heyecanlarının peşinde sürükleniyorlardı. Onları bilgi ve mârifet değil, slogan, heyecan ve muhalif olma düşüncesi yönlendiriyordu. Belki Kur'ân'ı çok okuyorlardı ama, onun zâhirî mânâsına sarılıyor, kendi anladıklarının dışında başka bir ihtimal kabul etmiyorlardı. Kendileri gibi düşünmeyen bütün insanları kâfir sayıyor, onların öldürülmeleri gerektiğine inanıyor ve bu hususta

son derece acımasız, gaddar ve zalimâne davranıyorlardı.

İşte, hoşgörü ve diyalog gayretlerini baltalayan, barış ve dostluk rüyasını çatlatanlar da Karmatîler ve Haricîler gibi davrandılar ve âdeta bir modern Karmatîlik, bir çağdaş Haricîlik sergilediler. Onlar da, kendilerinin Müslüman olduklarını söylediler; ama bir kısmı, batınî yorumlarla dine saldırdı, din olarak heva ve heveslerinin emirlerine uydular; diğerleri de, bağnazca davranarak hem âyet ve hadislerin sadece zahirî mânâlarını esas aldılar, hem de kendilerinden olmayan diğer Müslümanlara karşı ve dolayısıyla da bize karşı düşmanlık duygularını körüklediler, hınç ve gayz bıçaklarını bilediler. Bir kısmı, koyu bir bâtınîlik mülâhazasına kapılarak, kendilerini insan üstü, müteal varlıklar şeklinde gördü, herkese tepeden baktılar; diğerleri ise, zahirî nasslara bağlı, hiç tevil bilmeyen, tebliğ üslûbundan ve müsamahadan nasipsiz, terbiyesiz ve saygısız kimselerdi; onlar da fitne ateşini tutuşturdu ve hoşgörü hareketini dinamitlediler.

Bu iki gruba daha sonra anarşist ruhlar da dahil oldu. Karmatî hezeyanı ve Haricî taşkınlığı, Müslümanlar arasından da bazılarının teröristlerin ağına düşmesine sebebiyet verdi. Onlar da, Müslümanlık adına kargaşaya karıştılar, başkalarını tehdit ettiler ve hatta insan öldürdüler. İster millî, isterse dinî hisler hesabına olsun, bazı saf kimseler, bir kısım karanlık güç odakları tarafından kullanıldı; dinden nasipsizler din hesabına kan döktüler ve böylece dinsizlere de koz vermiş oldular. Bazı zalimlerin Müslümanlara karşı yaptıkları mezalimi âdeta meşru hale getirdiler. Çünkü, ortada sistemi tanımayan, devlete baş kaldıran, demokratik kurallara ve laik sisteme isyan eden bazı kimseler vardı. Dolayısıyla "O baş kaldırmaları bastırması devletin hakkıdır." mülâhazası hâsıl oldu. Bu arada, ihtimaller de vukuat yerine konarak "Bunların tehlikeli olmaları da muhtemeldir, öyleyse bunların da ezilmesi lazımdır." vehim ve safsatalarıyla pek çok masumun da canı yandı. Müslümanlıkta canlı bombanın yeri yoktu ve olamazdı. Tarih boyunca, İslâm'dan, masum kimseleri öldürme gibi bir fetva alınamamıştı ve alınamazdı. Fakat, kandırılmış ya da değişik yollarla ve ilaçlarla uyuşturulmuş insanların Karmatîce ve Haricîce davranışları neticesinde bembeyaz insanlar karalandı, apak Müslümanlık kapkara gösterildi. Allah'a teslim ve emniyetin temsilcisi olan Müslümanlar birer potansiyel teröristmiş gibi sergilendi.

Evet, iki unsur işin vehametini artırdı: zalimlerin hışmı, ceberutu ve kararlılığı; bir de, onlara koz veren bazı saf kimselerin tavır ve davranışları.

O süreçte en büyük zararı ortadaki insanlar, mütereddit ve mütehayyirler gördü. Onlar, meydana gelen hâdiselere bakınca ve meydanda boy gösteren bir kısım anarşist ruhlara, bazı nihilistlere, bir avuç Haricî ve Karmatî'ye şahit

olunca, “İşin doğrusu bunlar da biraz fazla ileriye gidiyorlar ve yapılanları hak ediyorlar.” dediler ve gadredenlerin bu mevzudaki ceberûtî tatbikatını mâkul ve meşru kabul ettiler. Yapılanları, sistemin müdafaası şeklinde algıladılar. O gün idareci olanlar da, ya kasten göz yumdular, ya da meseleleri algılamada zuhûller yaşadılar. Neticede o tereddütlüler, tereddütlerine yenildiler ve hoşgörü atmosferinin bozulmasına, uzanan barış ellerinin geri çekilmesine razı oldular.

Olup bitenler biraz da tahribatın kolay olması esprisine bağlanabilir. Tahribat, çok az, küçük bir gurubun elinden de olsa yine tesirli olabilir. Çünkü yıkma kolaydır. Karalama, yalan ve iftiranın yayılması birkaç kiralık kalemle her zaman mümkündür. O dönemde bunu da yaptılar. Yalan ve iftiralara başvurdular, bazı kimseleri ve müesseseleri karaladılar. Basın-yayın hürriyeti gölgesi altında iftira kampanyaları açtılar. Daha sonra, tekzip, tashih, tavzih ve tazminat davaları açılsa da bunlar aylarca sonra ancak sonuçlandı. Sonuçlandı ama bazılarının zihninde o kirli imajlar da bırakacağı tesiri bıraktı.

Bütün bu olumsuzluklara sebebiyet verenler “marjinal bir kesim”di. O küçük azınlık, bir gayri memnunlar topluluğuydu. Onlar âdeta bir kast sistemine inanıyor, –hâşâ ve kellâ– kendilerini Zât-ı Ulûhiyet’in ağzı, gözü, burnu, kulağı gibi görüyor; kendileri dışındakileri de tırnaktan yaratılan kimseler olarak, Necip Fazıl’ın tabiriyle parya kabul ediyorlardı. Onlara göre, bir hayır olacaksa, onların eliyle olmalı, bir başarı elde edilecekse, o başarı mutlaka kendilerine mâl edilmeliydi. Dindar insanlar da kim oluyordu ki adları diyalog ve hoşgörüyle anılsın? Müslümanların ne hakkı vardı ki eğitim denince hemen onlar akla gelsin? Hayır, menşe ve mahiyeti tırnak olanlar değil, kendileri gibi gözden kulaktan yaratılmış kimseler (!) önde olmalı, onlar başarıyla anılmalıydı. İster marjinal bir kesim, ister oligarşik bir azınlık, isterseniz de Kur’ân’ın ifadesiyle şirzime-i kalîl deyin, işte o mağrur insanlar, yaptıkları şey tahrip olduğundan dolayı, çok zarar verdiler ve bu vatan sathını sarabilecek dostluk ve barış atmosferini bozdular...

Gerçi Allah’a sonsuz hamd olsun, ne yaparlarsa yapsınlar yine de Anadolu’nun samimi insanlarına tesir edemediler, çoklarının aklını bozamadılar. Bizzat kendilerinin yaptırdığı anketlerde halkın yüzde seksen beşinin yine diyalog ve eğitim hizmetlerine destek verdiğini gördüler. Halkımızın büyük bir çoğunluğu inanmadı yalan ve iftiralara. Meselâ; medya yoluyla ve bütün güçleriyle saldırdıkları günlerde, bir arkadaşımızın anlattığı şu misal ne zaman hatırlasam gözlerimi yaşartır: Demişti ki: “Eve giderken, önümde yürüyen bir genç kızla bir delikanlının konuşmalarına şahit oldum. Bu iki genç, dindar görünmüyorlardı, kılık kıyafet itibarıyla dinî hayata uzak gibi

bir hâlleri vardı ve belli ki flört hâlinde idiler. Fakat kız diyordu ki: "Biliyor musun dün gece hiç uyuyamadım! O, hep "sevgi" diyen, sürekli hoşgörüye çağıran hoca var ya.. dün gece onun için neler dediler neler, bir sürü yalan söylediler. Evde hiçbirimiz uyuyamadık." Delikanlı da onun sözlerine mukabele etti ve "Yazık ediyorlar millete!" dedi. Bu misal ve benzerlerinde gördüğüm toplumun o mevzudaki tavrı, benim için teselli ve inşirah kaynağı oldu.

Evet, Karmatî hezeyanı, Hâricî mantık ve anarşist tavır kendi karakterini o dönemde de ortaya koydu. Bundan sonra da o tür hâdiseler olabilir. Eğer ehl-i iman, daha bir derlenir, toparlanır ve gelecek adına kendisini ifade edecek hale gelirse; yani, hoşgörü ve diyalog soluklar, sulh ve sükun der, her yerde ve herkese barış mesajları vermeye devam ederse, bundan rahatsızlık duyanlar da mutlaka olacaktır. Doğrusu onlara, "Siz niye çoğalmıyorsunuz? Yani, dindarlar belli argümanları kullanıyor ve çoğalıyorlarsa, herkes tarafından hüsnükabul görüyorlarsa; siz de dinsizliğe ait bazı argümanları kullanın ve siz de çoğalın; demek ki, millet size iltifat etmiyor. Ne yapalım; öyleyse siz de iltifat edilecek hâle gelin, inandırıcı olun, güven vaad edin ve siz de gönüllere girin." denebilir.

Aslında, Ramazan ayının şu mübarek dakikalarında sizlere şerli insanlardan bahsetmek istemezdim. Zira, eşrârın bahsi rahmeti inkıtaya uğratır; kötülükle oturup kalkan ve sadece kötülük düşünen kimselerden bahsetmek üzerimize yağan rahmetin kesilmesine sebebiyet verir. Bizim sürekli hayırlılardan bahsedip hep hayırla oturup kalkmamız lazım ki başımızdan boşalan rahmet yağmurları devamlı ve kalıcı olsun. Ne var ki, televizyondan seyrettiğim iftar sofraları, hoşgörü deyip bir araya gelen farklı düşünce temsilcilerinin el ele tutuşması ve artık birbirine "öteki" nazarıyla bakmayan insanların varlığı bana kundaklanan hoşgörü ve diyalog günlerini ve o güzel günlerin kundakçılarını bir kere daha hatırlattı. Keşke, onlar da düşmanlığı meslek edinmeseler, onca güzel faaliyete bir defa da hüsnüniyetle baksalar ve kendilerine uzatılan dostluk ellerine hiç olmazsa bir zeytin dalıyla mukabele etselerdi.

Fakat, neylersiniz ki, herkes kendi karakterinin gereğini sergiler. Öyleyse, bize de kendi karakterimize göre davranmaya devam etmek düşer. Bizim yolumuz, imanda derinleşme ve müspet hareket yoludur. Bu çerçevede bize düşen vazife de, tıpkı sahabe efendilerimiz gibi, *"Hele gel, bir saat daha sohbet-i Cânan'da bulunalım."* deyip, her fırsatı değerlendirerek imanda derinleşmek ve kim ne derse desin, kim ne yaparsa yapsın, iman hakikatlerini başkalarına da ulaştırma yolunda aşk u şevkle yürümektir.

Kültür Müslümanlığı ve Tahkikî İman

Taklidî İman

Taklit; başkasının fikir ve düşüncelerini doğruluğunu test etmeden kabullenmek, onun hal ve hareketlerini tekrarlamak, ona benzemeye çalışmak ve bir şeyin "kalp"ını yapmak demektir. Bir insanın, bir hocadan veya kitaptan okuyup öğrenmeden, anne babasından ve çevresinden görüp işittiği şekilde inanmasına ve inandığı esasların doğruluk derecesini ve hakikatini araştırmadan onları kabul etmesine "taklidî iman" denir.

Tahkik ise; bir şeyin doğru olup olmadığını araştırmak ve o hususta hakikata ulaşmak için çalışıp didinmek, cehd ve gayret göstermek demektir. İman esaslarının mahiyet ve hakikatini araştırıp soruşturduktan sonra yani tahkik sonucu ulaşılan imana da "tahkikî iman" denir.

Taklit bütün bütün mezmum değildir, peygamberler ve hak dostları gibi taklit edilmesi faydalı hatta gerekli olan şahıslar da vardır. Bu, özleri sâfi, düşünceleri duru; kafaları Hak'la halk arasında büyük gerçeğin haliçesini ören müstesna insanları taklit doğruya yönlendirici ve maddî mânevî huzura erdiricidir. Bu taklitte, hürriyet ve iradeyi nefiy ve inkâr yoktur; bilakis hürriyet ve iradeyi müdafaa ama suistimale de meydan vermeme vardır. Zararlı taklit ise, akl-i selim kâle alınmadan, müspet fenlerin ortaya koyduğu neticeler düşünülmeden, insanın, yine kendisi gibi insanların düşüncelerini benimsemesi ve onların hareketlerini tekrarlamasından ibarettir. Böyle bir taklit, insanlık mânâsına hakarettir ve insanı, kendi gibi âciz ve zayıf varlıklara köle yapar.

Bir insanın, herhangi bir araştırma lüzumunu duymadan, görüp duyduğu gibi, inanması ve netice itibarıyla da davranışlarını ona göre ayarlaması bir taklittir. Bu türlü davranışta muhakeme ve dolayısıyla da "ilm-i yakîn" bulunmadığından, kitlelerin akışına, haricî müessirlerin ağır basmalarına göre, sık sık yer ve yön değiştirmeler olabilir. Ayrıca, fen ve felsefeden gelen dalâlet ve küfran karşısında taklit Müslümanları mukavemet edemezler. Bu bakımdan da –bilhassa günümüzde– tahkikî imana ulaşma yollarının araştırılmasına ve bu konuda insanların uyarılmasına ihtiyaç hatta zaruret vardır.

Kaldı ki, Kur'ân-ı Kerim, yer yer, duygu, düşünce ve bakışlarımıza hep yeni yeni şeyler sunmakta ve bize daima yeni ve isabetli bakış açıları kazandırmaktadır. Dahası, ilâhî beyanın takriben beşte biri insanı araştırmaya, âfakî ve enfüsî tetkik ve tefekküre teşvik ederek "tahkîk"in önemini

göstermektedir.

Tahkikî imanı kazanma ve hakikate ulaşmanın yolları hakkında farklı farklı mütalaalar vardır. Meselâ; insanı tamamen aklî bir varlık olarak gören ve havass-ı hamse (beş duyu organı) ile gelen malzemenin aklın kurallarına göre şekillendiği zaman doğru bir bilgiye ulaşılabileceğini savunan Meşşaîlere göre hakikate akılla varılır. Akılcı Meşşaiye'ye karşı çıkan Sühreverdî ve diğer İşrâkiye müntesipleri ise, hakikate akıl yoluyla değil sezgi yoluyla varılabileceğini savunurlar. Tasavvuf dilinde işrak, sezgi yoluyla bilgi edinme mânâsına gelir. İşrakiyyun, aklın insanı belli bir sınıra kadar götürdüğüne, onun yalnızca kavrama gücü sınırlı bir ölçü olduğuna, hakikatin aklın ötesinde kaldığına inanır ve aklın yerine sezgiyi koyarlar. İlâhî hakikatlere ulaşmanın tek yolunun sezgi olduğunu söylerler. Hakikate, Cenâb-ı Hakk'ın insanın içini açmasıyla ve içinde bir inşirah yaratmasıyla ulaşılabileceğine inanırlar. *"Allah kimi doğru yola koymak isterse, onun kalbini İslâm'a açar."*[1] mealindeki âyet-i kerimede de bu hususa işaret vardır. Evet, bir insanın kalbinin inşirahla dolması, Allah'tan gelen bir nur ve bir ışıkla olur.

Bu düşünce, imanın tarifiyle ve tarifte kullanılan ifadelerle de uyuşmaktadır. İman, Sa'd-ı Teftazanî'nin ifadesiyle; "Cenâb-ı Hakk'ın, istediği kulunun kalbine, cüz-ü ihtiyarının sarfından sonra ilka ettiği bir nurdur." Yani iman, insanın aklını kullanması veya âfâkî-enfüsî tefekkürü sonunda, Cenâb-ı Hakk'ın murad-ı sübhânîsiyle onun içinde yaktığı bir ışıktır, bir nurdur. Demek ki, bir işrak ve bir cezb ü incizâp söz konusu olabilir; fakat, usûlü'd-din uleması, insanın âfakî-enfüsî tefekkürü, araştırması, o mevzudaki cehd u gayretini de nazara verdikten sonra, "İman, Cenâb-ı Hakk'ın, murad buyurursa, kalbde hâsıl edeceği bir nurdur." derler. Eserlerinde bu tarife de yer veren Bediüzzaman Hazretleri "İman, Şems-i Ezelî'den vicdan-ı beşere ihsan edilen bir nur ve bir şuâdır ki, vicdanın içyüzünü tamamıyla ışıklandırır. Ve bu sayede, bütün kâinatla bir ünsiyet, bir emniyet peyda olur ve her şeyle kesb-i muarefe eder. Ve keza, iman, Şems-i Ezelî'den ihsan edilmiş bir nur olduğu gibi, saadet-i ebediyeden de bir parıltıdır. Ve o parıltıyla, vicdanında bulunan bütün emel ve istidatlarının tohumları bir şecere-i tûba gibi neşv ü nemaya başlar, ebed memleketine doğru hareket eder, gider."[2] der.

Tahkikî İmana Giden Yollar

Tahkik meselesine gelince; sofîlere ya da işrak yolunda yürüyenlere göre hakiki iman biraz da Cenâb-ı Hakk'ın Zât'ını bilmeye bağlıdır. Deliller, Zât-ı Ulûhiyet'in bilinmesinde tek başına yeterli değildir. İnsan, kâinat kitabını elli

defa hallac etse, kendisindeki hilkat eserlerini ve tevhid delillerini de görse, yine de Zât-ı Ulûhiyet'i bilemeyebilir. Öyle bir yolla, insan ancak Zât-ı Ulûhiyet'in varlığı konusunda bir fikir ve kanaate sahip olur. Cenâb-ı Hak, o fikir ve kanaati, insanın içinde bir iz'an hâline getirirse Zât-ı Ulûhiyet de duyulabilir. Fakat, Üstad Bediüzzaman, mutasavvıf ve mütekellimlerde gördüğü ifrat ve tefrit üzerine, Fahreddin Râzî ile Muhyiddin İbn Arabî arasında meydana gelen bir diyalogu hatırlatarak der ki: "Evet, ilm-i kelâm vasıtasıyla kazanılan mârifet-i ilâhiye, mârifet-i kâmile ve huzur-u tam vermiyor. Kur'ân-ı Hakîm'den alınan mârifet ise, huzur-u daimîyi vermekle beraber, ne kâinatı mahkûm-u adem eder, ne de nisyan-ı mutlakta hapseder. Belki başıbozukluktan çıkarıp, Cenâb-ı Hak namına istihdam eder. Her şey mir'at-ı mârifet olur."[3]

Evet, Allah'ı bilmek Zâtını bilmekten farklı şeydir. Zât-ı Ulûhiyet'in bilinmesi, insanın içindeki bir inkişafa vâbestedir. O, bazen bir hads ile bilinir ve insan entüvisyon da diyebileceğimiz çok küçük bir sezmeyle birdenbire çok büyük bir hakikate ulaşabilir. Bir karıncanın hareketinden aniden bir Zât-ı Ulûhiyet hakikatine intikâl edebilir. Hem öyle intikâl eder ki, artık iman o şahsın içine yerleşir; yerleşir de, o kul Zât-ı Ulûhiyet için "Şu anda bana şah damarımdan daha yakın ama aynı zamanda bütün sistemleri de O idare ediyor." der ve tam olarak hisseder bu dediğini.

Ancak, kanaât-i âcizânemce, herkes için geçerli olan tahkik yolu araştırma, tetkik, o mevzuda isteklilik, süreklilik, ısrar ve temâdî ile beraber ibadette derinleşme yoludur. Şart-ı âdî planında iradeyi öne çıkaranlar ve Maturîdî eğiliminde bulunanlar için bu yol Cenâb-ı Hakk'ın lütfetmesi adına daha geçerli bir sebeptir. İnsanlar araştırma mevzuunda hem ciddi, kararlı ve sürekli olurlar, hem de elde ettikleri bilgileri ibadette derinleşme hesabına kullanırlarsa bugün olmazsa yarın tahkîke ulaşabilirler. Kant da, Saf Aklın Kritiği'nde, Allah'ın nazarî akılla değil, amelî akılla bilineceğini söyler. Evet, güzel davranışlar, salih ameller ve ibadetler, bir süre sonra insanın tabiatı hâline gelerek onu, mücerret bilgiyle ulaşılamayan noktalara ulaştırır. Mücerret bilgi ve malûmat, insanı hiçbir zaman, amelin, yaşamanın, tecrübe etmenin ve ibadetin yükselttiği seviyeye yükseltemez. Tecrübe ve uygulamadan yoksun, amel ve ibadetten mahrum bir insan, kütüphaneler dolusu kitap okusa da, vicdanında duyulması gerekenleri kat'iyen duyamaz; sadece delillere dayanarak kafasına yerleştirmeye çalıştığı bir ulûhiyet telakkisiyle hiçbir zaman imana ilişen problemlerden kurtulamaz. Öyleyse, vicdan mekanizmasını işlettirmek ve ondan semere almak için insan "salih amel"e yapışmalı, çokça ibadet etmeli, ibadeti tabiatının bir yanı hâline getirmelidir. İmanın, akıldan ziyade kalbe

oturması ya da en az akıl kadar kalbin de işletilmesi, ibadetle cilalanması ve neticede kalb ve kafa izdivacının sağlanması şarttır. Yoksa, iman zayıf bir lehimle tutturulmuş gibi olur. O da, nâmüsait şartlar altında birden bire eriyiverir, kırılır gider. İşte, tahkike ulaşmak, belki senelerce sürecek olan bir ibadet cehd u gayretine bağlıdır. Fakat, böyle bir cehd neticesinde tahkikî iman hedefine ulaşan bir kulun karşısına bin tane şeytan bin çeşit hile ve oyunla çıksa da –Allah'ın izniyle– ona hiçbir zarar dokunmaz.

Burada unutulmaması gereken bir husus daha vardır: Bir Yaratıcının, halkeden bir gücün mevcudiyetine inanma başkadır, Zât-ı Ulûhiyet'i هُوَ lafzının delâleti ölçüsünde مِنْ حَيْثُ هُوَ هُوَ deyip tanıma daha başkadır. Biz O'nu, Rahman, Rahîm, Ehad... gibi isimleriyle; hayat, ilim, irade... gibi sıfatlarıyla tanımaya çalışsak da, yine de O'nu tam bildiğimizi iddia edemeyiz ve اَلْعَجْزُ عَنِ الْإِ دْرَاكِ إِدْرَاكٌ *"İnsanın, O'nu idrak etmekten aciz olduğunu anlaması idraktir."* mülâhazasına sığınırız. Böyle bir idrak de yine Cenâb-ı Hakk'ın hidayetine bağlıdır.

Dolayısıyla, tahkikîn değişik mertebe ve merhaleleri vardır. Bir mertebede siz, tekvînî emirleri okuyarak, teşriî emirlere bakarak, âfâkı ve enfüsü tetkik ederek size ârız olan şüphe, tereddüt ve engellerden kurtulur; gönlünüzün Allah'la buluşmasını sağlarsınız ve şöyle böyle iman hakikatini duyma ufkuna ulaşırsınız. Dolayısıyla bir Mevcud-u Meçhul'un var olduğuna tam iman edersiniz. Fakat sizin için bir de bir Mevcud-u Mâruf'a ulaşma söz konusudur. Evet, O ihata edilemez. O'nu idrak edememe, idraktir. O'nu bilememe, bilmedir. işte bu mülâhazalara sadık kalmakla beraber, O'nu o delillerin ifade ettiğinin çok üstünde anlamanız, bilmeniz ve kabullenmeniz de mümkündür. Bu mânâda O'nu bilmeniz, tamamen O'nun sıfât-ı sübhaniyesiyle kuşatılmanız ve bir lahza bile fasıla olmaksızın O'nun tarafından görülüp gözetildiğinize inanmanız demektir. El ve ayaklarınızı hareket ettirirken dahi O'nun huzurunda bulunduğunuz mülâhazasıyla hareket ettirmeniz demektir. Bu mertebede, kendinizi zorlamanız, öyle düşünmeye ve o tür mülâhazalara girmeye çalışmanız da gerekmez. Orada her şey tabiîdir, zorlamadan, doğrudan doğruya öyle bir hâle girersiniz ki, O'nu daima yanınızda hissedersiniz. Hayatınızın her saniyesinde, her sâlisesinde, O'nun hakimiyetini görür, her işinizde O'nun tasarrufuna şahit olursunuz. Hatta bazen tenzîhin sıkıntılarını çekebileceğiniz bir maiyyet ufkunu bile yakalarsınız; yakalar ve burnunuzu silme, yeme, içme.. gibi bazı beşerî ihtiyaçları kendinize yakıştıramaz; "Ben, O'na bu kadar yakınken, bendeki her şeyin O'na ait olduğunu bu kadar hissetmişken cismaniyete ait bu şeyler de ne oluyor?" der, bunlarda tenzihte zorlanırsınız.

İşte bu da bir Zât-ı Ulûhiyet'i bilme demektir ve bu, tahkîkin mertebe-i kusvâsıdır. Ne var ki, bu mazhariyet herkese müyesser değildir.

Allahım, Bizi Taklitten Kurtar!

Tahkikî imana ulaşma vesileleri ve süresi fitrattan fitrata göre de değişebilir. Tahkike erme ve imanda derinleşme mevzuunda bazıları için bir ân-ı seyyale yetebilir. Bazıları içinse seneler gereklidir. Kimileri araştırma ve tetkikte gerekli olan azmi ortaya koyamamış olabilirler. Kimileri zaviyeyi yakalayamamıştır, bakış açıları yanlıştır. Kimileri de aşmaları gerekli olan bazı engelleri aşamamışlardır; meselâ, hâlâ "ben" diyor ve kibirleniyorlardır. Oysaki, bir mahiyette iki "ben" olmaz. O bütün benliğimize hâkim ise, onun "ben" dediği yerde ikinci bir "ben" sesi olmamalı. İnsan kendisini nefyetmeli ki, ispata ulaşabilsin. Kendini "illâ"nın berisinde tutmalı, "illâ"nın ötesini sadece O'na bırakmalı ki hakîki tevhide ersin. O noktaya ulaşabilmek için azim, kararlılık ve temadî gereklidir; kibirden, bencillikten, kendini beğenmekten ve yaptığı işleri kendine mâl ederek şirke düşmekten sakınmak lazımdır. Evet, her şeyi Sahibine vermelisin ki, Sahip senin mahiyetinde kendisini ifade etsin. Sen bazı fiilleri kendine mâl eder, –hâşâ ve kellâ– onların gerçek Sahibini dışlarsan; eğer "Düşündüm, ettim, yaptım" dersen, hakîki imana ulaşman veya iman-ı tahkikînin semerelerini elde etmen imkânsızdır. Bazen, böyle bir şirke düşsen de Allah Teâlâ önce sana imhal imhal üstüne mehil verebilir. Kendini bir daha kontrol etmen ve gönlünü teste tabi tutman için sana süre tanınabilir. Hatandan döner, tevbe ve istiğfarla O'nun rahmet kapısına yönelirsen, bir kere daha sana kurtulma ve tahkike erme fırsatı doğar; aksi taktirde, sağlam zannettiğin iman direğinin kırılması, hayat enkazının altında kalman an meselesidir.

Bazıları senelerce oldukları yerde mübtediyâne kalırlar. Belki çok okurlar, çok kitap karıştırırlar; âleme de ders verirler, kendileri anlamış gibi başka insanların huzurunda ahkam keserler. Ne var ki, kendileri bir ömür boyu kat'iyen Allah'ı bilememişlerdir. Sadece, bir yaratıcının varlığına taklidî olarak inanmışlardır. Oysa, Ehl-i Sünnet imamlarından bazıları göreneğe dayalı imanın makbul olmadığı kanaatindedirler. Öyleyse, herkes kendi düşünce ve inanç sistemini, tıpkı bir çorabı söküyor gibi söküp, yeniden örgülemelidir. "Ben şunu böyle kabullenmiştim ama işin hakikati nedir acaba?" deyip inandığı esasları kalb ve kafa süzgecinden geçirerek kendine mâl etmelidir. Üstad Hazretlerinin şeytanla mülakatında yaptığı şekilde, "Bunu şöyle farz edelim… şuna şöyle yok diyelim… eğer şöyle dersen..." gibi değişik ihtimallerin hepsi üzerinde kendi tahkîk, tetkik ve araştırmalarına göre düşünce ve inanç sistemini

yeni baştan inşa ve tahkim etmelidir.[4]

Biz bu telakkiyi ve usûlü'd-din imamlarının bu mevzudaki mülâhazalarını nazar-ı itibara almasak ve "Allah'ın rahmeti geniştir, o rahmetten taklitçiler bile istifade edebilirler." desek bile asıl matlub olan tahkike ulaşmaktır. Hazreti Üstad da eserlerinde hep tahkik yolunu göstermiştir. O, tahkik adına ortaya koyduğu eserleriyle, sergilediği tahkik yörüngeli tavırlarıyla, dile getirdiği tahkîk desenli nasihatleriyle milletin hakikî imana ulaşması için üzerine düşen vazifeyi tam eda etmiştir. O yapması gerekli olan hizmeti yapmıştır ama tahkîkin sonucunu hâsıl etmeye onun gücü yetmez. Bu konuda, sizin Allah'a, Hazreti Kur'ân'a ve Peygamber Efendimiz'e teveccühünüz ve günümüzde Kur'ân-ı Kerim'in tercümanı olmaları itibarıyla, iman hakikatlerini anlatan eserlere itimadınız lazımdır.

Hâsılı, her insan kendi inanç, düşünce, anlayış ve iman dünyasını yeniden bizzat kendisi inşâ etmelidir ki imanıyla ayakta durabilsin. Yoksa, bir insan, başkaları tarafından kendisine empoze edilmiş bir inanç sistemiyle, yani taklidî imanla yerinde çok sağlam duramayabilir. Nitekim, taklidin hüküm fermâ olduğu bir dönemde, akide adına ortaya atılan bir kısım şüpheler karşısında sarsılmadık insan kalmamış, Hazreti Üstad'ın Lâhikalar'da dediği gibi, kırk kişiden otuz sekizi sarsılmıştı.[5] Öyleyse, insanın çok sağlam kulplara tutunması, urvetü'l-vüskâya sıkı sıkıya yapışması lazımdır ki o sapasağlam kulp da tahkikî imandır. Aksi taktirde –Allah korusun– insan her an sarsılıp düşmekle karşı karşıyadır.

Bununla beraber, en az tahkik kadar, belki ondan da önemli bir şey daha vardır; o da, Allah'a çok itimat etmek, O'na çok güvenmek ve her an O'na sığınmaktır. Siz bana sorsanız ve deseniz ki, "Biz sabah akşam bin defa "Allahım, Sensiz edemeyiz; elimizden tut, bizi yalnız bırakma! diyoruz. Bu kadarı yeterli midir?" Ben de derim ki, "Bin defa daha deseniz daha iyi olur." Çünkü, o kadarına bizim ihtiyacımız var. Sakın, hiç kimse hâlihazırdaki durumuna güvenmesin, şu anki konumuna itimat etmesin. Maalesef, çoğumuz bir yalan üzerinde duruyoruz. Mâsiyetler karşısındaki zaaflarımız bu yalanların emareleridir. Cismaniyete ait bir kısım boşluklarımız durduğumuz yerin çatırdadığının işaretleridir. Dünya karşısında mü'mince bir duruş sergileyemiyorsak, beklentisiz olamıyor ve "Bir kuruş gelmese de olur, evim barkım olmasa da olur." diyecek babayiğitliği ortaya koyamıyorsak yıkılma temayülleri gösteriyoruz demektir. Bu zaaf ve boşlukların hepsinden bizi avlayabilirler. Şeytan avlayabilir, şeytanın insî ve cinnî avenesi avlayabilir, nefs-i emmare avlayabilir. Evet, Allah tutmazsa ayakta duramayız. O'ndan diliyor ve dileniyoruz: Bizi taklitten ve mukallitlikten kurtarsın; tahkîke ve

hakiki mü'min olmaya ulaştırsın.

1 En'âm sûresi, 6/125.
2 Bediüzzaman, *İşârâtül-İ'câz* s.41.
3 Bediüzzaman, *Mektubat* s.373 (Yirmi Altıncı Mektup, Dördüncü Mebhas, İkinci Mesele).
4 Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler* s.291-296 (Yirmi Birinci Söz, İkinci Makam); *Lem'alar* s.89-112 (On Üçüncü Lem'a).
5 Bediüzzaman, *Sikke-i Tasdiki Gaybi* s.153 (Parlak Fıkralar ve Güzel Mektuplar).

Faili Meçhul Cinayetler

Soru: *Ülkemizde istikrar havasının hakim olmaya başladığı ve ekonomimizin iyileşme sinyalleri verdiği hemen her dönemde bir kısım fâili meçhul cinayetler işlendiğine şahit olduk. Bu cinayetlerin önümüzdeki günlerde de tekerrür etme ihtimali var mıdır? Bu mevzudaki değerlendirmelerinizi lütfeder misiniz?*

Cevap: Fâili meçhul cinayetlere, bir yönüyle, bayat bir konu denebilir; fakat hep tekerrür ettiğinden, her defasında ülkeyi, ise-dumana, acı ve gözyaşına boğduğundan ve yürekler yakıp yuvalar yıktığından dolayı konu ne kadar bayat olursa olsun, her cinayet sızlatan yanları itibarıyla hep ilk hâdiseymiş gibi hissedilmektedir.

Bununla beraber, "fâili meçhul" denilerek örtbas edilen ve unutturulan o kadar çok cinayet işlendi ve o kadar önemli insanlar öldürüldü ki, bu konuda bir kanıksama olduğu da söylenebilir. Bu türlü cinayetler topluma ahvâl-i adiyedenmiş gibi gelecek kadar halk bunlara alıştırıldı. Bunlara "fâili meçhul" denilerek sanki üzerlerinde de fazla durmaya gerek yokmuş havası verildi. Dolayısıyla, değişik şekillerde cereyan etmiş bir sürü cinayet işlendi ve fâilleri de bulunamadı.

Halk arasında, bu cinayetlerin derin devlet tarafından yapıldığı mülâhazası hakim oldu. Bir kısım gizli servislerin de suikastler ve cinayetler işlediği şeklinde bir kanaat yerleşti. Kim ne derse desin, toplum, her cinayetin arkasında derin devlet ya da bazı gizli servisler bulunduğuna inandı. Bugün her yerde bu böyle konuşuluyor, yatak odalarında bile bu böyle müzakere ediliyor. Dolayısıyla da, gelecekte bu mesele tarih felsefesi açısından ele alındığı zaman bu yanlarıyla ele alınacak, işin perde arkasıyla değerlendirilecek ve hem katillere hem onlara tetik çektirenlere hem de bu meselede ihmalkâr davrananlara lanetler yağdırılacak.

Evet, toplumdaki yaygın kanaate göre, bu cinayetleri gizli servisler, özellikle de kökü dışarıda olan güçler yaptılar; yaptılar ve ülkede istikrarı, huzuru deldiler. Bu ülkede, emniyet ve güven atmosferinin yerleşmiş olduğu düşüncesini deldiler; "emniyet yok, güven yok "dedirttiler. Ayrıca, bazı kimseler, belki bir kısım cemiyyât-ı sırriyenin, gizli örgütlerin çevirdikleri fırıldaklara muttaliydiler. Bir süre o cinayet şebekelerinin içinde bulunan ve onlar tarafından figüre edilen bu tür insanlar, çok fazla malumata sahip olduklarından dolayı, "yarın-öbür gün bir şeyler konuşur" endişesiyle öldürüldüler. O örgütler, konuşup kendilerini ele vermesinden korktukları

kimseleri öldürdükten sonra da bir yerlere telefon edip "falan gurup yaptı" ya da "cinayeti falanlar üstlendi" dediler. Böylece, hem kendi hedeflerine ulaşmak hem de bazı masum kimseleri kirletmek, onlara leke atmak istediler; en azından zihinlerde kirli izler bıraktılar. Bazen de bu cinayetleri, değişik ilaç ve uyuşturucularla korku hisleri baskı altına alınmış, canavarlaştırılmış, âdeta robot hâline getirilmiş kimselere yaptırdılar. Korku hisleri ve ölüm duyguları bazı uyuşturucularla baskı altına alınmış tetikçileri kullanarak, onların içinde neşet ettiği aileyi, toplumu, cemiyeti, din ve milleti de zan altında bıraktılar. Söz gelmişken, intihar komandolarının, canlı bombaların ve toplu katliam yapan bazı eli kanlıların da bu gruba dahil olduğunu bir kere daha ifade etmiş olayım.

Bu mesele sadece Türkiye'ye mahsus da değildir; İrlanda'dan Keşmir'e, oradan da İspanya'ya kadar her yerde o tür cinayetler işlenmektedir. Hatta bazen toplu cinayetlere de girilmektedir. Şu kadar var ki, bu türlü cinayetler bazı devletler tarafından topluca yapılınca ona "terör" denmiyor da "operasyon" adı veriliyor. Ancak, güçsüz, kuvvetsiz ve çelimsiz fertler tarafından yapılınca bu cinayetlere "terör" ve "cinayet", o suçu işleyenlere de "terörist" ve "cânî" deniyor. Suikast ve cinayetler bazen bir ferde yönelik oluyor ve bir ya da birkaç kişi tarafından yapılıyor, bazen de bir uçak düşürme, bir trene sabotajda bulunma, bir şehrin altını üstüne getirme şeklinde ve bir örgüt, bir gizli cemiyet ya da bir devlet tarafından yapılıyor. Aslında, cinayete kurban giden tek kişi de olsa, binlerce insan da öldürülse o hâdise terördür, cinayettir; öyle şenî bir işe girişenler de bir-iki kişi, bir örgüt ya da bir devlet de olsa, onlar da cânî ve teröristtir.

Evet, ülkemizde ne zaman ekonomi düzlüğü çıkmaya başlamışsa, istikrar esintileri yavaş yavaş hissedilir olmuşsa, maalesef, hemen bir kısım hâdiseler baş göstermiştir. Eğer, bu meselenin sebebi ekonominin düzlüğe çıkması ve gelecek adına ülkenin biraz istikrar vaadetmesi ise, bu mevzuda Türkiye olumlu bazı şeyler ortaya koydukça, kendisini biraz daha tehlikeye arz ediyor demektir. Yani, bundan sonra da o mel'un cinayetler olacak demektir.

Türkiye'de "hocalar hocası" olarak bilinen bir zatın 68'li yıllarda bir konferansını dinlemiştim. O zat, Türkiye ekonomisinin az düzlüğe çıkacak gibi olduğu ve istikrar vaadeder hale geldiği belli periyotlarda ülkede karışıklıkların meydana getirildiğini, hatta demokrasinin inkıtaa uğratıldığını ve bütün milletin vehimlendirilip kalblere korku salındığını, topyekün toplumun paranoya yaşamaya ve herkesin birbirinden endişe duymaya başladığını, bu türlü şeyler olunca da ülkede güven ve istikrar kalmadığını ve dolayısıyla da düzlüğe çıkmış ekonominin gerisin geriye gidip eski hâlini aldığını anlatmıştı.

Demek ki, güzel vatanınızda meydana gelen olumlu ve iyi şeylerden içte ve

dışta bazı çevreler fevkalade rahatsızlık duyuyor. Uzantıları Türkiye’de de bulunan bazı servisler hemen harekete geçiyor. Kökü dışarda bir kısım güçler ve kuvvetler, Türkiye’de bazı önemli birimlere sızmış elemanları vasıtasıyla bazı sistemleri hemen devreye sokuyorlar. Maalesef, bu ülkede, üç yüz seneden beri Türk toplumunun kaderinde hakim cemiyyât-ı sırrıyeler vardır; bunlar, hakim unsurlardır, ortaya çıkmazlar, görünmezler ama faaliyetleriyle her zaman Türk toplumunun iktisadî, siyasî, kültürel ve idarî hayatıyla oynayagelmişlerdir; bundan sonra da oynamaya çalışacaklardır. Biraz taktik ve strateji değiştirerek önümüzdeki günlerde de bunu yapabilirler.

Kan Seylapları

Evet, suikast, komplo ve cinayetlerin sebebi ülkemizde boy gösteren olumlu ve güzel gelişmelerdir; ekonominin düzlüğe çıkması, istikrar atmosferinin yayılması, milletteki ümit tomurcuğunun yeşermesi, Müslümanlığın doğru anlaşılması, doğru yorumlanması ve doğru seslendirilmesi... bütün bunlar olumlu şeylerdir. Eğer bu olumlu şeylere tepki oluyorsa, içte ve dışta bir kısım gizli servisler bu tür olumlu ve güzel gelişmeleri istemiyorsa, bu gelişmelerin kendi emel ve arzularının gerçekleşmesi ve koruyup kayırdıkları insanların çıkarları adına bir tehlike sayıyorlarsa, bundan sonra da bazı kimselerin vücudunun kaldırılmasına ihtiyaç hissedecek ve yine ellerini kana bulayacaklardır.

Tarihî tekerrürler devr-i dâimi içinde, bu suikastler, bazen kaba kuvvetin kendini ifade adına ortaya çıkması şeklinde, bazen de bazı fertlerin bertaraf edilmesi, ülkede kargaşanın meydana getirilmesi şeklinde hep tekerrür edegelmiştir. Eğer, mesele arzettiğim hususlara bağlanacak olursa, suikastlerin sebep ve sâikleri her zaman var olacaktır. Öyleyse bu cinayetler de, şimdiye kadar durmadığı gibi, maalesef, pek duracağa benzemiyor. Bana öyle geliyor ki, bu ülke kendi ayakları üzerinde doğrulma temayülünde olduğu sürece, biz bin cân ile etmemesini dilesek de, bundan sonra da o mel’un suikastler, sabotajlar ve katiller tekerrür edecektir. Biz bundan sonra o türlü şeylerin olmamasını dileriz; fakat, bu öyle bir dilek, öyle bir beklenti ki, zannediyorum, bizim bu mevzudaki beklenti ve dileklerimiz hep delinecek, o hâdiseler bugüne kadar cereyan ettiği gibi bundan sonra da cereyan edecek.

Bundan 8-9 ay evvel bir dostum vasıtasıyla, bana, bu türlü şeyleri bilen, çok üst seviyelerde vazife görmüş bir insanın “Önümüzdeki aylarda Türkiye’de yeniden kan gövdeyi götürecek, seri cinayetler işlenecek!” dediği nakledildi. Meselâ, “Falan falan tür simalar bu dönemde Türkiye’de bulunmasalar iyi olur. Çünkü seçilen hedefler onlar da olabilirler.” denildi. Kimi seçerler? Tabiî ki,

sempati duyulan, kendisine alâka gösterilen, yaptığı işlerle beğeni toplayan insanları seçerler. Çok ses getireceği, toplum tarafından çok ciddi tepki olacağı için onların bertaraf edilmesine bakarlar. Hatırlarsanız daha önce öldürülen bir insanın kâtilleri aynen şöyle demişlerdi: "Önce falanı öldürmeyi düşünmüştük; fakat onun çok fazla ses getirmeyeceğini hesaba katarak maktul namzedini değiştirdik, cinayeti başka tarafa tevcih ettik."

Evet, o uzman "Kan gövdeyi götürecek!" diyor. Ben yine aynı mülâhazamı tekrar edeyim: Bugün belli ölçüde tekerleği tümseğe çıkarmış gibi görünen Türkiye gibi bir ülkede, ben dilerim, yeniden istikrara dokunacak, ümitleri kıracak ve insanlarda bir kısım paranoyalar hâsıl edebilecek böyle bir süreç başlamasın. Başlamaması için devlet kendisini çok ciddi sorumlu bilmelidir. Bugün vazife başında bir hükümet vardır, hükümetin istihbarat teşkilatı, emniyet teşkilatı vardır; hatta bazıları "öyle bir teşkilat yok" dese bile, artık Türk toplumu tarafından varlığı kabul edilmiş bir JİTEM vardır. Bazen bu teşkilatlar, Türkiye'de çok daha önemsiz şeyler üzerinde ısrarla durmaktadırlar. Bizim önemsiz gördüğümüz şeyler Türk toplumunun bugünü, yarını ve idarenin selâmeti adına önem arz ediyorsa, elbette ki üzerinde duracaklardır ve buna kimse bir şey diyemez. Fakat bir ülkeyi topyekün kargaşaya sürükleyebilecek söz konusu hâdiseler karşısında da devletin, kendi hassasiyetini, duyarlılığını göstermesi lazımdır; kendi elinin altındaki memurlar kadrosu sayılan emniyet teşkilatı, istihbarat teşkilatı ve JİTEM üzerinde de hassasiyetini hissettirmesi lazımdır. Şayet ülkede beş-on kazın kavgası duyuluyor ve biliniyorsa, bir yerdeki terör örgütlerinin ve bir takım gizli odakların mevcudiyeti de mutlaka bilinmeli, onların önleri alınmalıdır.

Ben, ne o, ne de beriki teşkilat içinde görerek, bilerek bu meselelere göz yumacak kadar hain bir insanın bulunduğuna, bulunacağına ihtimal vermiyorum. Zannediyorum, bazıları bu hâdiseleri önemsemiyorlar. Fakat devlet, devlet ağırlığıyla hassasiyetini bunlar üzerinde hissettirirse, şayet "Ben böyle istiyorum!" derse, bu mevzuda "Siz o hainleri bulup çıkarmazsanız, benim bulup çıkaracağım çok şey olur!" derse, muhtemel hatta mukadder gibi görünen bu meselelere meydan verilmeyebilir. Yani, istihbarat ve emniyet teşkilatı, JİTEM çok iyi çalışırsa bence bu kana susamış vampirlerin önümüzdeki günlerde yeniden Türkiye'de kan seylapları meydana getirmelerine meydan verilmeyebilir. Evet, bizim o tür hâdiselerin olmamasını arzu etmemiz sadece bir temenniden ibarettir ve halkın bu işe kapalı durması bu işin önünü almaya yeterli değildir. Dolayısıyla, bu işin hakkından gelecekse yine devlet gelebilir; askeriyle, polis teşkilatıyla, istihbaratıyla gelebilir. Öyleyse, istihbaratın çok iyi işlemesi, dış servislerin Türkiye'deki emellerinin çok iyi takip edilmesi

lazım. Tanzimat'tan daha önce Türkiye'de faaliyete başlayan, zamanla devletleri bile aşabilecek hale gelen, bazı idarecilere dedikleri her şeyi yaptırabilen, hükümetleri devirip yeni hükümetler kurabilen, içeride çok iyi teşkilatlanmış olsalar da kökleri tamamen dışarıda bulunan, haricî güçlerin emellerine hizmet eden, çok güçlü insanları bünyelerine aldıklarından dolayı kendilerine mensup bir insanın tutuklanmasına, sorgulanmasına ve mahkûm edilmesine asla fırsat vermeyen bir kısım cemiyyât-ı sırriyenin çok iyi takibe alınması lazımdır. Bunların hakkından da –Allah'ın izniyle– kendi ağırlığını ortaya koymak suretiyle ancak devlet gelebilir.

Müsaadenizle, son bir hususu daha hatırlatmak istiyorum: Cinayeti kim kime karşı işlemiş olursa olsun o cinayettir. Ve cinayetin her türlüsü mel'undur. İşlenen suç ne olursa olsun, fertler ceza veremezler; cezayı devlet verir. Devletin mahkemeleri vardır. Cezalandırma onların vazifesidir. Dolayısıyla, bir mü'min hiçbir cinayete karşı tasvipkar bir tavra giremez. Herhangi bir cinayet karşısında kat'iyen yumuşak duramaz. Öldürülen insan Müslümanlığa ters sözler söylemiş olabilir; zamanında dilini çok uzatmış, ona-buna saldırmış, kötülükler yapmış olabilir. Bunların hiçbiri işlenen cinayeti haklı ve kabullenilir kılmaz. Medenilere galebe ikna iledir. Hukuk sistemini işlettirerek o türlü insanların seslerini kesmenin imkân ve ihtimali vardır. Dolayısıyla, bir Müslümanın o türlü suikastlere teşebbüs etmesi şöyle dursun, kalben taraftar olması bile düşünülemez. Kimsenin, "Falan din düşmanı, iman düşmanı, İslâm düşmanı, Kur'ân düşmanı öldürüldü, zaten buna müstehaktı, iyi de oldu!" falan demeye hakkı yoktur ve bir cinayet karşısındaki bu tavır mü'mince bir tavır değildir. O türlü düşmanlıklara karşı söylenecek bir söz varsa, o ahirette söylenecektir; Allah Teâlâ, dine, imana düşmanlık yapanları Cehenneme koyacaktır. Dindarları da Cennetle mükâfatlandıracaktır. İşte o zaman, küfürde inad edenler hakkında "müstehak oldu" denebilecektir.

Çok defa söylemişimdir; ben hayatımda bilerek bir karıncaya bile basmadım. Yılanın belini kıran arkadaşımla aylarca görüşmedim, konuşmadım. Her canlının yaşama hakkı olduğuna, eko-sistem içinde onların hepsinin bir yeri bulunduğuna inandım. Hiçbir canlıya kıyma hakkımız, selahiyetimiz olmadığını ifade ettim. Kaldı ki insan, eşref-i mahluktur, yaratılanların en şereflisi, en mukaddesidir. O türlü terör mülâhazasıyla insan öldürenlerin Cennet'e giremeyeceklerini ve öylelerinin hakiki Müslüman olamayacaklarını defeatle söyledim. Bu sadece benim değil, Müslümanlar olarak bizim genel telakkimizin sesi, soluğu ve ifadesidir; bu inanç, tabiatımıza mâl olmuştur.

Tabiatımıza mal olan bu düşünceyi, başkaları da çok iyi bilirler; kendileri de itiraf ederler, "Müslümanlar bu işi yapmaz; onlar cinayeti, adam öldürmeyi

küfre denk sayarlar." derler. Ne var ki, câniler bazen ellerindeki kanı Müslümanlara da bulaştırmak isterler, "çamur at, iz bırakır" mülâhazasıyla her şeye rağmen bazı mü'minlerin ismini de cinayetlerle beraber zikredebilirler. O türlü iddialar karşısında, bir kısım safderun kimselerin kafaları da bulanabilir. Fakat, ehl-i vicdan insanlar, hem devletin bünyesindeki hem de dışarıdaki okumuş, aydın kimseler arasında mü'minlerin böyle şeyler yapabileceğine inanan yok denecek kadar azdır.

Hâsılı, ben de sorudaki endişenize katılıyor, kana susamış bir kısım vampirlerin Türkiye'de yeniden kan, irin ve gözyaşına sebebiyet verebilecek fırsatlar kolladığını zannediyorum. Fakat, –Allah'ın izniyle– bu milletin o tür cinayetlerin ve kötü neticelerinin önünü alabileceğine de inanıyorum.

Büyük Orta Doğu Projesi

Soru: *Büyük Orta Doğu Projesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Türkiye'nin, bu projeye karşı tavrı nasıl olmalıdır?*

Cevap: Büyük Orta Doğu Projesi, son zamanlarda dünya gündemini meşgul eden ve üzerinde en çok konuşulan konulardan biridir. Fakat, projenin tarihi tâ 70'li yıllara dayanır. Daha önceden de bu tür projeler hazırlanmış ve uygulanmıştır. Meselâ; bir dönemde Devlet-i Âliye'yi bertaraf etme, bölgeden silme, devletler arası muvazenedeki dengeyi bozma, o muvazenede ağırlığı bulunan bir devletin yerine başka devletleri geçirme hususunu gerçekleştirmek için kabileler tahrik edilmiş, Araplar Osmanlı'ya karşı kışkırtılmış, Devlet-i Âliye'ye karşı ayaklandırılmıştır. Irkçılık rüzgârlarıyla ve ulusal devletler kurma hülyalarıyla komşu milletler arasına kin ve nefret tohumları atılmıştır; ve hâlâ o devletlerin başındaki idarecilerin gönüllerinde ve dillerinde diğerlerine karşı kin vardır, nefret vardır. Dahası kendi içlerinde Arapçılık oyunu oynayan insanlar arasında bile birbirlerine karşı kin, nefret ve düşmanlık duyguları hakimdir. Bütün bunlar 1900'lü yılların başında uygulanmaya başlayan bazı projelerin neticeleridir.

Daha 70'li yıllarda, bir mecmuada, Orta Doğu'da ve yakın çevrede 20 devletin bölünme planından bahsediliyordu. Bu konuyu hacda iken bir mecmuada okumuş ve gelir gelmez de bu mevzudaki endişelerimi arkadaşlara arz etmiştim. Daha sonra bu bölgeyle alâkalı bazı planlar uygulanmaya başlanınca hiç şaşırmadım. Bunlar daha önce planlanmıştı ve belki 30 senedir fırsat kollanıyordu. Bu bölünmeler, birileri tarafından mutlaka gerçekleştirilecekti. Bölünüp parçalanacak yerler arasında Suriye de vardı, Mısır da; Ürdün de vardı, İran ve Irak da vardı. Güney Doğu'yu sürekli kurcalamaları itibarıyla hemen anlaşılacaktır ki, aslında orası da perspektifte vardı ve halen vardır.

Şu kadar var ki, Orta Doğu Projesi veya Kuzey-Güney Afrika Projeleri şeklinde dile getirilen mülâhazalarla dün bu mevzuda serdedilen mülâhazalar farklı farklıdır. Şimdilerde, dile getirdikleri düşüncelerde bölgeyi kendilerince bir huzur adası hâline getirmeyi hedeflediklerini söylüyorlar. Ama dün böyle demiyorlardı. İhtimal bölge veya bölge dışı ülkelerden aldıkları açık-kapalı bir kısım tepkiler bu şekilde yön değiştirmeye zorladı proje sahiplerini. Bölgede huzur ve emniyeti tesis etme, o bölgeye komşu devletlere zarar verilmemesi için uygun bir ortam hazırlama gibi şeylerle biraz daha yumuşatarak meseleyi farklı bir üslûpla yeniden gündeme getirdiler.

Evet, birileri bu türlü projeleri seslendirirken bölgeyi demokratlaştırma gibi mülâhazalara dayanıyorlar. Her şeyden önce, bu ifade ve niyetlerin samimi olup olmadığının bilinmesi lazım. Gerçekten samimiler mi bu mevzuda? 1911'de Bingazi'yi işgal edenlerin başındaki adam da "Sizi medenileştirmeye geldik." diyordu. Belki Devlet-i Âliye'yi parçaladıkları zaman bile, "Daha sağlam bir zemine ayak basmanızı sağlamak için geldik, hürriyetinizi temin etmek için buradayız" diyorlardı. Şimdilerde dillere pelesenk olan iddia: Bölgeyi demokratlaştırma... Demokrasiye kimse bir şey demez ve demokrasi sözü hakikaten arkasından gelecek çok şeyleri de mazur gösterecek kadar yumuşatıcı bir ifade. "Demokrasi için insan gerçekten bir kısım fedakârlıklara katlanmalı" bahanesi de tam şeytanca bir mülâhaza. İkincisi; bazı kimseler, başkalarını da yanlarına alarak, bölgede etnik çatışmaları körüklemeyi, bir kısım farklı kültürden insanları birbirine kırdırmayı, dînî grupları birbirine düşürmeyi ve bu suretle bölgedeki durumlarını pekiştirerek oraya ve bölgenin kaderine hâkim olmayı düşünüyor olamazlar mı? Dahası, böyle masum kelime ve vaadlere dayanarak o bölgeye şöyle böyle müdahale etmeyi kendileri hakkında meşrûlaştırmak sûretiyle oraya girip, bir yönüyle hakemliklerini sağlama almayı düşünüyor olamazlar mı? Yani o proje ve faaliyetler, orada değişik etnik ve dini gurupları birbirleriyle çatıştırdıktan sonra "Bölge kendi kendine huzur ve istikrarını temin edemiyor; bir yerde bir huzursuzluk kaynağı olunca, o şöyle böyle bütün dünyaya da aksediyor öyleyse, böyle bir huzursuzluğun önünü almak bizim için insanî bir vazifedir, bir vecîbedir." gibi masum görünen düşünce ve mülâhazalarla bölgeye girme ve hakemliklerini pekiştirmeye mâtuf olamaz mı? Batının düşüncesi bu olabilir, daha ötekinin ve daha berikinin gaye ve hedefi de.

Bununla beraber, bana göre, ister evvelki isterse son şekli itibarıyla, Büyük Orta Doğu Projesi veya Kuzey-Güney Afrika Projesi ya da varsa Uzakdogu projesi gibi projelere, sadece proje olarak karşı çıkmak doğru değildir. Çünkü burada asıl önemli olan husus, bu projelerin kimler tarafından planlanıp ortaya sürüldüğü ve bu projelerin önünde, arkasında ne tür mülâhazaların var olduğunun bilinmesidir. Eğer, bu projenin sahipleri Orta Doğu ülkeleri değil de, Orta Doğu'ya hükmetme düşüncesinde olan bir kısım süper güçlerse, Amerika, Avrupa, Rusya hatta Çin ve Hindistan ise, projenin önünde-arkasında, başında-sonunda neler düşünüldüğünü bilmediğimiz ve baştan itibaren projenin içinde bulunmadığımız için buna sahip çıkmak doğru değildir. Projenin herhangi bir safhasında işin içine girip sahiplenme, o işin içinde baştan beri olmadığımızdan, oyunun kuralları başkaları tarafından belirlendiğinden dolayı bugün için yararımıza görünse dahi tarih karşısında bizi sorumlu duruma

düşürecek şekilde çok kötü neticeler doğurabilir.

Keşke bu projeyi hususiyle o bölgede şuuraltı müktesabatı itibarıyla yüksek bir krediye sahip olan Türkiye, değişik strateji merkezleriyle, Orta Doğu ülkelerinin de iştirakiyle hazırlasaydı ve ardından o süper güçlere teklif etseydi. Avrupalılara, "Benim böyle bir planım var, siz terörden korkuyorsunuz, Orta Doğu insanından endişe duyuyorsunuz. Aksine biz burada bir güven, bir teminat kaynağıyız. Burada olduğumuz sürece size kimse ilişmez." deseydi. Nitekim bölge ülkelerinden bazıları Türkiye'nin bu konumu ve nüfuzunu sezdiğinden dolayı "Şöyle ya da böyle veya hangi ölçüde Türkiye'nin desteğini alırsam kârdır." diyor ve münasebetleri iyi tutmaya çalışıyor. Çünkü bu beraberlikle bölgede güçlenmiş olacak. Ne de olsa Türkiye'nin Müslüman bir geçmişi var. Hâlihazırda Müslümanlığa müsamaha ile bakan bir demokrasi anlayışına ve bir rejime sahip. Orta Doğu ülkeleri ile müşterek bir geçmişi var. Bin sene beraber yaşamış bu dünya ile. Dolayısıyla, ülke olarak, şuuraltlarında çok önemli bir krediye sahibiz. Evet; bizim birkaç bin senelik bir tarihimiz, şanlı bir geçmişimiz var. Avrupa'nın yarısına kadar hükmetmiş bir milletiz. Bugün fakir olsak da, ekonomik durumumuz iyi olmasa da, bazı yönlerimiz itibarıyla Batı ülkelerinden çok geride bulunsak da, yine de bölgede itibarlı bir devletiz. Bir mânâda, bizimle beraber çalışan, bizim vasıtamızla o dünyaya da hükmedebilir. Hatalı yanlarımıza rağmen bölge ülkeleri nezdinde bir fâikiyetimiz var. Eğer illa bir şey yapacaksak bu itibarı kullanmalıyız. Bölge insanlarının bize olan teveccühlerini değerlendirmeliyiz.

Bundan dolayı, keşke hesap ve plan baştan itibaren bize ait olsaydı. O argümanları biz hazırlasaydık. Oyunun kurallarını biz belirleseydik. O zaman zarar etmezdik. Plan bize ait olduğu icin istediğimiz yerde, istediğimiz şekilde tashih etme imkânımız da olurdu. Meselâ, Irak'a müdahale hususunda daha akl-ı selimle hareket etme davetinde bulunabilir; binlerce sivilin, masumun ölmesine mani olabilirdik. Ama maalesef böyle olmadı. Şimdi bu projenin dümeninde başkaları oturuyor. Tayfası da başkaları. Dolayısıyla acaba nasıl yapsak da kâr etsek, nasıl davransak da kârlı çıksak, bunları kestirmek çok zor. Belki bugün kısa vadede kâr edebiliriz, fakat yarın karşımıza ne çıkar bilemeyiz.

Şu hususu da unutmamak lazım: Türk milleti şerefli bir millettir. Ben hiçbir zaman, benim için bir kısım hayırlar vaat etse bile, o bölgede başkalarının emellerine hizmet etme istikametinde figüre edilme aşağılığına rıza gösteremem. Benim şanlı bir geçmişim var. Necip bir soyum, sağlam bir köküm var. Bu gün fakir isem de, Allah'ın izniyle genç nesillerle, aktif dimağlarla, bir kere düşmekle on türlü kalkmasını öğrenmiş, alternatif doğrulma ve kalkma yolları geliştirmiş bir millet olarak, er-geç devletler muvazenesinde yerimizi

alacağımıza inancım tamdır. Dolayısıyla figüre edilmek onuruma dokunur benim. Alet olamayız, olmamalıyız biz. Hatta çok isabetli ve bize hazineler getirecek bile olsa, şu bozuk ekonomimizi çok iyi bir duruma getirecek bile olsa, bence ulu orta bir oyunun içine işin yarısından ve figüre edilebilecek bir şekilde girmek doğru değildir.

Bazıları, bizim başka devletlerle stratejik ortaklığınız olduğunu ve bu projenin de ortaklık gereği desteklenmesinin lazım geldiğini söyleyebilir. Oysa, stratejik ortaklık birileri tarafından planlanan bir şeyi uygulamada onlara iştirak etme demek değildir ki! O projenin hazırlanmasında bizim fikirlerimize neden müracaat edilmedi? Neden, siz ne düşünüyorsunuz bu mevzuda, denmedi? Neden, bu mevzuda şunları yapalım mı, siz buna evet diyor musunuz, diye sorulmadı? Bize hiçbir şey sormadan yıllar önce hazırladıkları bir projeyi önünüze koyuyor ve "gelin destek olun bize" diyorlar. Bunun mânâsı düpedüz şudur: "Gelin, siz İslâm dünyasındaki şuuraltı müktesebatınızı bir kredi olarak bizim emrimize verin. Biz onu kullanalım, size de şu imkânları sunalım."

Diğer taraftan, projeye aceleden "hayır" dememiz de çok yanlış olabilir. Kim bilir, büyük bir zararı önlemeye kalkmadığımızdan, bir yanlışı bertaraf etme teşebbüsünde bulunmadığımızdan dolayı hata etmiş de olabiliriz. Meseleye hemencecik "hayır" deyip kenara çekilmek de doğru bir şey değildir. O meselenin çok ciddi analitik mülâhazalara bağlanması ve "evet" ya da "hayır" kararının o mülâhazalarla verilmesi lazımdır. Bu açıdan da, bana göre aydınlarımıza çok iş düşüyor. Meseleyi evvela analitik olarak ele almak; "Neye binaen böyle bir mülâhaza ortaya attınız? Bununla nereye varmak, ne yapmak istiyorsunuz? Bölgeyi demokratlaştırma mevzuunda gerçekten samimi misiniz; yoksa bölgeye girip daha rahat hareket etmeyi mi düşünüyorsunuz? Bölgeye girdikten sonra orada etnik grupları birbiriyle vuruşturmak suretiyle hakemliğinizi pekiştirmeyi mi hedefliyorsunuz?" demek, meseleyi derinlemesine tahlil etmek lazım. Bu da yine büyük ölçüde devlete düşen bir vazifedir. İstihbaratçılarımızın seferber olmaları, değişik yerleri çok iyi dinlemeleri lazımdır.

Hâsılı, Türk siyasî hayatını yönlendirenler, devlet kademelerinde bulunanlar, iktidarıyla-muhalefetiyle, askeriyle-siviliyle bu meseleyi çok iyi düşündüler mi, sıcak bakıyorlar mı bilemiyorum. Ama, şahsen ben, proje en başından itibaren bizim tarafımızdan gözden geçirilmediği için ve projenin muhtevasını tam bilemediğimizden dolayı onun bizim hayrımıza olacağı kanaatinde değilim. Türkiye'nin ve bölge halkının faydası düşünülerek ortaya atılmayan, bizim içinde bulunmadığımız ve kuralları bizim tarafımızdan vaz'edilmeyen bir projede bizim çıkarlarımızın söz konusu olması düşünülemez. Onu için de

devlet kemal-i hassasiyetle bu mesele üzerine eğilmeli, bu işi çok iyi gözden geçirmeli, evet mi yoksa hayır mı diyecek, ondan sonra diyeceğini demelidir. Ben buradan "hayır" diyebilirim; ama Türkiye devreye girerse, o projenin rengini, şeklini ve desenini değiştirebilir; değiştirebilir ve mesele hem Türkiye'nin hem de o bölgenin hayrına da olabilir. Dolayısıyla, milletimiz tarih nazarında bir yâd-ı cemîl olur, yâd-ı cemîl olarak anılmayı bir kere daha hak eder. Ama hâlihazırdaki durum itibarıyla "evet" demem ve tasvip etmem mümkün değildir. Evet, bu aceleye getirilecek bir mesele değil, hem bugünleri hem de yarınları alâkadar eden ciddi bir meseledir. Onun için bunu devlet kurumları, bürokrasi, askeriye, iktidar, muhalefet ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelip müştereken görüşmeleri ve karar vermeleri gerekir.

Soru: *Orta Asya'nın kalkınması ve eğitimi için yaptığınız teşvikleriniz Orta Doğu için de geçerli midir?*

Cevap: Herhangi bir hareket ya da faaliyet ne kadar isabetli, ne kadar makbul ve ne kadar doğru olursa olsun, bence devlete sorulmadan hareket etmek ve teşebbüste bulunmak kat'iyen doğru değildir. Size göre çok isabetli de olsa, meseleyi yerli yerine tamamen oturmuş da görseniz, yine de devletin yetkili birimlerine sormadan yapmamalısınız. Orta Asya'ya açılım sürecinde de bu esasa uygun olarak davranılmıştır. Dönemin merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal Bey, onun ardından da sayın Süleyman Demirel değişik ülke başkanlarına eğitim faaliyetlerini, müteşebbislerini tezkiye eden, yardımcı olmalarını isteyen onlarca mektup yazmışlardır. Bazı muhalefet edenler olmakla birlikte, genelde devletin yetkili makamları da "Biz bu hareketin desteklenmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu arkadaşlarımız samimi ve hasbi insanlardır. Türk milletinin yararına hizmet ettikleri gibi sizin ülkenizin de faydasına hizmet edeceklerinden emin olabilirsiniz. Bunların temel felsefeleri insanlığa hizmettir." demişlerdir. Kuzey Irak gibi yerlerde askerlerimizin de ciddi destekleri olmuştur.

Evet, ister Orta Doğu isterse de başka yerlerde, devletten "evet" tasdiki almadan bu türlü girişimlerde bulunmak doğru değildir. Devletimizi bazı hususlarda zor durumlara düşürmeme bakımından böyle davranmak şarttır.

Bu gayretlerin isabetli mi, isabetsiz mi olduğunun her zaman münakaşası yapılabilir. Bu ayrı meseledir. Ama, birileri bizi kendi gayeleri istikametinde figüre eder mi, edemez mi meselesine gelince; hayır, kat'iyen birilerinin hedef ve gayesine alet olmamız mümkün değildir. Kimse bizi alet olarak kullanamaz; kullanamaz çünkü kimseye diyet ödeme mecburiyetinde değiliz. Bir zamanlar Söğüt'te göğeren bir ağaç misali beşere insanlığı ve medeniyeti öğretmiş, dünyanın değişik yerlerinde muvazene unsuru olmuş, âleme nizam vermiş bir milletin hamiyetli çocuklarını hiçbir dış güç kendi hedefleri istikametinde

kullanamayacak, figüre edemeyecektir. Çünkü, bu vatan evladının hiç kimseye bir diyet borcu ve minneti yoktur.

Hizmet, Gayret, Hicret; Ya Aileniz?..

Soru: *Uzaklara ve uzaktakilere el uzatmaya çalışırken, ailemizin fertlerinden akrabamız olan kimselere, komşularımızdan iş arkadaşlarımıza kadar yakın çevremiz diyebileceğimiz insanları da ihmal etmememiz, inandığımız İslâm'ı, dine ve vatana hizmet duygumuzu onların gönlüne de duyurabilmemiz için neler tavsiye edersiniz?*

Cevap: Değişik vesilelerle arz ettiğim gibi, din-i mübîn-i İslâm'ı tanıtmak, Allah'ı, Peygamber Efendimiz'i, Kur'ân'ı, iman esaslarını ve İslâm'ın şartlarını anlatmak bir mü'minin en önemli vazifesidir. Dünyada tebliğden daha mukaddes bir vazife yoktur. Eğer ondan daha kutsal ve Allah indinde daha makbul bir vazife olsaydı, Allah en sevdiği kullarını o vazifeyle yeryüzüne gönderirdi ve onu en önemli kurbet vesilesi kılardı. Oysa Cenâb-ı Hak, peygamberlerini tebliğ vazifesiyle gönderdi ve onları Kendine en yakın kullar yaptı. Enbiyâ-ı İzâm'ın yakınlığı, o mesajı hayatlarının gayesi sayarak insanlığa ulaştırma azim ve gayretinde olmalarından dolayıdır. Öyle ise, Allah'a yaklaşmanın en emin yolu da tebliğdir. İnsanlar bu yola ne kadar yakın dururlarsa, Allah'a da o kadar yakın olurlar.

Ne var ki, dini anlatmak ve din esaslarını başkalarına sunmak her dönemde farklı şekillerde ve değişik yollarla olabilir. Belli şartlar altında ve zamanın değişmesiyle, tebliğ yol ve usûlleri de değişebilir. Belki değişmeyen tek esas vardır; o da, tebliğin temsille derinleştirilmesi.. yani; tebliğin yanında, tebliğ edilen şeyin temsil edilmesi. Zannediyorum, bizim ashâb-ı kiram ve selef-i salihîn efendilerimizden ayrıldığımız nokta da budur; onlar temsilin gücünü arkalarına alıyor ve Allah'ın izniyle müessir oluyorlardı; ama biz her zaman öyle değiliz, öyle davranmıyoruz; temsil bizde ikinci planda kalıyor, belki bazı şeyleri anlatıyoruz, fakat çoğu zaman anlattıklarımızı hâle yansıtamıyoruz ve uygulamada problemler yaşıyoruz.

Vakıa, ashâb-ı kiram döneminde dil ve beyan da çok önemli bir unsur olarak öne çıkmıştı. Onlar da dili çok iyi kullanıyorlardı. Çok derin bir lisan, beyan ve söz zevkine sahiptiler; Allah onları Kur'ân'ın muhatapları ve tebliğcileri hâline getirmişti. Fakat, dünyanın değişik yerlerinde İslâm'ı sunarken, ulaştıkları her milletin dilini bildiklerini söylemek de mümkün değildir. Hatta, siyer ve megazi kitaplarının anlattığına göre, onlar arasında yabancı dil bilen insan sadece üç-dört taneydi. Onlar da büyük ölçüde, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mektuplarını tercüme etmekteydi. Fakat, sahabe efendilerimiz

yabancı dil bilmeseler de, çok kısa zamanda dünyanın dört bir yanında kendilerini anlatma imkânı bulmuşlardı. Herkes âdeta mum kesilmiş onları dinliyordu.. onlar mum gibi, hayır, projektör gibi gitmişlerdi ve gittikleri her yerde çok mumlar tutuşturmuşlardı Allah'ın izniyle. Temsilin gücündeydi onların etrafa ışık saçmalarının sırrı..

Evet, tebliğ temsilin gücüne inzimam etmezse çok fazla tesirli olmaz. Temsil noktasında eksik kalan bir tebliğ bütün bütün tesirsiz olmasa da beklenen tesiri de gösteremez. Günümüzde dinin anlatılması hususundaki eksik gedik de bundan kaynaklanmaktadır. Bugün, insanlar maksatlarını güzel ifade ediyorlar, süslü püslü sözlere ve beyanın gücüne televizyon, radyo ve gazete gibi gelişmiş teknolojiyle gelen nimetleri de ekleyerek maksatlarını çok güzel seslendiriyorlar. Geniş imkânlar var ellerinde; meseleleri istedikleri gibi kompoze edip câzip hale getirebiliyor ve bir anda milyonlarca insana ulaşabiliyorlar. Fakat, yine de o ilkler seviyesinde müessir olamıyorlar. Demek ki onlarda olup da günümüz insanında bulunmayan bir haslet var; işte o haslet, tebliği temsille destekleme ve derinleştirme hususiyetidir.

Evet, bu önemli vazifeyi yüklenenler ve peygamberlik mesleğinde yürüyenler, ihsân-i ilâhî olarak omuzlarına konan mukaddes bir yükün taşıyıcıları olduklarını çok iyi bilmelidirler. Nasıl bir eczacının ya da bir doktorun kendine göre bir kıyafeti oluyorsa, nasıl bir ameliyatta insanlar değişik kılık kıyafete giriyorlarsa, bu önemli vazifenin tebliğcilerinin de kendilerine göre tavır ve davranışları olmalıdır. Onların, çok samimi, çok sadık, çok vefalı ve vazifelerinde ısrarlı olmaları gerekir.

Nefsinizi Allah'tan Satın Almaya Bakın!..

Cenâb-ı Hak, en büyük vazife olan tebliğ hususunda, وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ *"Önce en yakın akrabalarını uyar."*[1] buyurarak, Allah Resûlü'nün önce akrabalarından başlamasını emretmiştir. Bu âyet indirildiğinde Peygamber Efendimiz ailesinin bütün fertlerini, akraba ve yakın komşularını Ebû Kubeys tepesinde toplamış ve *"Ey Abdulmuttalip oğulları! Ey Fihr oğulları! Ey Lüeyy oğulları! Ben şimdi şu dağın öbür yamacında düşman süvarilerinin bulunduğunu ve size saldırmak üzere olduklarını söylesem bana inanır mısınız?"* diye sormuştu. Onlar, "Evet inanırız." deyince Efendimiz sözlerine şöyle devam etmişti: *"Ben şiddetli bir azaptan önce size gönderilmiş bir uyarıcıyım."*[2] Bunun üzerine, Ebû Leheb öfkeden yerinde duramaz hâle gelmiş, –hâşâ ve kellâ– "Ağzın kurusun. Sırf bunun için mi bizi buraya çağırdın?" demişti. *"Ebû Leheb'in iki eli kurusun. Kurudu da."*[3] mealindeki âyet-i

kerimeyi ihtiva eden “Tebbet” (Mesed) sûresinin indirilmesiyle de teselli olan Efendimiz, Ebû Leheb gibi kimselerin mâni olmaya çalışmalarına rağmen Allah’ın emrini yerine getirmiş, her fırsatta aile ve akrabasına da tebliğ ve irşatta bulunmuştu. Bir defasında, kavim ve kabilesine seslenerek şöyle buyurmuştu:

“Ey Kâ’b b. Mürre oğulları! Nefsinizi Allah’tan satın almaya bakın; zira ben, ahirette sizin adınıza bir şey yapamam!

Ey Abdimenâf oğulları! Nefsinizi Allah’tan satın almaya bakın; zira ahirette sizin adınıza bir şey yapmak elimden gelmez!

Ey Abdülmuttalip oğulları! Nefsinizi Allah’tan satın almaya bakın; zira, ahirette sizin adınıza da bir şey yapamam!”

Efendimiz kendisine en uzak kabile ve oymaktan başlayıp en yakınlarına gelmiş ve: *“Ey Allah Resûlü’nün halası Safiyye, sen de nefsini Allah’tan satın almaya bak, zira ahirette senin adına da bir şey yapamam!”*[4] buyurmuştu.

O Safiyye (radıyallâhu anha) ki, Hazreti Hamza’nın kız kardeşiydi. O Safiyye ki, Allah Resûlü’nün “Havarim” dediği Zübeyr’in anasıydı. O Safiyye ki, zâlim Haccac’a karşı Kâbe’yi müdafaa ederken, asılmak suretiyle şehit olan Abdullah b. Zübeyr’in babaannesiydi. Ve bütün bunlardan öte, o Safiyye ki, Allah Resûlü’nün öz halasıydı. Buna rağmen İki Cihan Serveri, ona da *“Sen de nefsini Allah’tan satın almaya bak, zira ahirette senin adına da bir şey yapamam!”* demişti.

Efendimiz sözlerini o kadarla da bitirmemişti, son olarak kendi kızı ve ciğerpâresi Hazreti Fatıma’ya (radıyallâhu anha) *“Ey Muhammed’ın kızı Fatıma! Sen de nefsini Allah’tan satın almaya bak; zira ahirette senin adına da bir şey yapamam.”*[5] demişti.

O Fatıma (radıyallâhu anha) ki, gözüne ve hayâline hiçbir günah girmeden, Hazreti Ali (kerremallahu vechehû) ile evlenmişti. Zâten yaşı 25 olmadan da vefat edip gitmişti. Arkadan gelen bütün evliyâ, asfiyâ onun nurlu neslinin semeresiydi... O ki, sağanak sağanak vahiy yağan Nebi evinde yetişmişti. O ki, Allah Resûlü, onun hakkında *“Fatıma benden bir parçadır.”* buyurmuştu... Ve yine o ki, Cennet kadınlarının efendisi olduğu bildirilmişti. Ama Allah Resûlü ona da, evet bu Fatıma’ya da, *“Kendini Allah’tan satın almaya bak! Nefsinin ipoteğini çözdürmeye çalış!”* demişti.

İşte, Allah bir emir ferman buyuruyor; وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ diyor. Sonra o âyetin mânâsını, murad-ı sübhanisini de Efendimiz’in gönlüne duyuruyor. Birinci vahye “vahy-i metluv” diyoruz, ikincisine de “vahy-i gayr-i

metluv". Emir ve emrin mânâsı, Cenâb-ı Hakk'ın o emirden muradı Allah'a aittir. Onun üzerinde sonsuzun şebnemi vardır, ebediyetin çiği vardır. Onu ortaya koyma mevzuundaki ifadelerse Efendimiz'e aittir. Berikinin üzerinde de, Efendimiz'in sidre kadar muallâ mübarek kalbinin ışığı vardır, ziyası vardır, rengi vardır, deseni vardır. Efendimiz, emri çok iyi anlıyor ve yerine getiriyor; yakınlarından başlayarak hem inzar ediyor, hem de tebşir de bulunuyor. İnzar ederken, ev halkına ve can parçası kızına da söyleyeceğini söylüyor.

Evet, Allah Resûlü'nün saadet hanesinde sürekli bir haşyet tüter dururdu. Orada oturmalar, kalkmalar hep haşyet televvünlüydü. Allah Resûlü'nün bakışlarını yakalayabilenler, o bakışlarda her zaman Cennetlerin imrendiriciliğini veya Cehennemlerin ürperticiliğini görüp hissederlerdi. Namaz kılarken O'nun titreyip ürpermeleri, kâh ileriye kâh geriye gidip gelmeleri; Cehennem endişesiyle sarsılmaları; Cennet arzusuyla üveyikler gibi kanatlanmaları O'na bakan herkese Allah'ı hatırlatırdı. İmam Nesaî naklediyor: *"Allah Resûlü namaz kılarken içinde bir güveç kaynıyor gibi ses duyulurdu."*[6] Daima ağlamalı bir hal ve kaynayan bir içle Allah'a teveccüh eder ve namazını öyle kılardı. Peygamber hanesinin sakinleri O'nu hep Rabbisinin huzurunda, başı yerde, titreyerek ve irkilerek secde eder vaziyette görürlerdi. Tabiî ki, O'nun bu hali bile tek başına bir inzardı. Efendimiz'in örnek hayatı ev halkına da müspet yönde tesir ediyor ve terbiye adına onlara çok şey kazandırıyordu. Allah'tan çok korkan Nebiler Sultanı'nın, hanım ve evlatlarında da aynı haşyet, aynı korku vardı. Çünkü Allah Resûlü, hep yaşadığını söylüyor ve söylediklerini de yaşadıklarıyla misallendiriyordu.

Allah Resûlü, bu en sevdiklerini, gerçek sevginin gereği olarak dünyevî bütün kazurattan temizliyor, dâmenlerine dünyevî tozun toprağın bulaşmasına fırsat vermiyor, onların nazarlarını ulvî âlemlere çeviriyor ve onları oradaki beraberliğe hazırlıyordu. *"Kişi sevdiğiyle beraberdir."*[7] diyen Hazreti Muhammed'i seviyorsanız, yolunda olacaksınız; çünkü, ancak yolunda olanlar ötede O'nunla beraber olacaklardır. İşte bu beraberliğe hazırlama yolunda Allah Resûlü bir taraftan onları seviyor, bağrına basıyor, diğer taraftan da bu sevip bağrına basmayı ahiret hesabına çok iyi değerlendiriyordu.

Kızcağızım, Sen de Nefsini Allah'tan Satın Almaya Bak!..

Mevzuyla alâkalı bildiğiniz bir hâdiseyi hatırlatmak istiyorum: Hazreti Fatıma, bütün ev işlerini bizzat kendisi yapardı. Zaten, bütünü bir tek odadan ibaret olan bir hücrecikte kalıyorlardı. O hücrecikte, Fatıma ocağı yakar ve

yemek pişirmeye çalışırdı. Çok kere, ateşi alevlendirmek için eğilip üflerken, ateşten çıkan kılvılcımlar benek benek elbisesini yakardı. Onun için elbisesi delik deşik olmuştu. Yaptığı sadece bu değildi. Ekmek yapmak, evin ihtiyacı olan suyu taşımak da onun yüklendiği işlerdendi. Değirmen taşını çevire çevire eli nasır bağlamış, su taşıya taşıya da, Erzurumluların tabiriyle, sırtı "yağır" olmuştu.

Bu arada bir harp dönüşü Medine'ye esirler getirilmişti. Allah Resûlü bu esirleri, müracaat eden Medine halkına dağıtıyordu. Hazreti Fatıma da, ev işlerinde kendisine yardımcı olabilecek bir hâdim (hizmetçi) istemek için babasına gitmiş, Efendimiz'in yanında oturanlardan hicap ederek hiçbir şey söyleyemeden evine dönmüştü. İnce kızının bir maksatla geldiğini anlayan Nebiler Nebisi oradaki maslahat hâsıl olduktan sonra kalkıp onun evine gitmişti. Hazreti Fatıma anamız der ki *"Yatağa uzanmıştık ki, Allah Resûlü çıkageldi. Ben ve Ali yataktan doğrulmak istediysek de O buna mâni oldu ve aramıza oturdu. Öyle ki sadrıma temas eden ayağındaki serinliği hissediyordum. Arzumuzu sordu. Ben durumu anlatmaktan hicap edince, Ali dedi ki "Yâ Resûlallah, değirmen taşı çeke çeke kızınızın elleri nasır bağladı, su taşıya taşıya omuzu yağır oldu, ev süpüre süpüre toz toprak içinde kaldı. Lütfederseniz yeni gelen esirlerden bir hizmetçi istiyoruz."* Allah Resûlü bu istek karşısında memnun olmadı, mübarek kaşlarını çattı ve şöyle dedi: *"Kızım, Medine fakirlerinin hakkını size veremem. Allah'tan kork ve Allah'a karşı vazifende kusur etme! Allah'ın, omuzuna yüklediği farzları hakkıyla yerine getir. Kocana da daima sadık ve itaatkâr ol! Onun hakkını da gözet! Sana istediğinden daha hayırlı bir şey söyleyeyim: Yatağına gireceğin zaman, otuz üç defa 'Sübhanallah', otuz üç defa 'Elhamdülillâh', otuz dört defa da 'Allahü ekber' de. İşte bu senin için hizmetçiden daha hayırlıdır."*[8] Bunun mânâsı şu idi: Kızım, değirmen taşını yine kendin çevir, suyunu kendin taşı, evini de kendin süpür ama nazarlarını uhrevî âlemlerden sakın ayırma, senin ihtiyacın budur. Allah indinde kıymet ve derinliğini arttırmak istiyorsan, tesbihe yapış, tahmîde sığın ve tekbîre tutun. Sizin istediğiniz şey fânî dünya hayatına ve onun rahatına bakıyordu. Hâlbuki ben sizin ahirette mesut ve bahtiyar olmanızı istiyorum.

Resûl-i Ekrem azim şefkati ve engin merhametiyle mü'minlerin akıbetinden çok korkuyor, onları yer yer ikaz, inzar ve irşad ediyor; bu işi de yine kendi ailesinden başlayarak yapıyordu. İşte O, böyle bir aile reisiydi; bazen rahmet dolu bulutlar gibi tatlı bir yüz ekşiliği olurdu çehresinde; ama bu yüz ekşiliğinin arkasında rahmet vardı, belliydi ki, yağmur yağacaktı ve sulayacaktı etrafını ahiret hesabına, bir gülşen olacaktı çevresi. Çoğu zaman da, tebessüm eder,

sinesini açar, onları bağrına basar ve iltifatlar yağdırırdı aile fertlerine. Onlar da bu tatlı havayı kaybetmekten korkar ve O'nun ahiret hesabına olan isteklerini yerine getirirlerdi.

İşte, Hazreti Fatıma her an vahyin sağanak sağanak yağdığı bu atmosferde neş'et etmiş ve yaşamıştı. Gözlerini açar açmaz Peygamberler Sultanı'nı görmüş ve Peygamber'in dava-yı vilayette vâris-i hâssı olan Hazreti Ali'nin evinde de aynı havayı teneffüs etmişti. Efendimiz'in dâr-ı bekâya yolculuğundan altı ay sonra o da göçüp gitmişti. Efendimiz de Hazreti Fatıma da ayrılığın uzun sürmeyeceğini biliyorlardı. Çünkü bir gün Allah Resûlü sevgili kızının kulağına *"Kızım, artık baban yolcu, ötelere yolculuk var!"* deyince Hazreti Fatıma bir çığlık koparıvermişti. Onun ağlamasına dayanamayan Şefkat Peygamberi kızını tekrar yanına çağırmış ve kulağına *"Kızım, ben gidiyorum ama Ehl-i Beytimden bana ilk kavuşacak olan da sensin. Yanıma herkesten önce sen geleceksin."*[9] demişti. Bu sözü bir müjde olarak bağrına basan Hazreti Fatıma artık tebessüm ediyor ve O'na kavuşacağı günü beklemeye duruyordu.

Siz, arz etmeye çalıştığım şu birkaç misaldeki duruluğuyla tanımaya çalışın Fatıma annemizi, şu karelerde onun ne kadar duru ve ne kadar nezih yaşayan nasıl bir nezihe ve nasıl bir pâkize olduğunu anlayın. Fakat, Efendimiz, işte o pâkize annemize bile diyor ki; يَا فَاطِمَةُ! اِشْتَرِي نَفْسَكِ مِنَ اللّٰهِ فَإِنِّي لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا *"Kızcağızım, sen de nefsini Allah'tan satın almaya bak; zira ahirette senin adına da bir şey yapamam."*[10] Efendimiz, bu sözüyle, إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ *"Allah, karşılık olarak Cennet'i verip mü'minlerden canlarını ve mallarını satın almıştır."*[11] mealindeki âyete telmihte bulunuyordu. Bulunuyor ve en yakınlarından başlayarak herkese ahiretin yamaçlarını işaret ediyordu.

Yakın ve Uzak Komşu

Diğer taraftan, Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: *"Allah'a kulluk edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabalara, yetimlere, düşkünlere, yakın ve uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya ve size hizmet eden kimselere iyilik edin. Allah, kendini beğenip öğünenleri elbette sevmez."*[12] Âyet-i kerimede, ilk önce Allah'a kulluk ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayıp samimiyet ile ibadet etmek nazara veriliyor. Daha sonra, anne-babaya iyilikle muamele etmek, akrabalara ihsanda bulunmak, yetimleri ve yoksulları görüp gözetmek sıralanıyor. Ve sonra da, evi yakın olan veya

akrabadan olan yakın komşuya iyilik ve evi uzak olan veya akrabadan olmayan ya da Müslüman olmayan uzak komşuya iyilik zikrediliyor. Merhum Hamdi Yazır, tefsirinde[13] bu âyetle alâkalı olarak şu hadis-i şerifi hatırlatır: *"Komşu üç kısma ayrılır. Birincisinin üç hakkı vardır; komşuluk hakkı, yakınlık hakkı ve İslâmiyet hakkı. İkincisinin iki hakkı vardır; komşuluk hakkı ve İslâmiyet hakkı. Üçüncüsünün bir hakkı vardır; komşuluk hakkı ki bu Hristiyan, Yahudi ve müşrik komşudur."*[14] Demek ki, komşu Hrıstiyan ya da Yahudi de olsa, Müslüman olmadığı halde ona da iyilik yapmak bir komşuluk hakkıdır ki iyiliklerin başı da tebliğ ve irşattır. –Bütün bunlara rağmen, hoşgörü ve diyalog faaliyetlerine karşı çıkanların kulakları çınlasın!..–

Evet, âyet-i kerimenin işaretiyle, nasıl maddî iyilik ve ihsanda anne babanın ve yakın akrabanın hakk-ı evveli var, öncelikle onları görüp gözetmek gerekiyor, tebliğ ve irşatta da hak önce onlarındır. Öyleyse, uzağa gitmeden evvel çevrene bakmalısın, başkalarına anlatmadan evvel ailene, akrabana, komşularına anlatmalısın. Cennet'e gitme yollarını evvela yakınların için açmalı; kalblerin Allah'la buluşması mevzuunda ilk defa yakınlarınla Allah arasındaki engelleri bertaraf etmeli, onların gönüllerini Allah'la buluşturmalısın. Daha sonra da komşularından başlamak üzere bu vazife alanını daha da genişletmelisin.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) alâka dairesini gayr-i müslimleri de içine alacak kadar geniş tutmuştur. Fakat, işe evvela yakınlarından başlamıştır. Risalet vazifesiyle tavzif edilir edilmez, önce Hazreti Hatice validemize, daha sonra da Hazreti Ali, Hazreti Ebû Bekir gibi akraba ve dostlarına tebliğde bulunmuştur. Zamanla daireyi genişletmiş ve Hristiyan, Yahudi ya da müşrik komşularının da ilâhî mesajdan istifade etmeleri için çalışmıştır. Meselâ, bir gün bir Yahudi komşusu, oğlunun vefat etmek üzere olduğunu söyleyip hüznünü ifade edince Allah Resûlü hemen kalkıp ölüm döşeğindeki genci ziyarete gitmiştir. O hiçbir zaman ve hiçbir yerden eli boş dönmediği ve Allah'ın izniyle her yerde gönüller kazandığı gibi oradan da o gencin kalbini kazanarak dönmüştür. Efendimiz, acılar içinde kıvranan genci görünce onun hâline acımış ve ona şehadet getirmesini tavsiye etmiştir. O, babasının yüzüne *"İzin ver."* dercesine bakınca ve babası da *"Ebû Kasım'a itaat et oğlum."* deyince gencin dudaklarından لَا إِلَـهَ إِلَّا اللَّـهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ sözleri dökülüvermiştir. Evet, Efendimiz oradan da tebessüm ederek ayrılmış, orada da bir kalb kazanmış ve bazı gönüllerin İslâm'ı kabul etmesi için de zemin hazırlamıştır. –İşte yakın durmanın hâsıl ettiği netice ve semere!..–

Hâsılı, bizler yakınlarımızdan başlayarak, uygun bir üslûp içinde dinimizi

yakına da uzağa da anlatmakla mükellefiz. Çünkü, herkesin Müslüman olması söz konusu değilse bile, vukuu muhakkak gibi görülen gelecekteki korkunç fırtınaları ancak tebliğ ve temsil kahramanlarının diyalog ve hoşgörü anlayışıyla oluşturdukları dalgakıranlar durdurabilecektir. Dünyanın dört bir yanında olması arzulanan beyaz adalar, ışık ve sulh adacıkları ancak böyle bir anlayış sayesinde meydana gelecektir.

1 Şuarâ sûresi, 26/214.
2 Bkz.: Buhârî, *tefsîru sûre* (26) 2; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/307.
3 Tebbet sûresi, 111/1.
4 Buhârî, *vesâyâ* 11, *menâkıb* 13; Müslim, *îmân* 351.
5 Buhârî, *vesâyâ* 11, *menâkıb* 13; Müslim, *îmân* 351.
6 Ebû Dâvûd, *salât* 156, 157; Nesâî, *sehv* 18.
7 Buhârî, *edeb* 96; Müslim, *birr* 165.
8 Buhârî, *farzu'l-humus* 6, *daavât* 11; Müslim, *zikr* 80.
9 Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 97; Tirmizî, *menâkıb* 60.
10 Buhârî, *vesâyâ* 11, *menâkıb* 13; Müslim, *îmân* 351.
11 Tevbe sûresi, 9/111.
12 Nisâ sûresi, 4/36.
13 Bkz.: Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili* 2/1355.
14 et-Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn* 3/339; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 5/207.

Meçhul Kahramanlar

Soru: *Hayatını insanlığın dünya ve ahiret saadetine adayan fedakârlar, gittikleri ülkelerde çok seviliyor ve takdir ediliyorlar. Hatta, onları görüp tanıyanlar, "Siz çok farklısınız" demekten kendilerini alamıyorlar. Onlardaki bu farklılığın asıl sebebi nedir? Bu takdirler karşısında onların düşünce ve tavırları nasıl olmalıdır?*

Cevap: Bir yazıda "Günümüzün Karasevdalıları" diyerek tavsif ettiğim fedakâr insanları tanıyıp, yaptıkları şeyleri iyi tahlil ettikten sonra onları sevmemek ve takdir etmemek mümkün değildir. Başka türlü düşünmek ve farklı bir şey söylemek hem bu fedakârlara karşı saygısızlıktır hem de onların sa'yine terettüp eden ilâhî lütufları görmemek demektir ve bir nevi nankörlüktür.

Önyargıdan ve garazdan uzak olarak onların faaliyetlerine bakanlar göreceklerdir ki, dünyanın her tarafından on binlerce insan, bu adanmış ruhlar sayesinde Türkiye'yi tanımış, Anadolu insanının sıcaklığından haberdar olmuş ve Müslümanlığa karşı sempati duyar hâle gelmiştir. Bugün binlerce kişi, "Müslümanlığı bize siz tanıttınız ve onu sevdirdiniz." demekte ve onlara karşı minnettarlık hisleri beslemektedir. Demek ki, bu minnettarlık duygusuyla dolu insanlar, kin ve nefret tavırlarından bıkmış, dostluğa çok susamış, barış atmosferini özlemiş, İslâm'a muhtaç kimselerdi ve kendilerine uzanacak bir el bekliyorlardı. Demek ki, onlar İslâm'ın gülen yüzünü hiç görmemiş, Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mesajını kendi berraklığıyla hiç duymamışlardı. Günümüzün fikir işçileri "diyalog", "hoşgörü" ve "konuma saygı" deyip onlara biraz yakın durunca ve kendi değerlerimizi mütebessim bir çehreyle sununca, onlar, "İşte bulduk" diye mukabele ettiler ve "Allah sizden razı olsun; siz gelmeseydiniz, İslâm'ı hiç tanıyamayacak ve Hazreti Muhammed'i hiç bilemeyecektik." dediler.

Dünyanın en ücra köşelerinde bile birer mum yakma gayretindeki bu kahramanlar arasında çok mükemmel insanlar vardır. Üstad'ın o ilk talebelerinin her birine bir kutup, bir gavs ve bir kutbü'l-irşad nazarıyla baktığım gibi, günümüzün bahtiyarları arasında da çok güzel ve mükemmel insanlar bulunduğuna inanıyorum. Onları yakından tanıdıkça da bu inancımın kuvvetlendiğini hissediyorum. Zira, onlar oturuş kalkışlarıyla, söz ve beyanlarıyla, tevazu ve mahviyetleriyle; yani, olgun bir insanda mutlaka bulunması gereken acz, fakr, şevk, şükür, tefekkür ve bütün mahlukâtı şefkatle kucaklama gibi yanlarıyla o kıvamı ortaya koyuyorlar. Öyleyse, hem bu sevgi kahramanlarını fert fert takdirle yâd etmek hem de umumunun mesaisine terettüp

eden Cenâb-ı Hakk'ın değişik lütuflarını görüp onları minnetle karşılamak lazımdır. Böyle bir takdir ve minnet, bir şükr-ü mânevîdir ve buna bizim ihtiyacımız vardır. Çünkü, böyle bir şükr-ü mânevî, o türden nimetlerin artmasına vesile olduğu gibi mü'minler hakkında hüsnüzannın da bir ifadesidir.

Evet onlar, gönüllerde sevgi tahtı kurmak, insanlığa bugüne kadar duymadığı nağmeleri duyurmak ve kendi değerlerimize karşı sempati uyarmak niyetiyle düştüler yollara. Müslümanlığın gerçek çehresini ve gülen yüzünü ortaya koymak, onu kendi güzellikleriyle sunmak lazımdı. Tabiî ki, afedersiniz, goriller gibi ellerini göğüslerine vurarak, kin ve nefret soluyarak yapamazlardı bunu; milletin içine korku salarak din duygusunu akıtamazlardı gönüllere. Bundan dolayı, onlar, bir ayaklarını bulunmaları lazım gelen yere sağlamca bağladı, hep vuslat, üns billah ve maiyyet peşinde olup O'nu düşündüler; diğer ayaklarını da –Hazreti Mevlâna ifadesiyle– yetmiş iki millet içinde döndürdü; tattıklarını onlara da tattırmak, duyduklarını onlara da duyurmak, onları da iman burcuna ulaştırmak için sevgi, hoşgörü, diyalog ve herkesi kendi konumunda kabul gibi esaslarla belde belde dolaştılar.

Kim Kâfir?

Neylersiniz ki, sayıları az da olsa, bazı insanlar bu hayırlı faaliyetleri bir "gâvurlaşma" ve "gâvurlaştırma" gibi kabul ettiler; mantığını anlamakta zorluk çektiğim bir yaklaşımla, maalesef, bu harekete gönül vermiş insanlar hakkında dalâlet ve küfür isnadında bulundular. Âyet ve hadislere sadece bir açıdan bakarak ve siyak-sibak bütünlüğünü koparak yaptıkları yorumlarla, onlar hakkında "bid'atkâr"dan "kâfir"e kadar bir sürü ithamlarda bulundular. Çoğu zaman, en masum söz, tavır ve davranışları bile kendi garazlarından dolayı yanlış vadilere çekti; bazen de bazı arkadaşların –eğer varsa– ferdî hatalarını bu faaliyetleri destekleyen bütün gönüllülere yükleyerek, hepsini birden tekfir ettiler.

Oysa, değil bir topluluğu, tek bir insanı bile küfürle itham etmek dinimize göre altından kolay kalkılamayacak bir vebaldir. Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ), *"Bir Müslüman bir başka Müslümana "kâfir" dediği zaman ikisinden birisi mutlaka kâfir olur. Eğer küfür isnat edilen insan gerçekten kâfirse, o söz yerini bulur. Fakat değilse, o zaman söz, küfür isnat edene döner ve o kâfir olur."*[1] buyurmaktadır. Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd gibi en muteber kaynaklarda yer alan bu hadis-i şerifi ve dinimizin bu konudaki hassas ölçülerini bilen bir insanın başkaları hakkında o kadar rahat konuşması, hele hele koca bir topluluğu tekfir etmesi çok büyük bir hata ve bir hüsran sebebidir!.

Ayrıca, hoşgörü ve diyalog yolu, ilk kez bu hareketin temsilcileriyle açılmadı. Herkesi kendi konumunda kabul etme düşüncesi gün yüzüne onlarla çıkmadı. Onlardan önce de bu yolda yürüyenler vardı; onlar sadece seleflerinin izlerini takip ettiler. Öyle ki, bu şehrahın ilk fatihi Allah Resûlü'dür; O, Mekke'deki müşriklere karşı bu üslûpla davranmış, Hudeybiye sulhünde meseleyi pratik olarak ortaya koymuş, Medine vesikası ile bu hususu teyit buyurmuştur. Hangi din, hangi ırk, hangi milletten olursa olsun din, hayat, seyahat, teşebbüs ve mülk edinme haklarına dokunulamayacağını ilk kez İnsanlığın İftihar Tablosu âleme duyurmuş; bir yönüyle, birlikte yaşama ve diyalog köprüleri inşa etme tavsiyelerinde bulunmuştur. Aynı hakikatleri farklı bir üslûp ve eda ile Veda Hutbesi'nde de tekrar etmiştir. Bu mevzuda, Medine Vesikası ile Veda Hutbesi arasındaki yaklaşık on senelik zaman diliminde bir çizgi değişikliği olmamış, aksine vaz'edilen hükümler sürekli teyit edilmiştir.

Ebû Cehil, küfür ve cehaletin babasıydı; fakat, Efendimiz onlarca defa onun ayağına gitmiş ve davasını anlatmıştı. O inat etmiş, kabule hiç yanaşmamıştı ama Efendimiz de anlatmaktan geri durmamıştı. Kâinatın İftihar Tablosu, Ebû Talib'in ocağında neşet etmiş, amcası vefat edene kadar belki yüzlerce defa onu da hak dine çağırmış; defalarca *"Amca, ne olur bir kere ' لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ ' de; de ki, ahirette sana şefaat edeyim."*[2] buyurmuştu. Peygamber Efendimiz, sadece Ebû Talib'e bile birkaç yüz defa aynı davette bulunmuş; "kâfir" deyip onu terk etmemiş, hep yanında olup bir fırsat kollamış ve ona defalarca İslâm'ı anlatmıştı. Amcası ölüm döşeğindeyken bile, Allah Resûlü, bir kere daha ona ebedî huzur koridorunu işaret etme gayretindeydi. İrtibatı kesse, yakınında durmasa, evine gidip gelmese nasıl anlatacaktı davasını?

O ilk dönemde, dini anlatma gayesiyle cihanın her yanına giden sahabe efendilerimiz yumuşak tavırlarıyla, müsamaha ve mülayemetleriyle gönüllere girmişlerdi. Onlarla tanışan insanların pek çoğu İslâm'ın nuruyla aydınlanmış, bazıları da hiç olmazsa Müslümanlara sempati duyar hâle gelmişti. Hazreti Mus'ab (radıyallâhu anh), Efendimiz'in emriyle, Medine-i Münevvere'ye gittiği zaman, orada putperestlerle içli-dışlı olmasaydı ve onlarla yakınlık tesis etmeseydi, nasıl duyuracaktı ki İslâm'ı? Hâlbuki, Hazreti Mus'ab gibi tebliğ ve temsil abidelerini tanıyınca en katı kalbler bile erimiş, yumuşamış, gönül rızasıyla İslâm'a koşacak kıvama gelmişti. O seviyeyi yakalayamayanlar ise, en azından Müslümanın kan dökücü, kavgacı ve fesat çıkarıcı olmadığını görmüş, mü'minlere karşı bir yakınlık duymaya başlamıştı.

Dihyetü'l-Kelbî Hazretleri, Peygamber Efendimiz tarafından Roma

İmparatoru'na elçi olarak gönderilip Heraklius'a davet mektubunu götürdüğünde, o kadar aşk u heyecanla dolu ve o denli coşkuluydu ki, onun bu hâline vurulan Heraklius *"Bilmem ki, tebliğ için yollara düşerken ve çöle açılırken, Hazreti İsa'nın havarileri de bu kıvamda ve bu celâdette miydi?"* diyerek hayranlığını ifade etmişti. Dihyetü'l-Kelbî, tâ Heraklius'un ülkesine kadar gitmeseydi onlar nereden bileceklerdi hak dini? İmparatorun piskoposu o yüce sahabiyi tanımasaydı, iman ufkunu nasıl yakalayacak ve nasıl gaybî biat edecekti Allah Resûlü'ne?

Seleflerin Yolunda

Allah Resûlü ve onun ashabı, gönüllere girmek için her fırsatı kullandılar; yaptıkları toplantılarla, verdikleri ziyafetlerle insanlara yakın oldular ve daha sonra da davalarını anlattılar. Ayaklarına gelinmesini hiç beklemediler, hep muhtaçların ayağına onlar gittiler. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve sahabe-i kiram öyle yaptığı gibi onları takip eden dönemlerde Raşit Halifeler, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn asrında yaşayanlar da aynı şekilde davrandılar. Fetihlerde bile, Müslümanlar kilise ve havraları yıkmadılar, azınlıkların haklarına asla dokunmadılar, hiçbir zaman vicdan hürriyetine kısıtlama getirmediler, düşünce hürriyetini tahdit altına almadılar. Selahaddin Eyyubî'ler, Alparslan'lar, Kılıçarslan'lar ve daha sonra Fatih'ler, Yavuz'lar, Kanuni'ler hep böyle davrandılar. Sıyanet kanatlarını açıp yeryüzünde Allah'ın halifesi olarak herkesi himaye ettiler ve onlar varken kimseye zarar gelmesine meydan vermediler. Güçleri yettiği sürece, din, dil ve ırk ayrımı yapmadan herkesi korudu ve kolladılar.

Bazen kendi kendime diyorum ki; keşke güçlü olduğumuz dönemde dil belli ölçüde yaygınlaştırılsaydı, din üzerinde biraz daha hassasiyetle durulsaydı. Fakat, daha derin düşününce, ecdadımıza "bin bârekallah" çekiyor ve şöyle devam ediyorum: Elhamdülillah, öyle bir miras bırakmışlar ki, bizim bugün yüzümüz ak, alnımız da açık; çünkü bizim atalarımız ne Saraybosna'da, ne Makedonya'da, ne Yunanistan'da, ne Bulgaristan'da ve ne de bir dönemde hüküm sürdükleri bir başka beldede hiç kimseye baskı yapmamış, hiç kimseye zulmetmemiş, hiç kimseyi dinini ve dilini değiştirmeye zorlamamış ve günümüzde uygulananlardan çok daha ileri seviyede bir demokrasi anlayışı sergilemişler; sergilemiş ve İslâm'ı hâl diliyle anlatma yolunu seçmiş, müsamaha ve hoşgörüyle insanların gönüllerine girmişler.

Dolayısıyla, hem temel kaynaklarımız hem de tarihî tecrübeler gösteriyor ki, hoşgörü ve diyalog bizimle başlayan bir yol değildir; o bizim mazimizin özü ve usâresidir. Dahası, bu mesele falanın iç inceliğinin, filanın şefkat enginliğinin

ve bir başkasının vicdan genişliğinin ifadesi de değildir. Dinî ve tarihî kaynaklarımız bunu bir vazife ve vecibe olarak inananların omuzlarına yüklüyorsa, bu yolun birilerince sahiplenilmesi söz konusu olamaz. O hiç kimsenin şefkat ve merhametinin ürünü değil; İslâm'ın şefkat ve merhametinin neticesidir. Tanıyanlara "Siz farklısınız!" dedirten insanların güzellikleri de İslâm'ın özünden, Kitap'tan, Sünnet'ten ve dinin yoruma açık yanlarının upuzun bir tarih boyu yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. İsterseniz şöyle de diyebilirsiniz; bu güzelliklerin kaynağı, Kur'ân, Sünnet, İcma ve Kıyas gibi asli delillerle, yine bu delillerden çıkarılan, İstihsan, İstislah, İstishab, Beraat-i asliye, Örf ve âdetlerin meşru olanları gibi fer'î (ikinci derecede olan) delillerdir.

Evet, dünyanın her yanında dinimize ve kendi medeniyetimize tercümanlık eden insanların yaptıkları, onların hususi mahiyette ve kendi tabiatlarına bağlı olarak icat edip ortaya koydukları şeyler değildir. Yani hoşgörü demek, başkalarına sevgi eli uzatmak, el sıkışmak, konumlara saygılı davranmak, kimsenin dinine ve diyanetine ilişmemek onların şahsî hissiyatlarından, özel düşüncelerinden ve mülâyemetlerinden kaynaklanmamakta, sağlam ve kalıcı kaynaklara dayanmaktadır. Bundan dolayı da bu üslûp, muvakkat ve geçici bir üslûp değil, bundan sonra da devam edecek olan, kalıcı bir üslûptur; çünkü, dayandığı kaynaklar kalıcı ve değişmeyen esaslardır.

Meseleye bu zaviyeden bakılınca görülecektir ki; hoşgörü, diyalog, herkese karşı saygı, herkesi kendi konumunda kabullenme diyen insanlar aslında Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine Vesikası'nı bir kere daha seslendirmiş oluyor ve böylece kendi vazifelerini yapıyorlar. Evet, böyle bir yolla gönüllere girmek, Cenâb-ı Hakk'ı duyurmak, Efendimiz'in adını cihanın her yanına ulaştırmak bütün Müslümanlar üzerine bir vazifedir. Dolayısıyla, bugün dünyanın değişik ülkelerinde gönüllü kültür elçileri gibi görev yapan insanlar dinin tahmil buyurduğu bu vazifeyi de eda ediyorlar.

Acz u Fakr Sermayesi

Zaten, meseleyi, kimsenin yapmadığı ve bugüne kadar da yapılmamış çok önemli bir işi gerçekleştiriyor olma duygusuyla ele almak ve onu bir fâikiyet konusu olarak algılamak gurura kapılmak demektir. Allah korusun, böyle bir gurur da o hizmetlerin sevabını bütünüyle alır, götürür. Şahsen, günümüzün fikir işçilerinin bu meselede çok hassas olduklarını zannediyorum. İnanıyorum ki, hepsinin gönlünde "Nefis cümleden ednâ, vazife cümleden a'lâ."[3] hakikati taht kurmuştur. Kendilerini acz u fakr içindeki sıradan insanlar olarak görmelerinin yanı sıra, vazifelerini de dünyevî hiçbir karşılıkla

değiştirilemeyecek yüce bir lütuf kabul ediyorlardır. Evet, Allah Teâlâ, bazı insanları çok önemli hizmetlerde istihdam buyurur. Cenâb-ı Hakk'ın gördürdüğü bu hizmetler, O'nun ululuk ve azametini ortaya koyma adına ayrı bir yoldur, –tabiri câizse– ilâhî bir üslûptur. Bu ilâhî üslûbun ifade ettiği espri de şudur: Cenâb-ı Hak, bazen çok küçük şeylere, pek büyük işler yaptırmak suretiyle kendi kudret ve azametini gösterir; tenasüb-ü illiyet prensibine göre, o küçük şeylerle bu büyük neticelerin hâsıl olamayacağını işaret buyurur; bir Müsebbibü'l-Esbâb'ın varlığını ruhlara duyurur ve kendi büyüklüğünü ortaya koyar. İşte bu esprinin farkında olan adanmış ruhlar, üzerlerine tevdi edilen vazifeleri, ihsan-ı ilâhî olarak omuzlarına konmuş mukaddes bir yük olarak kabul ediyor ve kendilerini asla bu yükü kaldırabilecek keyfiyette görmüyorlardır. Şu kadar var ki, onlar azim ve gayrete sarılmışlardır; Allah'a güvenleri de tamdır.

Evet, sermayemiz acz u fakrdır bizim; çünkü, onlar sayesinde çok büyük bir kaynağa bağlanmışız. Kendimiz fakr içinde bulunsak da hazineleri hiç tükenmeyen bir Sultan'ın köleleriyiz; acizler olsak da O'nun kudretiyle güçlenmişiz. O'nun ihsanları karşısında şükür duygusuyla gerilmişiz. Öyle bir şevkimiz var ki, hiçbir zaman yeise düşmüyoruz/düşmeyiz, her an pür-neşe ve ümitliyiz; çünkü tükenmez kaynaktan nebeân eden ihsan deryasında ilerliyor ve inayet altında bulunduğumuza inanıyoruz. Belki aciz, elsiz-kolsuzuz ama kocaman pehlivanlara da –Allah'ın izniyle– pes etmiyoruz. Yunus Emre'nin şu sözlerini değişik münasebetlerle hatırlatmıştım:

Bir serçe bir kartalı
Salladı vurdu yere
Yalan değil gerçektir
Ben de gördüm tozunu
Bir küt ile güreştim
Elsiz ayağım aldı
Güreşip basamadım
Gövündürdü özümü

Maruz kaldıkları zulümlere rağmen, dövene elsiz, sövene dilsiz ve gönülsüz olarak milletin istikbali için koşturan fedakâr insanların bugünkü durumu, bir serçenin bir kartalı sallayıp yere vurması değildir de ya nedir Allah aşkına? Küt, eli ayağı olmayan, kötürüm demektir. Şiddet kullanmama, kötülüklere misliyle mukabelede bulunmama, kimseye lanet etmeme ve kavgalara asla girmemeye kesin kararlı, bu konularda âdeta birer küt olan hasbî ruhların, kin ve nefretle oturup kalkan nifak şebekeleri karşısındaki hâli, koca koca

pehlivanları –Allah'ın inayetiyle– yere serme değildir de ya nedir? Dün bir yazarın köşe yazısını okumuşlardı; programlı bir karalama kampanyası yürütenlerin hazırladığı CD'ler onun eline de geçmiş. Yazısının bir kısmında; "Bu kin deryasının kaynağını tahmin etmeye çalışıyorum. Aklıma ilk gelen, söz konusu cemaate karşı yıllardır yeminli savaş veren 'derin' devlet oluyor. Sonra, malum Aydınlık'ın İP'çisi ve taifesi geliyor aklıma. Başka kim olabilir? Meselâ, 28 Şubat'ın küfürbaz subayı olabilir; o da bu cemaate yeminli düşman. Yine eski bir başsavcı, eski bir yüksek yargı üyesi ve tescilli İslâm karşıtı olan ünlü biri geliyor aklıma. Asıl şaşkınlığı, gerçeği öğrendiğimde yaşıyorum. Meğer bunların hiçbiri değilmiş. Meğer bu Müslümanlara çamur atan bir başka Müslüman grup imiş. Başımdan aşağı kaynar sular dökülüyor. Onlar adına benim yüzüm kızarıyor. "Allah akıl fikir versin"den başka söyleyecek söz bulamıyorum." diyordu. Onun da dediği gibi, kimler saldırmadı ki şimdiye kadar? Fakat, varsın saldırsınlar; bize düşen bir kere daha nefis muhasebesi yapmak, Cenâb-ı Hak'la münasebetlerimizi gözden geçirmek ve O'na sığınarak yolumuza devam etmektir.

O Var!..

Evet, biz âciz ve zayıfız ama çizgimizi koruduğumuz sürece inâyet-i ilâhiye gibi bir güç ve kuvvet kaynağımız var. حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ، نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ *"Koruyup kollayıcı olarak Allah bize yeter; O ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır."* kalesine sığınmışız. لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ *"Gerçek güç ve kuvvet sahibi sadece Allah'tır."* zırhına bürünmüşüz. Cenâb-ı Hakk'a kulluğumuz, Hazreti Muhammed'e (aleyhisselâm) ümmet olmamız ve elimizde Kur'ân-ı Kerim gibi bir beraat fermanının bulunması bize yeter.

Hâsılı, büyüklüğün en önemli derinliği, büyük şeylere imza atmanın yanı başında, kendini küçük görmek ve gerçek konumunu hiçbir zaman hatırdan çıkarmamaktır. O hatırdan çıkınca, Cenâb-ı Hak insanın kolunu, kanadını kırar, ona gerçekte ne olduğunu gösterir. Öyleyse, biz yaptığımız vazifelerden dolayı kendimizi bir yerde göreceğimize, olduğumuzun ve olacağımızın peşine düşeceğimize, O'nun rızası peşinde yürümeliyiz. O'nun ululuğu var, O'nun azameti var, O'nun ceberûtu var. O bir kudret-i kâhire, bir irade-i nâmütenâhiye ve bir ilm-i muhît sahibidir. Dolayısıyla, O varken varlık iddia etmek, O'na ve hakikate karşı saygısızlıktır. Otuzuncu Söz'de; "Sâni-i Hakîm, insanın eline, emanet olarak, rubûbiyetinin sıfât ve şuûnâtının hakikatlerini gösterecek, tanıttıracak işârat ve numuneleri câmi bir ene vermiştir; tâ ki, o ene bir vâhid-i kıyasî olup, evsaf-ı rububiyet ve şuûnât-ı ulûhiyet bilinsin." dendiği

gibi, "ene" sadece O'nu gösteren bir aynadır; O'nu görmek, O'nu bilmek, O'nu duymak ve O'nu hissetmek esastır.[4]

Bu açıdan, kendini dine ve öz değerlerimizin tanıtılmasına adamış insanlar, hem takdir edildiklerinde hem de değişik isnatlarla karalandıklarında asla tavır değişikliğine girmemeliler. Ne maddî ne mânevî ne dünyevî ve ne de uhrevî, herhangi bir parlak ve câzip şey karşısında, bu câzibedar işi terk etmemeliler. Çünkü bu çok önemli bir meseledir. Bu vazifeden beklenen de, sadece inandırma değildir. Rabbimiz'in adını duyurma, İslâm'a karşı azıcık sempati uyarma ve İnsanlığın İftihar Tablosu'nu belli ölçüde tanıtma bile çok kıymetli bir iştir. Size yeminle teminat veririm, ben, iki-üç insana Allah'ı ve Resûlullah'ı tanıtmayı cihan hükümdarlığına tercih ederim. Bu sözle hem kendi içimi seslendiriyor hem de arkadaşlarımın gönlüne tercüman oluyorum, onların da farklı düşünmediklerine inanıyorum. Öyleyse, hiç yılmamalı, asla bıkmamalı; kat'iyen "yeter" dememeli; bir gün bir beldede anlatacak kimse ve anlatılacak mesele kalmasa, karanlıkta kalan tek insanın bulunduğu başka bir ülke varsa kalkıp oraya da gitmeli; bir mum da ona götürmeli. Ayrıca, bu niyet ve gayretlerin neticesinde Cenâb-ı Hakk'a ait ve insanların bilemeyeceği, meçhul bir takdir vardır; dünyevî ve uhrevî başka beklentiler sebebiyle bu işten el çekmek Cenâb-ı Hakk'ın takdirini beğenmeyerek daha aşağılara inmek demektir.

Bazen aklıma geliyor ki, bir yolunu bulsak ve nâm u nişanlarımızı da gömsek hafâ türabının bağrına. Arşivlere girmese, kayıt altına alınmasa, hiç kimse ulaşamasa ve unutulsa adlarımız. Hatta hakkımızda bir "Fatiha" okunmasına vesile olacak kadar bir hatırlanma mülâhazası bile olmasa içimizde; "Bilen biliyor" deyip O'na havale ederek o konuda dahi beklentisiz olsak. Hafızalarda sadece şahs-ı mânevî kalsa; ortada yalnızca "hizmet eden meçhul kahramanlar" bulunsa. Böylece, O varken hiç kimse varlık iddia etmiş olmasa. Gönüller O'na yönelse, diller –Necip Fazıl gibi– "O var" dese:

Ne sen varsın, ne ben, ne yâr, ne kimse;O var!
Bütün sevdiklerin elden gittiyse;O var!
……………..
Yıkılmaz dayanak, kırılmaz destek;O var!
Tekten de tek, bir tek, tek başına tek;O var!

1 Buhârî, *edeb* 73; Müslim *îmân* 111; Tirmizî, *îmân* 16; Ebû Dâvûd, *sünnet* 14.
2 Buhârî, *cenâiz* 81; Müslim, *îmân* 39.
3 Bkz.: Bediüzzaman, *Şuâlar* s.424 (On Dördüncü Şuâ).
4 Bediüzzaman, *Sözler* s.584 (Otuzuncu Söz, Birinci Maksat).

Kurbet Yolları ve Rıza

Kurbet Yolları

Bir insan için en önemli mesele kurbettir; yani, Allah'a yakın olmaktır. Allah'a yakınlık, cismin cisme yakınlığı değildir; o mânevî bir yakınlıktır. Bizim müteşâbihâta girmeme adına kullandığımız üslûp içinde, kurbet, kendi uzaklığımızı aşma demektir. Evet, O bize her şeyden, herkesten daha yakındır; gözsüz göremese, sağırlar duyamasa, hisleri, ihsasları işlemeyen mahrumlar anlayamasalar da O'ndan daha ayân, daha yakın kimse yoktur. O herkese herkesten daha yakındır; bir uzaklık söz konusu ise, o insanlara aittir. Uzaklık, cismaniyetle, bedenle, nefis mekanizmasıyla alâkalı bir husustur. Şehvet, gazap, öfke, kin, nefret, hırs ve inat... gibi kuvveler uzaklaştırıcı faktörlerdir. Bu açıdan, yakınlık, bu kuvvelerin ifrat ve tefritlerini aşmak, istikamet üzere olmak, güzel ahlâkı yakalamak, Cenâb-ı Allah'ın yarattığı üzere fıtrat-ı asliyeyi korumak, o kaybedilmiş ise ciddi bir gayretle tekrar öze dönmek demektir.

Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet-i sahîha, Cenâb-ı Hakk'a yaklaşmanın değişik yolları olduğundan bahsediyor. Meselâ, Hazreti Ebû Hureyre'nin (radıyallâhu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, Peygamber Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm) diyorlar ki: *"Allah Teâlâ ferman buyurdu: "Her kim Benim velilerimden bir veliye düşmanlık ederse, şüphesiz Ben ona ilan-ı harp ederim. Kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevgili hiçbir amel ile Benim kurbiyetime mazhar olamaz. Bir de, kulum nafileler ile bana yaklaşır ha yaklaşır ve nihayet öyle bir hâle gelir ki artık ben onu severim. Onu sevince de, onun işiten kulağı, gören gözü, tutup yakalayan eli olurum (Yani; onun işitmesi, görmesi, tutması, yürümesi doğrudan doğruya meşîet-i hâssa dairesinde cereyan etmeye başlar). Böylesi bir kul Benden bir şey isterse istediğini muhakkak ona veririm. Bana sığınırsa onu hıfz ve sıyanetim altına alırım."*[1]

Bu hadisin ifadesiyle, insan farzlarla belli bir ölçüde Cenâb-ı Hakk'a yaklaşır. Farzlarla kurbeti yakalama en sağlam bir yoldur. Çünkü farz dediğimiz şeyler, dindeki zaruriyâttır, olmazsa olmaz esaslardır. Hakikî zaruriyât iman esasları; bir mânâda zaruriyât da İslâm'ın şartlarıdır. Evet, farzlar çok önemli bir kurbet vesilesidir; ama, hadis-i şerifte özel bir kurbetten daha bahsediliyor. Yani, إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ *"Allahım, yalnız Sana kulluk eder, yalnız Senden yardım dileniriz."*[2] diyerek sürekli istediğimiz bir kurbet daha vardır. Bu, kendimizi, kendi uzaklığımızı aşmaya mâtuf bir kurbet

talebidir. Yardım O'ndan olduktan sonra, Cenâb-ı Hak hiç umulmadık şekilde öyle kurbetler ihsan eder, öyle kurbet cilvelerine mazhar kılar ki, belki hiç düşünmediğimiz, aklımızın köşesinden hiç geçmeyen, hiç tasavvur etmediğimiz, hayalimize de hiç gelmemiş olan yakınlıklara ulaştırılırız. Çünkü nafileler ile kurbet ifade edilirken *"...onun işiten kulağı, gören gözü, tutup yakalayan eli... olurum."* deniyor. Evet, bu ifadeler bir mânâda müteşâbih olsa da, hadiste nafileler yoluyla daha derince bir kurbete ulaşmanın mümkün olduğu vurgulanıyor. Bu husus, nafilelerin "cebren linnoksan-eksikleri kapama, yarayı sarma" vazifesi görmeleri itibarıyladır. Yani farzında eksiği, gediği, kusuru olan insan nafilelerle onu telafi ettiği için, farzlarla arzulanan netice nafilelerle elde ediliyor. Öyleyse, ana atkılar yine farzlardır; nafileler ise, onların üzerindeki dantela gibi işlenmiş nakışlar...

Ayrıca, kurb-u nevâfil (nafileler vesilesiyle yakınlık) daha ziyade evliyâullaha mahsustur. Peygamberler onu aşmıştır; onlar, kurb-u ferâiz karîbleridir (farzları eda yoluyla yakınlığa eren kutlulardır). Farzların hakkını vererek Allah'a yaklaşma, enbiya-i izâm ve onların hâlis varisleri olan asfiyâ-i kirâm efendilerimize mahsus bir kurbettir. İmam-ı Rabbânî Hazretleri Mektubat'ında bu mevzu üzerinde ısrarla duruyor; farzlarla Allah'a yakın olmanın ehemmiyetine dikkat çekiyor; hatta nafilelere çok düşkünlük gösterirken düşünce ve kanaat itibarıyla dahi olsa farzlara gölge düşürmeyi hatarlı-tehlikeli görüyor. Meselâ, her gün 100 rekât nafile namaz kılan biri "Şu farzı kılayım da kendi namazlarıma başlayayım." şeklinde düşünse ve "kendimin" dediği nafileleri farzların önüne çıkarsa, onun, kurb-u ferâizle alınan mesafenin çok gerisinde kalacağını belirtiyor.

Bir kurbet eri, Allah emrettiği için, Allah'ın rızasına ulaşmak için yapar yapacağı şeyleri; yani, onun yegâne hedefi Allah'ın rızasıdır. O, "Rabbimin benden hoşnut olmasından başka hiçbir talebim yok." der durur. Gönlünü tamamen o hedefe bağlamıştır. Öyle ki, yer yer beşerî ve cismanî farklı mülâhazalar bu duygusunun önüne dökülse, ciddi rahatsızlık duyar. Dahası, ihlâsla alâkalı bir sırrı başkaları tarafından bilinince tevbe eder. Hatta sebebini bilemediği, iradesiyle önünü alamadığı çok ciddi bir heyecan, bir gözyaşı dahi onu rahatsız eder, odasına girer ağlar; "Yâ Rabbi, tam ayırt edemedim; o hissim, o gözyaşım ve o davranışımla sadece Seni mi hedeflemiştim, yoksa başka mülâhazalarla da kirlettim mi o anı? İrademle önleyebilir miydim başkalarına şirin görünen o tavırlarımı? Yoksa ihlâs düsturuna ihanet mi ettim?" der, vurunur, dövünür. Gece, yüzünü yere koyduğu zaman gündüz yaptığı ibadetlerden dolayı bile "estağfirullah" der. Busîrî, Kaside-i Bürde'sinde "Amelsiz sözden Allah'a sığınırım."[3] diyor. Kurbet eri de, iyilik

adına yaptığı çok şeyden dolayı dahi Allah'a sığınır, zahirî yüzü itibarıyla güzel görünen amellerine bile "estağfirullah" der, "İhlâssız, beklentilere bina edilmiş amelden Allah'a sığınırım" söz ve itikadını vird edinir, sadece O'nun rızasına kilitlenir, ihlâsa düğümlenir ve her şeyinde O'nu arar.

Bir diğer husus da şudur: Sa'd İbn Ebî Vakkâs'ın oğlu dua ederken, uzun uzun tarifler yapıyor, istediği her şeyi bir bir sayıp döküyor; meselâ, "Allahım bana Cennet ver, kenarında şöyle ırmaklar aksın, üzerinde böyle kuşlar uçuşsun..." diyor. Hazreti Sa'd hemen oğlunu uyarıyor; *"Oğlum, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) duayı böyle yapmayı, duanın teferruatında mübalağayı men etmişti."*[4] diyor. Acaba neden duada mübalağa men ediliyor? Çünkü biz meseleleri dar havsalamıza göre şekillendiriyoruz; oysaki, Allah (celle celâluhu) kutsî hadiste şöyle buyuruyor: *"Ben, salih kullarıma –her davranışı sağlam, arızasız, hayatını iyilik ve hayır dairesinde sürdüren, yaptığı iyi bir iş ile yeni bir iyi işe ulaşan ve salih amel yapışanlara– öyle şeyler hazırladım ki, onları ne göz görmüş ne kulak işitmiş ne de herhangi bir insan tasavvur etmiş. Tasavvur edilmedik şeyler, sürpriz nimetler..."*[5] Evet, Cenâb-ı Hakk'ın salih kullarına, hâlis kullarına hazırladığı şeyler bu vüsatte ise, meseleyi insanın dar havsalası ve dar idrâkine havale etmek uygun düşmeyecektir. İnsan, sadece burada gördüğü, alıştığı, lezzet dediği, zevk olarak bildiği argümanları esas alır, o argümanların darlığına hapsolur ve onların kalıplarına sıkışmış isteklerde bulunursa Allah'ın çok geniş olarak vaz'ettiği şeyleri daraltmış olur. İşte duada mübalağanın yasaklanmasının mânâsı da burada gizlidir. Esas olan insânî ve dünyevî kalıpların darlığında sıkışmamaktır; yoksa bir kul sürekli dua etse, ilâhî rahmete müteveccih ellerini/kollarını hiç indirmese yine de duada mübalağa etmiş sayılmaz.

Rıza-i İlâhî

Öyleyse, amelini Allah rızası için yapacaksın; onu herhangi bir beklentiye bağlamayacaksın. Beklentiye bağladığın zaman, beklentin senin o amelinin karşılığı olur ve o karşılık da beklentinin sığlığına mahkûm kalır. Yani; elindeki çok kıymetli, antik bir eserle, meselâ beş bin senelik bir çömlekle çarşıya gitsen, onu satmak istesen ve ona dedenin yaptığı çömleğin değeri kadar bir değer biçsen, ne kadar büyük zarar edersin. Oysa, o çömleğin asıl değerini bilen bir antikacıya itimat edip ondan bir fiyat alsan, o fiyata satsan, o zaman antik eserin kıymetini elde edersin.

İşte, ihlâstaki temel espri de budur; amel, Allah için olmalı, Allah rızasına bağlanmalı ve o amelle rıza-yı ilâhîden başka bir şey de aranmamalı. Hatta

zevk-i ruhanî peşinde dahi olunmamalı. Mektubat'ta "iman-ı billah, mârifetullah, muhabbetullah, zevk-i ruhânî"[6] deniyorsa da orada netice ifade ediliyor. Yani, zevk-i ruhânî, amelin ona bağlandığı bir iş değildir, amele terettüp eden bir şeydir, amelin gayesi değil semeresidir. İnsan zevk-i ruhânîye ulaşmak için amel yaparsa, zevk-i ruhânî, o amelin karşılığı ve gayesi olmuş olur, dolayısıyla, o amel kıymetini kaybeder. Oysaki zevk-i ruhanînin ötesinde de pek çok ilâhî teveccüh vardır; meselâ, Allah sana "yakîn-i etemm", "ihlâs-ı etemm" ihsan eder, Allah seni asfiyanın arasına katar, Enbiya ile beraber haşreder. Fakat sen bunların hiçbirini aklına getirmemelisin. Çünkü, Allah, Allah olduğu için Mâbud'dur; ibadet edildiği için Allah değildir. Hakkıdır O'nun Kendisine ibadet edilmesi. Kulluk hesabına ne yapıyorsan o, O'nun hakkıdır. Desen ki, ben günde bin rekât namaz kılıyorum, hakkıdır O'nun. O'nda bir hakkın olduğunu iddia etmek ve onu istemek ise, hakkın değildir senin. Öyleyse, hakkı olanı O'na ver, sonra da telattuf (lütfetme) dalga boyunda yapacağı şeyleri, sana olan ihsanlarını sen tayin etme, belirleme, takdir etme.. evet, beklentisiz olma ve ihlâs yörüngeli yaşama da bir kurbet yolu, yani Allah'a yaklaşma vesilelerinden birisidir.

Diğer bir kurbet yolu da, Cenâb-ı Hakk'ın bize verdiği mevhibeleri ve varidâtı onun rızası istikametinde kullanmaktır. Mevhibe, bağış, ihsan, hak vergisi ve ekstra ilâhî lütuflar mânâsına gelir. Kalbe gelen, içe doğan ve insanın gönlüne tulû eden vârid ise, yoldakilere Cenâb-ı Hakk'ın özel bir teveccühü, bir iltifatı, bir atiyyesi, bazı ahvâlde hususi bir tenvir ve irşadıdır. Evet, Allah Teâlâ bize el vermiş, ayak vermiş, göz, kulak, dil, dudak vermiş –O'na binlerce hamd ve senâ olsun–. Bu azaların alıp değerlendireceği eşyâyı var etmiş. O eşyâyı değerlendirme vasıtası tatma, koklama, dokunma.. gibi hisler yaratmış, dahası bizi ihsas ve ihtisaslarla donatmış. Bu nimetlerin kıymetini ancak bunlardan mahrum insanlar bilebilir. Cenâb-ı Allah, ihsan sahibidir; istediğine istediği kadar verir, istemediğine de vermez. Mal-mülk, nimet O'nundur; onu dilediği kullarına dilediği ölçülerde lütfeder. İşte, bu espriyi kavrayamayanlar, "Neden Velid İbn Muğire, Urve İbn Mesud es-Sekafî'ye peygamberlik gelmedi de o vazife (Hazreti) Muhammed'e verildi?" deyip durmuş ve imandan olmuşlardır. Kaldı ki, Hazreti Üstad'ın o çok güzel, pek şık yaklaşımıyla ifade edecek olursak, Allah (celle celâluhu) O zatın (Efendimiz'in) istikbalde iradesinin hakkını vereceğini görmüş, O'na lütuflarda bulunmuştur; ne yapacağını bilmiş, avanslar vermiştir.[7]

Evet, Allah'ın bizi nimetleriyle şereflendirmiş; meselâ, bizi var etmiş. Sonra, var etmekle kalmamış, bizi insan yapmış; insan yapmakla kalmamış, insan-ı mü'min yapmış; insan-ı mü'min yapmakla da kalmamış, Rahman u

Rahîm bizi ümmet-i Muhammed arasına dahil etmiş. –Bir hadis-i şerifin ifadesiyle; *ümmet-i Muhammed'in iki şanlı ucu vardır. Birisi, Efendimiz'e, O'nun nurlu asrına dayanan ucu;* diğeri de kıyametten az önce gelip bütün zorluklara rağmen dine sahip çıkacak olan bahtiyarlara uzanan ucudur. Resûl-i Ekrem, birincilere *"Arkadaşlarım"* demiş; kıyamete yakın geleceklere de *"Kardeşlerim"* hitabıyla seslenmiştir.– Evet, Allah bizi ümmet-i Muhammed yapmakla da kalmamış, ahir zamanda, din boyunduruğu yere konduğu bir dönemde, bu boyunduruğu yerden kaldıracak kutlulardan biri olma konumunda yaratmış. Bunların hepsi ayrı ayrı birer mevhibedir ve hepsi ayrı ayrı şükür ister. Bu şükrü eda etmenin yolu da Cenâb-ı Hak'ın bize ihsan ettiği bütün nimetleri Rabbimizin rızasını tahsil etme istikametinde kullanmaktır. O'nun rızasını tahsil yollarının en kestirmesi ise, i'lâ-yı kelimetullahtır, Allah'ın Yüce Adı'nın dört bir yanda şehbâl açması istikametinde gayret göstermektir.

Hakiki insan olmayı harikulâdeliklerde gören, herkesten farklı ve fâik görünme gibi lüksleri bulunan çocuk-meşrep kimseler, Allah rızasını esas maksat yapmadıklarından ve ekseriya hırslı bir beklenti içinde bulunduklarından dolayı, çoğu zaman şeytanın bir-iki doğruya yakın ilkaâtına kanarak yüzlerce bâtılı hak görebilir ve değişik yalanların arkasından ömür boyu koşturabilirler. Bu konuda aldanmamanın biricik yolu, Efendimiz'in vesâyeti altında Hak rızası hedefli yaşamaktan, keramet ve zevk-i ruhanî dahi olsa Hakk'a kullukta hiçbir beklentiye girmemekten geçer.

Öyleyse, bütün mevhibe ve varidatı rıza-ı ilâhî istikametinde kullanmalı; çünkü insan böyle bir yola girmiş ve Hak rızası gibi bir büyük pâyeye dilbeste olmuşsa, o gayeye yürürken ardına düştüğü başka bazı şeyler temelde o büyük isteği daraltmış, ona gölge düşürmüş olur. Çünkü o yolda sadece Allah istenmeli, yalnızca O'nun hoşnutluğu dilenmelidir. Kalb ile Allah arasına hiçbir şey girmemeli; kalb, Allah deyip kalkmalı, Allah deyip oturmalı, Allah deyip yatmalı, Allah deyip doğrulmalı, Allah deyip yemeli, Allah deyip içmeli. O büyük zatın dediği gibi: "Allah için işleyiniz, Allah için başlayınız, Allah için görüşünüz, Allah için konuşunuz, lillâh, livechillâh, lieclillâh rızası dairesinde hareket ediniz; o zaman ömrünüzün saniyeleri seneler hükmüne geçer." Saniyelerinizin seneler hükmüne geçmesini istiyorsanız, Allah'tan istediğiniz şeyleri kendi dar ölçülerinizle daraltmayın.[8] Böyle bir semere dururken siz deseniz ki, "Bana Cennet'te bin tane köşk ver." yine kaybetmiş olursunuz. Allah'a kulluk yapsanız, her gün Kur'ân-ı Kerim'i iki rekâtta bir kere hatmetseniz ve bunun karşılığında deseniz ki, "Allahım, şöyle bir idarecilik, böyle bir dünya nimeti istiyorum." Hatta, daha da masumane bir istekle "Rabbim, Cennet bahçeleri ver." deseniz, himmetinizi yine daraltmış

sayılırsınız, Allah'ın lütfuna tahdit koymuş, isteğinizi kendi dar fotoğrafınızla Allah'a sunmuş olursunuz. "Allahım, ben Senin rızana talibim, Sana talibim." deyip O'nu dilemek varken niye öyle yapasınız ki?

Hani anlatılır ya: Abbâsîler döneminde Harun Reşid'in vezirleri arasında, Bermekîlerden Câfer de vardır. Harun Reşid, halkına hediyeler dağıttığı bir gün Câfer'e de teklif eder, der ki: "Ey vefalı, sadık vezirim, sana da şunları vereyim." Vezir, "İstemem Efendim." diye cevap verir. Hükümdar "Herkese şu kadar verdim ama sana servetimin çeyreğini vereyim." der, fakat yine aynı sözle karşılaşır, "İstemem Sultanım." Birkaç değişik teklifin kabul edilmediğini görünce Harun Reşid sorar, "Peki sen ne istersin?" "Ben sadece seni isterim sultanım, senin rızanı dilerim. Çünkü sen benim olunca servetin zaten benim olur. Senin hoşnutluğun olmazsa servetinden ne olur?" İşte rıza-ı ilâhîyi talepte bu espri vardır ve insan O'na talip olmalıdır.

Evet, Allah'ın bize ihsan ettiği mevhibeleri yine O'nun yolunda kullanma, kurbet vesilelerinin önemlilerindendir. Bugün, bu hareketin gönüllüleri böyle bir fırsatın başında bulunuyor. İnşâllah, i'lâ-yı kelimatullah yaparlar. Hem dünyevî, hem uhrevî makam, mansıb, pâye beklentisine girmezler. Korkusuz, tereddütsüz, kendilerini adadıkları o davada her zaman kemerbeste-i ubûdiyet içinde Allah karşısında dururlar ve Allah'tan yine Allah'ı isterler. Sürekli, "Allahım, beni, Senden uzaklaştıracak şeylerin insafsızlığına terk etme ve gönlüme maiyyetini duyur!" der ve rıza besteleri terennüm ederler.

Soru: *Rıza talebiyle hacet namazı kılınır mı?*

Evet, kılınır, kılınmalıdır da. Bir insan için rızadan daha büyük bir pâye yoktur; eğer olsaydı Allah, Cennet ötesi âlemlerde sevdiklerini onunla pâyelendirirdi oysaki, ötelerde sonu olmayan en son nimet وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ أَكْبَرُ *"Hepsinden âlâsı ise Hakk'ın kendilerinden razı olmasıdır."*[9] fehvâsınca Hakk'ın hoşnutluğudur. Öyleyse, biz kullar için ondan daha büyük bir hacet yoktur, ondan daha büyük bir şey de talep edilemez. Dolayısıyla, rıza talebiyle hacet namazı kılınır.

Daha küçük şeyler için kılıyoruz biz hacet namazını: başımız ağrıyor, dişimiz iltihaplanıyor hacet namazı kılıyoruz; dünya adına bir ihtiyacımız hâsıl olduğunda hacet namazına koşuyor, dua ediyoruz. Bir insan için mertebe-i kusva Cenâb-ı Hakk'ın rızasıysa, Allah'ın rızası gibi çok önemli bir maksûd, bir matlûba matuf olarak hacet namazı neden kılınmasın ki?

Sadece Allah'ın rızasını istemek… Rıza-yı îlâhîyi hırs ölçüsünde istemek lazım. Allah rızası mevzuunda ne kadar hırslı olabilirseniz olun; yatmayın sabahlara kadar, O'nun rızası için ağlayın, yalvarıp yakarın. Her gün, her gece

salât u selâmlarla bezeyerek rıza dilekçeleri gönderin dergâh-ı ilâhîye. Allah'ın rızasını ısrarla istediğiniz zaman dilimlerinde dua ve yakarışlarınızın bir ucuna şu duayı da eklemeyi unutmayın: اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ الْمُخْلِصِينَ الْمُخْلَصِينَ الزَّاهِدِينَ الْوَرِعِينَ الرَّاضِينَ الْمَرْضِيِّينَ الصَّافِينَ الْمُحِبِّينَ الْمَحْبُوبِينَ الْمُقَرَّبِينَ وَالْمُتَخَلِّقِينَ بِأَخْلَاقِ الْقُرْاٰنِ "Allahım! Bizleri hâlis; ihlâsın zirvesine erdirilmiş; zühdü esas edinen; kılı kırk yararcasına takva hayatı yaşayan; Senden razı olmuş, Senin de kendilerinden razı olduğun; nefsin râdiye ve merdıyye mertebelerini aşmış, "sâfiye"ye ulaşmış; Seni deli gibi seven, Senin de kendilerini sevdiğin; kurbiyetine mazhar olmuş ve Kur'ân ahlâkıyla ahlâklanmış kullarından eyle!" deyin.

Çünkü, bu dualardan biri kabul olursa, her birimiz nasiptar olur, kendi payımızı alırız. Biz aynı gayenin talipleriyiz, vahid-i sahih bir gönüllüler topluluğuyuz. Bir kere vahid-i sahih olunca, birimizin duası hepimiz hakkında geçerlidir. Öyleyse, dua ederken himmet âlî tutulmalı. Hatta, duada dost, kardeş, arkadaşla beraber mütehayyirler, sempati duyanlar ve iyi zamanın dostları da zikredilmeli. Ola ki, birimizin duası makbul olur da herkes o rahmetten istifade eder.

Bu bahsi de İhlâs Risalesi'nden bir bölümle şimdilik bitirelim: "*Amelinizde rıza-yı ilâhî olmalı*. Eğer O razı olsa, bütün dünya küsse ehemmiyeti yok. Eğer O kabul etse, bütün halk reddetse tesiri yok. O razı olduktan ve kabul ettikten sonra, isterse ve hikmeti iktiza ederse, sizler istemek talebinde olmadığınız halde, halklara da kabul ettirir, onları da razı eder. Onun için, bu hizmette, doğrudan doğruya, yalnız Cenâb-ı Hakk'ın rızasını esas maksat yapmak gerektir."[10]

1 Bkz.: Buhârî, *rikak* 38; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/256..
2 Fâtiha sûresi, 1/5.
3 el-Busîrî, *Dîvânü'l-Busîrî* s.239.
4 Ebû Davûd, *vitr* 23; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/172.
5 Buhârî, *tevhid* 35; Müslim, *cennet* 4, 5.
6 Bediüzzaman, *Mektubat* s.253 (Yirminci Mektup, Mukaddime).
7 Bediüzzaman, *Sözler* s.499 (Yirmi Beşinci Söz, Emirdağ Çiçeği).
8 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.21 (Üçüncü Lem'a, Üçüncü Nükte).
9 Tevbe sûresi, 9/72.
10 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.200 (Yirmi Birinci Lem'a, Birinci Düstur).

Tenkit Hastalığı ve Sevgi Okulları

Soru: *Özellikle de bazı yerlerde yıllanan insanların hemen herkesi ve yapılan her işi tenkit etmeleri bir hastalık mıdır? Tenkitte ölçü ne olmalıdır?*

Cevap: Sorunuzda, bir yerde uzun zaman kalanlar mânâsına "yıllanan insanlar" tabirini kullandınız. Aslında, yıllanmışlık, bulunulan yer ve yapılan iş itibarıyla bir mümârese (alışma, uzmanlaşma) vesilesidir; daha arızasız, verimli ve becerikli çalışma hesabına bir şanstır. Çünkü, tecrübe yıllanmışlıktan çıkar; uzun süre aynı vazifeyi yapan bir insanın, hem gözü hem eli ve hem de dimağı o işe alışır. Evet, yıllanmışlığın, çevreyi iyi tanıma, işi tam öğrenme, o sahada alternatifli düşünebilme ve daha isabetli kararlar verme gibi avantajlı yanları vardır. Fakat insan, bulunduğu yerde ve işte geçen senelerin getirdiği bu türlü avantajları ve yararlı mümâreseleri elde edeceğine kıdem mülâhazasına takılır kalırsa, arkadan gelenleri küçük görme ve herkese tepeden bakma gibi bir hastalığa yakalanır. Dahası, ülfet ve ünsiyete müptela olur; kendini yenileyemez, yeni hamleler yapamaz. İşin aslına ve özüne bağlı kalmanın yanı başında, şartları, konjonktürü ve içinde bulunulan zamanı hesaba katarak meselelere farklı bakış açılarıyla yaklaşma şeklindeki yenilenme cehdinde bulunmayınca da ülfet ve ünsiyete yenik düşer.

Öyle bir insanın hâli yorgun bir memuru hatırlatır; o, her gün aynı şartlar, aynı ortam ve aynı işlerle karşı karşıyadır; kendisi de bezgin, tedirgin ve hâlsizdir. Hatta, dairesinin kapısını açtığı zaman ellerini ters tarafından ağzına kapatır, bir kapalı esneme geçirir, saçını karıştırır, yüzünü ovalar ve "Ooof be, bu hayat da bir türlü bitmiyor!.." der gibi masanın başına gider. Sandalyesini çekerken hâlâ tereddütlü bir hâli vardır; otursa mı, oturmasa mı diye düşünüyordur. Sonunda oturur, evrakları karıştırır, sonra kalkar gibi yapar, gayr-i iradî tekrar oturur. Neden bu kadar bezgin ve yorgundur o? Çünkü, her gün karşısında bulduğu aynı mekan, aynı aksesuar, aynı masa, aynı dosyalar, aynı evrak, aynı iş ve kendisi de vazife aşkından mahrumdur. Gönlünde o işi hakkıyla eda etme, yeni bir ufka götürme ve daha faydalı olma aşkı yoktur. Mensup olduğu millete bir şeyler kazandırma sevdasını hiç tatmamıştır. Dolayısıyla da, ülfet ve ünsiyet onu çökertmiş ve bir enkaz hâline getirmiştir. Artık onun ruhunda bir bıkkınlık, bir bezginlik ve bir yorgunluk hâli hükümfermâ olmuştur.

İşte öyle insanlar, her sene biraz daha eskir ve zamanla çürür giderler. Hatta çürümekle de kalmaz, kokuşmuşluktan hâsıl olan kerih kokularını etrafa yaymak suretiyle başkalarını da rahatsız ederler. Evet, çürümenin de bazı kötü

neticeleri vardır. Çürüyen bir insan, âlemi de kendisi gibi görür, kendi ruh adesesiyle bakar herkese. Kendisi tembeldir, miskindir, işleri başkasından beklemektedir. Halk ifadesiyle, işlerin tıkırında yürümesini arzu etmektedir ama tıkır tıkır yürüme adına kendisinin hiçbir gayreti yoktur. Fakat, o işlerin aksamasında bazı kimselerin kusurlarının olduğunu düşünerek atf-ı cürümlere girer, şunu-bunu suçlar ve herkeste kusur araştırır.

Tenkit hastalığı bazen çok çalışkan ve işkolik insanlarda da olabilir. Onların mesâi anlayışlarında belli bir takvim ve saat hesabı yoktur, gece-gündüz çalışırlar; başkalarının da kendileri gibi ölesiye çalışmalarını isterler. Ne var ki, bayılıncaya kadar çalışan bu tür insanlar azdır; eğitim gönüllüleri arasında çok çalışan insanların sayısı azımsanmayacak kadardır ama yine de azdır. Dolayısıyla, herkesin kendisi gibi çalışmasını isteyen kimselerden de tenkitçi insanlar çıksa bile münekkidlerin büyük çoğunluğunu yıllanmış insanlar oluşturur.

Ayrıca, tenkitçilerin çoğunda, herkesle aynı hızda koşamamanın ezikliği vardır ve bu eziklik onları şikâyet ve tenkitlere itiyordur. Bazı özel menfaatleri, şahsî çıkarları ve hususî mülâhazaları ayağına takıldığından dolayı, münekkid diğerleriyle aynı hızda koşamıyor, yol arkadaşlarından ayrılmak zorunda kalıyor; bu inhiraflarını ve arkadaşlarından ayrılışını bir mâkûliyete bağlama cehd ve gayretiyle değişik komplekslere giriyordur. Onlarla beraber yürüyemeyince, günahı o yola yüklüyor, "Koştuğunuz yeri beğenmiyorum" diyordur. Bunların bir kısmı da, kendini dışlanmış gibi hissediyordur. Nedense arkadaşlarının mizaçlarıyla uyuşamamış, kendi gönlünce beklediği ölçüde işin içinde olamamış ve dolayısıyla hafif bir küskünlüğe girmiştir. Bundan dolayı da, içinde kendi payının bulunmadığı bir işi –o iş çok hayırlı bile olsa– tenkit etmektedir.

Yılanların Hücumu ve Sinek Isırıkları

Aslında, bir kimsenin ya da bir şeyin iyi veya kötü taraflarını, menfi veya müspet yanlarını bulup meydana çıkarmak, ortada olanla olması gereken arasında mukayese yapmak demek olan "tenkit", ideale yürümede bir yoldur. Müspet mânâda tenkit etmek ve tenkide açık olmak ilmî esaslardan birisidir. Ne var ki, onun da bir üslûbu, uygun bir şekli vardır. Her şeyden önce, tenkit eden kimse insaflı olmalı, söyleyeceklerini nefsi hesabına değil, Hak rızası adına söylemeli ve hayır mülâhazasından başka bir garazı bulunmamalıdır. Münekkit, gerçekten iyi bildiği hususlarda fikirlerini usûlünce ortaya koyarken, sahası olmayan mevzularda da susmasını ve dinlemesini bilmelidir. Ayrıca, bir tenkidi kimin yaptığı da çok önemlidir. Damara dokundurmayacak ve

muhatabını rencide etmeyecek kimseler konuşmalı; diğerleri şahıslarına karşı tepkiden dolayı kıymetli fikirlerinin de heder olmaması için sözü onlara bırakmalıdır ki bu da bir hakperestliktir.

Bir meseleyi tenkit eden insan perdeyi yırtacak şekilde konuşmamalı, muhataplarının kuvve-i maneviyelerini kırmamalıdır. Bildiğiniz gibi, İhlâs Risalesi'nde serdedilen düsturlardan birisi de, "Bu hizmet-i Kur'âniyede bulunan kardeşlerinizi tenkit etmemek ve onların üstünde faziletfüruşluk nev'inden gıpta damarını tahrik etmemek." esasıdır. Evet, Bediüzzaman Hazretleri'nin ifade ettiği gibi, insanın bir eli diğer eline rekabet etmez, bir gözü bir gözünü tenkit etmez, dili kulağına itiraz etmez, kalb ruhun ayıbını görmez. Belki bunlar, birbirinin noksanını tamamlar, kusurunu örter. Bir fabrikanın çarkları da birbiriyle rekabetkârâne uğraşmaz, birbirinin önüne geçip tahakküm etmez, birbirinin kusurunu görerek tenkit edip, sa'ye şevkini kırıp atâlete uğratmaz. Aksine, birbirinin hareketini umumî maksada tevcih etmek için yardım ederler; hakikî bir tesanüt, tam bir ittifakla gaye-i hilkatlerine yürürler. Zaten, birbirine karşı zerre kadar bir sataşma ve bir zorbalık varsa, o fabrika karışır ve ürün veremez hâle gelir. Fabrika sahibi de kuruluş gayesine hizmet etmeyen o fabrikayı bütün bütün yıkıp dağıtır.[1]

Bu güzel misallerle tenkit kapısını kapatmaya ve talebelerini birbirlerinin faziletlerine naşir olmaya çağıran Üstad Hazretleri bir başka yerde de şöyle der: "Binler teessüf ki, şimdi müthiş yılanların hücumuna mâruz biçare ehl-i ilim ve ehl-i diyanet, sineklerin ısırması gibi cüz'î kusuratı bahane ederek, birbirini tenkitle, yılanların ve zındık münafıkların tahribatlarına yardım ediyorlar."[2]

Evet, özellikle de yıllanan ve tecrübe kazanan insanlar, diğerlerinin sa'ye şevkini kırmamalı, bilakis, onları aşk u şevkle kanatlandırmaya çalışmalı. Belki her gün, onların çalışma isteklerini şahlandıracak ve vazifeye karşı heyecanlarını coşturacak farklı bir üslûp geliştirmeli; tenkit edeceği hususlar varsa onlarda da gayet yumuşak ve yapıcı olmalı. Bir vazifede yıllanan ve kıdem sahibi olan insanların geçen yıllara ve tecrübelerine rağmen büyüklük hisleri artmamalı, tahakküm duyguları şişmemeli, enaniyetleri büyümemeli, ağabeylik mülâhazaları genişlememeli; aksine millete hizmet aşk u şevkleri daha fazla coşmalı. Yapılacak bir iş varsa en önde o tecrübeli insanlardan biri çatlayasıya koşmalı ve gerekirse arkadakiler demeli ki, "Yaşına göre biraz fazla değil mi bu hız ve gayret?" Başkaları onlara biraz nefes aldırmaya çalışmalı ama onlar örnek olma konumunda bulundukları için hep önde koşmaya devam etmeli.

Koşarken Ölme Arzusu

Bizden önceki vazife adamları hep öyle yapmışlar… Güçlerini yitirecekleri, tâkatten kesilecekleri ve yatağa düşecekleri ana kadar hep koşmuşlar artık ayağa kalkamaz hâle gelince de arkadaşlarının yanında yer alamadıklarından dolayı üzüntü duymuş, çok müteessir olmuş ve ağlamışlar. Hazreti Halid'in ölüm döşeğindeki son anlarını ve ızdıraplarının en büyüğünün bu istikamette olduğunu hepiniz hatırlarsınız. *"Ey Yermük, ey Mute, ey Halid'in günleri geçin gözümün önünden birer birer!.."* dediğini, bir fırtına gibi arkasından koşup durduğu ölümü yatakta karşılıyor olmaktan dolayı nasıl bir inkisarla kıvrandığını bilirsiniz. Hıçkıra hıçkıra ağlayışını gören birinin "Neden ağlıyorsun?" demesi üzerine Hazreti Halid, *"Vücudumda bir para kadar yara almadık yer kalmadı. Senelerce i'lâ-yı kelimetullah yollarında ölüm kovaladım. Fakat, işin acayibine bakın ki, şimdi burada, yatakta ölüyorum."* der ve rahat döşeğinde ölmeyi kendi adına bir utanma sebebi sayar. Evet, yatakta ölmek, dini ve milleti hesabına koşmaya alışmış bir insan için ayıptır, ârdır. Mesuliyet duygusuyla dolu bir insan yatakta ölmemeli, ölüm anında bir yatakta olsa bile o yatağı da "vazife" deyip yürüdüğü sırada, son anda bulmalı. Yıllanan insan durmamalı, o koşarken ölme aşk u iştiyakı içinde olmalı. Zannediyorum, senelere yenik düşen insanlarda ve yorgunlarda yeni bir aşk u şevk uyaracak olan da bu duygudur.

Diğer taraftan, ister devlet dairelerinde, isterse de özel teşebbüslerde, hem yıllanmış insanlara, hem de yıllanmanın bir yorgunluk ve ölüm getirmesi karşısında teyakkuz ve temkine çok ihtiyaç var. Eğer, bir yerde yıllanmışlık menfi yönleriyle işliyorsa, bir şahsın ruhunu alıp götürüyor, onu kadavralaştırıyor ve Kemal Tahir'in ifadesiyle, "yorgun asker" hâline getiriyorsa, o insana bazı mükellefiyetler yüklemek lazım. Bu konuda, onlara göre daha yeni olanlara düşen vazife, saygıda hiç kusur etmemek, atıl bırakıp çürümelerine meydan vermemek, yaşlarına ve durumlarına uygun bir şekilde istihdamlarına zemin hazırlamak ve onları her zaman iştiyakla çalışabilecekleri bir ortamda bulundurmaktır. Mümareselerini ve bilgi birikimlerini başka bir alanda değerlendirmeleri için, onları yeni vazife sahalarıyla tanıştırmaları gerekir. Özellikle idareciler, kendi çevrelerindeki insanların aşk, şevk ve iştiyakla vazife yapmaları için onları büyük bir hassasiyetle yakın takibe almalı yani, kimler kıvamını koruyor, konumunun hakkını veriyor, bulunduğu yerde sürekli iş ve semere çıkarıyor, başkalarının aklına hiç gelmeyecek şeylerde âdeta icatlar ortaya koyuyor, keşiflerde bulunuyor ve kimler ülfete yakalanmış, ünsiyete yenilmiş, eski şeyleri tekrar edip duruyor… Bunları iyi ayırt etmeli ve

herkesi özel durumuna göre değerlendirerek onların muvaffakiyeti için gayret göstermeli. Bunu yaparken de çok müsamahalı ve sabırlı olmalı, hata ve kusurları hemen cezalandırmamalı, problemleri mülayemetle çözme yolları aramalı. Fakat, eğer bir insan bir problemi kendi başına halledemiyorsa ve onun üstünde bir şikâyet mercii de varsa, gidip meseleyi ona açmalı, problemi çözmesini ondan istemeli, gıybete ve mübalağaya da girmeden "Böyle bir problem var; ben ne zamandan beri sabrediyorum, fakat sabredemeyecek insanlar da çıkabilir; bu meseleyi nasıl çözebileceğimize dair bir yol gösterseniz? Biz mi üslûp hatası yaptık? Yoksa damara mı dokundurduk? Ya da o arkadaşımızın bildiği bir şey var da onu biz bilmiyor muyuz? Bu işin çaresi nedir?" demeli; demeli ve problemi samimiyetle çözme peşinde olmalı. Fakat tenkitte, gıybet, iftira ve bühtanlara asla girmemeli hele kat'iyen ehli dünya gibi davranmamalı.

Azıcık İnsaf!..

Duyuyor ve görüyorsunuz, bazı önyargılı insanlar "Gönüllüler Hareketi"ni tenkit etme sadedinde sürekli aynı iddiaları tekrar ediyorlar. "Organize faaliyet" diyorlar, "şuna tâlipler, niyetlerinde şu var" gibi iftiralarda bulunuyorlar. Hatta, bir milletin yüce meclisini aslı-astarı olmayan, sadece garaz, kin ve nefrete dayanan hilâf-ı vâki isnatlarla oyalayabiliyorlar. Bir meselenin araştırılmasını isterken, çoğu zaman, o meselede olumsuz bir yan bulunduğundan dolayı değil, aslında küfrün imana düşmanlığından ve hazımsızlıktan dolayı, havayı bulandırmak için bunu yapıyorlar. Bazı kimseler, kendileri doğrudan doğruya bir müdahalede bulunamıyor; bağışlayın, karakter bakımından zayıf, alet olmaya açık kimseler buluyor ve menfaat düşkünü, çıkar sevdalılarının zaaflarını kullanıyorlar. Bu türlü çocuk meşrep insanları zaman zaman ortaya çıkarıyor ve tekrar ber tekrar kullanıyorlar. Maalesef, bazı meseleler hakkında sordukları sorulara onlarca defa cevap aldıkları halde yine de iftira etmekten utanmayan, hep aynı şeyleri yazıp duran bir Türkiye Pravdası var ülkemizde. Bunlar elli defa tekzip edilirler; iftiralarından dolayı mahkemeler tarafından cezalandırılırlar. Fakat, kaçar, adres değiştirir ve mürekkep balığı gibi izlerini kaybettirirler ama çok geçmeden başka bir yerde zuhur edip iftiralarını tekrarlarlar. Siz kalkıp en son "araştırılsın" dedikleri hususları da açık açık anlatsanız ve devletin yetkili birimleri iddiaların geçersiz olduğunu beyan etse de, onlar çok geçmeden aynı iftiraları bir kere daha ama bu defa başka insanların dilinden ifşâ ederler. "Öncekilerden netice alamadık, bari bunların kafasını bozalım; öbürlerine yaptıramadık, bari bunlara yaptıralım." der ve kendilerine yeni piyonlar bulurlar.

Bu ifadeleri kendime de size de yakıştıramıyorum, sizin huzurunuzda bu tür sözler söylemekten rahatsızlık duyuyorum. Fakat, bu haksızlıklar karşısında kendi adıma değil, karalanmak istenen eğitim gönüllüleri hesabına bu kadarcık konuşmazsam vefasızlık etmiş olacağıma inanıyorum. Düşünün; hiç görmedikleri, gezmedikleri, bilmedikleri eğitim müesseselerine karşı oluyor, aleyhte yazıp çiziyor, zihinlerde tereddütler hâsıl etmeye çalışıyorlar. Kaç defa tekrar ettik; geçenlerde bir röportaj vesilesiyle bir kere daha bütün detayıyla anlattık, "Okullar bir şahsa ait değildir; bu eğitim müesseseleri bu milletindir" dedik. Okulların açıldığı Rusya Federasyonu gibi ülkelerde KGB birikimine sahip istihbarat örgütleri gibi teşkilatların olduğunu; bu örgütlerin, 12 senedir okulları âdeta mercek altında tuttuklarını ama menfi bir şey görmedikleri için bu müesseselere dokunmadıklarını, fakat maalesef, Türkiye'den bazılarının el altından o servislere düzmece haberler ulaştırdığını söyledik. Neylersiniz ki, okumuyor, işin hakikatini anlamaya gayret etmiyor ve sadece şüpheler üretmeye çalışıyorlar.

Doğrusu, bu mevzuda kuşku duyanlar, kendi devletimizi de zan altında bırakıyorlar. Çünkü, bu okullar, kaç senedir normalin çok üstünde teftişler geçirdi ve menfi hiçbir şey olmadığı defalarca hem de devlet birimleri tarafından dile getirildi. Aslında, onlar da biliyorlar, bütün insaf dünyası ve hatta insafsızlar dünyası da biliyor ki; o okullar, o yurtlar, o pansiyonlar, değişik devirlerde, Şubat soğuğunun bütün şiddetiyle yaşandığı dönemde, saatsiz, vakitsiz, üst üste teftişlere maruz kaldı. Hatta bizim terbiye anlayışımıza yakışmamasına rağmen gece saat 01'de, 02'de, 03'te kız okullarına ve yurtlarına bile baskın teftişler düzenlendi; kızların yatakhanelerine girildi ve özel eşyaları, çamaşırları karıştırıldı. Fakat, senelerdir bu müesseselerde hiçbir suça rastlanmadı, hiçbiri hakkında hukukî bir kovuşturma açılmadı. O devlet aynı devletti; müfettişler de o devletin müfettişleriydi. Evet, yapılanlar da teftiş değil, bir mânâda baskındı. Bütün bunlar neticesinde bu müesseselerin temiz olduğu, hukukî çerçeveye uygun olarak faaliyet gösterdiği devlet kayıtlarına defalarca yazılmasına ve bu raporların halen mevcut olmasına rağmen dedikodular bitmemişse bu işte bir kin ve haset var demektir ve bu insafsızlıktır. Hâlâ bir insanın, utanma hissini yitirmişlikle kalkıp bu mevzuda bir tereddüt ortaya atması ve araştırma istemesi Lenin dünyasında, Stalin ülkesinde dahi olmamış bir şenaattir.

Yine Gelecekler...

Onlar ne derse desin, niyetimizi Allah biliyor, otuz seneden beri bu millet de biliyor. Allah'ın rızasını kazanmak ve tarihî birikimlerimizi dünya insanlarıyla

paylaşarak kanlı bir coğrafyada sulh adacıkları oluşturmaktan başka bir sevdamız yok bizim. Biz, millet olarak, kendimizde çok güzel şeylerin bulunduğuna inanıyoruz. Allah (celle celâluhu) iyi şeyleri tecrübe etme ve âdeta bir dantela gibi tabiatımıza işleme imkânını vermiş bize. El âlem, bir tuval üzerinde karaladığı çizgileri, resim sergisi diyerek neşrediyor. Bizim bir yönüyle dört bin senelik, bir yönüyle de altın çağımız diyeceğimiz bin senelik şanlı bir tarihimiz var. Pek çok meselede mümârese sahibi olmuşuz; meselâ, ciddi bir estetik anlayışı geliştirmişiz. Bu güzellikleri teşhir etmemiz ve bu iş için sergiler açmamız hem hakkımız hem de vazifemizdir bizim. İşte günümüzde bu türlü sergilerin açıldığı yerler de eğitim yuvalarıdır, okullardır, kültür lokalleridir, hatta ticaret mülâhazasıyla yurtdışına giden insanımızın açtığı iş yerleridir. Çünkü, onların tavır ve davranışlarından dökülen şeyler de yine bizim mazimiz, bediî zevklerimiz, dinî telakkilerimiz ve ahlâkî mülâhazalarımız olacaktır ve bizim bu değerlerimiz başka medeniyetlerin insanlarına çok mânâ ifade edecektir.

Hâlâ şüpheniz varsa, gidin bakın, işin içindeki insanlara sorun. Değirmenin suyunun nereden geldiğini samimi olarak öğrenmek istiyorsanız, suyu çıktığı yerden itibaren takip edin; kanalında, çarkları döndürdüğü yerde izleyin. Eğer önyargılı değilseniz, siz de göreceksiniz; "Bir dönemde milletimize yeniden istiklalini kazandıran güç ne ise, bu eğitim faaliyetlerinin arkasındaki güç de odur." Bunlar, İstiklâl Harbi'ndeki fedakârlığı, bugün bir başka şekilde ortaya koyan milletimizin hizmetleridir ve kaynağı da onların yürekleridir.

Evet ben, bu müesseselerin bir şahsa ait olmadığını, milletin malı olduğunu, 'değirmenin suyu'nun da Anadolu'nun tertemiz bağrından geldiğini bir kere daha anlatsam da fedakârlığın mânâsını ve almadan vermesini bilmeyenler yine de insanlığa hizmet için fedakârlık yapma duygusunu idrak edemeyecek, mânâsız bir kıskançlık, haset ve kinle onu kurutmaya çalışacak ve bundan sonra da tekrar tekrar araştırma önergeleri verecekler.

Mü'mince Tenkit

İşte inanan insanlar, tenkit hususunda da ehl-i dünya gibi davranmamalı. Mü'min hep kendi karakterinin gereğini sergilemeli. Onun tenkitleri bile müspet olmalı ve elden geldiğince insanların sa'ye şevklerini artırmalı, onları şahlandırmalı. O, yanında çalışanları yol arkadaşı olarak görmeli; onların gayretlerini de arkasına aldığı zaman iki kat semereli olacağına inanmalı. Bir insanı bir yerden alıp başka bir yere koyarken bile mülâhazalarını terfi esasına bağlamalı. Meseleyi sunarken bir terfî esprisi içerisinde sunmalı. Yani, "Sen bu konudaki uzmanlığın, onca tecrüben, şu kadar mümaresenle şu çarkların

daha iyi işlemesine vesile olacaksın.” düşüncesiyle onu hem terfi ettirmeli, hem de terfîh etmeli; ona daha mutlu bir hayat ortamı hazırlamalı.

Burada istidradî olarak son bir meseleyi daha arz edeyim: Bazı hususları tenkit ederken, kusur ve kabahatleri söylerken bazı kimselerin, memnuniyetsizliklerinden dolayı yavaş yavaş kenara çekilmelerine de sebebiyet vermemeli. Gayr-i memnunlar bir tane, iki tane, üç tane… diye azımsanmamalı. Bildiğiniz gibi, gayr-i memnunların kurdukları küçük bir köy bile yoktur; fakat yıktıkları çok büyük devletler vardır. Kocaman cihan devleti Roma İmparatorluğu’nu Spartaküs gibi bir köle, etrafına topladığı kölelerle sarsmış ve yıkılacak hale getirmiştir. Neticede Roma’yı gayr-i memnunlar yıkmışlardır. Bundan dolayı, bir, iki, üç kişi deyip onları azımsamayın. Onların yaptığı tahriptir; Üstad’ın ifadesiyle, “tahrip esheldir, kolaydır”; zayıf tahripçi olur. Bir binayı tamamlamak bazen yıllar alır, dünya kadar insanın emeğini gerektirir.[3] Fakat, bir serseri çocuk tek kibritle yakıp kül edebilir o koca binayı. Öyleyse, serseri çocukların kibrit kullanmasına meydan vermemeli, tenkitlerini dinleyip çözüm üretmeli.

Hâsılı, tenkit ideale yürümede bir yoldur. Yıllanmış insanlar senelerin getirdiği tecrübe ve mümareselerini insanları hayra teşvik etme ve onlara örnek olma yolunda kullanmalıdır. Bununla beraber, hatırı sayılan ve sözleri yara yapmayan bir kimse gördüğü eksik ve hataları da üslûbunca söylemelidir. Fakat, bunu yaparken, gurur ve çalımdan, el-ayak hareketleri ve sevimsiz mimikler gibi Allah’ın sevmediği şeylerden kaçınmaya çalışmalı, kalblerin tepki göstermesine meydan vermemelidir. Eğer doğrudan söyleyemeyecekse bir topluluk içinde ortaya konuşmalı, herkesin kendi payını almasını ummalı ama kat’iyen hiç kimsenin gıybetini yapmamalıdır

1 Bediüzzaman, *Lem’alar* s.201 (Yirmi Birinci Lem’a, İkinci Düstur).

2 Bediüzzaman, *Kastamonu Lâhikası* s.212.

3 Bediüzzaman, *Sözler* s.179 (On Dördüncü Söz), s.769 (Lemeât).

Arş'ı Titreten Çığlıklar

Soru: *Hakiki rahat ve huzurun imanda olduğu, dünya ve ahiret saadetinin ancak onunla elde edilebileceği hususunda kanaatimiz tam olsa da hata, kusur ve günahlarımızı düşününce ve hele sohbetlerde misallerini dinlediğimiz selef-i salihînin hayatıyla bizimkini karşılaştırınca neredeyse yeise düşecek gibi oluyoruz. İmanın vaad ettiği huzuru bazen kısa bir süreliğine hissetsek de sıkıntı, bunalım ve hafakanlar yakamızı bir türlü bırakmıyor. Kalbimizde, iman ile beraber bir sürü endişe ve korkunun da bulunmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Cevap: Biz, Cenâb-ı Hakk'ı tanımamız, O'nu tasdik etmemiz ve imanımız sayesinde, bu dünyayı bir zikirhâne, bir eğitim alanı ve bir imtihan meydanı gibi görürüz. İrademizin yetersiz kaldığı noktada, Allah Teâlâ'nın sonsuz iradesine dayanır; üstesinden gelemeyeceğimiz konularda O'nun kudretine itimat ederiz. Dolayısıyla, kendi acizliğimize rağmen Hakk'ın kudretiyle güçlü olur; fakr u zaruret içinde bulunduğumuz anlarda bile O'nun servetiyle zenginleşiriz. Şu dünyadaki bütün doğumları askerlik vazifesine başlama, ölümleri de askerlikten terhis olma sayarız. Bundan dolayı da bizim nazarımızda kâinattaki herkes ve her şey birer vazifeli memurdur ve her ses birer zikir, tesbih ve şükür nağmesidir.

Eserlerinde sürekli bu hakikati ifade eden Hazreti Üstad, "İman hem nurdur, hem kuvvettir. Hakikî imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir ve imanın kuvvetine göre, hâdisâtın tazyikâtından kurtulabilir."[1] der. Evet, kâinata iman nuruyla baktığımız sürece, bizim nazarımızda dünya karanlık değildir. Varlık ve eşyanın ifade ettiği mânâlar açıktır. Mahlukâtın çehresindeki her şeyi çok rahatlıkla okuyabilir; kendi varlığımızın ifade ettiği hakikatleri kolayca anlayabiliriz. Dünyanın ve insanlığın akıbeti mevzuunda da inanç ve kanaatlerimiz nettir; ebedî yokluk olmadığını; Cennet ya da Cehennem'le noktalanan bir yolculukta bulunduğumuzu; Cennet ve Cehennem'in de, belli ölçüde ve şart-ı âdi planında insanların iradelerine bağlandığını; iradesinin hakkını verenlerin –Allah'ın inayetiyle– Cennet'e, hevâ ve heveslerine yenilenlerin de –adl-i ilâhîyle– Cehennem'e sevk edileceğini söyleyebiliriz. Sahabe efendilerimizden Hâris b. Mâlik el-Ensârî'nin *"Şimdi Rabbimin arşını ayan beyan görür gibiyim. Sanki şu an Cennet ehlinin birbiriyle ziyaretleşmelerini görmekteyim. Âdeta Cehennem'liklerin çığlıklarını duyuyorum."*[2] dediği gibi diyemesek de; Cehennem'dekilerin gulgulelerini (bağrışıp çağrışma, velvele) ve Cennet ehlinin şevk ü târab içinde neşeli

seslerini duyamasak da, bunların bir hakikat olduğuna biz de inanıyoruz. Belki bazen kendimizi az sıksak Cehennem'in velvelesini duyacak gibi oluyor; bir yarım adım daha atsak Cennet koridoruna gireceğimiz hissine kapılıyoruz; yani, Cennet ve Cehennem'i çok yakınımızda biliyor ve varlıklarına kat'i iman ediyoruz. Belli ölçüde bütün varlığın mâhiyetini okuyor ve her şeyin O'na delalet ettiğini görüyoruz. Bu da, içinde bulunduğumuz anı nurlandırdığı gibi gelecek adına da ufkumuzu aydınlatıyor; hiçbir şey bizim için müphem ve muğlak kalmıyor.

Ayrıca, O'nun gönderdiği rehberler sayesinde vazife ve sorumluluklarımız da artık bâriz ve beyyin; onlar da bir aydınlık içinde. Namaz kıldığımız zaman ne yaptığımızı biliyoruz. Onu mü'minin miracı, kalblerin nuru ve sefine-i dinin dümeni olarak görüyoruz. Onunla Allah'a yaklaştığımıza ve başımızı yere koyduğumuz an O'na en yakın hâle geldiğimize inanıyoruz. Oruç tuttuğumuz zaman, *"Oruç Benim içindir; sevabını da bizzat Ben veririm."*[3] vaad-i sübhânîsiyle ümitleniyor; sevabını sadece Allah'tan bekliyor ve mükâfatını alacağımız hususunda da asla şüpheye düşmüyoruz. Hacca giderken, yeniden bir doğuş ve diriliş yaşama, günahların ağırlığını Arafat'ta döküp yüklerden kurtularak geri dönme duygularıyla dopdolu olarak yola koyuluyor ve Rahman'ın misafirlerinin mutlaka misafirperverlik göreceklerine itimat ediyoruz. İşte bütün bu inanç, ümit ve uhrevî beklentiler, hem sorumluluklarımız, hem mesuliyetlerimiz ve hem de umduğumuz mükâfatlar adına bize gayet açık, oldukça net ve çok güzel mânâlar fısıldıyor. Bunlar sayesinde, Bediüzzaman Hazretleri'nin ifade ettiği, "İman bir mânevî tûba-i Cennet çekirdeğini taşıyor. Küfür ise, mânevî bir zakkum-u Cehennem tohumunu saklıyor."[4] hakikatini vicdanlarımızda duyuyoruz. O tûbâ-i Cennet çekirdeği sayesindedir ki, gam ve keder sâikleriyle kuşatıldığımız zamanlarda bile hep huzur içindeyiz ve asla ne devamlı gam çekiyor ne de kederin süreklisini biliyoruz. Bazı anlarda gam ve keder tatsak bile, hemen Allah'ı zikrediyor, O'nun güç ve kuvvetine dayanıyor, ilâhî merhamete sığınıyoruz. Böylece sıkıntıların arka yüzündeki uhrevî güzellikleri görerek elemleri lezzetlere çeviriyor ve korku, endişe, gam ve kederleri "hüzn-ü mukaddes" renkleriyle beziyoruz.

Mukaddes Hüzün

Tabiî ki, inanan bir insan da bazı korkular yaşayabilir, bazen bir kısım endişelerin ağına düşebilir. Fakat, onun korku ve endişeleri dünyevîlikten çok uzaktır ve mukaddes bir hüzün çerçevesindedir. Çünkü, o korku ve endişelerin arkasında, mücerred, kuru bir imana güvenmeme duygusu ve imanı daha sağlam

bir teminat altına alma ihtiyacı vardır. İnsanın kendi ameline güvenmemesi, imanını koruma altına almak için emin yollar araması ve her an düşebileceği endişesiyle Cenâb-ı Hakk'ın rahmetine iltica etmesi de yine imandan kaynaklanan bir hâldir. Eğer iman etmişseniz, mutlaka Cennet'i ümit edecek ve Cemâlullah arzusuyla öteleri gözleyeceksiniz. Aynı zamanda, "Allah korusun, attığımız yanlış bir adımdan ötürü ya Cennet kapısından geriye dönersek ne olur bizim halimiz? Müslüman doğduk, Müslüman yaşadık; fakat, hafizanallah, ya devrilir gider ve hayatın sonunda bir çukura yuvarlanırsak ne yaparız?" şeklinde endişeler de duyacaksınız. İşte, ahiret hesabına böyle bir korku ve endişe içinde olma da imanın gereğidir. Bir insan, burada kendini rahat hissediyor, "Buldum, erdim, kurtuldum..." diyorsa, onun akıbetinden endişe edilir. Fakat, ebedî hayat adına hâlinden endişe duyuyor, ahiret korkularını burada yaşıyorsa, ötede endişelerden âzâde hâle gelir. Nitekim, Cenâb-ı Allah, bir kutsî hadiste *"İki korkuyu ve iki emniyeti bir arada vermem."*[5] buyurmaktadır. Evet, dünyada ahiretinden endişe etmeyen ve öteler için hazırlık yapmayanlar, orada korkularla kıvranacak; burada havf (korku) içinde yaşayanlarsa, ahirette emniyet ve huzur içinde olacaklardır.

Bir insanın, ahiret hesabına korkması ve kendi akıbetinden endişe etmesi çok önemlidir. Çünkü bu endişe, onu Allah'a yönelmeye ve günahlara karşı tavır almaya sevkeder; gelecekte tehlikeli hallere maruz kalmaması için, teyakkuza geçmesini ve uyanık olmasını sağlar. Akıbetinden endişe etmeyen gafillerin halini, Kur'ân-ı Kerim şöyle anlatır: *"Binasını, Allah'a karşı gelmekten sakınma ve O'nun rızasını kazanma temelleri üzerine kuran kimse mi hayırlıdır; yoksa yapısını, yıkılmak üzere olan bir uçurumun kenarına kurarak onunla beraber Cehennem'e yuvarlanan mı? Allah zalimler gürûhuna hidâyet etmez, onları umduklarına eriştirmez."*[6] Bu âyette geçen جُرُفٌ kelimesi, her an yıkılmaya hazır bir yar demektir. İşte ameline güvenen ve akıbetinden endişe etmeyen insanların imanı –şayet varsa– tıpkı sel sularının dere kenarında biriktirdiği toprak üzerine yapılan ev gibidir ve onun yıkılması an meselesidir.

Hak dostları "hayatta iken havf kapısını ardına kadar açık bırakmak ve ölüm zamanı da recâya yapışmak" gerektiğini söylerler. Mü'minler, Allah'tan, Kıyamet gününün dehşetinden, Cehennem azabından ömür boyu korkmalıdırlar. Fakat, bu korku onları pasifliğe, hareketsizliğe, ümitsizlik ve karamsarlığa itmemelidir. Aksine onları, korkunun sebeplerini ortadan kaldıracak tutum ve davranışlara yöneltmelidir.

Aslında Kur'ân-ı Kerim, gönüllerimize bütün bir hayat boyu âkıbet-endiş

olma duygusunu aşılar ve ayaklarımızı her zaman yere sağlam basmamızı hatırlatır. Cenâb-ı Hak, bizim için çok defa havfı bir kamçı olarak kullanır. Nasıl, annesi tarafından azarlanan çocuk yine onun şefkatli kucağına koşuyorsa; korku ve endişeler de bizi ilâhî rahmetin enginliklerine yöneltir ve Allah'a sığınma duygularımızı tetikler. Ayrıca, sadece Cenâb-ı Hak'tan korkup yalnızca ahiretinden endişe eden bir vicdan, başkalarından korkma ve dünyevî endişelerle titreme belasından da kurtulmuş olur. *"Eğer gerçek mü'minler iseniz, onlardan korkmayın, Benden korkun!"*[7] mealindeki âyet-i kerime de, insan mahiyetindeki korku hissinin sağa sola dağıtılmamasını ve dağınıklığa düşülmemesini vurgular.

Dahası, korku ve ahiret endişesinin derecesi imanın derecesini de gösterir. *"Rab'lerine döneceklerine inandıklarından kalbleri titreyenler, O'nun yolunda mallarını harcayanlar, evet, işte onlardır hayırlara koşanlar ve o işlerde öne geçenler!"*[8] meâlindeki âyet münasebetiyle, Hazreti Âişe Validemiz buyurur ki: *"Bu âyet nâzil olunca 'âyette zikredilenler, zina etme, hırsızlık yapma, içki içme gibi haramları irtikap edenler midir?' diye Resûlullah'a sordum. Allah Resûlü, 'Hayır yâ Âişe, âyette anlatılanlar, namaz kılıp, oruç tutup sadaka verdiği halde, kabul olup olmadığı endişesiyle tir tir titreyenlerdir.' buyurdular."* [9] Bu hadis-i şerifte de görüleceği üzere, hakiki mü'minler hayır ve hasenât adına koşar durur, daima salih amellerde bulunurlar ama amellerinin kabul olup olmadığı hususunda da sürekli endişe yaşar; yapıp ettiklerine asla güvenmezler. Şu kadar var ki, bu endişe onları yeise atmaz, bilakis, daha çok gayret göstermeye, hayır ardında daha fazla koşturmaya sevk eder.

Bu itibarla bütün mü'minler, her durumda havf ve recâ dengesini gözetmelidirler ki, lâubaliliğe düşmesinler ve kazanç yolunu hüsranlarla karartmasınlar. Bir Hak dostu bu konuda ne hoş söyler:

" Korku öğret nefsine ey salikâ
Ol korkuyla gele nefsine bükâ;
Öyle korkmalı ki Huda'dan nefs-i dûn,
Havf-ı Hak'tan ola dem be dem zebûn.
Lâubali olmasın nefs-i denî
Sevk eder serbestliğe her dem seni.
Ehl-i iman lâubali söylemez
Terk-i teklife cesaret eylemez.
Havf-ı Hakk'a ol mülâzim dâimâ,
Kalbde olsun her an irfan rûnüma."

Tevbe Kapısı ve Ümit

Buraya kadar anlattıklarımızdan ayrı olarak, bir de işlenen günahlardan, kalbin tatminsizliğinden, ibadetlerle beslenememeden, arkadaşsızlıktan, okuma ve tefekkür adına boş bulunmaktan, meşguliyetsizlikten ve dine hizmet etmemekten kaynaklanan bazı sıkıntı, hafakan ve bunalım hâlleri vardır ki, bunlar insan gönlünde şeytanın her zaman nüfuz edebileceği gedikler açarlar. Şeytan, daha ziyade böyle âtıl insanlara, gevşeklik ve tembellik içinde miskin miskin oturanlara hücum eder. İşte bir insan, şeytanın hücumlarına yenik düşmüş ve kendini büyük günahlara salmışsa, kumar oynuyor, içki içiyor, sürekli hevâ ve heves peşinde koşuyorsa; fakat, yer yer aklı başına geliyor ve "Ne olacak benim hâlim?" diyor ve pişmanlık da izhar ediyorsa, ona da diyeceğimiz bazı şeyler vardır: Her şeyden önce, Allah'ın rahmeti çok geniştir; O, *"Rahmetim her şeyi kuşatmıştır."*[10] buyurmakta ve bir kutsî hadiste ilâhî rahmetin her zaman gazabın önünde bulunduğunu ifade etmektedir. Ötede, şeytanların bile ümit ve beklentiye kapılacağı böyle engin bir rahmete karşı lâkayt kalmak, hatta o rahmetin mevcudiyetini inkâr mânâsına gelecek şekilde ümit hissini yitirip yeise kapılmak büyük bir günahtır.

İnsan, hayatının son dakikasında bile olsa, o tek dakikayı değerlendirip Allah'a dönebilir, O'na yönelip kurtulabilir. Dolayısıyla, endişeleri deşeleyecek hâdiseler ve günahlar karşısında yeise düşmek ve karamsarlığa kapılmak değil, recâ duygusuyla tevbeye ve salih amellere yapışmaktır esas olan. Bir Müslüman, Allah'ın engin rahmeti varken asla yeise düşmez; Cenâb-ı Hakk'ın rahmetine teveccüh ederek, yitirdiği şeyleri bulmaya ve kaçırdıklarını telafi etmeye bakar. Evet, sizi korku ve endişeye atan sâikler nelerse onları düşünüp çareler aramanız lazım. Neden korkuyorsunuz veya sizi yeise doğru iten şeyler nelerdir? "Ben mahvoldum, battım, işim bitti benim; beni kaldırıp partal bir eşya gibi Cehennemin bir gayyasına savururlar artık!" diye düşünürken, neye binaen bu türlü mülâhazalara dalıyorsunuz?

İşte, evvela Cenâb-ı Hakk'ın rahmetini, merhametinin enginliğini ve O'nun hakkındaki recânızı gözlerinize sağlam bir gözlük gibi geçirmeli; sonra da sizi endişelendiren şeyler nelerse onları tespit etmeli ve onların çaresini aramalısınız. Gözlerinize hakim olamamak mı korkutuyor sizi? O zaman gözlerinizi haram nazarlardan korumaya bakmalısınız. İki çeneniz arasından dökülen şeyler mi karartıyor ahiretinizi? Öyleyse, dudaklarınızı sadece hayır için açmalısınız. Hevâ ve hevesinize düşkünlüğünüz mü matlaştırıyor akıbetinizi? O halde keyif ve lezzeti helal dairesinde aramalı ve yapıp ettiğiniz her şeye helal vizesi sormalısınız. Yani, korku ve endişeler, sizi sizinle

yüzleşmeye sevk etmeli. Kendi hayatınızın muhasebesini yapmalısınız. Perişan hallerinize bakmalı, kırılan noktalarınızı onarmalı, çatlayan yanlarınızı sarmalı ve eksiklerinizi telafi etmeye çalışmalısınız. Aslında, tevbe de bir mânâda, tıpkı sehiv secdesi gibidir. Sehiv secdesi, namazdaki bir ihmal, bir terk ve bir yanılmaya karşı "cebren linnoksan"dır, yani, ondaki eksiği, gediği sarma, pansuman yapma demektir. Tevbe de, insanın şahsî hayatındaki hatalara karşı cebren linnoksandır. O da bir sargıdır; kırığı ve çatlağı sarma, bir yönüyle, kulluk anlayışını yeniden cilalama mânâsına gelir.

Diğer taraftan, hakikaten günahlardan ürküyor, onların öldürücülüğüne inanıyor ve akıbetinizden endişe ediyorsanız, hemen bir tevbe kurnasına koşmanız ve o günahlara tekrar dönmemek için elinizden gelen her şeyi yapmanız icap eder. Aksine, insanın tevbesiz ve amelsiz af beklemesi veya ömrünü günah vadilerinde geçirdiği halde, Cennet'ten dem vurması, yalancı bir recâ, boş bir kuruntu ve Allah'a karşı da bir saygısızlıktır.

Bu açıdan, bir insan, çok büyük hata ve günahlar işlese, –Allah korusun– adam öldürse, zina etse, içki içse bile, bütün bunlarla yeise düşeceğine, hemen kendisini Cenâb-ı Hakk'ın rahmet deryasına salmalı ve tevbeye sığınmalıdır. Allah Teâlâ, her insana, onun irfan ve idrak seviyesine göre Kendisine yönelme merdiveni uzatmış; kulları için tevbe, inâbe ve evbe basamakları kurmuştur. Bir kutsî hadiste, *"Ey âdemoğlu, Bana dua eder ve Benden affını istersen, günahın ne kadar çok olursa olsun onu affederim. Ey insan, günahların ufukları tutacak kadar çoğalsa ama sen yine istiğfar etsen, onun çokluğuna bakmadan günahlarını bağışlarım. Ey âdemoğlu, dünya dolusu hatayla da olsa bana ortak koşmadan huzuruma gelirsen, Ben de dünyayı dolduracak kadar mağfiretle sana muamele ederim."*[11] buyurmuştur. Öyleyse, bir kulun günahı ne olursa olsun, ona düşen, yaptığı şeylere bir daha dönmemek, günahlardan uzak durmaya azm ü cezm ü kast eylemek ve bu kararında sağlam durmaya çalışmaktır. Nitekim, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) haber vermişlerdir ki, bir insan yüz defa tevbesini bozmuş olsa bile, *"Allahım, ben yine düştüm; günahımı bağışla, beni affet.."* diyerek ve o çirkinliklere dönmeme hususunda kesin karar vererek bir kere daha tevbe etse, Allah onun tevbesini yüzbirinci defa da kabul eder. Evet bu hususta önemli olan, *"Hem endişe, hem de ümit ile O'na yalvarın. Muhakkak ki Allah'ın rahmeti iyi kimselere yakındır."*[12] mealindeki âyete uygun bir şekilde endişe duygusunu ümitle dengeleyerek O'na yalvarmaktır; *"Kullarım Beni senden soracak olurlarsa, bilsinler ki Ben pek yakınım. Bana dua edenin duasına icabet ederim. Öyleyse onlar da dâvetime icabet etsin ve Bana hakkıyla inansınlar ki doğru yolda yürüyerek selâmete ersinler."*[13] ilâhî beyanına

itimat ederek O'na yönelmek ve O'nun icabet edeceğine de katî inanmaktır.

Tevbenin kabul edilmesi için, gönülden pişmanlık duymak, eski hataları ürpertiyle ve büyük bir mahcubiyetle hatırlamak, ruhta meydana gelen boşlukları istiğfarla, ibadet ü tâatla doldurmak, Allah rızasına götüren yollar dışında geçen hayat için âh ü enîn edip ağlamak ve her türlü haksızlığı gidermeye çalışmak önemli hususlardır. Kul hakkı varsa onu gidermek, gıybet, haset ve suizan edilmişse, onlardan dolayı hakkı geçen insanlara meseleyi anlatıp haklarını helal ettirmek tevbenin mühim bir yanını teşkil eder.

Bu açıdan, "Ben günah işledim/işliyorum; dolayısıyla, artık kurtulabileceğime dair zerre kadar ümidim kalmadı" şeklindeki mülâhazalar inanan bir gönlün düşünceleri olamaz. Şahsen, özellikle bazı anlarda akıbetimden çok korktuğum halde, ümitsizlik ve yeise asla düşmedim; bundan sonra da düşmeyeceğim kanaatini taşıyorum. Çünkü, iğne deliği kadar bir aralıktan sızacak olan rahmet-i ilâhiyenin bana da yeteceğine ve şu aciz kulu da zâyi etmeyeceğine inanıyorum. Yapmam gereken tek şey olduğunu zannediyorum; o da, eğer üzerimde bazı haklar olduğu hususunda gerçekten endişe duyuyorsam ve onlar o iğnenin deliğini de kapatacak gibi duruyorsa önümde, hemen onları ödemeye bakmalıyım; varsa hakkını yediğim bir insan ya da gıyabında olumsuz bazı şeyler söylediğim bir kimse, gitmeli, elini ayağını öpmeli, yalvarmalı ve "Ne olur, hakkını helal et" demeliyim. Böyle bir tevbe yolu varken ve Allah Yegâne Merhametli iken ne diye yeise düşeyim? Yeisin babası şeytanken, neden kendimi onun acımasız kollarına bırakayım? Hayır, M. Âkif gibi, "Azmiyle, ümîdiyle yaşar hep yaşayanlar / Me'yûs olan ruhunu, vicdânını bağlar." demeli; ayağa kalkıp doğrulmalı, elime tevbe baltasını alarak bütün günahların başını kırmalıyım.

Soru: *Tevbe etmek, sadece bazı kelimeleri söylemekle mi olur; yoksa, tevbe maksadıyla namaz kılmak, Kur'ân okumak ve bir istiğfar duası yapmak da söz konusu mudur?*

Cevap: Aslında, tevbenin özü pişmanlıktır; tevbe etmek, içten nedâmet duyma, hata ve günahlardan dolayı gerçekten pişman olma demektir. Pişmanlık tevbedeki mânâdır. Fakat, mânâların da bir kalıbı olur ve onların kalıbı da sözlerdir, lafızlardır. Bundan dolayı اَلْأَلْفَاظُ قَوَالِبُ الْمَعَانِي *"Lafızlar, mânâların kalıplarıdır."* denmiştir. Meselâ; Cenâb-ı Hakk'a değişik şekillerde teveccüh etmek mümkündür; önemli olan O'na yönelme ve huşûdur. Fakat, namaz bu teveccüh için güzel bir kalıptır. Teveccüh o işin ruh ve mânâsı; niyet, iftitah tekbiri, kıyam, kıraat, rükû ve sücûd ise o yönelmenin şeklidir. Şekil sadece kuru bir kalıp değildir; onun mânâya kattığı ayrı bir derinlik vardır. İşte

tevbenin de, bir özü ve mânâsı olduğu gibi bir kalıbı da bulunur. Onun kalıbı da, öncelikle istiğfar ve dualardır. Özellikle, Şeddad bin Evs'ten (radıyallâhu anh) rivayet edilen hadisin "Seyyidü'l-İstiğfar" olarak anılan şu kısmı tevbe için önemli bir kalıptır: اَللّٰهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ *"Allahım! Sen benim Rabbimsin. Senden başka ilâh yoktur. Beni Sen yarattın ve ben Senin kulunum. İman ve ubûdiyetimde gücüm yettiği kadar Senin ahd ü misâkın üzereyim. Yâ Rabbi! Yaptıklarımın şerrinden Sana sığınırım. Senin bana in'âm ve ihsan buyurduğun nimetleri ikrar ve itiraf ettiğim gibi kendi kusur ve günahlarımı da itiraf ediyorum. Rabbim! Sen beni afv ü mağfiret eyle. Zira, Senden başkası günahları afv ü mağfiret edemez, yegâne Gafûr Sensin."*[14] Bu duayı her sabah dört kere söylemek sünnet olduğuna göre, demek ki, tevbeyi kelimelerle dile getirmenin de kendine has bir önemi var.

Ayrıca, bir kısım rivayetlerde, günahlarına tevbe etmek isteyen insanın iki rekât namaz kılmasının mendup bir nafile ibadet olduğu da anlatılmaktadır. Bu namaza bazıları "tevbe namazı", bazıları da "istiğfar namazı" demiş olsa bile, onun ismi de, o namazı kılacak insanın tevbesinin seviyesine göre değişebilir. Allah'ın emirlerine muhalefetin kalbde burkuntular hâlinde hissedilmesi ve ferdin, günahını idrak şuuruyla Hak kapısına yönelmesi neticesinde kılınan namaza "tevbe namazı"; huzurda bulunma âdâbına aykırı her davranış ve her düşünceden sonra, büyük-küçük her gaflet karşısında Allah'ın rahmetine sığınma niyetiyle kılınana "inâbe namazı" ve mâsivayla alâkalı her şeyi gönülden söküp atma ve kalbi O'ndan başka her şeye kapama cehdiyle eda edilene de "evbe namazı" denebilir. Hazreti Ali, Ebû Bekir Efendimiz'in (radıyallâhu anhuma) şöyle dediğini rivayet eder: Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Günah işleyen bir adam, hemen (sünnet ve âdâbına dikkat ederek) güzelce abdest alır, sonra iki rekât namaz kılar ve günahının mağfiretini Allah'tan dilerse, Allah ona mağfiret eder."* [15] buyurdu. Sonra Resûlullah şu âyeti okudu: *"Onlar, çirkin bir iş yaptıklarında veya kendi nefislerine zulmettiklerinde, peşinden hemen Allah'ı anar, günahlarının affedilmesini dilerler. Zaten günahları Allah'tan başka kim affedebilir ki? Bir de onlar, bile bile işledikleri günahlarda ısrar etmez, o günahları sürdürmezler."*[16]

Bu namazda okunacak sure ya da âyetlerle alâkalı bir tayin yapılmamıştır. Fakat, Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelüttehâyâ) hâcet namazında ve sabah namazının sünnetinde, genel olarak, Kâfirûn ve İhlâs surelerini tavsiye

etmişlerdir. Bu tavsiyeye saygılı olma ve onu uygulamanın yanı başında, şahsen içimde tevbe duygusunu coşturacak âyetler okumayı tercih ettiğim zamanlar da oluyor. Meselâ, bazen ilk rekâtta, *"De ki: 'Ey mülk ve hakimiyet sahibi Allahım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden onu çeker alırsın. Dilediğini aziz, dilediğini zelil kılarsın. Her türlü hayır yalnız Senin elindedir. Sen elbette her şeye kâdirsin.!' "*[17] mealindeki âyeti ihtiva eden bir bölümü; ikinci rekâtta da, "De ki: *"Ey çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Allah dilerse bütün günahları mağfiret eder. Çünkü O, Gafûr ve Rahîm'dir."*[18] mealindeki âyetin de yer aldığı kısmı okuyorum.

Fakat, Kâfirun ve İhlâs surelerinin ayrı önemi vardır. Bunların biri Tevhid-i Ubudiyetten, diğeri de Tevhid-i Ulûhiyetten bahsetmektedir. Bu açıdan, onları okuyarak iki rekât namaz kılma tevbenin ruhuna daha da uygundur. Namazdan sonra ise, أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الْعَظِيمَ الْكَرِيمَ الَّذِي لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ *"Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan, bizâtihî var olup başkasına muhtaç bulunmayan, her şeyin varlık ve bekâsını kudret elinde tutan, hayat sahibi Hayy u Kayyum ve yegâne kerem sahibi yüce Allah'tan bağışlanmamı dilerim"* deyip başı yere koymak ve يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ أَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ وَلَا تَكِلْنِي إِلٰى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ *"Ey Hayy u Kayyum, Senin rahmetine sığınıyorum. Benim her hâlimi ıslah eyle, göz açıp kapayıncaya kadar da olsa beni nefsimle baş başa bırakma!"* diyerek Rahman u Rahîm'den af ve merhamet dilenmek gerekir. Dua ve zikir kitaplarında, yoruluncaya kadar يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ diye inlemenin; lafızlara mânâyı, ses ve soluğa da kalb heyecanlarını katarak, hatta kalbin rikkat ve inceliğini gözyaşlarıyla konuşturarak söylemenin fazileti üzerinde durulur. O hâl üzere içini dökme, sızlanma, ağlama, nedametini tam ortaya koyma ve hem hâl hem de sözle "tevbeler tevbesi" deme tavsiye edilir. Peki, neye karşı böyle bir tevbe?!. Küçücük bir bakmaya, minnacık bir lokmaya, ufacık bir kelimeciğe, anlık bir öpmeciğe ve yalan bir sözcüğe bunlardan birine, ya da her birine öyle pişmanlık duyma ve ölesiye ağlama ki, değil birisini, bin tanesini götürebilecek çağlayanlar meydana getirerek, hepsini silip temizlemeye çalışma işte asıl tevbe!..

Arş'ı Titreten Çığlıklar

Tevbenin şartlarına riayet etseler de, meseleyi sadece kalıbıyla ortaya koyanlar, boş iş mi yapmış sayılırlar? Hâşâ ve kellâ!.. Allah için yapılan hiçbir şey O'nun nezdinde karşılıksız kalmaz. Ancak tevbeden tevbeye fark vardır.

Tevbe adına ortaya konan her söz ve davranış da, insanların niyet derinliği, iç enginliği ve huşû seviyesine göre değerlendirilir. Bunlar birer derinliktir ve pişmanlık iniltilerini bu derinliklerle sunmanın, tevbeye ayrı bir değer kazandırması söz konusudur. Bazen gönlünüzün en sırlı yerinden gelen bir inleme vesilesiyle bütün hata ve günahlarınızı temizler Allah Teâlâ. Samimi bir niyazınız giderir bütün günah lekelerini. Malumunuz, bir gün, Yunus bin Mettâ (aleyhisselâm) öyle bir inler ki, tâ Arş-ı Âzamı ihtizaza getirir. Melekler *"Bu yakıcı iniltinin sahibi kim Yâ Rab!"* diye sorarlar; *"Bizim Yunus"* cevabını alınca da, *"Şu yanıp yakılan, içli içli dua eden Yunus mu?"*[19] demekten kendilerini alamazlar. Evet o, içli içli dua eden Yunus Nebi'dir; Arş'ı titreten de onun yakarışlarıdır.

İşte öyle bir inleme ve ağlama bütün günahları yuyup yıkamaya vesile olabilir. Fakat, sizin yakarışınız kendi kendinize olmalı; sesinizi ancak siz duymalısınız ve sadece Allah'a duyurmayı düşünmelisiniz. Çünkü biz bir nebi gibi masum ve masûn değiliz; görülme, duyulma ve bilinme neticesinde devrilebiliriz. Öyleyse âh u eninlerinizi ne şeytana duyurun ne de meleklere. Çığlıklarınız kalbinizden yükselsin ama yine kalbinize insin. Kalbiniz bütünüyle bir bamteli olsun; duygularınız da bir mızrap gönlünüzün sesi feryat gibi yükselsin, fakat sinenizin çeperlerini aşıp ağyara ulaşmasın, yine gönlünüzde boğulsun. Kıskanın içinizin samimiyetini; meleklere bile duyurmayın Allah'a adadığınız ses ve soluklarınızı. Rabbinizle aranızdaki sırlar hakkında çok kıskanç olun; O'ndan başka kimseye bildirmeyin, duyurmayın. O ince tavırlarınız, derin bakışlarınız ve içinizdeki derd u ızdırabınız başkalarının bulunduğu yerlerde de dökülüp saçılıyorsa ama siz farkında değilseniz, o tabiî dökülüşten dolayı muaheze olmazsınız. Fakat, duyurmama ve göstermeme iradeniz dahilinde ise, çok kıskanç olun sırlarınızı ortaya dökmeme hususunda. Rabbinizle aranızdaki sırlar sizin namusunuzdur; onları orada-burada açığa vurmak suretiyle namusunuzu fâş etmeyin.

1 Bediüzzaman, *Sözler* s.334 (Yirmi Üçüncü Söz, Birinci Mebhas, Üçüncü Nokta).
2 Abd İbn Humeyd, *el-Müsned* s.165; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 3/266.
3 Buhârî, *savm* 2, 9, *libâs* 78, *tevhid* 35, 50; Müslim, *sıyâm* 161, 163-165.
4 Bediüzzaman, *Sözler* s.16 (İkinci Söz).
5 İbn Hibbân, *es-Sahîh* 2/406; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 1/483.
6 Tevbe sûresi, 9/109.
7 Âl-i İmrân sûresi, 3/175.
8 Mü'minûn sûresi, 23/60.
9 Tirmizî, *tefsîru sûre* (23) 4.
10 A'râf sûresi, 7/156.
11 Tirmizî, *daavât* 98; Dârimî, *rekâik* 72; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/167.
12 A'râf sûresi, 7/56.
13 Bakara sûresi, 2/186.

14 Buhârî, *daavât* 2; Tirmizî, *daavât* 15.
15 Ebû Dâvûd, *vitr* 26; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/2.
16 Âl-i İmrân sûresi, 3/135.
17 Âl-i İmrân sûresi, 3/26.
18 Zümer sûresi, 39/53.
19 Bkz.: et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 23/100; İbn Ebî Hâtim, *et-Tefsîr* 10/3228.

Olmak veya Görünmek

Soru: *Adanmış ruhlara, azamî takva, azamî zühd, azamî ihlâs ve azamî vilâyet ufku gösteriliyor. Diğer taraftan da, düz bir insan ve sade bir kul olma yolu işaret ediliyor. Gösterilen bu iki hedef arasında bir zıtlık var mıdır?*

Cevap: Bediüzzaman Hazretleri, içinde yaşadığı dönemin ağır şartları altında, hakiki takvayı elde etmenin çok zor olduğunu görmüş; takva mülâhazasını ortaya koyarken, insanların ümidini bütün bütün kırmamak ve takva dairesinin kapısını tamamen kapalı göstermemek için farzları yerine getiren ve büyük günahlardan uzak duran kimselerin müttakilerden sayılacağını ifade etmiştir: "Takvâ, menhiyattan ve günahlardan içtinap etmek; amel-i salih, emir dairesinde hareket ve hayrât kazanmaktır. Bu zamanda tahribat ve menfî cereyan dehşetlendiği için, takva bu tahribata karşı en büyük esastır. Farzlarını yapan, kebireleri işlemeyen, kurtulur."[1] buyurmuştur. Ne var ki, bu seviyedeki bir takva ile yetinmek, Bediüzzaman düşüncesine göre, dûnhimmetliktir ve sadece kendi kurtuluşunu düşünenlerin çizgisidir. Dava-yı nübüvvetin temsilcileri, kendi kurtuluşlarını başkalarını kurtarmaya bağladıklarından dolayı, onlar için ilk eşik sayılabilecek böyle bir takva ile iktifa etmek söz konusu olamaz. Çünkü, İmam-ı Rabbanî Hazretlerinin ifadesiyle, "Melikin atiyyelerini ancak onun matiyyeleri taşıyabilir."[2] Ortada bir dönem itibarıyla sahabe efendilerimizin omuzladığı ağır bir vazife varsa, o vazifeyi omuzuna alacak insanların da o ilklerin vasıflarıyla muttasıf olmaları ve onların yolundan yürümeleri şarttır. Bundan dolayı, farzları eda etme ve büyük günahlardan kaçınma şeklindeki bir takva, bazıları için yeterli olsa da, sahabe mesleğini esas alanların azamî takva, azamî zühd, azamî ihlâs ve azamî vilâyet ufkuna yürümeleri gerekir.

Evet, takvanın pek çok buudu vardır; Allah'tan başka hiçbir şeyi gâye-i hayâl edinmeme, maddî-mânevî her şeyi Allah'tan bilip, hiçbir şeyi nefse mâl etmeme, her meselede dînin hükümlerini gözetme, kendini hiç kimseden daha âlî ve daha hayırlı görmeme, Hak'tan uzaklaştıracak şeylere karşı sürekli tetikte bulunma, haramlara götürebilecek nefsî hazlar karşısında devamlı uyanık olma, Allah Resûlü'ne bilâ kayd ü şart inkıyat etme, âyât-ı tekviniyeyi sürekli tetkik ve tefekkür ederek kalbî ve ruhî hayatı yenileme ve değişik buudlarıyla râbıta-ı mevti hayatın bir düsturu hâline getirme gibi hususlar takvanın buudlarından bazılarıdır.

Azamî takvaya gelince, o, *"Sana kuşku vereni bırak, şüphesiz olanı seç."*[3]

ve *“Bir kul, sakıncalı şeylere girme endişesiyle bir kısım sakıncası olmayan şeyleri de terk etmedikçe gerçek takvaya ulaşamaz.”*[4] hadis-i şeriflerinin işaret ettiği gibi şüpheli şeylerden kaçınmakla elde edilebilir. Allah Resûlü (aleyhi ekmelüttehâyâ), helâlin de, haramın da belli olduğunu, Cenâb-ı Hakk’ın bu iki hususu herhangi bir kuşkuya meydan vermeyecek şekilde beyan ettiğini, ancak bu ikisinin arasında, ikisine de benzeyen bir kısım şüpheli şeylerin bulunduğunu, bu itibarla da, şüpheli şeylerden sakınmak lazım geldiğini; ancak şüpheli şeylerden sakınan kimsenin dinini, ırzını koruyabileceğini, şübühâta düşen kimsenin ise, harama girme ihtimali olduğunu ifade buyurmuşlardır. Dolayısıyla, hakiki takva, farzları yapıp günahları terk etmekle beraber şüpheli şeylerden de kaçınarak, şöyle böyle kuşku hâsıl eden her şeyi bırakıp, tamamen kuşkudan uzak bir hayat yaşamak demektir. Azamî takvaya, “vera” da denilebilir. Vera, haram ve yasaklara karşı çok titiz davranmanın yanı sıra, memnû şeylere girme endişesiyle, bütün şüpheli hususlara karşı kapanma ve “Kıvamında ve kendi iç güzellikleriyle yaşanan Müslümanlık, mâlâyâniyâta karşı kapalı olan Müslümanlık” ölçüsüyle yaşama demektir.

Herkes için olmasa bile, sahabe mesleğinde yürüyenler için böyle bir azamî takva gereklidir. Nitekim, Bişr-i Hâfî’nin kızkardeşi, Ahmed İbn Hanbel’e gelerek, “Yâ İmam! Ben çok defa dam üstünde iplik büküyorum. Bazen devlet memurları ellerinde meş’aleler oradan geçiyorlar ve elimde olmayarak o ışıktan da istifade etmiş oluyorum. Bu ipliğe haram karışıyor mu?” deyince, koca İmam hıçkıra hıçkıra ağlamış ve “Bişr-i Hâfî’nin hanesine şüphenin bu kadarcığı bile bulaşmış bir şey girmemeli.”[5] fetvasını vermiştir.

Başkaları İçin Yaşama Ufku

Takvâ’nın değişik mertebeleri olduğu gibi zühd, ihlâs ve vilâyetin de bazı seviyeleri vardır. Bunların ilk basamağına ulaşmak avam için bir kurtuluş vesilesi olsa da, dava-yı nübüvvetin temsilcileri için azamî mertebelere yürümek bir hedeftir. Şahsî kurtuluşunu düşünen bir insan için, Allah’ın helâlinden ihsan ettiği nimetlere karşı şükürle mukabelede bulunma ve mala-mülke terettüp eden bütün hakları yerine getirme şeklindeki bir çeşit zühd yeterli olsa da, sahabe mesleğini tercih edenler için zühd dünya lezzetlerine karşı alâkasız kalıp, ömür boyu âdeta bir perhiz hayatı yaşamak ve ebedî olan ukbâ saadeti için, muvakkat dünya rahatını terk etmektir. Bize hedef olarak gösterilen azamî zühde gelince; o, sıkıntı anlarında dahi dinin hudutlarını koruyup kollama, zenginlik ve genişlik zamanlarında da başkaları için yaşama; dünya adına elde edilen şeylerden sevinç duymama, kaybedilen şeylerden ötürü de mahzun olmama; medhedilince sevinmeme, zemmedilince de yerinmeme ve

Hakk'a kulluğu her şeye tercih etme demektir.

İhlâsın da asgarî ve azamî dereceleri vardır. Her işi Allah rızası için yapmak; riyâdan uzak olmak ve kalbi bulandıracak şeylere karşı kapalı kalmak; ibadet ü taatte, halkın görüp duymasından kaçınmak ve hatta halk mülâhazasını da bütün bütün unutmak ihlâsın farklı derinliklerindendir. Azamî ve tam ihlâs ise, bütünüyle Allah'ın rızasına bağlanıp sevap ve mükâfat mülâhazasını bile akıldan çıkararak, riya ve süm'a gibi gizli şirk çukurlarına asla düşmemektir.

Sahabe mesleğinde, velilik de sahabe veliliği türünden olmalıdır. Vilâyet-i kübrâ da denen böyle bir azamî vilâyette çok harikulâde haller olmayabilir. Nitekim, sahabe efendilerimize ait bildiğimiz harikulâde haller çok azdır ama onların imanları pek kavidir. Azamî vilâyetin temsilcileri, Kur'ân'ın rehberliği altında yürür, ilim yörüngeli hareket eder ve mârifet kanatlarıyla vuslat ararlar. Onlar, zevk, vecd ve keşiflere başkaları kadar değer vermezler; his, arzu ve beklentilerini asla öne çıkarmazlar. Onların davranışlarında Allah'a iman nümayandır ve ihsan şuuru hakimdir. Bütün tavır, hal ve hareketlerinde Allah'a olan inanç ve itimatlarını okumak mümkündür.

İşte, avam için asgarî takva, asgarî zühd, asgarî ihlâs ve asgarî vilâyet birer kurtuluş vesilesi olsa da, i'lâ-yı kelimetullah vazifesini omuzlananların bütün bunların azamî derecelerini hedeflemeleri gerekir. Bununla beraber, onlar, olmalıdırlar ama görünmemelidirler. Büyük velilerin arasına girmeye liyakat kazansalar bile insanlardan bir insan olarak, düz bir kul gibi davranmalı; asla farklılık ve fâikiyet mülâhazalarına girmemelidirler.

Derin Ol, Sığ Görün!

Bir insan, tavır ve davranışlarıyla, kalbî ve ruhî hayatının önünde bir görüntü ortaya koymamalıdır. İlla kendisini ifade edecekse, kalbi ve ruhi derinliği ne kadarsa işte o kadar bir derinlik sergilemelidir ama kat'iyen olduğunun üstünde bir hâl ve görüntü içine girmemelidir. Hatta, suizanlara sebebiyet vermemek kaydıyla, olduğundan aşağıda görünmek onun için daha hayırlıdır. Farzlarda kusur yapan, vaciplerde gevşek davranan, sünnetleri ihmal eden ve teheccüde kalkmayan insan görünümü lâubali bir insan tipini hatırlatarak suizanna sebebiyet verebilir. Dolayısıyla, dinin emrettiği hususları harfiyyen yerine getirmek ve yasakladığı şeylerden de fersah fersah uzak durmak, bu türlü bir kötü düşünceye sebebiyet vermemek yönünden de gereklidir. İmam Gazzâlî ifadesiyle; münciyâta (insanı ebedî kurtuluşa götüren vesilelere) sımsıkı sarılmak ve mühlikâta (günahkârları ateşe sürükleyen sebeplere) karşı da hep mesafeli durmak icap eder.[6] Fakat, bütün bunları yaparken, kalbin önünde bir

hâl sergileme cehd ve gayreti içinde olmama da samimi mü'minin şiarıdır.

Sahabe efendilerimiz ve onların yolunda gidenler, Cenâb-ı Hakk'ın ihsan buyurduğu nurlu dakika ve saatleri birer sır gibi saklamış ve başkalarına kat'iyen açmamış; O'nun lütfettiği ikram ve kerametleri sürekli gizleyip halk nazarında düz ve sıradan bir insan olarak bilinme gayretinde olmuşlardır. Sürekli ihlâs arayışı içinde bulunmuş; günde birkaç defa kendilerini sadâkat kontrolünden geçirmişlerdir. O'ndan gelen her şeyin gizli birer armağan olduğu düşüncesiyle, vecd, keşif ve keramet türünden ikramların Veren'le verilen arasında birer sır gibi kalmasına dikkat etmiş ve bunları kimseye açmamışlardır. Onlar, kendi iç derinliklerini ve muhteva zenginliklerini ağyara hissettirmeme ve sürekli kendilerini sıfırlamada ustaca manevralarda bulunmuşlar; iddialardan ve iddia işmam eden söz ve davranışlardan kaçtıkları gibi, kendilerine lütfedilen nimetlere "mazhariyet" demekten dahi kaçınmışlardır. Günümüzün mefkûre kahramanlarına düşen vazife de, selefleri gibi davranarak, derin olmak ama suizanlara kapı açmamak kaydıyla sığ görünmektir.

Secde İzi mi, Riya Emaresi mi?

Tavır ve davranışların, kalbin önünde olmaması çok önemlidir. O kadar önemlidir ki, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Alınlarınızı sertleştirmeyiniz, sertlikle damgalamayınız."* buyurmuş; alınların yere sürtülmesi neticesinde meydana gelen secde izinin bile bir gösteriş ve fitne olabileceğine işaret buyurmuştur. Bazı insanlar, سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ *"Onların alâmeti, yüzlerindeki secde izi, secde aydınlığıdır."*[7] âyetini alındaki nasır şeklinde anlamışlarsa da bu çok yanlış bir tevildir. Bazı müfessirler de bunu, mü'minlerin dünyadaki secdelerinden dolayı kıyamet günü yüzlerinde meydana çıkacak olan nur şeklinde anlamış ve *"Birtakım yüzlerin ağardığı gün.."*[8] mealindeki beyan-ı ilâhî gibi bazı âyet-i kerimeleri de bu görüşlerine delil saymışlardır. İbn Abbas Hazretleri de, *"Bu âyetteki iz, göreceğiniz iz değildir; İslâm çehresi, karakteri, tavrı, vakar ve tevazuudur."*[9] demiştir.

Evet, mü'minlerin karakterleri, mânevî yapıları ve cibilliyetleri alınlarındaki secde izinden bellidir. O secde izi de alındaki nasır değil, kalbin yüze aksetmesinden, siretin surete yansımasından kaynaklanan canlılık, câzibe, imrendiricilik ve nurâniyettir. Alnı sert yere sürtmek suretiyle orada bir iz hâsıl olmasına sebebiyet vermek, bir nevi riyakârlıktır. Bir insan çok namaz kıla kıla alnında böyle bir iz bıraktırabilir. Belki öyle çok namaz kılarken de samimidir.

Fakat, o samimiyeti her zaman koruması çok zordur. Allah muhafaza, zaman zaman alnındaki o izi kendi kredisi hesabına kullanma gibi mülâhazalar aklından geçebilir. “Alnımdaki secde izini görsünler de, kıymetimi bilsinler.” şeklindeki bir duygunun buğu hâlinde bile gönlü kaplaması o insanın felaketine sebebiyet verebilir. Bundan dolayı, secde ederken alınları yumuşak bir zemine koymak ve o kadarcık bir görünme duygusuna bile fırsat vermemek gerekir. Sahabe, tabiîn ve tebe-i tabiîn efendilerimiz arasında günde beş yüz rekât namaz kılan insan sayısı hiç de az değildi. Fakat, hiçbirinin alnında maddî mânâda bir secde izi yoktu. Bu mülâhazalara binaen diyorum ki, elinizden geliyorsa, alnınızı sert yere sürtmeyin. Çok secde edin, günde yüz rekât nafile namaz kılın ama ne elinizde ne dizinizde ne de alnınızda o namazların izi belli olsun.

Allah Resûlü, *“Nice saçı başı dağınık, elbisesi eski, kendisine ehemmiyet verilmeyen ve kapı kapı kovulan insanlar vardır ki, bir meselede Allah’a kasem etseler, Allah onları yeminlerinde yalancı çıkarmaz. Berâ b. Malik de bunlardandır.”*[10] buyurmuştur. İşte, esas olan budur; kalb derinliği, vicdan genişliği ve himmet yüceliği ile beraber sığ görünmek, düz bir mü’min edasıyla hareket etmek ama görünenden daha derin olmaktır. Allah’a itimat ederek, büyük şeylere talip olmak ve büyük şeylerin arkasına düşmek ama kendini küçük görmek, küçük göstermek ve insanlardan bir insan olmak; hatta onların en küçüğü olduğuna inanmaktır. Belli olma ve bilinme duygusu kalbde barındırılmaması gereken bir duygudur; o, tavır, davranış ve görüntüyü kalbinin önüne geçirme demektir. Oysaki, inanan bir insan, kalb derinliğinin insanı olma mecburiyetindedir. O, görüntüsünden daha engin olmalı ve olduğunun altında görünmeli ve hatta ümitsizliğe düşmemek kaydıyla çok aşağılarda bulunduğuna inanmalıdır.

Hâsılı, azamî takva, azamî zühd, azamî ihlâs ve azamî vilâyet ile düz bir kul olma arasında bir zıtlık olmadığı gibi, bilakis bunlar birbirinin sebep ve neticeleridir. Müttaki, zâhid, muhlis ve veli bir insan, “görünme” değil “olma” insanıdır. O, kalbî hayatı itibarıyla önde, tavır ve davranışları açısından ise, iki adım geridedir. O, görüntüsünün önünü kesmiş ama kalbine yol vermiştir. Günümüzün mefkûre kahramanları da kalb balanslarını bu ufka göre ayarlamalı, “görünme”yi terk edip “olma”ya yürümelidirler.

1 Bediüzzaman, *Kastamonu Lâhikası* s.118.

2 İmam Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/27 (18. Mektup), 1/117 (113. Mektup), 1/196 (221. Mektup)…

3 Tirmizî, *kıyâmet* 60; Nesâî, *eşribe* 50; Dârimî, *büyû’* 2.

4 Tirmizî, *kıyâmet* 19; İbn Mâce, *zühd* 24.

5 Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ* 8/353; el-Kuşeyrî, *er-Risaletü’l-Kuşeyriyye* s.196.

6 el-Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi’d-dîn* 4/433.

7 Fetih sûresi, 48/29.
8 Âl-i İmrân sûresi, 3/106.
9 Bkz.: İbn Ebî Hâtim, *et-Tefsîr* 3/729.
10 Tirmizî, *menâkıb* 54; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 7/66; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/331.

Zikir Alanının Genişliği ve Yanık Nağmeler

Soru: *Zikir mülâhazasını günlük işlerimiz arasına nasıl içirebiliriz?*

Cevap: Sofîlerce, Allah'ın ad ve unvanlarının teker teker veya birkaçının bir arada anılması ve tekrar edilmesi şeklinde anlaşılan zikir; anmak, hatırlamak, varlığın koridorlarında gezerken hemen her nesneden Allah'a ait bir mesaj almak ve O'nu ins-cin herkese ilan etmek demektir. Cenâb-ı Hakk'ı mübarek isimleriyle yâd etmek, sıfât-ı Sübhâniyesiyle anmak, ef'âl-i ilâhiyesiyle hatırlamak ve "Allah şu isleri nasıl da bin bir hikmetle yapıyor" diyerek takdir ve minnet hislerini ifade etmektir zikir.

Zikir, bazen mücerret bir yâd etme şeklinde olur; bazen de onunla beraber bir fikir ve tefekkür de bulunur. Bazen kalbinizde takdir ve tebcil hisleri coşar ve Allah'ın ululuğunu, azametini temâşâ ettiğiniz o an içinizden "Allahu Ekber" demek gelir. Bazen, O'nun sonsuz nimetlerinin sağanak sağanak boşalması karşısında gönlünüzde اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ، اَلْمِنَّةُ لِلّٰهِ، اَلشُّكْرُ لِلّٰهِ diye bağırma, Cenâb-ı Hakk'a minnet ve şükranlarınızı ifade etme arzusu hâsıl olur. Bir başka zaman, Allah Teâlâ'yı şerikten, nazîrden, zıdd u nidden tenzih sadedinde ya da bazı insanların bir kısım işleri falana, filana veya kendilerine isnâd etmeleri karşısında, "Her şeyin fâili Allah'tır; O, işine başkalarının karışmasından muallâdır, müzekkâdır, O Sübhândır." der, "Sübhânallah" diye haykırmak istersiniz. Meselâ, bir belgeselde, insan fizyolojisiyle, anatomisiyle ya da ruhun fizikî yapı üzerindeki tasarruflarıyla alâkalı baş döndüren icraât-ı sübhâniyeyi gördüğünüz zaman, ard arda "Sübhânallah" sözü dökülür dudaklarınızdan; Allah'ı anarsınız, "Ne büyüksün Rabbim, Sen Ahsenü'l-hâlıkînsin." demek gelir içinizden. Bir musibete maruz kaldığınız ya da bir belanın def ü ref'ini gördüğünüz zaman da, yine O'nun merhameti, hıfzı ve inayeti ile alâkalı mülâhazalar gelir aklınıza; gelir de siz, يَا فَارِجَ الْهَمِّ يَا كَاشِفَ الْغَمِّ yakarışlarıyla bir kere daha O'nu yâd eder ve *"Ey sıkıntı ve tasaları kaldıran, ey gam ve kederleri gideren!"* diyerek O'na yönelirsiniz. Bunların her biri, değişik şekillerde O'nu zikretme demektir ve hâdiselerin insan gönlünde tetiklediği duygularla meydana gelen zikirlerdir.

Bütün Azalarla Zikir

Zikir, hem dil, hem kalb, hem beden, hem de vicdanla yerine getirilen bir vazife ve bir kulluk borcudur. Cenâb-ı Hakk'ı o güzel isimleriyle, kutsî

sıfatlarıyla yâd etmek, O'na hamd ü senâda bulunmak ve tesbih u temcîdlerle gürlemek, yerinde Kitab'ı okumak, yerinde de aczini, fakrını duâ ve münâcât lisanıyla ilan etmek... dil ile yapılan birer zikirdir. Allah'ın varlığına dair delillerin mülâhazasıyla oturup kalkmak, enfüsî ve âfâkî yollarla varlık ve varlığın perde arkası sırlarını araştırmak; varlık kitabında sürekli parlayıp duran ve her an bize ayrı ayrı şeyler fısıldayan ilâhî isim ve sıfatları düşünmek ve basiret yoluyla uhrevî güzellikleri temâşâ etmek de bir kalbî zikirdir. İlâhî emir ve yasakları, kulluk adına yapılan teklifleri vicdanında hissederek, iştiyakla emirlerin ifâsına koşmak ve derin bir mes'ûliyet şuuruyla yasaklardan kaçınmak da bedenî zikirdir.

Öyleyse, bizim bütün ibadetlerimiz, zekâtımız, orucumuz, haccımız ve namazımız da birer zikirdir. Meselâ, namaz, potansiyel olarak hatırlatıcı bir güce sahiptir. Namaz kılmak, Cenâb-ı Hakk'ın emrine bir riâyettir ama aynı zamanda Allah'ı anmaya da bir vesiledir. Kur'ân-ı Kerim, وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي *"Beni hatırlamak için namaz kıl."*[1] mealindeki âyetle bu hakikati hatırlatır.

Ayrıca, Kur'ân-ı Kerim mealen şöyle buyurmaktadır: *"Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde, düşünen insanlar için âyetler vardır. Onlar ki, Allah'ı kâh ayakta divan durarak, kâh oturarak, zaman zaman da yanları üzere uzanmış olarak zikreder, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında düşünürler ve derler ki: "Ey büyük Rabbimiz! Sen bunları gayesiz, boşuna yaratmadın. Seni bu gibi noksanlardan tenzih ederiz. Sen bizi o ateş azabından koru!'"*[2]

Âyet-i kerimelerde zikirden sonra tefekkür nazara verilmekte ve zikir tefekküre bağlanmaktadır. Ayaktayken, oturuyorken ve uzanmışken Allah'ı zikreden, uzanmış haldeyken bile bir iç anışla da olsa O'nu zikretmelerini kesmeyen ve hayatlarının her safhasını, hemen her faslını zikirle derinleştiren insanların, ömürlerini sürekli zikir-fikir arası seyahatlerle mânâlandırdığı ifade edilmektedir.

Bu âyet-i kerimeyle ve zikir-fikir münasebetiyle alâkalı olarak Hazreti Âişe der ki:

Bir gün Resûlullah yanıma geldi ve "Âişe, bu gece Rabbime ibadet etmem için bana izin verir misin?" buyurdu. Ben de, "Ey Allah'ın Resûlü, ben senin yakınlığını da severim, isteklerini de." dedim. Kalktı, odadaki su ibriğine vardı, abdest aldı, suyu çok da dökmedi, sonra namaza ve Kur'ân okumaya başladı. Çok geçmedi ki ağlamaya durdu. O kadar ağladı ki gözyaşlarının yeri ıslattığını gördüm. Sonra Bilâl geldi, kendisine sabah namazını

bildiriyordu. Baktı ki O ağlıyor, "Ey Allah'ın Elçisi, dedi, Allah Teâlâ senin geçmiş ve gelecek günahını affetmiş olduğu halde ağlıyor musun?" "Ey Bilâl, buyurdu, şu halde ben şükreden bir kul olmayayım mı?' Bundan sonra buyurdu ki, 'Nasıl ağlamayayım, Allah Teâlâ bu gece إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ... *âyetini indirdi. Resûlullah bunu söyledi, sonra da "Vay onu okuyup da, o konuda tefekkür etmeyenlere! Vay onu çeneleri arasında çiğneyip de onun hakkında derince düşünmeyenlere!" buyurdu.*

Her Zaman ve Her Yerde Zikir

Evet, demek ki, zikir için herhangi bir hususi mahal yoktur. Kur'ân-ı Kerim [3]قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ dediğine göre, demek ki insan ayakta, rükuda, otururken ya da yatarken de Allah'ı zikredebilir. Nitekim, yatağa girdiğimiz veya uyumaya hazırlandığımız zaman, hadis-i şeriflerden anlaşıldığına göre, elimizi başımızın altına koyup, sağ tarafımız üzerine uzandıktan sonra, اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ... sözleriyle başlayan ve *"Allahım, rahmetini umarak, azabından korkarak kendimi Sana teslim ettim, yüzümü Sana çevirdim, işimi Sana ısmarladım, sırtımı Sana dayadım. Senden başka sığınılacak, Senden başka güvenilip dayanılacak yoktur. Allahım, indirdiğin Kitab'ına, gönderdiğin Peygamberine iman ettim. Allahım, kullarını dirilteceğin gün beni azabından koru. Senin isminle ölür ve yine onunla dirilirim."*[4] şeklinde kabaca mealini verebileceğimiz duayı okuyor ve yatarken de O'nu zikretmiş oluyoruz. O an başka şeyler söylememize de hiçbir mani yoktur. Meselâ, Peygamber Efendimiz'in, Hazreti Fatıma ve Hazreti Ali'ye tavsiye buyurduğu gibi 33 kere "Sübhanallah", 33 kere "Elhamdülillâh", 34 kere "Allahu Ekber" dememiz de mümkündür ve bu da bir zikirdir.[5] Bundan dolayı, Allah'ın azameti, ululuğu ve üzerimizdeki hakları açısından zikrin zeminini Kitab'ın ve Sünnet'in genişlettiği ölçüde geniş tutmak lazımdır. Çünkü, Cenâb-ı Hakk'ın lütufları çok geniş dairede bize geliyor, çok geniş dairede O'nun ululuğunu görüyor ve nimetlerine mazhariyetimizi duyuyoruz; duyuyor ve aynı genişlikte "Sübhânallah! Elhamdülillah, Allahu Ekber" demek geliyor içimizden. Bu açıdan, zikir alanını da elden geldiğince geniş tutmamız gerekir. Yaptığımız her şeye O'nun adıyla başlayıp her işi O'nun adıyla bitirmemiz ve konuştuğumuz şeylerde de sözü evirip çevirip O'na getirmemiz icap eder ki bu da bir mânâda zikirdir.

Hususiyle, iradenin hakkının verilmesi gereken yerlerde, yani insanın zorlandığı durumlarda meseleyi getirip O'na bağlamak zannediyorum daha çok sevap kazandırır. Yani birileri insanları laubâliliğe, mâlâyânî, boş, lüzumsuz,

hatta zararlı şeylere çağırabilir. Yedinci Söz'de dendiği gibi, "Hey, arkadaş! Gel, gel, beraber işret edip keyfedelim. Şu güzel suretlere bakalım. Şu eğlendirici sözleri dinleyelim. Şu tatlı yemekleri yiyelim."[6] diyebilir. İşte insan, değişik dalaverelerle, lehv ü lağve (boş ve faydasız işlere) çağırıldığı bir yerde, iradesinin hakkını vererek zirek durursa, "Hayır, Allah'ı analım, sohbet-i Cânanla şenlenelim." derse, isterseniz bir iç isyan, iç başkaldırma da diyebilirsiniz, boş ve gereksiz şeylere karşı bir iç başkaldırma tavrı sergilerse o durumda ve bu şekilde bir yönelme iradîdir, diğerlerinden daha güçlü ve daha makbuldür.

Burada istidrâdî olarak bir hususu arz edeyim: Değişik maniler ve engeller karşısında zorlandığınız ama her şeye rağmen hakkıyla yerine getirdiğiniz zikir, fikir ve ibadet gibi mükellefiyetler, düz ibadet, düz zikir ve düz fikir de diyebileceğimiz normal şartlar altında yaptıklarınızla mukayese edildiğinde on kat, belki yüz kat daha faziletlidir. Meselâ, bir yönüyle cismaniyetiniz ve bedeniniz sizi bir şeye çağırır. O anda iradenizin hakkını vererek ondan kurtulmanız ve meşru daireden ayrılmamanız çok önemlidir. Diyelim ki, hevâ-i nefsiniz ve şehevânî duygularınız sizi bir günaha çağırıyor, bir kısım dürtülerle sizi bir çukura itmek istiyor orada iradenizin hakkını vermeniz ve günah çukuruna yuvarlanmaktan kurtulmanız bazen yüzlerce rekât namaz kılmanızdan daha fazla kazanç sağlayacaktır size. Kezâ, Cenâb-ı Allah, bazı kimselere bazı istidat ve kabiliyetler vermiştir. Bazı insanlarda bir kısım istidatlar ve kuvveler daha güçlü, kuvvetlidir. Bu istidat ve kuvvelerin bazısı insanın aleyhinde ve dezavantaj gibi de görülebilir; fakat, haddizatında onlara terettüp eden vâridât çok fazladır. Eğer, sizin fenalıklara eğiliminize esas teşkil edebilecek duygularınız varsa, o duygular sizi günahlara zorluyorsa ve siz her şeye rağmen o duygulara karşı dimdik durabiliyorsanız, günah çağrılarına cevap vermiyor ve kötülük dürtüleri karşısında eğilmiyorsanız başkalarına göre çok daha hızlı terakki edebilirsiniz. Ne var ki, böyle bir terakkînin semeresini dünyada görmek her zaman müyesser olmayabilir. *"En büyük ikram-ı ilâhî, ikramını hissettirmemektir."*[7] fehvâsınca Allah, iradesinin hakkını veren kullarına ikram ve ihsanlarını hissettirmez; onların meyvelerini ahirette verir; sürpriz yapar onlara ve *"Gözlerin görmediği, kulakların duymadığı ve insan havsalasının kavrayamayacağı nimetler..."*[8] lütfeder.

Bu açıdan, zikir atmosferini korumanın zor olduğu, insanın cismaniyet tarafından tehlike vadilerine çekildiği yerlerde dimdik durup sürekli "Allah" demek, dil, beden ve kalble hep O'nu anmak çok daha önemlidir ve insana daha çok sevap kazandırır. Laubâliliğe, faydasız meşgalelere ve mâlâyânî şeylere açık yerleri bile Cenâb-ı Hakk'ı zikirle ve mahlukâtı tefekkürle süsleme, zikir

ve fikirle oraları da nurlandırma pek faziletlidir. Meselâ, herkes hacca gidemez, Arafat'a çıkamaz, Müzdelife bilemez, Mina göremez fakat, herkes için objektif olan bir şey vardır; o da, insanın cismaniyet ve nefsi itibarıyla olumsuzluğa çekildiği yerde iradesinin hakkını verip amel-i salihe yönelmesi, karanlık zeminleri, sisli atmosferleri ciddi ve samimi tavrıyla nurlandırması… İşte bu, bir yönüyle her yeri o insan için Arafat hâline getirir; her yeri Kâbe'nin metâfına çevirir. Peygamber Efendimiz, *tehlike anında hudutta nöbet tutan bir insanın bir saatlik nöbetinin bir sene ibadet hükmüne geçtiğini*[9] beyan buyurmuyor mu? Bir dakika şehitlik meşekkati çeken bir insan birdenbire en büyük velilerden biri olmuyor mu? Evet, bir Arap atasözünde dendiği gibi بِقَدْرِ الْكَدِّ تُكْتَسَبُ الْمَعَالِي *"Meşakkat ölçüsünde mükâfat elde edilir."* Maddî-mânevî her türlü muvaffakiyet, maddî-mânevî bir kısım mahrumiyetlerin arkasında meknîdir. Ne kadar mahrumiyete katlanır, ne kadar kendinizi sıkar, ne kadar zorlanırsanız, semere ve mükâfatınız da o ölçüde kıymetli olur. Şu kadar var ki, "Ben kendimi sıkayım da, daha çok sevap kazanayım" düşüncesi doğru değildir. Allah'tan afv u afiyet istenir, sıkıntı ve meşakkat değil. Benim anlatmak istediğim husus: Sıkıntı ve zorluklar karşısında da mü'mince duruşunuzu korumanız, Cenâb-ı Hakk'ın rızası arzusuyla kıvamı muhafaza etmeniz sizi normal zamanlarda ve düz yollarda yürürken kazandığınız şeylerin kat kat üstünde fazilete ulaştırır.

Sâkin ve Sâmit Zâkirler

Evet, değişik keyfiyetleriyle ve değişik dalga boyundaki halleriyle zikri umûmî görüp, Cenâb-ı Hakk'ın bize bahşettiği nimetlere, teveccühlere ve tecellîlere çok geniş alanlı bir zikirle mukabelede bulunmak bizim vazifemizdir. Zikir o kadar geniş alanlı olmalıdır ki, dil, kalb ve sair azalar zikrettiği gibi insanın hal ve tavırları da zikirden nasibini almalı ve onu görenlere de bir mânâda zikir vesilesi olmalıdır. Zikri ve kulluk şuurunu bütün mahiyetiyle temsil eden İnsanlığın İftihar Tablosu'nu görüp de yüreklerin ürpermemesi mümkün değildi. O'nun gül yüzüne, nuranî çehresine bakanlar mutlaka Allah'ı hatırlıyorlardı. Demek ki bazen tavır, davranış, imaj.. gibi şeyler de vesile-i zikir oluyor. Bazen insan, tavır, davranış, hâl ve duruşuyla da bir yönüyle bir zâkir hâlini alıyor; âdeta bir zâkir-ü sâkin ve sâmit oluyor...

Nitekim bir hadis-i şerifte, *"Allah'ın velileri öyle kimselerdir ki görüldüklerinde Allah hatırlanır."* buyrulmaktadır. Bundan dolayı, Cenâb-ı Hakk'ın bazı seçkin kullarına *"Hüccetullahi ale'l-âlemin"* yani, "Allah'ın varlığına hüccet olmak üzere dünyaya gönderilen insanlar." denilmiştir.

Tabakât kitaplarında pek çok zat için “Görüldüğünde Allah hatırlanırdı.” ifadesi kullanılmaktadır. “Secde ettiğinde secdesinde Allah tecellî ederdi.” cümlesi de başka bir ifadedir o büyüklerin mücessem zikir olan hâllerini anlatmak için. Meselâ, Ka’nebî diye tanınan büyük hadis âlimi Abdullah b. Mesleme, bir topluluğa uğradığı zaman onlar bu büyük insanın görünüşünde müşâhede ettikleri mehabetten dolayı “Lâ ilâhe illallah, sübhanallah” demekten kendilerini alamazlarmış. Onu anlatan birisi der ki: “Ne zaman Ka’nebî’yi ziyarete gitsek onu uçurumun kenarındaymış da neredeyse Cehennem’e düşüverecekmiş gibi bir vaziyette görürdük.” İşte böyle bir insanın hâli elbette ki çevresindekilere tesir eder. Döneminin en büyük âlimlerinden birisi olarak bilinen İbn Cüreyc hakkında Abdurrezzak b. Hemmam der ki: *“İbn Cüreyc’i ilk gördüğüm zaman dedim ki, işte bu Allah korkusundan yanıp tutuşan birisidir.”*[10]

Ayrıca, zikir alanını geniş tutma mevzuuna yolda yürüme, koşu bandına binme ve araba kullanma gibi günlük işlerinizi de dahil ederek mütemâdiyen Allah’ı zikretmeniz de mümkündür. Meselâ; her gün bir saat araba kullanıyorsanız, yarım saat-kırk dakika yürüyorsanız; o yarım saat ya da kırk dakikalık zamanda bir günlük hizbinizi, belki yarısını belki de bütününü okuyabilirsiniz. Teybinizi açar, ya Kur’ân dinler ya da bir ilâhiye kulak verir ve onun içinden kendinize göre bir yol bulup O’na yürüyebilirsiniz, kalbinizi işletip, ruhunuzu söyletebilir, nefsinizin burnunu kırıp şeytana ağzının payını verebilirsiniz. Eğer bir yol arkadaşınız olursa, onun hâlini hatırını da sorabilirsiniz; ama, bir müddet sonra bir şey okumaya başlayarak hüsnümisal teşkil etmeniz de mümkündür. Böyle bir davranışı ille de yol emniyeti mülâhazasına bağlamak da doğru değildir; zira, öyle bir düşüncede de nefsanîlik vardır. Esasen, bir şeye binerken, سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ۝ وَإِنَّا إِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ *“Bunu bizim hizmetimize veren Allah’ın şanı ne yücedir; O bu nimeti bize musahhar kılmasaydı, biz buna tâkat getiremez, güç yetiremezdik. Biz elbette Rabbimize dönmekteyiz.”*[11] demek, Rabbimizi zikredip hamd ü senâ duygusuyla O’nu anmak sünnettir. Selef-i salihîn efendilerimiz işleğe, ata, deveye binerken bu âyeti okur ve şükür hissiyle dolarlarmış. Öyleyse, taksiye, otobüse, trene, uçağa binerken mümkünse bu duayı katlamak lazım; çünkü, bunlar da Allah’ın birer nimeti. “Seni tesbih u takdis ederiz, bu arabayı, bu treni, bu uçağı bize musahhar kıldın Allahım.” demek lazım. İşte Allah’ın bu nimetlerine mazhariyetinizi de, onlardan istifade ederken değişik şeyler okuyarak ve Cenâb-ı Hakk’ı isim ve sıfatlarıyla yâd ederek tam bir zikre çevirebilirsiniz.

En Dokunaklı Ses

Bu meselenin az önce telmihte bulunduğum bir diğer yanı da, sizinle beraber olan insanlara da güzel örnek olmanız ve onlara da yapmaları gerekli olan şeyi telkin etmenizdir. Meselâ, size sorsam ve desem ki "En dokunaklı ses hangi sestir?" Şimdi siz, falan sanatçının ya da filan hafızın sesi diyeceksinizdir." Hayır, en dokunaklı ses her insanın kendi sesidir. İsterseniz deneyin; sesinizi yükseltin gece hiç kimsenin olmadığı ve duymadığı bir yerde. Sizi sadece O'nun duyduğunun ve O'na içinizi döktüğünüzün şuurunda olarak elinizden geldiğince nağmenin en yanığıyla elem ve emellerinizi dilendirmeye çalışın başınızı yere koyun, "Rabbim" diye inleyin. Size çok dokunacak kalbinizden yükselecek olan o nağmeler. Tebahhur eden denizler gibi buharlaşacak, çiğ noktasına ulaşacak ve oradan dönüp yeniden teveccühler hâlinde sizin kalbinize akacak. İşte öyle bir an ve o türlü bir mekanda sesli okumalısınız.

Hazreti Üstad diyor ki, "Bu gece evrad ile meşgul olurken nöbetçiler ve başkaları işitiyorlardı. Kalbime geldi ve 'Acaba bu izhar, sevabımı noksan etmiyor mu?' diye telâş ettim. Sonra, Hüccetü'l-İslâm İmam-ı Gazzâlî'nin meşhur bir sözü hatırıma geldi. O demiş: "Bazen izhar, çok defa ihfâdan daha ziyade efdal olur."[12] Yani, açıktan ve sesli okuyunca başkaları da istifade ederler, hatta gafletten uyanıp belki de taklit etmek ve kendileri de aynısını yapmak isterler. İşte, arabanın içinde veya bir yolda yürürken yanınıza aldığınız insana bu mevzuda bir öncülük yaparsanız, onu da aynı hayırlı amele teşvik etmiş ve alıştırmış olursunuz. Ne biliyorsunuz, üzerine basıp çiğnediğiniz otların, dokunup geçtiğiniz yaprakların ve gölgesinde yürüdüğünüz ağaçların da sizin zikrinizle harekete geçmediğini!. Ne biliyorsunuz, içinde yol aldığınız vasıtanın ihtizaza gelmediğini!. Ben bir yönüyle, o canlı hayvanların da bir ruh –hayvanî ruh– taşıdıklarına inanıyorum. Bu arabaların, trenlerin, gemilerin ve uçakların da Allah tarafından görevlendirilmiş kendilerine göre bir ruhları ya da onlarla vazifeli birer melek olamaz mı? Allah hiçbir şeyi boş bırakmaz; onlara da nezaret eden birileri vardır mutlaka. Neden onu da ihtizaza getirmeyecek, neden onu da coşturmayacak ve neden onu da şahlandırmayacaksınız ki!. Bütün bunlarda size dönen bir fayda olabilir; fakat, o faydayı düşünmemelisiniz. Kulların her fırsatta O'nu anmaları onların vafizesi, Allah'ın da hakkıdır. Bununla beraber, siz zikr u fikr ile yola çıkarsanız, Allah da sizi yolda bırakmaz, muhtemel kaza ve belaları def eder. Emniyetle gider, emniyetle dönersiniz. Fakat, buna bağlayarak yapmamak lazım zikir ve sair ibadetleri. O netice, Cenâb-ı Hakk'ın lütfunun bir çeşit tecellîsi olarak sizin amelinize terettüp etse de siz amelinizde öyle bir fayda

gözetmemelisiniz.

İşte böyle geniş alanlı bir zikirdir esas olan ve o ille de şöyle olacak, böyle olacak şeklinde daraltılmamalıdır. Belki daraltılacak bir yer vardır; o da, hadis-i şeriflerde ifade buyurulduğu için; hela gibi yerlere girerken sadece بِسْـمِ اللّٰهِ اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ *"Allahım, serâpâ pis olan ve pisliklerle hemhâl bulunan muzır şeytanlardan Sana sığınırım."*[13] demekle yetiniriz. İçeriye adım attıktan sonra artık Rabbimizin adını zikretmeyiz. Fakat orası da temiz mülâhazalarda bulunmaya mani değildir. Gönül yine temiz tutulabilir; derin istekler onu doldurabilir. Hem o istekler söze dökülmeden melekler onları yazmaz, ancak söylediğiniz şeyleri yazarlar; oraya girmek zorunda bırakıp meleklere eziyet etmeye lüzum olmasa da, orada da saf ve duru hisleri muhafaza etmek mümkündür. Dahası, nerede olursanız olun, temiz mülâhazalar kalbinizde belirince, Sahibi bilir onları. –Hâşâ– Sahib o türlü yerlere girmekten münezzehtir, mukaddestir, müberradır. Kezâ, bir haram şey yeyip içerken, bir haram iş işlerken meselâ, katî haram olduğu bilinen bir oyunu oynarken de O'nun adı zikredilmez. –Allah korusun– haram yudumlarken O'nun adını zikretmede küfre düşme ihtimali bile vardır. Haram olması muhtemel şeylere başlarken de O'nun adını zikretmemek daha uygundur. Bahsettiğimiz mahzurlu yerler zikir alanını daraltma sayılır mı bilemeyeceğim. Belki oralar zikir alanı değildir, Allah muaf tutmuştur oraları. Belki de orada anmama, anmadır. Çünkü, orada da aslında O'nu gönülden anma vardır ve orayı Nâm-ı Celîli zikretmeye yakıştıramamadan dolayı anmama, anmadır.

Son bir hususu daha hatırlatmakta fayda var: İnsan, yeme-içme, yatıp kalkma gibi âdetleri Hazreti Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) Efendimiz'e ittiba mülâhazasıyla yaparsa o âdetler de ibadet hükmünü alır. Efendimiz'i anma ve bazı şeyleri o yapıyor diye ve onun yaptığı gibi yapma da neticede Allah'ı anmaya dayanır. Efendimiz'i niye anarız Çünkü, O Allah'ın elçisidir. Hem O büyük bir elçi de değil, en büyük elçidir. Gelen bütün elçiler büyük elçilerdir; O ise, en büyük elçidir. Bir elçi kim tarafından gönderilmiş ise, onu temsil eder. Büyük elçiler kendi ülkelerinin cumhurbaşkanını temsil ederler. Reîs-i âlem, Mâlik-i âlem, Hâlık-ı âlem Allah Teâlâ, Peygamberimizi bu dünya memleketine bir elçi olarak göndermiş mi, göndermemiş mi? Kimin halifesi ve kimin elçisi o zaman? Kimi temsil ediyor? Tabiî ki, Allah'ın elçisi ve O'nu temsil ediyor. Öyleyse, O'na karşı bir hakaret de, bir tâzim de Allah'a râcî olur. Bu açıdan Efendimiz'i anma da Allah'ı anma demektir. O'na salât u selâm getirme ve O'nun bir sünnetini uygulama da Allah'ı zikretme mânâsına gelir.

1 Tâhâ sûresi, 20/14.

2 Âl-i İmrân sûresi, 3/190-191.

3 Âl-i İmrân sûresi, 3/191.
4 Buhârî, *vudû* 75; Müslim, *zikr* 56.
5 Buhârî, *farzu'l-humus* 6, *daavât* 11; Müslim, *zikr* 80.
6 Bediüzzaman, *Sözler* s.31 (Yedinci Söz).
7 Bediüzzaman, *Mektubat* s.508 (Yirmi Dokuzuncu Mektup, Dokuzuncu Kısım, Altıncı Telvih, Üçüncü Nokta).
8 Buhârî, *bed'ü'l-halk* 8, *tefsîru sûre* (32) 1, *tevhid* 35; Müslim, *îmân* 312, *cennet* 2-5.
9 Bkz.: Buhârî, *cihâd* 5, 6, 73, *rikak* 51; Müslim, *imâret* 112-115, 163.
10 Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 10/402; ez-Zehebî, *Tezkiratü'l-huffâz* 1/170.
11 Zuhruf sûresi, 43/13, 14.
12 Bediüzzaman, *Kastamonu Lâhikası* s.153.
13 Bkz.: Buhârî, *vudû* 9; Müslim, *hayz* 122.

Zevk ve Keramet Avcıları

Soru: *İmam-ı Rabbânî Hazretleri Mektubat'ında, "Hakaik-i imaniyeden bir meselenin inkişafını, binlerce ezvâk, mevâcid ve kerâmâta tercih ederim." diyor. Bu sözü nasıl anlamalıyız?*

Cevap: Bildiğiniz gibi "ezvâk", zevk kelimesinin çoğuludur; lezzetler, tatlar ve mânevî hazlar mânâsına gelmektedir. "Mevâcid" ise, kalbe gelen zevkler, mânevî coşkunluklar ve insanın kendinden geçip nefsini unutacak kadar ilâhî aşkla dolması hâli demektir. Tasavvuf ıstılahı olarak ele alırsak; mevâcid, bir kulun, evrâd ü ezkâra devam ederek Cenâb-ı Hak'la münasebetini derinleştirmesi sayesinde, metafizik gerilime geçmesinin ve sürekli değişik vâridlere mazhar olmasının unvanıdır. Keramete gelince o, Allah'ın halk etmesiyle Hak dostlarında görülen fevkalâde hâl, söz, davranış, nazar, teveccüh ve tesir demektir. Diğer bir ifade ile keramet, Allah'ı seven, O'na itaat eden ve O'nun tarafından da sevilen veli kullara bahşedilmiş ekstra bir ikram ve Cenâb-ı Hakk'ın özel teveccühünden ibaret bir harikadır. Harikulâde hâlleri üç kategoride değerlendirmek mümkündür: Peygamberlik davasıyla alâkalı fevkalâde hâllere "mucize"; "tezkiye-i nefis" ve "tasfiye-i kalb"e muvaffak olmuş bir velinin olağanüstü hâllerine "keramet" denilegelmiştir. Bunlardan başka bir de "istidraç" vardır ki, o da, fasık ve facir kimselerin eliyle ortaya konan ve onlar için Allah'ın bir mekri, başkaları için de bir imtihan olan, iman ve salih amele iktiran etmeyen harika bir hâl, söz ve tavırdır.

İnsan bazen, Allah nezdinde kabul gören bir imana sahip olmadan da bazı zevk ve vecd hâlleri yaşayabilir. Meselâ; bir insan kendisini mistisizme vererek çok ciddi bir ruhanî zevke erebilir, yoga ile her şeyi tül pembe göreceği bir havaya girebilir. Vakıa, bunlar da bir uyuşturucu gibidir; bunlar sayesinde insan problem ve sıkıntılarını muvakkaten unutur, geçici bir tatmine ulaşır. O hâlin tesiri geçip de tekrar gerçek hayata, problem ve sıkıntıların arasına dönünce yeniden o türlü şeylere sığınma ihtiyacı duyar ve bir kere daha yogaya, meditasyona, bir kısım mistik ritüellere yönelir. Yeniden translar yaşar, fevkalâde duygular tadar, harikulâdeden bazı şeyler hisseder. Bilmem ki, bütün bunlar, birer mazhariyet midir yoksa maruziyet mi; başa gelen bir musibet midir yoksa bir mevhibe mi? Her ne ise ve Allah'ın ne türlü bir imtihanıysa, bunlar, dine bağlı olmadan da gerçekleşebilir. Meselâ, son günlerde adı sıkça duyulan Kabala bu türlü şeylerle doludur. Kabalistler, hep böyle tatmin arayışlarını değerlendirir ve bazen ervâh-ı habiseden, bazen cinden ve bazen de şeytandan istifade ederler. Kabalizm, zahiren, kötülüklerle mücadele metodu

gibi gösterilse de, aslında semboller yoluyla güç kazanma isteğine bağlı ve büyüye dayalı bir akımdır. Kaynağının İsrailoğulları'na dayandığı ve Yahudilik'le ortaya çıktığı söylense de, aslında Kabala'nın Tevrat'la hiçbir alâkası yoktur; onun menşeini Eski Mısır'ın putperest anlayışına ve Firavunların sihirbazlarına dayandırmak daha doğrudur. Putperest kavimlerin büyü ritüellerini de kullanan Kabala sayesinde habis ruhlar, cinler ve şeytanlar, aldatılmış insanların etrafında meltemler estirirler, değişik esintilerle onları biraz rahatlatırlar, sıcak bir havada bağrı yanan insanı serinletiyormuş gibi, onların yüreklerine de sahte bir serinlik serpebilirler. Fakat, bu da, nefs-i emmârenin, şerir cinlerin ve şeytanların ayrı bir oyunudur.

Tıpkı kâhinlerin bir tane doğru söyleyip yüz tane yalanı yutturdukları, bir doğrunun ardına yüz tane kizb sakladıkları gibi, Kabala, yoga ve meditasyon benzeri uyuşturucu mahiyetli sistemler de belki geçici bir rahatlık sağlayabilirler ama insan gönlünün ihtiyaçlarını karşılayamaz ve kat'iyen onun ebedi taleplerine karşılık veremezler. Aksine, bir süre sonra insanlarda kapanması zor ve daha büyük boşluklar açar, ruhî boşalmalara sebebiyet verir, iyileşmesi âdeta imkânsız yaralar hâsıl ederler. Çünkü bunlar, hak bir dine bağlı değildir. Evet, Mistisizm, Hermetizm, Manihizm, Zerdüştizm, hatta Brahmanizm ve Yogizm gibi akımlar hak bir dine dayalı ruhî tecrübeler sonucunda değil, bir kısım tarihî tecrübeler neticesinde ortaya konmuş yollardır. Bu açıdan, ruhanî zevkler, keşifler, bir mânâda vecdler, maverâ-ı tabiatı okumalar.. dinin dışında da hâsıl olabilir. Meselâ, büyücüler, kâhinler ve Parapsikoloji'nin değişik dallarıyla meşgul olan kimseler de sizin önünüze çok fevkalâdeden şeyler koyabilirler. Onların ortaya koyduğu bu şeyler, Allah'a yakınlığa, salih amellere ve ihlâsa da dayanmaz; dolayısıyla, Allah'ın maiyyetine, Cenâb-ı Hakk'ın hıfz, riâyet ve inayetine dayanmayan bu harikulâdelikler kat'iyen bir kıymet ifade etmez. Çünkü, bir şeyin kıymet ifade etmesi, Allah'la münasebetine bağlıdır.

İman Sarayının Fikir Mimarı Sen Olmalısın...

Dolayısıyla, zevk, vecd ve keramet türünden olan fevkalâdeliklerde ilk aranması gereken husus, bunlara hak dinin esaslarına dayanan bir yolla mı yoksa batıl bir kısım metodlarla mı ulaşıldığı meselesidir. Şayet, bunlarla varılmak istenen nihaî hedef gönül huzuru ise, o huzura ulaşmanın yolu peygamberlerin izlerini takip etmektir. Bir dönemde peygamberlerle varılan hedefe daha sonraki devirlerde de ancak onların arkada bıraktığı işaret taşları takip edilerek varılabilir. Ayrıca, zevk, vecd, keşif ve keramet şeklindeki harikulâdeliklerin bir kıymet ifade etmesinin en değerli yanı da, onların bir

istidraç olabileceği endişesiyle ve şu hislerle karşılanmasıdır: "Ben bunlara değil, Sana talibim Allahım. Senden zevk de, keramet de istemiyorum. Sana hâlisane teveccüh etmeyi diliyorum. Senden tek şey dileniyorum; eğer ezvâk ve kerâmâtla başım dönecekse gözümü hiç açma; illâ açacaksan, gönlümü sadece Sana karşı aç. Bana öyle bir iman ver ki, bin tane şeytan, bin ayrı vesveseyle gelse de hiç sarsılmayayım." Evet, şeytanların vesveseleri karşısında sarsılmama, haramlara ve helallere riayet etmeye ve günahlara karşı tetikte beklemeye bağlıdır. İyi bir kul için esas olan, zevk, vecd ve keramet değil; herhangi bir haram karşısında tir tir titreyerek, bir ilâhî emri yerine getirme hususunda da arzulu olarak yaşamak, kulluk vazifesini kusursuz yapmaya çalışmak, ahlâkın ve dini hayatın delinmesine sebebiyet verebilecek olan yasaklardan yılandan çıyandan kaçıyor gibi kaçmaktır.

Evet, zevk, vecd ve keramet peşine düşmemeli; imanı inkişaf ettirmenin ardında olmalı. İnsan önce ibtidâî, ham ve işlenmemiş bir imanla iman etmiş olur. Başlangıçtaki o iman, kültür ortamına ve çevreye bağlı taklidî bir imandır. Meselâ siz, dini bilen, ona göre yaşamaya çalışan insanların arasında doğup büyümüş, onlardaki inancı görüp Allah'a, Peygamber'e, Kur'ân'a inanmışsınız. İşte, sadece böyle bir duyma ve görmeyle elde ettiğiniz iman, taklidî, ham ve olgunlaşmamış bir imandır. O, bir beyin fırtınası neticesinde, kalbinizin heyecan ve helecanları sonucunda, kendi içinizde, kendi duygu, düşünce, teveccüh ve nazarlarınızla oluşturduğunuz bir inanç âbidesi değildir. Şayet iman, insanın âfâkî ve enfüsî tefekkürde bulunması ve akl-ı meâşını (sadece yemek, içmek, evlenmek, helâl, haram demeden kazanmak ve eğlenmek gibi hep bedenin rahatını ve nefsin menfaatini düşünen akıl) akl-ı meâda (ilim ve irfanla terbiye edilen, ebedî huzura kavuşabilmek için hâlini ıslah etmeyi düşünen ve dünyaya değil ahirete değer veren akıl) çevirmesi neticesinde, kalbde Allah'ın yaktığı bir nur ise, onda bir fikir işçiliği de bulunmalı; insan, kendi iman sarayının fikir mimarı olmalıdır. O, işin planını hazırlamalı ama "İşi ben yapıyorum" dememeli; *"Hâlbuki sizi de, yaptığınız şeyleri de yaratan Yüce Allah'tır."*[1] mealindeki âyet-i kerimenin fehvâsınca, iman ışığını yakma ve sarayı inşâ etme işini Allah'a vermelidir. Şu kadar var ki, insanın "benim imanım" diyebilmesi için onda kendi eserinin de olması ve bir yönüyle, irade ve şart-ı âdi planında kendine ait bir cehd ve gayretin de bulunması lazımdır.

Plan ve Projelerde Sebeplere Riayet

İnsan, iman esaslarını ilk kabul ve ikrarından sonra, iman hakikatlerini inkişaf ettirme gayretlerine girmelidir. Çocuklar için haftasına, ayına ve yaşına uygun yiyecekler ayarlandığı gibi, insanların her birinin, kendi durumuna göre

imanî ve fikrî inkişafını temin edebilecek bilgilerle donanmaya çalışması gerekir. Akıl, kalb, his, şuur, irade ve hatta zihinde herhangi bir boşluk bırakmayacak şekilde, sürekli bir donanım peşinde olması iktiza eder. Beden ve cismaniyet yönüyle devamlı terakki eden ve gelişen insanın, kalbî ve ruhî hayatı itibarıyla da sürekli bir inkişaf içinde olması lazımdır. Salih bir kul, gözünü daima ufuk ötesine dikmeli, daha öteleri düşünmeli ama yüzünü de hep yerde tutmalıdır. Yani, fevkalâde mahviyet ile harikulâde âlihimmeti cem' etmeli ve öyle âlihimmet olmalıdır ki, "Ben kalbimi seslendirir, gönlümü konuştururursam, elimi uzattığım zaman Cennet'i bile çekip alabilirim, Allah'ın izniyle." diyebilmeli ve buna inanmalıdır. Fakat, "Ben, mikroptan daha zavallı bir mahlukum.. bana bu teveccüh ve ihsanlar nedendir, onu da bilmiyorum!" diyerek başını yere koyup ağlayacak kadar da fevkalâde bir mahviyet ve hacâlet ruhu taşımalıdır. İşte bu, bir mü'minin karakteristik tavrıdır.

Abdülkadir-i Geylânî, Şâh-ı Nakşibend, İmâm-ı Rabbânî, Hâce-i Ahrar, Ebu'l-Hasen el-Harakânî gibi Hak dostları arasında çok erken ve genç yaşında inkişaf eden büyükler de vardır. Meselâ, Ebu'l-Hasen el-Harakânî Hazretleri daha doğmadan, Hazreti Bâyezîd-i Bistâmî onu müjdelemiş; Harakân'dan büyük bir veli çıkacağını tam bir asır önceden haber vermiş ve hatta oradan geçerken "Burada bir nur görüyorum, sırtımı dayayacağım bir amûd-i nuranî görüyorum." diyerek Ebu'l-Hasen Hazretlerinin evini işaret etmiştir. Ebu'l-Hasen el-Harakânî Hazretleri, Bâyezîd-i Bistâmî'nin mânevî bir işareti üzerine Kur'ân okumaya başlamış; ona medyuniyetini ifade ve onun ruhaniyetinden istifade düşüncesiyle, her gün 10 kilometrelik bir mesafeyi yürüyerek sabah namazlarını mânevî şeyhinin türbesinde kılmıştır. İşte, Ebu'l-Hasen Hazretleri gibi bazı insanlar, çok erken dönemde bir mevhibe-i ilâhîyeye mazhar olabilir; özel lütuflarla sefiraz kılınabilirler. Fakat, hüküm, proje ve planlar ekstra lütuflara, sürpriz ihsanlara ve harikulâdeliklere bina edilmez. Biz esbab dairesi içinde bulunduğumuzdan dolayı plan ve stratejilerimizi de sebeplere göre yapmak zorundayız.

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) tavır ve davranışları bu konuda da en güzel örnektir: O'nun kadar Allah'a güvenen ve Cenâb-ı Hakk'a itimat eden başka bir insan yaratılmamıştır. O'nun, içini dökerek Allah'tan istediği bir şeyin gerçekleşmemesi söz konusu değildir. Allah (celle celâluhu), Peygamber Efendimiz'in her isteğini kabul etmiş ve O'na çok hususî lütuflarda bulunmuştur. Bununla beraber, İnsanlığın İftihar Tablosu, plan ve projelerini harikulâdeliklere bina etmemiş, sadece kavlî dualarla yetinmemiş ve her meselede sebepleri de gözeterek gereken esbâbı yerine getirmiştir. Meselâ, Bedir Savaşı'na çıkarken *"Dua ederiz, Allah bizi muzaffer kılar."* demekle

iktifa etmemiş; şart-ı adi planında zafere götüren vesileleri de hazırlamıştır. Askerlerini çok stratejik noktalara yerleştirmiş, su kuyularını kapattırmış, açık bıraktığı tek kuyunun başına muhafızlar koymuş ve sebeplere riayetin hakkını da vermiştir. Bunun akabinde de, ilâhî nusret ekstradan bir lütuf olarak gelmiştir. Bir sahabi efendimiz diyor ki: "Savaş sırasında bütün âfâkı birdenbire *'İlerle Hayzum!'* şeklinde lâhûtî bir sadâ ve bir kamçı sesi doldurdu. Resûl-i Ekrem buyurdular ki, *"Hayzum, Cibril'in atıdır. Kamçıyı vuran da O idi."*[2] Hazreti Cibril, o gün başına Zübeyr b. Avvam'ın sarığı cinsinden sarı bir sarık sarmış, sağa sola koşturmuştur. Evet, Allah (celle celâluhu), Habibini melekleriyle teyit etmiş; O'nu hiçbir zaman terk etmediği gibi, o gün de yalnız başına bırakmamıştır.

İslâm tarihinde, harikulâdeden inayete mazhar olunan yüzlerce misal vardır. Onlardan biri de Çanakkale'de şehadet şerbetine koşan Osmanlı erlerine nasip olmuştur. Hazreti Aziz u Kahhar zalimlerin hesaplarını altüst etmiş, mü'minleri ilâhî riayet ve kilâetiyle muzaffer eylemiştir. Çanakkale'de İngiliz orduları kumandanı Hamilton'un "Sizin ordularınız içinde beyaz atlı ve sarıklı insanlar savaşıyordu." dediği, çokları tarafından bilinen gerçektir. Evet, Bedir'de olduğu gibi daha sonra da, Cenâb-ı Allah, mü'min kullarına yardım için melâike-i kirâmı yeryüzüne indirmiş; muvazzaf melekler, başlarında sarıklarla etrafa dehşet saçmış ve düşmanların kalbine korku salmıştır. Ne var ki, Allah Resûlü (aleyhi ekmelüttehâyâ) plan ve projelerini asla harikulâde şeylere bağlamadığı gibi, O'nun ümmeti de fevkalâdelikleri proje dışı tutmalı ve kat'iyen esbabda kusur etmemelidir.

İmanda İnkişafın Vesileleri

İşte, hakikî imanı inkişaf ettirme mevzuunda yapılması gerekli olan şeyler ve o hususta hedefe götürücü sebepler nelerse, onların da yerine getirilmesi şarttır. Öncelikle, fikrî beslenme adına âfakî ve enfüsî tefekkürde bulunma, idrak ufkuna uygun bazı şeyler mütalaa etme, kâinat kitabını iyi okuyup değerlendirme ve donanımlı bir mü'min olabilmek için ciddi cehd ü gayret ortaya koyma çok önemlidir. Aynı zamanda, nefis tezkiyesi, kalb tasfiyesi ve ruh terbiyesi peşine düşme, evrâd u ezkârda kusur etmeme, geceleri ihyada gevşek davranmama ve Cenâb-ı Hakk'a teveccühte sürekli olma gibi hususlar imanda vüzuh ve inkişafa götüren mühim vesilelerdir. Evet, bu mevzudaki bir cehd ve gayret, Hazreti Üstad'ın İmam-ı Rabbanî Hazretlerinden naklettiği söze binaen, binlerce zevk, vecd ve kerametten üstündür. Binlerce zevk, vecd ve kerามete mazhar olarak Allah'ın huzuruna gitmektense, Zât-ı Ulûhiyet'le alâkalı imanî bir meselenin daha gönülde inkişaf etmesi ve imanın bir derece

daha kuvvetlenmesi tercih edilmelidir.[3] Onlar, Cenâb-ı Allah'ın insandan istediği şeyler değildir. Kuldan istenen şey; aksine ihtimal vermeyecek şekilde ve riyazi kat'iyyetin kat kat üstünde bir imandır.

Son cümle bana, Nakşî tarikatında pîr sayılan ve "O Kâsım bin Muhammed pek güzeldir; inâyât-ı keremi lemyezeldir" diye zikredilen Kâsım bin Muhammed'i hatırlattı. O, çok ciddi ve gözü yaşlı bir insan olmasına rağmen, Zât-ı Vâcibu'l-vücud'un varlığı hakkında şüphe ve tereddüt izhar eden birini görünce kahkaha atarcasına güler; "Allah Allah, şu ahmak adama bakın, Zât-ı Ulûhiyet hakkında şüphe ediyor!.." dermiş. Belki o türlü reybîlerin hâline ağlanması gerekir ama o büyük zat, öyle inanmış ki, o hususta şüphe etmeyi ancak ahmaklara yakıştırabildiğini ifade etmek için kendi vakar sınırlarını zorlar ve âdeta kahkahayla gülermiş. İşte, öyle inanmak lazım...

Ayrıca, insan imanını mârifete çevirme gayreti içinde olmalı, inanmayı tabiatına mâl etmeli. Eğer iman, tabiatınızın bir derinliği hâline gelmişse, onunla Cennet'e gidebilirsiniz. Zevk-i ruhânîden nasibiniz çok az olsa da, şevk ve iştiyakınız eksik kalsa da, iman içinizde oturaklaşmışsa yine Cuma yamaçlarına ulaşabilirsiniz. Önemli olan, Allah'la irtibatınızdır; eğer O'nsuz edemiyorsanız, O'nu andığınız zaman burnunuzun kemikleri sızlıyorsa, "Amaaan! Sensiz bir ânım bile geçmesin!" diyebiliyor ve O'nsuz dakikalarınızı cansız, bereketsiz görüyorsanız, başkaları gibi ağlayıp sızlayamasanız, içinizi dökemeseniz, şevk u iştiyak yaşayamasanız, keşif ve kerামete mazhar olamasanız da asıl elde edilmesi gerekeni yakalamışsınız demektir. Hatta geceleri kalkıp alnınızı yere koysanız, saatlerce bir üns esintisi bekleyip dursanız, bir mevhibe-i ilâhiye arasanız, açılma ve doya doya içinizi dökme isteğiyle çırpınsanız, fakat O, size aradığınızı vermese ve hiçbir şey hissedemeseniz, yine de o seccadede bulmanız gerekeni bulmuş sayılırsınız. Vermek ya da vermemek O'nun murad-ı sübhânisine bağlıdır ve en büyük ihsân-ı ilâhî, ihsan ve ikramını hissettirmemektir. Size düşen, meseleyi bu şekilde değerlendirmek ve zevk ya da vecde değil, O'nunla irtibatınızın kuvvetine bakmaktır. Evet, zevk ve vecdleri tatmadan, keşif ve kerametlere mazhar olmadan yaşayıp ölmesine rağmen Cennet'e giden çoktur; ama imansız Cennet'e giren hiç yoktur.

Bu ifadelerimden dolayı, ruhanî zevkleri ve kerametleri hor görüp hafife aldığım zannedilmesin. Onların da bir yeri vardır; ehlullahtan binlerce insan o türlü harikulâdeliklere mazhar olmuş ve eserlerinde o mevzulara da yer vermişlerdir. Anlatmak istediğim husus, onlara kat'iyen gönül bağlanmaması ve asıl maksat gibi bakılmamasıdır. Zevk-i ruhânîyi tatma, cezb ü incizâba mazhar olma, şevk ü iştiyakla coşma gibi şeyler Allah'ın değişik dalga boyundaki

mevhibeleri ve atıyyeleridir. Fakat, insan kat'iyen bunlara talip olmamalı, bunlar için elini kaldırıp dua etmemelidir. Şayet kendi ihtiyarı haricinde öyle fevkalâde şeylerle karşılaşırsa, o zaman da, bir imtihanla karşı karşıya olduğunu düşünmeli; onlardan dolayı asla caka yapmamalı, kendi nefsine pay çıkarmamalı; onları kendisine bahşedilmiş birer varidat gibi göstermemelidir. Bir insanın, zevk, vecd ve keramet gibi şeyleri bir üstünlük vesilesi sayması ve kendi faziletine terettüp eden birer lütuf şeklinde kabul etmesi vesile-i haybettir, hüsrandır ve aldanmışlıktır. Kulluğu Allah'a bağlama gibi âlî ve çok semereli bir şeyi, Cenâb-ı Hak'tan gelecek tecellî dalga boyundaki çok küçük çerezlere feda etmek demektir. Çerezlerle oyalanıp o çerezleri dağıtan Cevâd u Kerîm'i görmeme demektir. Oysa, sadece Allah istenmeli, yalnızca O'nun rızası arzulanmalıdır.

Ahiret Meyvelerini Dünyada Yememeli...

Hatta insan, bazı harikulâde ihsanlara mazhar olduğu zaman, ahirete ait nimetler dünyada, fânî bir surette verildiğinden dolayı üzüntü duymalıdır. Bundan dolayı, kâmilen kalbini Allah'a vermiş insanlar, keşf ve kerametler karşısında, "Yâ Rabbi! Ben ne kusur yaptım ki, bana dünyada böyle fevkalâdeden şeyler veriyorsun?" diyerek teessürlerini ifade etmişlerdir.

Aslı münakaşaya açık olsa da anlatmak istediğinden ibret alınabilecek bir menkıbede denilir ki: Bir Hak dostu, ekim mevsimi geldiğinde bir talebesini çağırıp ona bir miktar tohum veriyor ve "Bunu al, hem kendi tarlana hem de benimkine tohum saç." diyor. Talebe, üstadının emrini yerine getiriyor ve iki tarlayı da ekiyor. Hasat zamanı gelince gidip bakıyor ki, efendinin tarlasında hiç buğday çıkmamış, tohumların hepsi çürümüş veya serçeler, sığırcıklar taneleri kapmış götürmüş; fakat, kendi tarlası öyle boy atmış ki, belki bir dane yedi başak vermiş. Talebe, Hak dostunun yanına gelince işin hakikatini söylemeye cesaret edemiyor; hayır mülâhazasıyla ve üstadını memnun etme niyetiyle yalan söylüyor. –Aslında birini memnun etmek için de olsa yalan söylemek doğru değildir. Yalandan fevkalâde kaçınmak ve insanı Cennet'e koymak için bile yalan söylememek lazım. Üç yerde yalanın tecviz edildiğine dair bir rivayet vardır.[4] Fakat, Hazreti Üstad'ın çağın müftüsü olarak bu konuda verdiği fetvayı esas almak ve "Zaman, yalanı nesh etmiştir." demek daha doğrudur. Üstad Hazretleri, "Maslahat dahi yalan söylemeye illet olamaz. Çünkü, yalanın muayyen bir haddi yoktur; o, suistimale müsait bir bataklıktır. Hükm-ü fetvâ ona bina edilmez."[5] der.

Evet, mü'minin her söylediği doğru olmalı; eğer sözü zarar getirecekse,

sükût etmeli ama asla yalana girmemeli. İşin doğrusu budur ama o talebe maslahat ve zaruret için bazı âlimlerin verdiği “muvakkat” fetvayı yanlış yerde kullanıyor ve hocasına– “Efendim, maşaallah, sizin tarla bire yüz vermiş; diğer tarlalarda ise hiçbir şey bitmemiş.” diyor. Efendi, bu haberi duyar duymaz kalkıyor, hemen başını yere koyuyor ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlıyor. “Yâ Rab, diyor, ben sadece Seni istiyordum. Ahiret meyvelerini burada yiyip bitirmeyi arzu etmiyordum. Ne yaptım ve ne günah işledim ki, sadece benim tarlamda ürün halk ederek sa’yimin semeresini dünyada veriyorsun?” Sonra da Hazreti Ebû Bekir (radıyallâhu anh) gibi sahabe efendilerimizin dünya nimetleri karşısında okuyup ağladıkları *“Bütün zevklerinizi dünya hayatınızda kullanıp tükettiniz, onlarla safa sürdünüz.”*[6] mealindeki âyeti okuyup iç çekiyor. Üstadının çok ızdırap duyduğunu görünce, talebe hemen dize geliyor, “Efendi Hazretleri, ben sizi üzmemek için hilaf-ı vâki beyanda bulundum. Hiçbir şey bitirmeyen tarla sizinki, başak salan da benimki idi.” diyor. Hak dostu anında ellerini açıyor ve “Elhamdülillâh Yâ Rabbi!” diye hamdediyor.

Bu sözlerimin mânâsı da, “Tarlalarınız başak salmasın, işleriniz hiç tutmasın, her şeyiniz ters gitsin, sa’yiniz hebâ olsun.” demek değildir. Ben, Allah rızası hesabına yapılan işler için dünyada karşılık beklememek ve dünyevî mükâfat istememek gerektiğini anlatmaya çalışıyorum. Hele halis ubudiyetlerde, yani temeli tamamen taabbüdîliğe bağlı amellerde, Allah korusun, dünyaya ait küçük bir istek aklınızdan geçiyorsa, “Şu namazımı kılarken şöyle bir huzur duyayım, zevk u şevkle coşayım” diyorsanız ve bir de onun ötesinde şirk sayılan “Başkaları da, huzur nasıl olurmuş bir görsünler; nasıl secde edilirmiş benden öğrensinler” şeklinde düşüncelere giriyorsanız, Kâbe’nin etrafında dönerken Lât’a, Menât’a temennâ çekiyorsunuz demektir. Bu çok hassas bir konudur. Allah’a kulluk ve namaz, Allah’tan gayrı her şeyden kalbin ferâğını, masivânın gönülden atılmasını gerektirir. Şayet kalbinizde mâsivâya yer varsa, başka şeyler orada civciv yapıyorsa ve siz şöyle böyle onlarla meşgul oluyorsanız, mihrabın dışında başka bir yöne dönüyorsunuz demektir.

Sadece Seni İsterim!..

Bu açıdan, aslâ keşif, keramet, haz ve zevk avcısı olmamalı, onlara karşı ciddi bir tavır almalısınız. Fevkalâdeden bazı şeyler, sırlar dünyasından sizin kapınızın önüne dökülünce de, şöyle demelisiniz: “Rabbim, bunu ben talep etmemiştim ama Sen gönderdin. Acaba, benim kestiremediğim bir hikmetin mi var? Yoksa, yürüdüğüm yol ve hizmet anlayışım hakkında başkalarının suizanları ve şüpheleri vardı da onları izale etmek için miydi bu fevkalâde

ihsanlar? Benim bir tereddüdüm yoktu Yâ Rabbi. Ne Senin varlığın hakkında, ne gönderdiğin Peygamber hakkında, ne de bizim için seçip bağlanmamızı istediğin din hakkında ne bir desteğe, ne de bir direğe ihtiyacım var. Ben Sana, sadece Sana muhtacım. Sen benim olduktan sonra, ben sarsılmadan ayakta duracağıma inanıyorum. Ama bunu gönderdin... Bilemiyorum; ihtimal, birinin bir avansa ve takviyeye ihtiyacı vardı da onun için gönderdin. Eğer bu bir istidraçsa, ondan Sana sığınırım. Benim vefasızlığıma ve zaaflarıma binaen bunu gönderdinse, Senden onu istemiyorum; beni vefalı kılmanı, sadıklar arasına katmanı dileniyorum. İçimi vefa ve sadakatle doldur; bin cefa görsem de Senden ayrılmama azmi ve kararlılığı içinde bulunayım." Evet, kulluk, bu duygularla dolu olmaktır. Kulluk, Allah'ın kapısında ortaya konan bu samimiyettir. O, imana müteallik bir meselenin vüzuh ve inkişafını dünyada her şeye tercih etmektir.

Allah'tan, O'nun rızasından başka bir şey talep etmeyin. Daha önce değişik vesilelerle ifade ettiğim bir duygumu tekrarlamak istiyorum: Şah-ı Geylânî gelse, başımı ayağının altına koyarım. Annemi-babamı sırtımda gezdirememenin ızdırabını yaşayan ben, onu ömür boyu sırtımda taşırım. Fakat, bana dense ki; "Sen şu hâlinden sıyrılıp, gavs-ı âzamlıkla serfiraz edileceksin." Size yeminle teminat veririm, istemem ben onu. Çünkü ben hâlimden memnunum. Gözü hiçbir şeye açık olmayan, hiçbir zevk, keşif ve keramet bilmeyen, harikulâdelikler peşine düşmeyen ama kıldığı namaza ve tuttuğu oruca karşılık dünyada hiçbir beklentiye de girmeyen bir kul olarak yaşamak isterim. Yapmaya çalıştığım kulluğa bedel olarak Cennet'e bile razı olmam; onu Allah kendi lütfuyla verirse verir, ama ben sadece O'nu isterim. Bu hâlimi, Hasan Şâzelî'liğe, Ahmet Rufâî'liğe, Şah-ı Nakşibend'liğe tercih ederim. Hâşâ, onları hafife aldığımı zannetmeyin; ben dualarımda onları şefaatçi yapıyorum. Her gün isimlerini sayıyor ve "Allahım beni onların şefaatine mazhar eyle." diyorum. Onların nasıl yüce kâmetler olduğunun ve kendi hiçliğimin, sığlığımın da farkındayım. Fakat, Rabbim varken ve O benim için şu andaki hâlimi takdir buyurmuşken, başka bir konum aramayı ve başka bir hâli taleb etmeyi de kulluk anlayışımla telif edemiyorum. O'nun bana takdir buyurduğu ölçüler içerisinde kendi kemalât arşıma yürümem gerektiğini düşünüyor ve hâlime razı olmamayı, başka beklentilere girmeyi nankörlük sayıyorum. Ve bu sözler benim gönlümün sesidir, içimi söylüyorum. Hem, bir ayağımın kabirde olduğunu bilerek ve Allah'ın şahitliğine inanarak söylüyorum.

Evet, yanlış tercihte bulunmamalı; Allah'ı tercih etmeli ve kalbinizi masivâdan boşaltmalısınız. Eğer, düz, sıradan, basit bir insan olduğunuza kendinizi inandırabilirseniz; aynaya baktığınız zaman, "Allah Allah, tabiatım

icabı ben merkub olmayı beklerdim ama nasıl olmuş da insan şeklinde yaratılmışım?" diyebilir ve nefsinize bunu kabul ettirebilirseniz, iyi bir çizgide yürüyorsunuz demektir. Dua edin Allah'a, size o ufku nasip etsin. Bunun aksi, bâlâpervazâne iddiadır ve müddeî bugün olmazsa yarın, Allah tarafından konduğu zirveden baş aşağı düşecektir. Hem de çıktığı zirvenin yüksekliği nispetinde derin bir kuyuya düşecektir

1 Sâffât sûresi, 37/96.

2 Müslim, *cihâd* 58; Saîd İbn Mansûr, *es-Sünen* 2/359.

3 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.422 (Otuzuncu Lem'a, Altıncı Nüktesi).

4 Tirmizî, *birr* 26; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/404.

5 Bediüzzaman, *Hutbe-i Şâmiye* s.51-52.

6 Ahkaf sûresi, 46/20.

Kutlu Doğum ve Kırmızı Gül

Soru: *Kutlu Doğum münasebetiyle gerek Türkiye'de, gerekse yurt dışında Peygamber Efendimiz'i (aleyhi efdalüssalavât ve ekmelüttahiyyât) daha geniş kitlelere duyurma adına neler yapabiliriz? Bu konuda ifrat ve tefrite girmemek için bir kutlama çerçevesi belirlemek mümkün müdür?*

Cevap: Allah Resûlü'nün (aleyhissalâtü vesselâm) doğumu ve yeryüzünü şereflendirmesi insanlığın yeniden dirilişi sayılır; O'nun doğduğu gün de bizim için bir kutlu bayramdır. Çünkü, biz, Rabbimizi O'nunla tanıdık. Nimete minnet ve şükran duygusunu O'ndan öğrendik. Yaratan ve yaratılan arasındaki ilişkileri, kul ve Mâbud münasebetlerini O'nun mesajlarıyla duyup anladık. O'nun ortaya koyduğu yorumlar sayesinde, kâinat, muhtevalı ve okunaklı bir kitaba dönüştü, eşya ve hâdiseler de, âdeta Hakk'ı söyleyen ve Hakk'a çağıran birer bülbül kesildi.

O'nun gelişiyle, yaslı çehrelerdeki keder çizgilerinin yerini en içten tebessüm emareleri aldı. O'nun ışığı başlarımızı okşamaya başladığı günden itibaren, "ebedî yokluk" korkusunun ruhlarımızdaki tesiri kırıldı; sonsuzluk isteyen sinelerimize dost ikliminden vuslat muştuları gelip ulaştı. Evet, bir insanın ötelere imanla gitmesi ve Cennet'e ehil hâle gelmesi onun adına bir bayramdır. Getirdiği mesaj vesilesiyle bütün varlığın çehresine nur saçan, nazarları ahiret yamaçlarına çevirerek topyekün insanlığa Cennet ve Cehennem'i tanıtan ve ebedî saadet yollarını aydınlatan Allah Resûlü'nün (aleyhi ekmelüttehâyâ) doğumu ise, bütün insanlığın ve kâinatın bayramıdır.

Fakat, acaba biz, bütün insanlığa bir kurtuluş fermanı getiren Habîb-i Ekrem Efendimiz'i kendi büyüklüğü ölçüsünde sevebildik mi? O'nu gereğince tanıyıp başkalarına da tanıtabildik mi? "Kutlu Doğum" dediğimiz mevlid-i şerifi, O'nunla irtibatımızı ortaya koyma adına gerektiği gibi değerlendirebildik mi? Zannediyorum, bu sorulara "evet" cevabı vermemiz zordur. Gerçi, şimdiye kadar, merasim türünden çok mevlit okumuş/okutmuşuzdur; birkaç ses sanatkârı ve birkaç ilâhîci ile o geceye bir nağme katmışızdır; birkaç paket lokum ve birkaç şişe gülsuyuyla gönüller almışızdır ama maalesef bunlar kat'iyen O'nun büyüklüğüne yaraşır şekilde ve O'na karşı, sevgi, vefâ, sadakat duygularını coşturacak seviyede olmamıştır.

Tabiî ki, bu mevzûda yapılması teklif edilen şeyler "ef'âl-i mükellefîn" arasında değildir. Yani, Kutlu Doğum'la alâkalı olan faaliyetler farz, vacip ve sünnet gibi yapılması dinen istenen sorumluluklar kategorisinde mütalaa edilemez. Ancak, o mübarek gün ve geceler münasebetiyle bir kere daha

Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) yâd etme, O'nun viladetini hatırlama ve nûrefşan mesajını anlayıp başkalarına da anlatmaya çalışma çok değişik hayırlara vesile olabilir.

Aşk Şiirleri

Mevlid programları son senelerde "Kutlu Doğum" adı altında yapılsa da aslında yeni değildir ve menşei çok eskilere dayanmaktadır. Mevlid merasimi ilk defa, Fatımîler tarafından Mısır'da tertip edilmiştir. Fakat, genel kabule göre, Ehl-i Sünnet çizgisi içerisinde mütalaa edebileceğimiz ilk mevlid programını, Selahaddin Eyyubî'nin eniştesi Muzafferuddin Gökbörü düzenlemiştir.

Peygamber Efendimiz'i övmek ve O'nun şefâatine nail olmak maksadıyla Resûl-i Ekrem hayattayken bile şiirler yazılmış, kasideler söylenmiştir. Meselâ Ka'b b. Züheyr, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun huzurunda O'nu övmüş ve Allah Resûlü tarafından tebrik edilmiş, teşvik görmüştür. Hassan bin Sabit de şiirleriyle iltifata mazhar olmuştur. İmam Busîrî'nin Kaside-i Bür'e adlı aşk ve heyecan dolu şiiri de elden ele, dilden dile dolaşmıştır.

Daha sonraki dönemlerde de, Müslüman şairlerin hemen hepsi na'tlar yazmışlardır. Fuzulî, Nefî, Nailî, Nâbî, İshak Efendi ve Şeyh Galip na't denince ilk akla gelen Peygamber aşıklarıdır. Ayrıca, Resûlullah'ın (aleyhi ekmelüttehâyâ) doğumunu ve hayatını medh ü senâ eden ve "Mevlid" adını taşıyan çok eser kaleme alınmıştır. Alvar İmamı'nın da bir mevlidi vardır; çocukluğumuzda biz hep onu okurduk. Bir bahisten diğerine geçerken de Silsile-i Şerif'inde yer alan ve "Allahım, lütuf ve inayet yağmurlarını bizim üzerimize de yağdır; sadece seçkin kullarını içeri aldığın dergahının kapısını bizim için de aç, bizi de haremine al." mânâsına gelen "İlâhî ez-kerem ber-mâ kerem-kün / Kabûl-i bâb-ı dergâh-ı harem-kün" beytini tekrar ederdik.

Bildiğiniz gibi, mevlidlerin Türkçe'de en meşhur olanı Süleyman Çelebi'nin "Vesiletü'n-Necât" adlı eseridir. Süleyman Çelebi, Yıldırım Beyazıt zamanında Divan-ı Hümayûn Hocası olmuş, sonra da Bursa Ulu Camii'nde imamlık yapmış bir hak dostudur. Bediüzzaman Hazretleri, "Cenâb-ı Hak bu âdeti ebede kadar devam ettirsin ve Süleyman Efendi gibi Mevlid yazanlara rahmet etsin, yerlerini Cennetü'l-Firdevs yapsın." demekte; Süleyman Çelebi'nin mevlidinin kabul-u âmmeye mazhar olduğunu beyan etmekte ve mevlid hakkındaki değerlendirmesini şöyle dile getirmektedir: "Mevlid-i Nebevî ile Miraciyenin okunması, gayet nâfi ve güzel âdettir ve müstahsen bir âdet-i İslâmiyedir. Belki hayat-ı içtimaiye-i İslâmiyenin gayet lâtîf ve parlak ve tatlı bir medar-ı sohbetidir. Belki, hakaik-i imaniyenin ihtarı için en hoş ve

şirin bir derstir. Belki, imanın envârını ve muhabbetullah ve aşk-ı Nebevîyi göstermeye ve tahrike en müheyyiç ve müessir bir vasıtadır."[1]

Bütün bunlardan hareketle, mevlid ve miraç gibi vesilelerle Efendimiz'i bir kere daha ve daha engince yad etmenin mahzuru olmadığı anlaşılıyor. Hatta, Allah Resûlü kendisini meth edenlere karşı sükût buyurduğundan ve Ka'b b. Züheyr gibi şairleri tebrik edip onlara hediye verdiğinden dolayı, misyonu itibarıyla kendisini medh ü senâ ve takdir etmenin bir esas olarak sübût bulduğuna da kâil olunabilir. Yani denilebilir ki, o sükût buyurduğuna ve hatta bazılarına hediye verdiğine göre, O'nu meth etmek sünnet ya da en azından mendub (Efendimiz'in bazen işleyip bazen terk buyurdukları, selef-i salihînin de sevip rağbet ettikleri işler) da olabilir. Öyle ise,

"Allah adın zikredelim evvela
Vacib oldur cümle işte her kula
Allah adın her kim ol evvel ana
Her işi âsan eder Allah ona" (Süleyman Çelebi)

diyerek başlayıp Peygamberimiz'in üstün meziyetlerini, güzel vasıflarını, ahlâkının eşsizliğini, hayatını ve mucizelerini anlatmak ve nihayet, O'nun şefâatına sığınmak, salât ü selâmlarla O'na yönelmek mendup sayılabilir. Çünkü, bütün bunlar formül olarak ortaya konmamışsa da hepsinin aslı dinde vardır. Cenâb-ı Hakk'ı zikir ve O'na hamd ü senâ; Peygamber Efendimiz'i yâd etme ve O'na salât ü selâm imanın gereğidir.

Riya ve Monotonluk Belaları

Ne var ki, bu güzel âdette işi ticarete dökmemek, gırtlak ağalığı yapmamak, riya ve süm'alara girmemek çok önemlidir. Allah'ı ve Efendimiz'i anma mevzuunda samimi olmaya çok dikkat etmek lazım. Bir insan, Cenâb-ı Hakk'ı andığında gözleri gerçekten yaşarmadığı ve burun kemikleri dahi sızlamadığı halde,

"Her kaçan anarsam seni, kararım kalmaz Allahım
Senden gayrı gözüm yaşın, kimseler silmez Allahım"
(Yunus Emre)

der ve riyakarlıklara, yalanlara girerek Efendimize ait bazı günleri tes'îd etmeye kalkarsa, Allah'a karşı yalan söylemiş; Allah Resûlü'ne de saygısızlık yapmış olur. İnsan içinden gelmeyen şeyi söylememeli; mutlaka bir şey söyleyecekse, kalbinin sesine tercüman olmalı, hislerinde mâkes bulmuş şeyleri ifade etmeli. Şuurundan vize alamamış sözleri gün yüzüne çıkarmamalı;

riyakârlık ifade eden sesleri sineye gömmeli ve asla kimseye duyurmamalı. Mevlid okuyan da, ilahi söyleyen de ve birkaç kelam ederek o günün ehemmiyetini dile getiren de mutlaka çok samimi olmalı. O güne ve o sözleri söylemeye önceden hazırlanmalı. Vaaz etmeye giden bir insanın, "Aman gözüme bir leke girmesin, kulağıma bir kir bulaşmasın, kafam dağılmasın; aman bir günahkâr olarak halkın karşısına gitmeyeyim!" diyerek, dikkat ve teyakkuz içinde camiye yürümesi gibi –ki vaaz u nasihatin mü'min kalblerde mâkes bulması adına bu çok önemlidir– mevlid programlarında vazife alan insanlar da samimiyet ve ihlâsa çok dikkat etmeli. Süslü püslü şeylerle değil, samimiyetle lebriz edilmiş bir gönülle, kalbin süs ve ziynetiyle halkın karşısına çıkmalı.

Diğer taraftan, hem mevlid okurken hem de daha geniş ve muhtevalı mevlid programları düzenlerken monotonluktan mutlaka kurtulmak lazım. Bugün, genel itibarıyla, mevlid merasimleri o kadar monotonlaşmıştır ki, avamdan kimseler bile onları dinlerken sırada neyin olduğunu, neden sonra ne geleceğini bilirler. Okuma üslûbu ve o birbirinden güzel makamlar bile monotonluğun, ülfetin kurbanı olmuştur. Meselâ; şimdilerde herkes farklı bir üslûbu esas alsa da, belli bir dönem itibarıyla mevlid okuma şekli kısaca şöyleydi: Tevhid bahri Saba makamıyla okunur; özellikle "Her ki diller bu duada buluna / Fatiha ihsan ede ben kuluna." beyti mutlaka Hüseynî makamında icra edilirdi. Duadan sonra Hicaz makamına geçilir; Nur bahrinin sonunda Rast makamına başlanırdı. Sonra aynı makamda salât ü selâm getirilirdi. Vilâdet bahrine de bu makamla başlanır; peşinden Hüseynî perdesine geçilirdi. "Doğdu ol saatte ol sultan-ı dîn" derken Segahta karar kılınırdı ki, burada Segah makamının seçilmesinin sebebi, Salât-ı Ümmiyye okunacak olmasıydı. Sonra, tekrar Hüseynî makamında Merhaba bahrine girilir ve bu bölüm genellikle Hüzzam makamında bitirilirdi. Miraç ve Münâcât bahirleri Uşşak makamıyla okunup "Ümmetimden razı olsun ol muin" mısrası Hüseynî makamıyla bağlanırdı.

İşte bu şekilde başlayıp devam eden ve aynı tonda biten bir mevlid, hele bir de kalb heyecanlarıyla icra edilemiyor ve aynı coşkuyla dinlenmiyorsa bütün bütün sıkıcı ve monoton bir hal alacaktır. Oysa, o sözler çok güzeldir; anlatılan mevzular çok derindir; ama maalesef üslûp eksikliği mânânın önüne geçmektedir. Onları o şekliyle besteleyenler çok güzel ve faydalı bir iş yapmışlar, makamları Cennet olsun. Fakat, kanaat-i acizanemce, bu türlü şeyler aylık ya da en fazla senelik olmalı. Aynı şeyler tekrar edilmemeli, her defasında o işe ayrı bir buud ve zenginlik katılmalı. Bildiğiniz gibi, güzel bir güfte, belki yirmi insan tarafından yirmi türlü besteleniyor ve farklı farklı icrâ ediliyor. O bestelerin her biri de güfteye ayrı bir mânâ katıyor ve böylece, o sözleri bir kere daha, ilk günkü tazeliğiyle insanlara sunmak mümkün oluyor.

İsterseniz, o farklılıklara da bir "tasrif" nazarıyla bakabilirsiniz; onları, bazı mânâ ve muhtevaları yeni bir ses, yeni bir söz, yeni bir eda, yeni bir üslûp ve yeni bir icrâ ile ortaya koyma şeklinde yorumlayabilirsiniz.

O'nun Şeydâları!..

Ayrıca, o tür programlarda seslendirilecek ilâhî ve kasidelerde de böyle bir zenginliğe ihtiyaç var. Sadece Yunus Emre'yle yetinme, yalnızca Niyazi Mısrî'ye takılıp kalma da o mübarek toplanmaları matlaştırır. Günümüzün insanı çok farklıdır. Dünkü sözler çok samimi de olsa bugünün insanına avamca gelebilir. Dün çok güzel şeyler söylendiği gibi bugün de söylenmektedir; yarın da çok güzel sözler söylenecektir. Aynı ifadeleri aynı üslûp içerisinde tekrar edip durma ve bu şekilde bir araya gelmiş olma mârifet değildir; asıl mesele, Efendimiz'in viladetini gerçek bir bayram olarak duyma ve duyurma; O'na vuslat duygusuyla dolma ve gönüllerde O'nun vuslatına iştiyak uyarma; dua ederken de aynı coşkuyla el kaldırma ve kalblerin bamteline dokunma.. nihayet, insanlarda bir heyecan tufanı oluşturma ve Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) o an gökten iniyormuş gibi bir ruh haleti hâsıl etmektir. Hani Arif Nihat Asya der ya;

"Gel, ey Muhammed, bahardır...
Dudaklar ardında saklı
Aminlerimiz vardır!..
Hacdan döner gibi gel;
Miraç'tan iner gibi gel;
Bekliyoruz yıllardır!"

İşte, öyle yeni bir ses olmalı, bambaşka bir soluk ve derin bir heyecanla program ortaya konmalı; nihayet, orada hazır bulunanlar gönülden yakarışa geçmeli ve "Miraç'tan iner gibi gel; bekliyoruz yıllardır!" demeli.

Diğer önemli bir husus da, bu programların aynı zamanda bir mesaj vermeye matuf olmasıdır. Mevlit, ilahi, kaside ve şiirler zihinleri hazırlamalı, ruhlarda heyecan hâsıl etmeli; daha sonra da önceden çok iyi belirlenen bir mesajla program hitama erdirilmeli. Efendimiz'in hayat-ı seniyyelerinden bir husus anlatılmalı; O'nun "cevâmiü'l-kelim" dediğimiz az söz ile çok mânâyı ifade eden hadis-i şeriflerinden biri nakledilmeli ya da ümmetinin ferdî, ailevî ve içtimâî problemlerinin çözülmesiyle alâkalı bir husus dile getirilmeli. Fakat, verilmek istenen mesaj gibi o mesajı seslendirecek olan insan da önceden belirlenmeli.. sadece sesi ve nefesi gür, ilmi derin kimselere değil, aynı zamanda kalbî heyecanları coşkun ve gönlündeki Peygamber sevgisi engin

insanlar bulunup onlara söz hakkı verilmeli. O insanlar da, öyle mübarek bir program için çok ciddi ön hazırlıklar yapmalı, gönüllerini ortaya koymalı ve konuşurken bile o işin hakkını verememe mahcubiyetiyle M. Âkif gibi,

“Perişan sözlerimden bıkma, hoş gör, yâ Resûlallah,
Kulun şeydâdır amma, açtığın vadide şeydâdır!”

deyip inlemeliler. Ya da İslâm’ın garipliğini ve ümmetin kimsesizliğini vicdanlarında duyup o Muzdarip Şair‘in “Pek Hazin Bir Mevlid Gecesi”ndeki yanık nağmeleriyle Cenâb-ı Hakk’ın dergahına yönelmeliler:

Yıllar geçiyor ki, yâ Muhammed.
Aylar bize hep Muharrem oldu!
Akşam ne güneşli bir geceydi...
Eyvah, o da leyl-i mâtem oldu!
Âlem bugün üç yüz elli milyon
Mazlûma yaman bir âlem oldu:
Çiğnendi harîm-i pâki şer’in;
Nâmûsa yabancı mahrem oldu!
Beyninde öten çanın sesinden
Binlerce minâre ebkem oldu
Allah için, ey Nebiyy-i ma’sum,
İslâm’ı bırakma böyle bîkes,
Ümmeti bırakma böyle mazlum.

Soru: *Kutlu Doğum haftasında gül dağıtma meselesini nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Cevap: Mevlid-i şerif kutlamalarının, Hazreti İsa’nın viladetinden dolayı yapıldığı söylenen kutlamalara bir reaksiyon olarak ortaya konmasından endişe ediyorum. “Sizin paskalya bayramınız, yılbaşınız varsa, bizim de Kutlu Doğum haftamız var!” şeklindeki bir bayağı yaklaşıma girilmesinden korkuyorum. Aynen öyle de, “Bazı insanlar zeytin dalı uzatıyorlar, biz de gül dağıtalım.” diyerek böyle bir işe kalkışılıyorsa, bunu da tasvip etmiyorum.

Aslında gül, İslâm dünyasında, bilhassa Anadolu insanları arasında Peygamber Efendimiz’e alem olagelmiştir. Edebiyatımızda gül, Sevgili’nin, İnsanlığın İftihar Tablosu’nun remzidir. Rivayet olunur ki, Miraç Gecesi, Allah Resûlü’nün (aleyhi ekmelüttehâyâ) mübarek terleri yeryüzüne düşmüş ve düştüğü yerde de kırmızı gül bitivermiştir. Halk arasında böyle bilinmiş ve inanılmıştır. Bu rivayetin aslı varsa, şahsen böyle bir şeyin olabileceğine inanırım; Efendimiz’in terinden değil gül bitmesi, ırmaklar bile fışkırabilir;

ama aslı yoksa, o türlü şeylere bir keramet elbisesi giydirmemek lazım. Fakat, o rivayetin aslı olsa da olmasa da, Mevlid Kandili'nde Müslümanların gül hediye etmelerinin altında "Gül, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) teridir." anlayışı olduğunu zannediyorum. Şahsen, bu şekilde gül dağıtılmasına bütün bütün karşı değilim ama meseleyi "zeytin dalına karşı gül" şeklinde ele alarak bir reaksiyon hâline getirmeyi de uygun bulmuyorum.

Kanaat-i acizanemce, meseleler reaksiyona bağlanmamalı, başka ve yeni şeyler bulunmalı. Senenin değişik günlerinde bir aşure dağıtma, bir kitap hediye etme, kurban etinden bir parça verme ve bir gösterinin içine Efendimiz'le alâkalı bazı şeyleri de katarak insanlara cazip gelen bir usûlle ilâhî mesajı ulaştırma gibi yollar bir iki sene faydalı olabilir. Fakat, zamanla bunlar da cazibesini yitirir ve birkaç sene sonra sevimsiz olmaya başlar. Öyleyse, sonraki seneler için daha farklı metodlar bulmak, asıl itibarıyla taze ve diri olan meseleleri üslûpsuzluğa kurban vermemek için alternatif espriler ortaya koymak gerekir. Meselâ; Efendimiz'e arz edebileceğimiz en güzel hediyeler, aynı zamanda bizim için de şefaat vesilesi olan salât ü selâmlardır ya da O'nun mübarek sözlerini öğrenip başkalarına da öğretmektir. Bir yerde arkadaşlarımızın yaptığı gibi, "cevâmiü'l-kelim"den kırk kadar hadis-i şerif seçilip kitapçık hâlinde veya küçük kartlara yazılmış olarak hediye edilebilir. Bu sene şu hadisleri seçersiniz; gelecek sene de bir başka kırk hadisi hediye edersiniz. Onları verirken de "Bu armağanı vermemizin bedeli, bir sene içinde bu kırk tane hadisin ezberlenmesidir." dersiniz. Böylece, her sene, her ay, her gün yepyeni olan İnsanlığın İftihar Tablosu için taptaze hediyeler sunmuş olursunuz.

Evet, gül dağıtmanın tamamen karşısında olduğumu söylemek istemiyorum; fakat onun reaksiyoner bir tavır olduğunu da ifade etmeliyim. Gül verme ve zeytin dalı uzatma gibi şeyler İslâm kültüründe yoktur. Bizim kültürümüzün temel kaynakları Kitap, Sünnet, icma-yı ümmet ve kıyas-ı fukaha gibi esaslardır. Bizim, bunlara bakmamız ve bunlarla işaret edilen yollarda yürümemiz gerekir. Yoksa, yapıp ettiklerimiz kendi yakıştırmalarımız olmaktan öteye geçemez.

1 Bediüzzaman, *Mektubat* s.348 (Yirmi Dördüncü Mektup, İkinci Zeyli, Beşinci Nükte).

Latîfelerin Ölümü ve Yaralı Kalbler

Soru: *İşlenen günahlardan dolayı kalb ölür mü? Günah hücumlarına maruz kalmış bir kalbin tekrar canlanması ve ötelere açık hâle gelmesi mümkün müdür?*

Cevap: Üstad Hazretleri Lem'alar'da, Hazreti Eyyub (aleyhisselâm)'ın zâhirî yara ve hastalıklarıyla bizim bâtınî, ruhî ve kalbî hastalıklarımızı kıyaslıyor ve "İç dışa, dış içe bir çevrilsek, Hazreti Eyyub'dan daha ziyade yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünkü işlediğimiz her bir günah, kafamıza giren her bir şüphe, kalb ve ruhumuzda yaralar açıyor." diyor. Hazreti Eyyub (aleyhisselâm)'ın, kısacık dünya hayatını tehdit eden yaralarına mukabil, bizim mânevî yaralarımızın, pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdit ettiğini söylüyor. Günahların kalbe işleyip iman nurunu çıkarıncaya kadar onu katılaştırdığını, kapkara hâle getirdiğini anlatıyor ve "Her bir günah içinde küfre gidecek bir yol vardır. O günah, istiğfarla çabuk imha edilmezse, kurt değil, belki küçük bir mânevî yılan olarak kalbi ısırır. Günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hâsıl olan vesveseler, şüpheler –neûzu billâh– mahall-i iman olan bâtın-ı kalbe ilişip imanı zedeler."[1] diyor.

Demek ki, her günah kalb ve ruhta yaralar açıyor. Eğer günahın yaptığı tahribat bir yara cinsindense, onun tedavisi mümkündür. Tevbe ve çok ciddi bir nedametle Cenâb-ı Hak'tan tamir talebiyle onlar tedavi edilebilir. Çünkü, bazı latîfeler, ince ve hassas duygular vardır ki, bunlar ruh ve kalbin direği ve esası durumundadır. Cenâb-ı Hakk'ın engin rahmetindendir ki, bunlar, pek çok yaralar alsalar, pörsüyüp solsalar da ölmezler. Evet, insan, bir aralık tökezlese, günahlara girse ve bazı latîfelerini soldursa bile belli bir terbiye ve rehabilite ile kendi özüne yönelirse, kalbî hayatın asıl kaynağı olan latîfeler yeniden canlanır. Dolayısıyla belli günahlar neticesinde yaralanan, sararan, kurumaya yüz tutan bu latîfeler, gönülden gelen bir pişmanlık ve ciddi bir tevbeyle tekrar yeşerir, boy atar ve meyve verir.

Hazer Et!..

Bazı latîfeler de vardır ki, işlenen bir kısım günahlar neticesinde ebediyyen kurur, söner ve ölür. Ama zannediyorum bu latîfeler, insanın ruhî ve kalbî hayatı adına asıl hayat kaynağı olan latîfelerden değildir. Üstad Hazretleri On Dördüncü Nota, Üçüncü Remiz'de insan mâhiyetine konan mânevî cihâzât ve

latîfelerin farklılığından; bazılarının dünyayı yutsa doymayacağından, bazılarının ise bir zerreyi dahi kendinde barındıramayacağından bahsediyor. Bazı latîfelerin, tüy kadar bir ağırlığa, yani gaflet ve dalâletten gelen küçük bir hâlete dayanamayacağını ifade ediyor ve "Mâdem öyledir, hazer et, dikkatle bas, batmaktan kork. Bir lokma, bir kelime, bir dâne, bir lem'a, bir işaret ve bir öpmekle batma!"[2] diyor.

Evet, dünyaları istiab edebilecek duygular vardır insanda. Cihanlar, Cenâb-ı Hakk'ı Zât-ı Ulûhiyet'ine yakışır şekilde –bî kem u keyf– göstermekten acizdir. Fakat insanın kalbi, fuadı, latîfe-i rabbâniyesi O'nu gösterebilecek bir aynadır. Ahmet b. Hanbel'in naklettiği bir hadis-i şerifte Cenâb-ı Hak, *"Yeryüzü ve gökler Beni içine almaktan aciz kaldı. Lakin Beni, yumuşak huylu, halim selim bir mü'min kulumun kalbi içine aldı."* buyurmaktadır. İbrahim Hakkı Hazretleri çok güzel bir üslûpla bu hadisi tercüme etmiş ve şöyle demiştir: *"Sığmam dedi Hak arz u semaya / Kenzen bilindi dîl (gönül) madeninden."* Arz ve sema deyince ışık hızıyla trilyon trilyon sene ötedeki sistemleri de düşünün; o tarifi imkânsız uzaklıklardan insanın şah damarına kadar olan mesafedeki her şeyi bir kitabın paragrafları, cümleleri, satırları, kelimeleri, harfleri hâline getirin ve hepsini birden serin gözünüzün önüne. Onların hepsi bir araya gelse de Zât-ı Ulûhiyet'e tam aynalık yapamaz; belki O'na dair önemli bilgiler verir ama O'nu tam aksettiremez. Evet, arz ve sema tam bir ayna olamaz, fakat, siz O'nu kendi vicdanınızda duyabilirsiniz; latîfe-i rabbâniyenizde, kalbinizde, fuâd dediğiniz kalbinizin o derinliğinde hissedebilirsiniz. Gönlünüz âdeta bir maden ocağı ve O da orada bir defineymiş gibi –yine bî kem u keyf– O'nu bulabilirsiniz. Kalbinizin sezmesi, kâinatların ifade ettiği mânâların çok üstünde bazı şeyler ifade ve ifâza eder çünkü, Allah sizi dünyaları içine alabilecek duygularla, latîfelerle donatmıştır.

İşte, bu latîfelerden bazıları söner, kurur ya da ölürse, insan ancak o latîfenin ayağıyla alabileceği mesafeleri artık alamayabilir. Meselâ, bir insanın hissi sönmese, şuuru ölmese, iradesi felç olmasa bile latîfe-i rabbâniyesi kurumuşsa, onun kolu kanadı kırılmışsa, latîfe-i rabbâniye ayağıyla ulaşacağı mertebelere ulaşmaz.

Genel kabule göre: İnsana havâss-ı hamse ya da havâss-ı hamse-i zâhire denilen, günümüzün ifadesiyle beş dış duyu kabiliyeti lütfedilmiştir. İnsan, bunlar vasıtasıyla sesleri, renkleri, miktarları, hareketleri, kokuları, tatları, soğukluk ve sıcaklığı hisseder. Havâss-ı hamse-i zâhire nefs-i hayvanînin idrak etme ve bilme kabiliyetinin bir kısmını oluşturur. Fakat asıl idrak etme ve bilme faaliyeti havâss-ı bâtınenin, yani iç idrak latîfelerinin devreye girmesiyle tamamlanır. Havâss-ı bâtıne de hiss-i müşterek, mütehayyile (hayal gücü),

vâhime (vehim gücü), hâfiza (hatırlama gücü) ve mutasarrıfa (tasarruf gücü) olmak üzere beştir. Bediüzzaman Hazretleri, insanda bunlardan başka, âlem-i gayba açılan daha pek çok pencerenin var olduğunu söyler. Meselâ, işitme, görme ve tatma gibi hislerle beraber "sâika" ve "şâika" dediği hislerden de bahseder.[3] İşte, bir insanda sâika diyeceğimiz latîfe ölmüşse, o insan hayra sevk eden o latîfenin dürtülerini, tenbihlerini ve tetiklemelerini artık hissedemez. Yani, sâikanın kolu kanadı kırıldığından dolayı ondan alacağı teyit ve destekten mahrum kalır. Şâika da öyle bir latîfedir ki, insan onun tenbih ve tetiklemeleriyle din-i mübîn-i İslâm'a ait en ağır sorumlulukların altına bile aşk u şevkle girebilir; dinini anlatırken, Necip Fazıl'ın ifadesiyle, öz beynini burnundan kussa ve gözünden yaş yerine kan akıtsa, yine de, büyük bir şevkle, "Değil mi ki Rabbimin yolundayım, O'nun nârı da hoş nuru da!" deyip yoluna devam edebilir. Fakat, insan bu tür latîfelerini muhafaza etme hususunda dikkatli davranmazsa, bir öpme, bir lokma, bir dâne ya da bir kelimeyle şâika hissinin ölümüne sebep olabilir. O latîfesini öldürmek suretiyle ibadet ü tâat hususundaki aşk u şevkinin kolunu kanadını da kırmış olur.

Dolayısıyla, bazen bir lokma, bir dâne, bir öpme ya da bir bakma insanı kalbin zümrüt tepelerine taşıyabilecek olan latîfeleri öldürebilir. Bazen, aslında birer nimet olan, bir İnternet sitesi, bir bilgisayar ekranı, bir telefon âhizesi ya da bir dergi sayfası birkaç latîfenin ölümüne sebep olur da insan hiç farkına bile varamaz. Meşrû dairedeki lezzetler keyfe kâfî iken ve gayrı meşrû dairede, bir zevk içinde binlerce elem bulunuyorken bu hakikati görmezlikten gelme kalbi ölüme sürükler. Bazen şahsın içinden gelmeyen sahte bir tavır, yalan bir beyan, faydasız bir söz onu manen ölüme götürür. Hatta riyâkarca akıtılan birkaç damla gözyaşı ya da "görsünler" düşüncesiyle ortaya konan bir davranış kalb ve ruhu felaket yoluna itebilir. Hak edilmeyen haram bir lokma, o lokmayı yiyenin gönül dünyasını mahveden bir zehir oluverir.

İslâm'la Sarılan Yaralar...

Evet, insanda bazı latîfeler vardır ki, bir ihmal ya da hata neticesi sönebilir. Söndükten sonra da bazen كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ *"Hayır, gerçek şu ki, yapageldikleri kötü işler onların kalblerini paslandırmıştır."*[4] hakikati tecellî eder de kalb bütün bütün mühürlenir. O zaman bu latîfeler hiç dirilmez. Ve şayet onlar, insanın solmaması, renk atmaması, aşk ve heyecanını koruması için birer esas ise, insan o dinamikleri kendi içinde öldürmüş ve kendini bitkinliğe, yorgunluğa, tembellik ve tenperverliğe atmış olur.

Eğer, insanı mânevî alemler adına keşfe hazırlayan latîfeler ölmüşse, o insan ne kadar uğraşsa da keşfe açılamaz, terakki edemez. Velilerin ekserisi böyle bazı latîfelerinin ölüp gittiğinden bahisle, kendi kendilerinden şikâyette bulunmuşlardır. Çünkü ölen latîfeler, önemli ölçüde onların terakkilerine mâni olmuştur.

Ancak şu hususu da ısrarla tekrarlamakta fayda vardır: Ölen latîfeler kat'iyen hayatî latîfeler değildir. Eğer bunun aksi olsaydı, tevbeye çağrılmamızın bir mânâsı kalmazdı ve şayet günahlar böyle hayatî latîfeleri bütün bütün öldürseydi, küfür ve Allah'ı inkâr karşısında hiçbir latîfe canlı kalamaz ya da yeniden dirilemezdi. O zaman da küfürden sonra iman, irtidattan sonra da geri dönüş kapıları tamamen kapalı demek olurdu.

Ayrıca, İslâm, insanın aslî fıtratına dönmesidir. Böyle bir dönüşle insan ikinci bir fıtrat kazanır. Eğer küfür ve inkâr, belli dönem itibarıyla sahabenin aslî hüviyetini tamamen değiştirmiş olsaydı, o insanlardan hiçbiri iman edemez ve tabiî gökteki yıldızlar hâline gelemezlerdi. Aynı şeyi bazı büyük veliler için de söylemek mümkündür. Ashab-ı kiram efendilerimiz arasında Hazreti Ebû Bekir efendimiz gibi cahiliyede de, Müslümanlık'ta da haram karşısında eğilmemiş, cahiliye görmemiş, hep iffetle yaşamış insanlar vardı. Fakat öyleleri de vardı ki, İslâm'dan önce sabah akşam içki içer, hiç ayık gezmez ve Müslüman olduktan sonra gölgesinden bile geçmeyecekleri, adını anmaktan hayâ edecekleri şeyleri daha önceleri rahatlıkla işlerlerdi. Fakat, Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şerife göre: Amr b. Âs (radıyallâhu anh) Peygamberimiz'e gelerek, bağışlanmak şartıyla kendisine biat etmek ve Müslüman olmak istediğini söylediğinde Peygamberimiz, *"Bilmez misin ey Amr, İslâm, kendisinden önceki günahları yok eder. Hicret, kendisinden önceki günahları yok eder. Hac, kendisinden önceki günahları yok eder."* [5] buyurur; İslâm'ın, Müslümanlıktan önceki her şeyi silip süpürüp götürdüğünü müjde eder. Demek ki, o dönemde ne kadar çatlama, kırılma, yıkılma ve tahrip olmuşsa, Müslümanlık onların hepsini tamir etmiş. Zaten İslâm, insanlardaki eksiği, gediği, kırığı, döküğü tamir etmek için gelmiştir. Dökülüp yollarda kalanları kaldırıp varmaları gerekli olan noktaya yönlendirmek için gelmiştir. Öyleyse, insanlar Müslümanlığa girdikten sonra cahiliye döneminde bir kambur gibi sırtlarına aldıkları o günahlarla kalmazlar. Allah, onlara rahmetiyle muamele eder ve sırtlarında ağırlık yapan her şeyden kurtarır onları. Bundan dolayıdır ki, ashab-ı kiram efendilerimiz velilerin dahi kendilerine yetişemeyeceği yüce insanlardır; mazilerinde, sonradan günah olarak tebliğ edilen pek çok şey işlemiş olmalarına rağmen velileri bile geçmişlerdir. Demek ki, onlardaki hayatî latîfeler cahiliye döneminde bütün bütün ölmemiş

ve onlar her zaman imana açık kalabilmiştir. Sadece imana açık kalabilmiş de değil; bir başkasının ulaşması imkânsız mertebe ve derecelere de yükselmişlerdir.

Ne var ki, temkin ve teyakkuza daha uygun olan düşünce, ashab efendilerimizin peygamber olmayan bir dönemde, bir fetret devrinde geldikleri ve bizim onlarla kıyaslanamayacağımız mülâhazasıdır. Cenâb-ı Hak, *"Biz peygamber göndermediğimiz hiçbir halkı cezalandırmayız."*[6] buyuruyor. Bu âyeti her hatırlayışımda duygulanırım ve içimden "Allahım, rahmetin ne kadar geniş; bir peygamberinden mesaj alamayan, Seni tanıma fırsatı bulamayan insanlara azap etmeyeceğini söylüyorsun." derim. Evet, işaret ettiği başka hükümlerle beraber, bu âyet, fetret dönemlerinde, bir yaratıcı olduğunu kabul eden, aklıyla o neticeye varan insanların da kurtulabileceğini ifade ediyor. Eğer sahabe efendilerimiz öyle bir dönemin avantajını paylaşıyorlarsa, demek ki onların durumu daha sonrakilerden farklıdır. Yani, tanımış, bilmiş, saraydan içeriye girmiş, harem dairesine ulaşmış ama orada kalmayıp dışarıya çıkmış, koridoru da geride bırakarak sokakta melanete dalmış insanlar onlarla beraber mütalaa edilemez. Bundan dolayı, bizim en küçük hatalardan bile kaçınmamız ve latîfelerimizi söndürmemeye, öldürmemeye azami gayret göstermemiz gerekir.

Yeniden Diriliş Talebi

"Hata" kelimesi bana Bakara sûresinin son iki âyetini hatırlattı. Peygamberimiz'e Miraç armağanı olarak verilen[7] ve Efendimiz'in *"Her kim geceleyin Bakara sûresinden bu iki âyeti okursa ona yeter."*[8]; *"Allah Teâla Bakara sûresini iki âyetle sona erdirdi ki, bunları bana, Arş'ın altındaki bir hazineden verdi. Bunları öğreniniz; kadınlarınıza ve çocuklarınıza öğretiniz. Çünkü bunlar hem salâttır (namazdır), hem duadır, hem Kur'ân'dır."*[9] buyurduğu ve Hazreti Ömer ile Hazreti Ali efendilerimizin de, *"Aklı başında hiçbir adam görmezdim ki, Bakara sûresinin sonundaki bu âyetleri okumadan uyusun."* dedikleri rivayet edilen iki âyet. Bu âyetlerde bazı ihtar ve tenbihler de görüyoruz. Allah'ın, hiç kimseyi güç yetiremeyeceği bir şekilde yükümlü tutmadığını; herkesin kazandığı iyiliğin kendi lehine, işlediği fenalığın da kendi aleyhine olduğunu okuyoruz. Sonra da *"Rabbimiz! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak hata yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma."* şeklinde bir dua öğreniyoruz. Oysa, Kur'ân'ı bize talim eden Allah Resûlü buyuruyor ki, "Hata ve unutmadan doğan sorumluluk, ümmetimden kaldırılmıştır." Peygamberimiz bize hatayla ve unutmadan dolayı işlediklerimizden kalemin

kaldırıldığını ve onlardan hesaba çekilmeyeceğimizi haber veriyor. Fakat, bu habere rağmen biz, *"Rabbimiz! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak hata yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma."* diye dua ediyoruz. Ve yine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) o meşhur duasında اَللّٰهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلْجِ وَالْبَرَدِ وَنَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ *"Allahım! Hatalarımı kar ve dolu suyu ile yıka ve beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi kalbimi de günahlardan temizle. Benimle hatalarımın arasını doğu ile batının arasını ayırdığın gibi ayır."*[10] buyuruyor. Dikkat ederseniz, Efendimiz'in, kendisinden mağrib-meşrik arasındaki rakamlara sığmayacak mesafe kadar uzak olmasını istediği şey hatalardır, yani O aleyhine yazılmayan ve hesaba çekilmeyeceği şeyden bile uzak olmayı istemektedir.

İşte, adını bildiğiniz ya da bilemediğiniz, farkına vardığınız ya da varamadığınız, bazen büyük velilerin keşfettikleri ama bir isim koyamadıkları sâika ve şâika gibi pek çok latîfeniz vardır. Onların her biri sizi güçlü ve kuvvetli kılar; sizi yüreklendirir, bir iştiyak ve bir insiyak kahramanı hâline getirir. Onlar vesilesiyle, kanat çırpmadan hemen uçar ve O'na ulaşırsınız, Allah'ın izin ve inayetiyle. Şayet, herhangi bir hata ya da günah sizin için böyle avantajlı dinamikleri felç ediyorsa, o çok ciddi bir tehlikedir. Çünkü bazen bir hata veya günah, bir ya da birkaç latîfenin ölmesine sebep olup insanın kalbî ve ruhî hayatına çok zarar verebilir. Eğer bir dönemde o tür hata ve günahlara girmiş ve latîfelerinizi öldürmüşseniz, hiç vakit kaybetmeden tevbe ve istiğfar efsunuyla onları yeniden canlandırmaya çalışmanız gerekir. O latîfelerinizin üzerine sürekli tevbe, inabe ve evbe mühürlü nefesler üflemeniz iktiza eder.

Hâsılı, insanda her zaman hem bir ölüm, hem de bir yeniden diriliş meydana gelir. Ölme ve dirilme her zaman vardır. Fakat, unutmamak lazım ki, Kur'ân'ın *"O, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır ve ölmüş toprağa hayat verir."*[11] diyerek tavsif ettiği bir Rabbimiz var bizim. O her zaman ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarabilir ve çıkarmaktadır. Âyetin metninde geçen ifadede fiil kipleri kullanılmaktadır. Bu kip geniş zamana, yani eskilerin ifadesiyle, "şimdiki hâle ve istikbale" delalet eder. Allah, şu anda ölüden diriyi çıkarıyor, gelecekte de bunu yapmaya kâdirdir ve yapacaktır. Demek ki, yaralı kalblerimizin tedavisi ve sönmeye yüz tutmuş hatta ölmüş latîfelerimizin yeniden canlanması hususunda da Allah'ın lütuf kapısı açıktır ve biz de işte o kapının tokmağını çalmaya namzetiz. Bizim sadece tekmil verip karşısında hazır ol vaziyetine geçmemiz iktiza ediyor. El-pençe divan durmamız, "bahtına düştük" dememiz;

“Allahım, kalblerimize yeniden hayat ver, latîfelerimizi bir kere daha canlandır.” niyazında bulunmamız gerekiyor. Bu açıdan, bir kısım latîfelerimiz ölebilir; fakat, ölen latîfeler kat’iyen hayatî olanlar değildir. Ayrıca, Allah onların hepsini diriltip bize “ba’sü ba’de’l mevt” ihsan edebilir. Bu mevzuda yapılacak şey, dua, tazarru ve niyazdır; tevbe, inabe ve evbedir; herkesin seviyesine göre Cenâb-ı Hakk’a teveccüh etmesi ve O’ndan diriliş dilenmesidir.

1 Bediüzzaman, *Lem’alar* s.9 (İkinci Lem’a, Birinci Nükte).

2 Bediüzzaman, *Lem’alar* s.169 (On Yedinci Lem’a, On Dördüncü Lem’a, Üçüncü Remiz).

3 Bediüzzaman, *Sözler* s.551 (Yirmi Dokuzuncu Söz, Birinci Maksad).

4 Mutaffifîn sûresi, 83/14.

5 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/198, 204, 205; el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 9/98, 123.

6 İsrâ sûresi, 17/15.

7 Müslim *îmân* 279; Tirmizî, *tefsîru sûre* (53) 1.

8 Buhârî, *meğâzî* 12; Müslim, *salâtü’l-müsâfirîn* 255.

9 Dârimî, *fezâilü’l-Kur’ân* 14.

10 Buhârî, *daavât* 44; Müslim, *mesâcid* 129.

11 Rûm sûresi, 30/19.

Yeminleşelim mi?

Soru: *Bazı kötü niyetli insanlar, zat-ı âlînizi Martin Luther ve Humeynî gibi dînî liderlere ve bu gönüllüler hareketini de onların devrim niteliğindeki hareketlerine benzetiyorlar. Bu tür söylenti ve iddiaları nasıl değerlendirirsiniz?*

Cevap: Bu tür mülâhazaların çok yaygın olacağına ihtimal vermiyorum. Fakat, herkes bazı şeyleri istediği gibi değerlendirebilir. Her değerlendirmenin mutlaka mantıkî bir mahmilinin bulunması da gerekmez; zira, çoğu zaman değerlendiren insanların durumları ve ruh haletleri akıl ve mantık dinlemeden değerlendirmelere yön verir. Meselâ, bugün dünyanın büyük bir bölümünde –Türkiye'yi de bu mevzuda müstesna göremeyiz– ciddi bir paranoya yaşanıyor. Paranoya yaşayan insanlar, sokaktan geçen herkesin kendileri için üç adım ötede bir komplo hazırladığı endişesini taşırlar. Bu tür fertlerden meydana gelen bir toplumda hükümler vak'alara ve gerçeklere göre verilmez; pek çok şey ihtimallere bina edilir ve hükümler muhtemellere göre verilir. Oysaki, hukuk vukuât üzerine müessestir, ihtimaller üzerine değil; vak'alar esas olmalıdır, muhtemeller değil. Dolayısıyla, paranoyak insanlar, bazılarının mehdilik iddiasında olduğunu ve Mehdi gibi bir görüntü sergilediğini; bazılarının Heraklit gibi bir tavır takındığını söylerler; kimisine Humeynî, kimisine de Martin Luther taslağı olmayı layık görürler. Bazen bu söylentileri doğrulayan insanlar da zuhur edebilir. Meselâ, birisine, "Sana bir Humeynî nazarıyla bakabilir miyiz?" dendiğinde o çok rahatlıkla demişti ki, "Humeynî'ye 'ben' nazarıyla bakabilirsiniz."

Şahsen ben bir Mehdi, bir halaskâr, bir Heraklit ve bir Mesih olma mülâhazalarını –değişik zamanlarda arz ettiğim ve geçenlerde daha derli-toplu anlatmaya çalıştığım gibi– rüyama bile misafir etmeyecek kadar bu iddialardan uzağım ve haddini bilip boynu tasmalı kulluğa rıza gösterenlerdenim. "Kullardan bir kul" olarak Allah'ın rızasını kazanmaktan başka her türlü düşüncenin ve hele fâikiyet (üstünlük) mülâhazasının karşısındayım. Bu meseleye bakışım, hem benim inancımı, hem hassasiyetimi, hem de aynı zamanda Allah karşısında duruşumu aksettirir. Bu yüzden, o çok hassas bir konudur. Onlar istediklerine Humeynî diyebilirler; istediklerini de başka birine benzetebilirler. Belki bazıları hiç utanmadan, iftirayı daha da ileriye götürerek, daha başka kimselerden, günümüzdeki anarşistlerden, teröristlerden birinin adıyla bizim adımızı beraber de telaffuz edebilirler. Meselenin şakasına bile gönlüm razı olmadığından isim zikretmiyorum. Onların kullanabilecekleri

türden bir sürü isim vardır ve onlar bazı dönemlerde hususiyle bazı isimleri hedeflerine uygun olarak dillerine pelesenk ederler.

Bu iddialarda bulunanlar, şâyet evhamlı kimselerse ve bir paranoya yaşıyorlarsa ya da kendileri o türlü düşüncelere sahiplerse ve bazı tarihi şahıslara benzeme, toplumların kaderine değişik yollarla ve entrikalarla hâkim olma, hatta hâkim olmanın da ötesinde hâkimiyetlerini bütün bütün tahkîm etme gibi planları varsa; kendilerini birer put yerine koyup herkesin onlara saygı duymasını arzu ediyorlarsa o tür insanların, kendilerine zıt gibi gördükleri alternatiflerin en küçüğüne bile tahammülleri yoktur ve alternatif gördükleri kimseleri bir an önce en azından halkın nazarında yok etmek birinci işleridir. Onlara göre, bugün olmasa da yüz sene sonra bile kendi ad ve sanları, milletin zihninden ve tarihin hafızasından silinecekse, bunu silmeye namzet gibi görünen muhtemel kimselerin kökünü kazımak lazımdır. Çünkü onlar, öldükten sonra dirilmeye inanmasalar bile, –o nasıl ve ne türlü bir şöhret tutkusu ise– cenaze merasimlerine çok insanın iştirak etmesini arzu ederler; mezarlarının başında ağıtların yakılmasını isterler; hayat boyu yaptıkları dalaverelere, o korkunç yalanlara destan tutulmasını arzularlar; bunlarınkine dense dense şöhretin şeytancasının ötesi aptalcası denebilir. İşte onlar hayatlarını bu türlü şeylere adamışlarsa şâyet; bu türlü duygu ve düşüncelerin vehim üretmesi ve onlara paranoya yaşatması normaldir. Meseleyi hep kendilerine bağlamışlarsa, hep "biz" diyorlarsa; kim bilir, belki belli bir dönemde elde ettikleri şeyleri de kendi vehimleri çizgisinde ve başkalarından endişe ettikleri yollarla elde etmişlerse herkesi de kendileri gibi görüp düşünüyorlardır.

Eğer bunlar bir de genellikle kimlik problemi olan kimselerse ve bir dönemde bazı milletlerin dem' ve damarlarına entrikalı ve komplolu yollarla işlemişlerse, herkesi kendileri gibi entrikacı ve komplocu olarak görüyorlardır ve bu kadar evhama gömülmüş kimselere bir şey anlatmak da çok zordur. Nasıl anlatabilirsiniz ki? Belki, şöyle böyle kendinizi ifade edebilecek durumu ihraz ettikten sonra tavrınızı ortaya koyarsanız onlarınkine benzer bir talebiniz olmadığını anlayacaklardır. Fakat, ben kendimi tam ifade edip onları inandırabileceğim durumu hiçbir zaman ihraz etmedim; böyle bir beklentim de hiç olmadı. Meselâ, bir parlamenter veya bir bakan olsaydım, belki istiğnamı ortaya koyabilir ve o zaman onları inandırabilirdim. Fakat, hiç öyle bir fırsatım ve o fırsata karşı bir arzum da olmadı. Hem, tefahur olur diye de çok utanıyor ve zikretmek istemiyorum ama, daha 25 yaşımdayken ayağıma kadar gelmişti o fırsat, ben elimin tersiyle ittim. Değil parlamenterlik, çok küçük bir idarecilik bile istemedim; Kur'ân kurslarında veya yurtlarda idarecilik gibi şeyleri bile kabul etmedim. Eğer siz, kanınızın delice aktığı o gençlik döneminizde dahi bu

ölçüde bir istiğna sergiliyorsanız, aslında bu sizin karakterinizi ortaya koyma açısından yeterlidir.. neye talipsiniz?.. ne istiyorsunuz?.. neyin arkasındasınız?.. gibi soruların cevabı için o tavır ve tutumunuz kâfî gelir. –Meseleyi sadece bir şahsa bağlamak istemediğimden dolayı duygularımı ifade etmekte zorlanıyorum. Çünkü, "ben" demek çok çirkin bir şeydir; kendinizden bir şeyi nefyederken de, kendinizi ifade adına da "ben" demek çirkindir. Hususiyle de, hayatını mahviyet ve tevazu arayışı içinde geçiren ve sürekli mütevazi olmayı arzu eden kimseler için "ben" ile başlayan cümlelerle konuşmak yakışıksızdır. Neylersiniz ki, sorunun muhatabı "ben" olunca başka türlü ifade etmem de mümkün olmuyor.– Evet, 15 yaşımdan beri cami kürsülerinde vaaz ediyorum; ömrüm kulübelerde, cami pencerelerinde geçti. Dünümle, bugünümle tam 50 senedir insanlar fakiri tanıyorlar. Aslında, şu ana kadarki hayat çizgim o tür iddialara karşı en güzel bir cevaptır.

Bu Konuda Kim Yalancı İse...

Bu mülâhazaları arkadaşlarım adına da çok rahatlıkla serdedebilirim. Kimdir benim arkadaşlarım? İsimlerini bilmesem, sima olarak kendilerini tanımasam da, dine ve millete hizmet saydığım meselelerde, yaşatmak için yaşama duygu ve düşüncesinde, benimle aynı şeyleri paylaşan insanlara, "dost, arkadaş, taraftar, muhib, sempatizan" diyorum. Bunlar, "milletimize şu çerçevede hizmet faydalı olur" mülâhazasına inanmış insanlardır; siz bir şey söylüyorsunuz, onlar da beğeniyor, o fikri sahipleniyor ve taklid ediyorlar. İşte, aynı mülâhazaları bu çerçevedeki arkadaşlarım hakkında da rahatlıkla söyleyebilirim: Bizim, Allah'ın rızasından başka hiçbir talebimiz olmadı. Allah'ın rızasını kazanma mevzuunda da, Cenâb-ı Hakk'ın nâm-ı celîlini insanlara duyurmayı ve bin senelik kültürümüzü insanlığa tanıtmayı en büyük vesile olarak kabul ettik. O hoşgörü anlayışımızın ve diyalog gayretlerimizin altındaki mülâhaza da budur; bütün insanları kucaklama isteğimiz de bu düşünceye dayanmaktadır. Çünkü, siz insanlara bağrınızı açmazsanız, hiç kimse de sizin değerlerinize bağrını açmaz. Siz birilerini dinlemezseniz, kendinizi başkalarına dinletme fırsatını elde edemezsiniz.

Acaba Cenâb-ı Hakk'ı kendi anladığımız mânâda başkalarına da anlatabilir miyiz? Bizim şu kadîm, eski ama çok önemli tecrübeler üzerinde gelişmiş kültürümüzü başkalarına tanıtabilir miyiz? Bazı fasl-ı müştereklere ulaşabilir miyiz? Bu düşüncelere bağlı kalarak bazı şeyler yaparken Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanabilir miyiz?... İşte mülâhazalarım hep bunlar oldu. Büyük ölçüde, bu işi beğenen, bu uğurdaki gayretleri bir hizmet olarak gören ve hakikaten bu çizgide hizmet vermek isteyen arkadaşların düşüncelerinin de

böyle olduğuna yemin edebilirim. Hatta müsaadenizle şöyle diyeyim: Âl-i İmran sûresinin 61. âyetine “mübahele” âyeti denir. Âyette, *“Artık sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle İsa hakkında tartışmaya girerse de ki: “Haydi gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, hanımlarımızı ve hanımlarınızı ve bizzat kendimizi ve kendinizi çağırıp, sonra da gönülden Allah’a yalvaralım da bu konuda kim yalancı ise Allah’ın lânetinin onların üzerine inmesini dileyelim.”* denmektedir. Mübahele: “Hangi taraf yalancı ise Allah’ın ona lânet etmesini gönülden istemek” demektir. Hicri 9. yılda Necran Hristiyanlarını temsil eden 70 kişilik heyet, başlarında liderleri olarak Medine’ye gelip Peygamber Efendimiz’le kıyasıya tartışmış, hakikati kabule bir türlü yanaşmamışlardı. Bunun üzerine bu âyet nazil olunca, Hazreti Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilâhî emir gereği mübaheleyi teklif etmişti. Necranlılar düşünmek için mühlet istemişlerdi. Bunu kendileri için tehlikeli bulup kabul etmediklerini bildirmek üzere Efendimiz’in yanına geldiklerinde bakmışlardı ki; O, Hazreti Hüseyin’i kucağına almış, Hazreti Hasan’ın elinden tutmuş, Fatıma annemiz ile Hazreti Ali’yi arkasına katarak *“Ben dua edince siz de “âmin” dersiniz.”* diyor. Heyecana kapılan hey’et başkanı hemen mübaheleyi kabul etmediklerini bildirmiş, vatandaşlık vergisi vererek İslâm hâkimiyeti altında yaşamayı benimsediklerini söylemişti. Peygamber Efendimiz de onlara, kendilerine tanınan hakları ve yükümlülükleri bildiren bir emanname vermişti.

İşte, Efendimiz aleyhissalatu vesselâm ile Necranlı Hristiyanlar arasında cereyan eden hâdise münasebetiyle orada teklif edildiği gibi ben de asılsız iddia ve isnatlarla sürekli bize saldıranları o türden bir ibtihale çağırabilirim. Nasıl?.. Lisanımı bedduaya alıştırmadığım için ifade etmekte zorlanacağım ama meselâ ben “Eğer teşvikçisi olduğum şu hizmetlerde dünyevî bir hedefim varsa; meselâ, Türkiye’yi bütün zenginliğiyle ve imkânlarıyla getirip bana teslim etseler, onu, küçük tahta kulübemdeki hayatıma tercih edecek ve makama-mansıba, mala-mülke temayülde bulunacaksam Allah beni yerin dibine geçirsin” diyeyim ve 70 milyon Türk insanı da buna “âmin” desin. Yok onlar iddialarında yanılıyorlar ve o isnatları kasıtlı olarak dile getiriyorlarsa –şimdi kimseye beddua etmek istemiyorum ama eğer çocukluk hâlim olsaydı belki şöyle diyebilirdim– “Allah onların yuvalarını başlarına yıksın, evlerine ateş salsın, düzenlerini başlarına geçirsin, yer parça parça olsun da yerin dibine batsınlar” diyeyim. Ben demesem de, bu bedduaları üslûbuma ve kulluk anlayışıma ters bulsam da, Anadolu’da bunu diyen bir sürü masum ve muztar insan vardır şu anda. Evet ben demesem de, O Allâmu’l-guyûb olan Allah’ın yapılan zulümleri karşılıksız bırakmayacağına da inancım tamdır. O Haziran

fırtınasından sonra da diş gösteren, çelme takan, iftira eden ve dine saldıran nice müfsid vardı. Ben onlara beddua etmedim, "Allah'tan bulsunlar" bile demedim. Ama biliyordum ki, benim şahsımda dine saldıran ve o ölçüde Müslümanlara düşmanlık yapan kimseler Allah'tan bulacaklardır. O Rabb-i Kerîmime, حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ[1] diyerek öyle itimat ediyorum ki, biz O'nun yolunda isek ve ben şu ahd-ü peymânımda samimi isem, bundan sonra da o diş gösterenleri ve pençesiyle tehdit edenleri Allah Teâlâ iflah etmeyecektir.

Evet, ben yemin ediyorum; O'nun nâm-ı celîlini î'lâ ederek ve O'nun adını bütün dünyaya anlatarak Allah'ın rızasını kazanma dışında bir gaye ve hedefim yoktur. Hoşgörü derken de, bazı şeyleri hoşgörmezken de hep bu gaye ve hedefe bağlı kaldım. Küfrü hoşgörmedim ben; dalâleti hoş görmedim. Ama hiçbir zaman, bir kâfire ya da firak-ı dâlleye mensup herhangi bir ferde karşı da tavır almadım. Ben kötü sıfata karşı tavır aldım. İnsanlara kızmadım; kötülüklere, kötü sıfatlara kızdım. Acaba yakın durma, yumuşaklık ve mülayemet o insanlara bir şey ifade etme adına fayda getirir mi, dedim ve bu mülâhazaya uygun davrandım. Bir kere daha diyeyim: Eğer, Allah rızasının dışında, Allah'ın nâm-ı celîlini duyurma haricinde bir sevdam varsa, Rabbim şuracıkta canımı alsın.. siz de buna "âmin" deyin. Yok onların iddia ettikleri gibi değilse, ben onları Allâmu'l-guyûb olan Hazreti Allah'a havale ediyorum.

Kimseyi Lânetlemedik!..

Bir diğer husus da şudur: Onların, adlarını söyledikleri ve sizin de sorunuzda zikrettiğiniz insanların hiçbirine karşı içimde zerre kadar sempati duymadım. Ve hiçbirinin yoluna da sempatiyle yaklaşmadım. Bırakın sempatiyi, onların yapıp ettiklerini alâkayla takip bile etmedim. Bana o türlü meselelerin aktörlerini sorsanız, iki tanesinden fazlasının ismini de söyleyemem, unutmuşumdur. Çünkü o kadar alâkasız kaldım ben onlara. Benim yürekten alâka duyduğum bir şey vardır; o da, Rabbimdir, Peygamberimdir, Kur'ân'ımdır. Alâka duyduğum Rabbimden, Peygamberimden ve Kur'ân'ımdan dolayı benden nefret edenler ve onları yâd etmemden ötürü sözlerimden rahatsızlık duyanlar varsa, onları da kin ve nefretleriyle baş başa bırakıyor ve Allah'a havale ediyorum. Kendi şahsî yatırımı adına dünya kadar taşlar diken insanların dünyada dikili bir taşı olmayan ve kendini Hakk'a adamaktan başka bir mülâhazası bulunmayan birisine asılsız isnatlarla saldırmaları affedilir gibi değildir. Ben bana ait hakları affedebilirim ama bilmem ki, Cenâb-ı Hak kendisine âit, bu gönüllüler hareketinin arkasında olan, bilinen-bilinmeyen bir sürü mü'mine, Anadolu insanına ait hakları affeder mi, affetmez mi?!.

Ben, çoklarının diş gösterdiği, bazılarının “tamam, işini bitirdik” deyip sevindiği en şiddetli dönemde bile Mevlâna gibi, Yunus Emre gibi, Ahmet Yesevî gibi yazdım ve konuştum. O günkü hissiyatım bugün mecmualarda mevcuttur, alıp baksınlar. Ve hissiyatımı, kendi suizanlarıyla değil, benim ifadelerimle değerlendirsinler. Öfkelenmedim, kızmadım, beddua etmedim, kahriye okumadım, “anneleri–babaları ağlasın” demedim. Belki başkaları diyordur; Anadolu’da binlerce insan, bu makul hizmetlere karşı böyle düşmanca bir tavır alındığından dolayı belki “dine kastî düşmanlık edenlerin evlerine ateş düşsün, evlatları yetim kalsın, anaları ağlasın...” falan diyorlardır. Fakat benim üslûbumu bilenler, zannediyorum, onlara da hidayet temennisinde bulunacak, Allah’ın affetmesini dileyecek ve hatta şimdiden, ahirette mü’minlerin karşısına çıkıp baygın baygın baktıkları o acıklı durumu tasavvur edecek ve o bahtsızların hâline acıyacaklardır.. acıyacak ve “Allahım Sen onları da affeyle, onlara da hidayet et.” diyeceklerdir..

Allah’a Havale Ediyoruz!..

Evet, biz en zor günlerde, en amansız şekilde düşmanlık yapanlar hakkında bile tel’ine, bedduaya “âmin” demedik, kimseye lânet ve kahriye okumadık. Belki onlar hakkında en acı tercihimiz, onları Allah’a havale etme şeklinde oldu. O havaleyi de yine Efendimiz’i taklîden yaptık. Hiçbirimiz O’ndan daha merhametli ve daha şefkatli olamayız. Allah Resûlü, اَللّٰهُمَّ عَلَيْكَ بِأَبِي جَهْلٍ ، اَللّٰهُمَّ عَلَيْكَ بِعُتْبَةَ ، اَللّٰهُمَّ عَلَيْكَ بِشَيْبَةَ ، اَللّٰهُمَّ عَلَيْكَ بِالْوَلِيدَ بْنَ عُتْبَةَ demiş,[2] o günün din düşmanlarını, Ebû Cehil, Utbe, Şeybe ve Velid gibilerini Allah’a havale etmiştir. Havale etme de, “Allahım Sen bilirsin, Sen ne dilersen onu yap.” demektir. Kaldı ki, ben havale etmeyi bile Allah’tan hidayet temenni etme alternatifine bağlayarak dile getirdim hayatım boyunca. Hâlâ da aynı alternatifle beraber söylüyorum: “Allahım hidayetlerini murad buyurduklarını hidayet eyle, onların gözlerini de hakikate aç, kalblerini sevgiyle donat. Yok öyle murad buyurmuyorsan Sana havale ediyorum, ne istersen onu yap.” diyorum. Dünyada hiçbir din mensubu, hatta hiçbir dinsizin de bu mülâhazayı sert bulacağına ve buna itiraz edeceğine ihtimal vermiyorum.

Şu kadar var ki; Peygamber Efendimiz, Ebû Cehil’in ayağına defalarca gitmiş, elli defa reddedilmesine rağmen, elli birinci defa yine gayet yumuşak bir şekilde, kavl-i leyyin üzere O’na içini dökmüştü. İşte, herhalde bizim de, bize hasım gibi davrananların ayağına aynı ısrarla gitmemiz gerekirdi. Aslında gidip görüşme talebinde bulunduklarımız olmuştu; bazıları inatla kapıları yüzümüze de kapatmıştı ama reddetmelerine ve kapıdan kovmalarına rağmen

defalarca gidip kendimizi mutlaka anlatmamız lazımdı. “Bizim dünya mülâhazamız yok, sizin zannettiğiniz gibi bir iddia peşinde değiliz.” dememiz ve sürekli “Ehl-i dünya dünyada, ehl-i ukbâ ukbâda, her biri bir sevdâda, bana Allahım gerek” diyerek en samimi hislerimizi onlarla da paylaşmamız icap ederdi. O hoşgörü ve diyalog sürecinde görüştüğümüz insanlarda belli bir ölçüde bir yumuşama meydana gelmişti. Bir araya geldiğimiz insanların çoğu, okumuş, kendini yetiştirmiş, firaset sahibi ve insanı tartmasını bilen kimselerdi ve en azından yüz yüze gelince kendilerine göre bir kısım değerlendirmelerde bulunmuşlardı. Bizi daha yakından tanımış ve daha sonra aleyhimizde koparılan fırtınaya rağmen de ağızlarını, gözlerini bozmamış, olumlu üslûplarını değiştirmemişlerdi. Durdukları yerde kemâl-i dikkat ve hassasiyetle nasıl durmaları gerekliyse öyle durmuş; o hoşgörü ve diyalog çağrısına, âdeta atılan tek adıma koşarak gelmek suretiyle, cevap vermişlerdi. Demek ki, biz herkese ve gerektiği ölçüde kendimizi anlatamadık, düşüncelerimizi tam ifade edemedik. Maksadımızın Allah’ın rızası olduğunu; insanları aydınlatmayı ise bu mevzuda önemli bir vesile kabul ettiğimizi güzel bir üslûpla dile getiremedik. İhtimal, bir üslûp problemi yaşadık ve bundan dolayı da Cenâb-ı Hak onları bize musallat etti.

Bu arada şunu da belirtmeliyim: İlle de herkes tarafından sevilme ve takdir edilme gibi bir derdimiz yoktur ve olmamalıdır. Kur’ân buyuruyor ki, *“İman edip, makbul ve güzel işler yapanları Rahman (hem kendi indinde, hem de mahluklar nezdinde) sevimli kılacaktır.”*[3] Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu âyet münasebetiyle buyurmuştur ki: *“Yüce Allah bir kulunu sevince Cebrail’e, ‘Ben falanı/falanları sevdim, sen de sev!’ der. Bunun üzerine Cebrail (aleyhisselâm) da onu sever ve gökte olan meleklere, ‘Allah falanı sevmiştir, siz de seviniz!’ diye nida eder. Artık göklerdekiler de onu sever. Sonra yeryüzünde de onun için bir sevgi yerleşmiş olur.”*[4] Evet, iman edip salih amellere yapışanlar hakkında yerde ve gökte sevgi vaz’edilir. Fakat, imana, mü’mine, İslâm’a, müslime cibillî olarak düşmanlık besleyenler onları da tabiî ki sevmeyeceklerdir. Bugün de dine diyanete karşı düşmanlık yapanlar varsa, kendinizi onlara kat’iyen sevdiremezsiniz.

Kendi Üslûbumuzdan Fedakârlıkta Bulunamayız!...

Ama yine de biz, muhataplarımız kim olursa olsun, insanları ayırt etmeden herkese teveccühte bulunmalı, el sıkmalı, bağrımızı açmalıyız. *“Kötülüğü iyilikle sav.”*[5] hadis-i şerifi gereği, kim olursa olsun, insanlara iyilikle

mukabele etmeliyiz. Nihayet insandır, insanca tavır hakiki insanı yumuşatır; vahşice tavır ise insanı bile vahşileştirir. Bizim üslûbumuz her zaman bu olmalı ve başkaları ne yaparsa yapsın, biz kendi üslûbumuzdan fedakârlıkta bulunmamalıyız. Bu üslûptan dolayı bize takdir edilen yer zindan ve loş hücreler olabilir. Bizi tanımayacaklarmış, ezip geçeceklermiş, presleyeceklermiş; bize işkence edecek, sürgün yaşatacak ve bulunduğumuz yerde bile rahat bırakmayacaklarmış... O zulümlere maruz kalmakla üslûbumuzu korumak arasında tercih yapmak zorunda kaldığımız zaman bile biz üslûbumuzu tercih etmeliyiz. Yine sevmeli, yine şefkatle bağrımızı açmalı, yine mülayim davranmalı ve yine affedici olmalıyız. Değil sadece dünyada affedici olma, o türlü mütecaviz, saldırgan ve zalim insanların ahirette göreceği cezayı düşündüğümüz zaman da "Allahım lütfunla muamele et, onları da hidayete erdir, ufuklarını aç, dalâlette boğma bunları, Cennet'e giden yolları göster." mülâhazaları içimizde belirmeli; belirmeli, çünkü biz insanız ve bu bizim temel üslûbumuz.

Evet, biz muhabbet fedaileriyiz; husumete vaktimiz yoktur bizim. Başkaları bin türlü husumet gösterseler ve husumetin bin türlüsünü bir anda çektirseler de düşmanca tavrın tekiyle bile olsa mukabelede bulunmayı düşünmeyiz. Geçeceğimiz yollara diken atan, önümüze çukurlar kazan insanlardan birini bir yerde kuyuya düşmüş görsek, yine ellerinden tutar, kaldırırız. Şahsen benim hep bir temennim olmuştur: İsimlerini tasrih etmeyeceğim, bana karşı çok kötülük yapanlar oldu. Ülkemize ihanet edenler hakkında, dıştaki hainler, zalimler, kefere ve fecere hakkında düşünmedikleri şeyleri benim hakkında düşünen insanlar gördüm. Bu kadar müsamahasız kimseler için ben ne diledim biliyor musunuz? Rabbim bana bir fırsat verse, bir zor durumda bunların ellerinden tutma imkânına sahip olsam; meselâ bir yerde trafik problemi olmuş, yolda kalmış; arabama alsam, onu hâl ve tavırlarımla mahçup etmesem; ezkaza beni tanırsa "Niye böyle davranıyorsun, ben sana kötülüğün katmerlisini yapmıştım." dese, ben de ona desem ki, "Herkes kendi karekterinin gereğini sergiler." Dahasını söyleyeyim; ahirette kendim kurtulabilir miyim, kurtulamaz mıyım bilemiyorum; çünkü, hiç kimse kendi ameliyle kurtulumaz; insan ancak Allah'ın rahmetiyle kurtuluşu bulur. Cennet'e girenler Allah'ın lütfuyla ve rahmetiyle girerler, kendi amelleriyle ve iyilikleriyle değil. Rabbim beni de rahmet ve fazlıyla sarar sarmalarsa, belki ben de kurtulanlardan olurum. İşte, Allah lütfeder beni de kurtarırsa ve o zaman burada kötülük yapan o insanlar karşıma çıkarlarsa, şu andaki hissiyatım itibarıyla; orada da ellerinden tutma fırsatını bana lütfetmesini dilerim Rabbimden.

Hâsılı, hakkımızda olmayacak şüphe ve isnatlar ortaya atanlar, bütün bu

düşünceleri sıksalar, gönlümüzden damlayan bu niyetlerle asıl maksat ve hedefimizi çok iyi anlayabilirler. Bizim gönlümüzden dünya ve dünyevî beklentiler damlamaz. Dünya idaresi ve liderlik sevgisi damlamaz. Bütün sermayeleri Müslümanlara saldırma ve diş gösterme olan marjinal bir kesimin iddia ettiği "Müslüman bir diktatör" olma meyili hiç ama hiç damlamaz. Sâhi, hakiki Müslüman nasıl diktatör olabilir onu da bilemiyorum. Altmış altı yaşına giren ve çeşitli hastalıkların ağında belini doğrultamayan bir insanın diktatörlük istikametinde bir adım atma mülâhazası olsaydı, o da bir çeşit liderlik düşünseydi, genç yaşlarında, arzu ve hevesâtının galeyanda olduğu bir dönemde ayağının dibine kadar gelen çok parlak tekliflerden hiç olmazsa birini kabul etmez miydi? Bu hususu da ehl-i vicdanın iz'an ve anlayışına havale ediyorum.

Fakat, her şeye rağmen, beni dinleyenlere, adını bildiğim bilmediğim, simasını kestirdiğim kestiremediğim, tanıdığım tanımadığım bütün dost ve arkadaşlarıma, hatta herkese diyorum ki: Hoşgörüden geri durmayın, ama bu hususta çok büyük beklentilere de girmeyin. Herkese dostluk eli uzatın ama el uzattığınız herkesin elinizi sıkmasını da beklemeyin. Çünkü, uzattığınız ellerin boşlukta kalabileceğini de hesaba katmamışsanız inkisara ve sukût-u hayale uğrayabilirsiniz. Uzattığınız ele iğne-çuvaldız batıracak insanlar çıkabileceğini de hesaba katın. Elinize iğne batsa da kırılmayın, rahatsızlık izhar etmeyin. Muhatabınız on tane iğne batırmak suretiyle içindeki kini ve nefreti atacaksa, onun iç huzuru ve ebedi saadeti için o kadar iğnenin, çuvaldızın acısına katlanın. Onların kendi karakterlerinin gereğini sergilediklerini düşünerek siz de üslûbunuzdan taviz vermeyin, kendi karakterinize göre davranın ve mutlaka hoşgörü deyip yürüyün, diyalog deyip yolunuza devam edin. Unutmayın ki, geleceğin huzurlu dünyasına ancak bu sayede ulaşılabilir.

1 Âl-i İmrân sûresi, 3/173.

2 Buhârî, *vudû* 69; Müslim, *cihâd* 107.

3 Meryem sûresi, 19/96.

4 Buhârî, *bed'ü'l-halk* 6, *edeb* 41, *tevhid* 33; Müslim, *birr* 157.

5 Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/228.

Fedakârlık ve Adanmış Ruhlar

Soru: *Maddî ve mânevî füyûzât hisleri ne demektir? Bu füyûzât hislerinden fedakârlığın ehemmiyeti nedir?*

Cevap: Füyûzât, çoğalma, taşma, bolluk ve bereket mânâlarına gelen "feyiz" kelimesinin cem'idir (çoğuludur). Feyiz, dünyada, kalbî-ruhî hayatın derinleşmesini ve insanın iç enginliklere ulaşmasını netice veren ilhamlar, mevhibeler ve Cenâb-ı Hakk'ın lütfettiği vâridât-ı Sübhaniyedir. Ahirette ise feyiz, insanın Cennet'e ulaşması, Rıza'ya kavuşması ve Cemâlullah'ı görme şerefine nâil olması gibi mazhariyetlerdir. Sorunuza cevap verirken "feyiz" kelimesini, mânevî haz ve zevk şeklinde anlamak ve o mânâda kullanmak herhalde daha uygun olsa gerektir.

Maddî füyûzât hisleri, insanın meşru dairede zevk ve lezzetlerden istifade etmek isteyişi demektir. Allah'ın helal kıldığı çerçevede yeme-içme, rahat etme; israf, lüks ve fanteziye girmemekle beraber Cenâb-ı Hakk'ın lütfettiği nimetlerden meşru dairede faydalanma; cismaniyet ve maddî hayat itibarıyla onları kullanma duygusu hem kula verilmiş bir hak hem de insan olmanın muktezasıdır. Fakat, bu istifade etmenin de bir sınırı vardır; bir insanın, hak etmediği ya da dinin cevaz vermediği şeylerden faydalanması doğru değildir; çünkü öyle bir işte Allah'ın rızası yoktur. Cenâb-ı Hak, nelerden istifade etmeyi mübah kılmışsa, onlardan yararlanma kulun hakkıdır; bir kul, isterse bu hakkı kullanır, isterse de onu kullanmayıp gelecek nesiller adına ayrı bir kıymet hükmüne bağlar, onların kullanmasını sağlar.

Mânevî füyûzât hisleri ise, bir insanın iman-ı billah, mârifetullah, muhabettullah ve latîfe-i Rabbâniye ile ulaşabileceği ruhanî zevkleri arzulaması; Cennet'e girme ümidiyle ve Cennet nimetlerinin hayaliyle yaşaması demektir. Allah'a iman etme ve mârifetullaha ermenin ruhî ve kalbî hayat itibarıyla çok derin bir zevki vardır. Cenâb-ı Hakk'a yakınlıkta dünyevî nimetlerle elde edilemeyecek çok engin hazlar bulunur. Allah'a imanla başlayan ve O'nun sevgisine doğru devam eden yolun her adımında ayrı bir sürprizle karşılaşılır. İşte, bu yolda yürüyen bir insanın tattığı zevk ve lezzetler mânevî füyûzât hisleridir. Bazen, o yolun yolcusu, daha da ileriye gidebilir; velilere seyr u süluk-i ruhanî neticesinde derin bir kısım şeyler lütfedildiği gibi, o da bazı harikulade şeylere mazhar olabilir. Meselâ, insanların içini okur; gelecekte vuku bulacak bazı hâdiselerle alâkalı bir kısım bilgiler Cenâb-ı Hak tarafından kalbine ilham edilebilir; ya da ibadet ü taatten o kadar lezzet alır ki, kulluk adına eda ettiği her şeyi bir kevser zemzemesi içinde yudumlar,

âdeta Cennet hayatını burada yaşıyor gibi olur. Bunlar, insanın mânevî yönü ve kalbî-ruhî hayatı itibarıyla duyabileceği zevklerdir. Bunların bir damlası, insanın maddesi ve cismaniyeti itibarıyla tattığı zevk ve lezzetlerin batmanlarına tercih edilir. Kalbî ve ruhî hayat itibarıyla tadılacak olan bir damla zevk, bedenî ve cismanî hazların bin batmanına galip gelir, ağır basar.

Adanmışların Fedakârlığı

İşte, maddî ve mânevî füyûzât hislerinden fedakârlık deyince, bu zevk ve lezzetlerin her iki çeşidini de davası uğrunda feda eden adanmışlar akla gelir. Bir davaya dilbeste olmuş ve ona adanmış bir ruh hem maddî hem de mânevî füyûzât hislerinden el çeker; onları gaye ve hedef yapmaz. Bu, insanın maddî-mânevî zevk ve lezzetleri davasına kurban etmesi, vermesi gerekli olan şeyler bir yana, verme mecburiyetinde olmadığı şeyleri bile bağlandığı o dava hatırına gözden çıkarması ve terk etmesi demektir ki; bu davranış adanmış olmanın bir gereğidir.

Malumunuz olduğu üzere, Üstad Hazretleri de, bu "terk" meselesini değişik yerlerde anlatır; acz, fakr, şevk, şükür, şefkat ve tefekkür yolunu izah ederken, Nakşibendî tarikatında bir esas olan "terk" mesleğine de değinir. Evet, Muhammed Bahauddin Nakşibend Hazretlerinin yolunda dört şeyi terk etmek lazımdır ki; bu esas Farisî bir beyitle ifade edilmiştir:

" Der tarîk-i Nakşibendî lazım âmed çâr terk,

Terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk"[1]

Rıza-yı ilâhîye vasıl olabilmek için terk edilmesi gereken dört şeyden ilki dünyadır. Mesnevî-i Nuriye'de, dünyayı terk etmenin ölçüsü verilirken, "Dünya hayatına ait işlerden kazandığına sevinmeme, kaybettiği şeye de üzülmeme"[2] esası zikredilmektedir. Yani, dünyayı terk etmeyi başaran bir insan, bütün yeryüzü onun olsa, dünya kadar mal mülk edinse de çok sevinmeyecek, nimete şükretmekle beraber, "Bu kazancım önemli değil Allahım; çünkü benim için Sen ve Senin rızan önemlidir." diyecek; bütün dünyayı kaybetse de sabırla mukabelede bulunacak ve mahzun, mükedder olmayacaktır.

Dünyayı terk etme mevzuuna en güzel misallerden biri Hazreti Eyyûb (aleyhisselâm)'ın hâlidir: Hazreti Eyyûb'un sabır ve tevekkülünü sadece yakalandığı hastalıklarda, maruz kaldığı yara berede değil, hayatının ve geçirdiği imtihanların tamamında görmeye çalışmak lazım. Allah Teâlâ, onu çok çeşitli şekillerde imtihan etmişti. Eyyûb aleyhisselâm bir gün, koyunlarının kurtlar tarafından telef edildiğini; diğer bir gün, ekinlerinin rüzgâr ve fırtınayla

mahv olduğunu öğrenmiş, bu haberler karşısında hiç şikâyette bulunmadığı gibi tam bir teslimiyet içinde eşine "Üzülme! O malı mülkü bana Rabbim vermişti; şimdi de aldı. Hamd olsun, onları bana verip istifade ettirene ve sonra da emanetini geri alana!.." demişti. Bir başka gün de, bir zelzele sonrasında çocuklarının öldüğünü haber almış, onlara olan şefkatinden dolayı gözlerinden yaşlar gelse de, yine aynı sabır, tevekkül ve teslimiyetle "Bana emanet çocuklar verip sonra da geri alan Allah'a hamd olsun." demişti. Her felaket sonrasında şeytan, Hazreti Eyyûb'un yanına koşup "Sen ibadet ediyorsun, kendini bütün bütün kulluğa veriyorsun ama Allah çocuklarının canını aldı, malını mülkünü telef etti. Dahası, hastalığın da gün geçtikçe şiddetleniyor; hâlâ mı ibadet ü taat diyeceksin?" sözleriyle onu isyana sürüklemeye çalışıyordu ama boşuna uğraşıyordu. Eyyûb (aleyhisselâm) bütün dert ve belalar karşısında sabrını muhafaza ediyor, Allah'tan gelen musibetleri gönül hoşnutluğuyla karşılıyor ve "*Hamdolsun Allah'a; O vermişti, yine O aldı."* diyordu. Bunu söylerken de, *"O'nun verdikleri bir emanet, ben de bir emanetçiydim; beni emanet yükünden kurtardı."* diyecek kadar inşirah içinde bulunuyordu. (Tabiî ki, bu vak'anın da rivayet edildiği şekliyle cereyan edip etmemesinden ziyade faslı ve anlatmak istediği önemlidir.)

İşte insan, dünya işlerinden kazandığı şeyleri bu anlayış içinde karşılar; onların bazılarını ya da hepsini kaybedince de yine aynı hâl ve tavrını korursa, o, dünyayı terk etmiş demektir. Dünyayı terk etmek demek, hiç kazanmamak, mal-mülk sahibi olmamak demek değildir. Öyle olsaydı, inanan insanları ortak işler kurmaya, daha çok kazanmaya ve zengin olmaya teşvik etmenin de bir mânâsı kalmazdı. Hayır, mü'min bir insan da çok çalışmalı, çok kazanmalı; ama çalışıp kazanmasını sadece kendi rahatına, yeme içmesine, yat, kat, villa ve yazlık sahibi olmasına bağlamamalı. Bir mü'min, Karun kadar dahi zengin olabilir; meşru dairede dünyanın bütün zevklerinden istifade edecek imkânları elde edebilir; bunda bir problem yoktur. Asıl problem, imkânlarını tamamıyla kendi nefsi adına kullanmasında, fedakârlıkta bulunması gereken yerlerde infakta bulunamamasında, zamanla şımarması, küstahlaşması ve nihayet servetinin altında ezilip kalmasındadır.

Halilurrahman ve Terk-i Dünya

Bediüzzaman Hazretleri, dünya hakkındaki bir başka değerlendirmesinde, bu dünyanın kesben değil kalben terk edilmesi gerektiğini söyler.[3] Eğer, insan dünyayı bu espri içinde anlayabilirse, tam bir ehl-i dünya gibi çalışıp kazanabilir ve bir Karun gibi zengin olabilir. Çünkü, böyle biri iktiza ettiği an, elinde-avucunda ne varsa, hepsini Rabbisinin rızası istikametinde infak

edebilir. Bu konuda Hazreti İbrahim'le alâkalı olarak anlatılan menkıbe çok ibretâmizdir: Melekler Cenâb-ı Hakk'ın, İbrahim (aleyhisselâm)'a *"Halilim"* demesindeki hikmeti sorarak hullet ve dostluğun servetle bağdaşıp bağdaşmayacağını öğrenmek isterler. Evet, Allah ona *"Halil"* demişti. Peygamber Efendimiz kendisine *"Allah'ın dostu"* diyenlere karşı; *"O, Hazreti İbrahim'di"*[4] buyurmuştu. Gerçi, Kendisi de Habibullah'tı ve Habib, Halil'den üç kadem ilerdeydi –bu mevzuu Kalbin Zümrüt Tepeleri'ndeki "Hullet" bahsine havale edip geçelim– Fakat, Efendimiz *"Halil, Hazreti İbrahim'dir."* diyerek dedesini işaret ediyordu. İşte, Hak dostluğuyla servetin aynı çizgide buluşup buluşamayacağını istifsar eden melekler, Allah'ın izniyle, Hazreti İbrahim'i ziyaret ederler. Melekler, uzun bir yoldan gelmiş, saçı sakalı dağınık, üstü başı perişan bir misafir edasıyla İbrahim Nebi'nin yanına gelip aç olduklarını söylerler. O da bir koyun kesip, pişirir ve ikram eder. Melekler, yemeğe başlarken *"Bismillah"* yerine, kendilerine has bir zikir sayılan سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ (رَبُّنَا وَ) رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ derler. Bu tesbih, vahiyle yunup yıkanmış o pak gönle öyle tesir eder ki, *"Aman, bu ne güzel bir söz."* der ve koyunlarının dörtte biri karşılığında o sözü tekrar etmelerini yalvarırcasına ister. Hani, çok profesyonel birisinden bir makale yazmasını istersiniz de, daha makale bitmeden, yazdığı iyi bir dibaceye, bir mukaddimeye bile hayran kalırsınız; kalırsınız da, o cümleleri ancak o şahsın bir araya getirebileceğine kanaat getirirsiniz. Hele, biraz da yazıdan, üslûptan anlıyorsanız hayranlığınız daha da artar. İşte, o tesbihin mânâsındaki derinliği de, Allah'la alâkası açısından tesbih u tazime ve vahye aşina olan Halilürrahman çok iyi anlıyor; anlıyor ve "Koyunlarımın yarısı sizin olsun, n'olur bu sözü bir kere daha tekrar edin." diyor. Melekler, kendilerine has bir ses ve eda ile söyleyince, o tesbih Hazreti İbrahim'in letâifinde öyle bir tesir icra ediyor ki, dünyayı kesben değilse de kalben terk etmiş olan o büyük Nebi, bir kere daha aynı tesbihi duymak için malının tamamını vermeye de razı oluyor.

Evet, servetin başında böyle iğreti durma, Hâlik-ı kâinat adına veya O'nun adını yüceltme ve O'nun rızasına ulaşma uğrunda hemen her şeyi çok rahatlıkla elinin tersiyle itecek kadar dünyayı kalben terk etme çok önemlidir. "Acaba İbrahim Nebi gerçekten böyle bir fedakârlıkta bulunmuş mudur?" Hazreti İbrahim'in bu kıssası bir menkıbe olsa da ya da üstureye benzese de, Halilurrahman'ın bütün hayatı o tür fedakârlık ve teslimiyet örnekleriyle doludur. Hazreti Hacer'i götürüp otsuz, susuz, ağaçsız, insansız bir yere bırakmasından oğlunun boğazına bıçağı çalmasına, Mısır, Şam ve Mekke arasında hicret mekikleri dokumasından ateşe atılması esnasında *"Rabbim*

hâlimi biliyor ya!..” demesine ve teslimiyetine kadar ömrünün her anı onun bu fedakârlığı yapabileceğini göstermektedir.

Yine aynı konuda bir başka menkıbe anlatılır: Bir adam, “Benim ayağım, bütün velilerin omuzları üzerindedir.” diyen şu veliyi göreyim düşüncesiyle Abdulkadir Geylani Hazretleri’nin evine gider. Kapıdan içeri girince, köpeklerin boynunda altın tasmalar görür. Bu durum karşısında iyice şaşıran adam, “Köpeklerinin boynuna altın tasma takacak kadar dünyaya dalmış bir insan nasıl veli olabilir?!.” diye içinden geçirir. Hazretin huzuruna vardığında, daha o bir şey söylemeden, Hazret, “Efendi! Efendi! Biz onları gönlümüze sokmadık; pisi pise layık gördük, pisin boynuna taktık.” deyiverir. İşte, terk-i dünya budur; dünyevî her türlü imkân mevcuttur; ama kesben terk edilmeyen dünyaya kalben sırt dönülmüştür. Niyet ve amel bu olduktan sonra da dünya malının hiç mi hiç zararı yoktur. Asıl önemli olan, ihtiyaç anında bütün dünyevî imkânları din-diyanet adına, i’lâ-yı kelimetullah ve Allah’ın hoşnutluğunu kazanma hesabına feda edebilmektir.

Ey Yâr Senden Dönmezem!..

“Terk-i ukbâ”ya gelince; adanmış insanda dava uğruna ortaya koyduğu cehd ve gayrete mukabil ahireti kazanma mülâhazası da olmamalıdır. Bir insan, Allah’a kulluğunu, ibadet ü taatini, evrâd u ezkârını, hatta i’lâ-yı kelimetullah yolunda mücahedesini, icabında zindanlara girmesini, değişik belalar altında kalıp preslenmesini, sıkıntılara maruz kalmasını doğrudan doğruya Cennet’i kazanmaya bağlıyor ve bütün bunlarla Cennet’e girmeyi esas maksat yapıyorsa, o insan, kazanma kuşağında kaybediyor demektir. Adanmış bir insanın başına, bunların hepsi gelebilir; fakat o bunlarla ahireti peyleme peşine düşmemelidir. Demelidir ki, “Allahım, eğer ben bütün bunlarla Sana yaklaşıyorsam, kendimi çok tâli’li bir insan sayacağım. Ben, başka değil, sadece Senin rızanı arıyorum.”

Evet, adanmış bir ruh yapıp ettiği her şeyi ve başına gelen bütün musibetleri sadece O’nun hoşnutluğunu kazanma hedefine bağlamalı ve Nesimi gibi:

“ Bir cefâkeş âşıkem ey yâr senden dönmezem
Hançer ile yüreğimi yar senden dönmezem
Ger Zekeriya tek beni baştan ayağa yarsalar
Başıma koy erre Neccâr senden dönmezem” demelidir.

Azeri Şair, Allah hakkında “Neccar” tabirini kullanıyor. Cenâb-ı Hakk’ın öyle bir ismi yoktur; fakat şair O’na isnat ettiği bir fiile binaen kendince bir de isim uyduruyor. “Neccar” marangoz, testere kullanan demektir. “Erre”, Oğuz

dilinde testere mânâsına gelir. Nesimi şöye devam ediyor:

“ Ger beni yandırsalar, toprağımı savursalar
Külüm oddan çağırsalar Settâr senden dönmezem.”

İşte dava adamı da başına testereler bile konsa, hançer ile yüreği de yarılsa yine de hâline razı ve Rabbinden hoşnut olmalı, O’nun rızasını tahsile çalışmalıdır. Fuzuli ne güzel söyler:

“ Yâ Rab, belayı aşk ile kıl aşina beni
Bir dem belâ-yı aşktan etme cüdâ beni
Az eyleme inâyetini ehli derdden
Yani ki çok belâlara kıl müptela beni” der.

Evet, bu ölçüde bin belaya maruz kalsa da, adanmış ruh, Allah yolunda başına gelenlerin hepsine katlanacak; fakat kat’iyen bunları –haşa ve kella– Allah’tan bir şey koparmak için vesile yapmayacak, bir peyleme mevzuu hâline getirmeyecek ve asla bir sermaye gibi görmeyecek. İbadet ü taatini de, belalara sabrını da dünyevî-uhrevî semerelere bağlamayacak. Belki diyecek ki, “Ben hak yolundayım, Allah da beni imtihan ediyor.” Cenâb-ı Allah demiyor mu: *“Biz mutlaka sizi biraz korku ile, biraz açlık ile, yahut mala, cana veya ürünlere gelecek noksanlıkla deneriz.”*[5] Yani, Rabbimiz buyuruyor ki “Sizi malla, canla, korkuyla imtihan edecek ve sizi size göstereceğim. Nesiniz, kaç gram geliyorsunuz, neye ne kadar katlanıyorsunuz, nerede ve ne karşısında tahammülsüzlüğe düşüyorsunuz; siz kendinizi göreceksiniz. Çünkü öbür tarafta vicdanınızla yüzleşirken hakkınızdaki hükmü yine siz vereceksiniz.” Ne kadar önemli bir mesele!.. Allah, sizi istintak eder de –STV’deki Büyük Buluşma’da olduğu gibi– vicdanınızla yüzleştirir. Büyük Buluşma’da ölenleri hesaba çeken insan, insanın vicdanını temsil ediyor. “Şimdi hazır mısın hakkında verilecek hükme?” diyor orada. Bunlar, Kur’ân ve Sünnet’e uygun ifade tarzları. Onun gibi, bizim de hiçbir iyi ve başarılı yanımız öbür âlemi peylemeye matuf olmamalıdır. Her şey Cenâb-ı Hakk’ın hoşnutluğunu kazanmaya bağlanmalıdır ki, terk-i ukbâ derken de bu mânâlar kastedilir.

Allah’ın Kulları Nerede?!.

Onun içindir ki, ahiret beklentilerinden sıyrılamamış, Allah’a tamamen yönelememiş ve Cennet arzusuyla kulluk yapmayı terk edememişler için Cüneyd-i Bağdadî Hazretleri “İbadü’l-Cennet”, yani, “Cennetin kulları” demiştir. Allah karşısında kemerbeste-i ubudiyet içinde iki büklüm olsa ve namaz kılsa da, sadece Cehennem endişesiyle tir tir titreyerek ibadet eden kimseler hakkında “İbâdu’n-Nar” yani “Cehennemin kulları” demeyi uygun

bulmuştur. Dünyevî beklentilerden kurtulamayan, ona kalben sırtını dönemeyenleri de "dünyanın kulları" olarak adlandırmıştır. Hâlbuki Cehennemden kurtuluş ya da dünyevî arzular kulluğun hedefi olamayacağı gibi, Cennet de amel ve ibadet için esas maksat olamaz. İbadet, Hak emrettiği için ve O'nun rızasını elde etmek maksadıyla yapılır. Evet, ibadetin gerçek sebebi, Allah'ın emridir. Herhalde Cüneyd-i Bağdadî Hazretleri sözünü noktalarken de şöyle seslenmiştir: "Pekala, bunca kul içinde Allah'ın kulları nerede?"

Terk edilmesi gerekenlerden biri de insanın kendi nefsidir. "Terk-i hestî", insanın kendi benliğini de terk etmesi, nefsini düşünmemesi demektir. Değişik vesilelerle arz ettim: Meselâ, namazda sen aradan çıkacak, artık kendini unutacak, sadece O'nu düşünecek, namazınla O'nu baş başa bırakacaksın. Ağzından çıkan her kelimeyle O'nun rızasına vurguda bulunacaksın. Namazının her anında O olacak; senden bir parça ya da nefsin hesabına bir mülâhaza kalmayacak orada. Muhammed Bahauddin Nakşibendi bu hâle de terk-i hestî, kendini terk etmek, diyor.

Bütün bu terklerden sonra, insanın aklına "Ben dünyayı terk ettim, ukbayı terk ettim, kendimi de terk ettim. Ben, O'nun uğruna her şeyden vazgeçmiş bir insanım" şeklinde bir duygu ve düşünce gelebilir. Şâh-ı Nakşibend orada bir terkten daha bahsediyor ve "terk-i terk" de lazım diyor. Yani, bu terkleri de terk etmen; terk ettiğini de unutman gerek. "Şunu terk ettim, bunu terk ettim" mülâhazasına takılıyorsan onları hiç bırakamamış sayılırsın." Terk etmen gerekenleri Belh'de bıraktığın ara sıra da olsa aklına geliyorsa, demek ki sen hâlâ saraydaki İbrahim Edhem'sin, Belh'i unutamamışsın.

Evet, maddî-mânevî füyüzat hislerinden sıyrılma çok önemlidir. Onları terk etme hususunda çok ciddi bir kazanç söz konusudur. O mülâhazaları aklınızdan sildiğiniz zaman dört buudlu bir terk hayatı yaşarsınız. Dünyayı terk derinliği, ahiret beklentilerini terk enginliği, kendi kendinizi terk ufku ve bütün terkleri terk aşkınlığına ulaşırsınız. Bu aşkınlıkla da bütün terk ettiklerinizin ötesinde O'nu bulursunuz.

İnsan kendine ait hiçbir beklentiye girmemeli. Bir arkadaşınızın değişik zamanlarda dediği gibi; adanmış bir ruh, kendisine Abdulkadir Geylânîlik bile verilse, "Allahım, ben sadece Senin rızanı istiyorum." deme mevzuunda kararlı olmalı. Bundan sonra, bir peygamber gelmesi mümkün değildir. O kapı artık mühürlenmiştir. Birisi "Ben nübüvvetin rüyasını gördüm!" dese, hiç tereddüt etmeden ona, "Sen kezzabın ta kendisisin!" diyebilirsiniz. Çünkü, Hâtem-i Divân-ı Nübüvvet ile o iş bitmiştir. Fakat, vilâyet yolu kapanmamıştır; Allah bundan sonra da pek çok İmam-ı Rabbânî, pek çok Şâh-ı Geylânî, pek çok Muhammed Bahauddin Nakşibendî ve pek çok Hasan Şâzelî yaratabilir. İşte,

insan öyle hâlisane bir kulluğa tâlip olmalıdır ki, Hasan Şâzelî Hazretleri onun ayağının ucuna kadar gelse, “Ben kendi devrimde şu hakikatin temsilcisi ve Allah’ın matmah-ı nazarıydım, Cenâb-ı Hak –tabir caizse– bir mercek gibi benden insanlığa bakıyordu. O’nun nazarı önce bana çarpıyor, benden de bütün insanlığa yayılıyordu. Şimdi ise, benim vazifemi sen omzuna alacak ve o hakikatin bugünkü temsilcisi sen olacaksın.” dese, adanmış ruh, gönül rahatlığıyla “Allahım, ben bunu istemiyorum, sadece Seni istiyor, Sana sadık bir kul olmayı diliyorum.” diyebilmelidir.

Hâsılı, Resûlullah Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır ki: *“Her kim Allah için olursa, Allah da onun için olur.”*[6] Evet, sırf Allah için olma, dava adamının vasfıdır ve böyle bir insan, ellerini açtığı her zaman Allah’ın rahmet ve inayetini yanında bulacaktır. İnsan, Allah’ın rızasını tahsile çalıştığı yolda maddî-mânevî füyûzat hislerinden fedakârlıkta bulunduğu nispette O’na daha yakın olacaktır.

1 Bediüzzaman, *Mektubat* s.17 (Dördüncü Söz, İkincisi).
2 Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nuriye* s.119 (Habbe).
3 Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nuriye* s.113 (Habbe).
4 Bkz.: Müslim, *fezâil* 150; Tirmizî, *tefsîru sûre* (98) 1.
5 Bakara sûresi, 2/155.
6 Bkz.: Fahruddîn er-Râzî, *Mefâtîhu’l-ğayb* 7/84.

O Size Küsmedi, Darılmadı!..

Soru: *Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ya da Üstadımız gibi büyüklerin, fert planında, bize darılıp küsmeleri söz konusu mudur?* مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى *"Rabbin seni kat'iyen terk etmedi ve sana darılmadı."*[1] *ilâhî beyanı gibi,* ...مَا وَدَّعَكَ نَبِيُّكَ... , مَا وَدَّعَكَ أُسْتَاذُكَ *'yi vicdanımızda duymamız mümkün müdür?*

Cevap: Rivâyetlere göre; Peygamber Efendimiz'e gelen vahiy bir müddet kesilmiş, Cibrîl (aleyhisselâm) bu süre zarfında görünmemiş, bunun üzerine müşriklerden bazıları, "Rabbi Muhammed'e küstü, O'nu terk etti." iddiasında bulunmuşlardır. Allah Resûlü'nü üzmek, güya O'nu yeise düşürmek ve davasından vazgeçirmek için müşriklerin "Rabbi O'nu terk etti." demelerine mukabil Cenâb-ı Allah; *"Ey Resûlüm! Rabbin seni asla terk etmedi ve sana darılmadı da."* mealindeki âyeti indirmiştir.

Allah Teâlâ'nın, Peygamber Efendimiz'e darılması ve O'nu terk etmesi vâki değildir ve bir süre vahiy gelmeyişi de asla öyle bir darılmadan kaynaklanmamıştır. Allahu a'lem, Efendimiz'in gönlünde, vahye karşı daha derin heyecanlar uyarmak ve öteleri gözlemesi, semanın dilinin çözülmesini beklemesi mevzuundaki iştiyakını tetiklemek için bir inkıtâ olmuştur. Bir haylûlet (araya girip perde olma) şeklindeki bu inkıtâda, O'nu geleceğe hazırlama gibi bizim bilemediğimiz başka hikmetler de vardır. Dolayısıyla, bu meseleyi, kendi düşünce tarzımız, kendi anlayışımız ve kendi ufkumuz itibarıyla yorumlamaya kalkarsak, o Zât-ı âlişânı kendi seviyemize indirmiş oluruz; öyleyse, onu, Allah Resûlü'nün şahsî mülâhazası ve engin ufku itibarıyla ele almak lazım.

Evet, değişik rivayetlerde üç, beş, dokuz hatta kırk günlük bir süre zarfında vahyin kesintiye uğradığından bahsedilmektedir. Fakat, bu mevzuyu, bir dargınlığın neticesiymiş gibi göstermek kat'iyen doğru değildir. Ayrıca, Vâkıdî ve Kelbî gibi kimseler, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahyin kesilmesi karşısında duyduğu teessürden dolayı dağda, bayırda gezdiğini ifade etseler, onun bazı davranışlarını kendilerince farklı değerlendirseler ve bazı modern yorumcular da onların düşüncelerini aynen günümüze taşıyarak yeniden seslendirseler bile, ben bunların hiçbirine ihtimal vermiyorum. Onlara iştirak etmediğim gibi o türlü iddiaları Efendimiz'i hiç tanıyamamış olmalarına delil sayıyorum. Kendisine vahiy gelmeden evvel hayatında zerre kadar dengesizlik müşâhede edilmeyen bir insanın, semalarla irtibata geçtikten ve ulûhiyet hakikatine o kadar aşina olduktan sonra, öyle bir ruh haleti içine girmesi

kat'iyen mümkün değildir. Evet, mutlaka O da bir beşerdi, muktezâ-yı beşeriyet olarak bizde bulunan bazı şeyler O'na da ârız olurdu, fakat, O'nda asıl olarak meydana gelen şeylerin bizde yalnızca gölgeleri hâsıl olduğu gibi, bizde asıl olarak bulunan şeylerin de O'nda sadece gölgesi bulunurdu.

Allah Resûlü'nün bakışları hep ulvî alemlerdeydi; O'nun ötelere karşı tarifi imkânsız bir iştiyakı vardı. Bazı insanların dünyaya bağlılığının ve dünyevîliklere tiryakiliğinin çok ötesinde O öteki alemlere bağlıydı ve bir ibadet ü taat tiryakisiydi. Cenâb-ı Hakk'ın rızasına vesile olacak hususları öğrenmek ve Cebrail'le (aleyhisselâm) bir kere daha sohbet-i Cânan'da bulunmak için âdeta can atıyordu. Nitekim, bir gün *"Ey Cibrîl! Bizi (şimdiki mutad) ziyaretinden daha çok ziyaret etmene engel nedir?"* demiş ve onunla daha sık bir araya gelme isteğini ifade buyurmuştu; Cibrîl-i Emin de, *"Biz senin Rabbinin emri olmadıkça inmeyiz."*[2] mealindeki âyetle ona cevap vermişti. İşte, kısa bir süreliğine de olsa vahyin kesilmesini, ötelere müteveccih ve vahiy tiryakisi bir insanın duygu, düşünce ve iştiyak enginliği açısından değerlendirmek gerekir.

Allah Resûlü kendi ufku itibarıyla, onu önemli bir inkıtâ sayabilir, bir haylûlet vâki olmuş gibi algılayabilir, yani ötelerle kendisi arasına bir perde konulduğunu ve âdeta bir husûf (perdelenme, ay tutulması) yaşadığını düşünerek ciddi bir heyecan içine girebilir. Fakat, kısa süreli böyle bir kesinti, belki de O'nun iştiyakını artırmaya matuftur ve bir rahmettir. Geçici bir kabz tattırmak suretiyle, Allah (celle celâluhu) her zaman bast hâlinde yaşayan Habibi'nin teyakkuzunu tetiklemeyi ve tevecühünü güçlendirmeyi murad buyurmuştur. Nitekim, Kur'ân-ı Kerim, *"Rabbinin yüce adını zikret, fânilere bel bağlamaktan kurtul ve bütün gönlünle yalnız O'na yönel."*[3] mealindeki âyetlerle böyle bir teyakkuz ve teveccühe davet etmektedir. Evet, bir süreliğine vahyin kesilmesi âdeta daha derin bir yöneliş çağrısıdır; fakat, kat'iyen bir küskünlük ve dargınlığın neticesi değildir. Bunun en önemli delili de, Duha sûresinin tamamı ve bilhassa *"Ey Resûlüm! Rabbin seni asla terk etmedi ve sana darılmadı da."*[4] mealindeki âyet-i kerimedir. Bu âyetler, Allah Resûlü için birer müjdedir; bulunduğu her hâlin önüne nazaran sonunun, meselâ nübüvvetinin başlangıcına nazaran sonrasının, dünyaya nazaran ahiretinin daha hayırlı olacağını, Efendimiz'in daimî bir yükselişte bulunacağını; dünyada, ilâhî feyizlerle ve tebliğ vazifesinde muvaffakiyetle, ahirette ise şefaat-ı uzmâ ve Makam-ı Mahmud'la mükâfatlandırılacağını haber veren ve O'nun mutlaka razı edileceğini bildiren bir müjdedir. Selef-i salihînden bazıları, *"Kur'ân'da en ümit verici âyet budur, zira kendisine ümmet olma şuur ve şerefini taşıyan kimseler kurtulmadıkça Efendimiz'in razı olması düşünülemez."* demişlerdir.

Vazifeni Yap, Allah'ın Vazifesine Karışma!

Diğer taraftan, *"Rabbin seni asla terk etmedi ve sana darılmadı!"* ifadesini mukabele olarak değerlendirmek lazım. Meselâ, Arapça'dan Türkçe'ye çevirirken kabaca *"Kim Allah'a tevbe ederse Allah da ona tevbe eder."* şeklinde dile getirilen hakikat, aslında *"Bir insan günahından tevbe eder ve bir kere daha kulluk şuuru içinde Cenâb-ı Hakk'a yönelirse, Allah o kulun tevbesini karşılıksız bırakmaz ve ona rahmetinin genişliğiyle, mağfiretinin enginliğiyle muamelede bulunur."* demektir. Belâgat ilminde, aralarında tezat ve tekabül bulunan şeyleri bir ibarede bulundurmaya ve aynı kelimeyi birbirine mukabil iki ayrı mânâda beraberce zikretme ye "mukabele" denmektedir. Bediüzzaman Hazretleri'nin "Demek hüner, kesret-i etbâ ile değildir. Belki hüner, rıza-yı ilâhîyi kazanmakladır. Sen neci oluyorsun ki, böyle hırsla "Herkes beni dinlesin?" diye, vazifeni unutup vazife-i ilâhiyeye karışıyorsun? Kabul ettirmek, senin etrafına halkı toplamak Cenâb-ı Hakk'ın vazifesidir. Vazifeni yap, Allah'ın vazifesine karışma." şeklindeki ifadelerinde geçen "vazife" kelimesi de böyle bir mukabele düşüncesiyle kullanılmıştır.[5] Yoksa, –hâşâ– Allah için vazife ve sorumluluk söz konusu olamaz. *"O yaptıklarından sorumlu değildir. O'nu sorguya çekecek kimse yoktur, ama insanlar mutlaka sorgulanacaklardır."*[6] mealindeki âyet de bu hakikati ifade etmektedir. Demek ki, Bediüzzaman'ın bu sözlerindeki "vazife" kelimesi de belâgat ilmindeki mukabeleye misaldir.

İşte, مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى[7] ifadesini de mukabele açısından değerlendirmek icap eder. Yani, sizin birbirinizi terk etmeniz, birbirinize küsüp darılmanız kendi acz, zaaf, fakr ve hiçliğiniz içinde ne ifade ediyorsa, birine küsüp darılınca siz ne yapıyorsanız, Hazreti Zât-ı Zülcelâl de kendi münezzehiyet, mukaddesiyet ve mübecceliyeti zaviyesinden öyle bir mukabelede bulunur. Küsme ve darılma gibi kelimeler Zât-ı Ulûhiyet'e nispet edilince, o kelimelerin lazımı, Cenâb-ı Allah'ın münezzehiyeti içinde anlaşılmalıdır. Yoksa, bu sözler insanların küsüp darılmaları cinsinden beşerî bir mânâyı hatırlatmamalıdır. Öyleyse âyet-i kerime, *"Allah, seni hiçbir zaman kimsesizliğe terk etmedi ve yalnız bırakmadı."* anlamına gelmektedir.

Çoğumuz itibarıyla, biz de bu âyeti her okuyuşumuzda, aynı mânâyı kendi adımıza duymaya çalışır ve sanki Rabbimiz bize hitap ediyormuş gibi bir hisse kapılırız. Aslında, bu hitap, evvelen ve bizzat, hakiki ve kamil mânâsıyla Peygamber Efendimiz'e mahsus olsa bile, saniyen ve izâfî olarak, zıllî keyfiyetiyle ve izdüşümü itibarıyla O'nun yolunda olan insanlara da bakmaktadır. Öyle inanıyorum ki, Allah Teâlâ, bir adımla dahi olsa Kendisine

yaklaşanı hiçbir zaman yalnız bırakmayacaktır. Çünkü O *“ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ - Yegâne merhametli”* dir. “Çok rahim, çok merhametli” denince herkesten önce O akla gelir.

Cenâb-ı Hak, Duha sûresinde ayrıca *“Elbette Rabbin sana ileride çok ihsanda bulunacak, tâ ki sen de O’ndan ve verdiğinden razı olacaksın.”*[8] buyurmaktadır. İbn Abbas’tan gelen bir rivayette, *“O’nun rızası, ümmetinin hepsinin Cennet’e girmesindedir.”* denilmektedir. Peygamber Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetine karşı duyduğu büyük şefkat de bunu gerektirmektedir. İnsanlık tarihinde O’nun kadar ümmetine “düşkün” bir başkasını göstermek mümkün değildir. Bu hakikati ifade sadedinde Kur’ân-ı Kerim’de, *“Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona çok ağır gelir. Kalbi sizin için titrer, mü’minlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir.”*[9] diye anlatılan Rahmet Peygamberi’nin (aleyhissalâtü vesselâm) ümmetine karşı alâkası fevkalâde ve had safhadadır. Bundan dolayı, Peygamber Efendimiz’in, ümmetine küsüp darılacağına hiç ihtimal vermiyorum. O’nun genel tabiatının ve yüksek karakterinin küsüp darılmaya müsait olmadığına inanıyorum.

Ashabımı Bana Bırakın!..

O, ümmetine karşı o denli merhamet ve şefkatle doluydu ki, bir gece sabaha kadar, Hazreti İbrahim’in duası olan, *“Yâ Rabbî! Doğrusu onlar (putlar) insanların çoğunu saptırdılar. Artık bundan sonra kim bana tâbi olursa, o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, o da Senin merhametine kalmıştır, şüphesiz Sen Gafûrsun, Rahîmsin.”*[10] mealindeki âyet ile; Hazreti İsa’nın duası olan, *“Yâ Rabbî! Eğer onları cezalandırırsan, şüphe yok ki onlar Senin kullarındır. Onları affedersen, Aziz ü Hakîm (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi) ancak Sensin!”*[11] mealindeki âyeti tekrar tekrar okumuş, ellerini kaldırıp *“Allahım! Ümmetimi (mağfiret et), ümmetimi (mağfiret et!)”* diye yalvarmış ve ağlamıştı. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazretleri: *“Ey Cebrail! Muhammed’e git ve O’na de ki: “Biz seni ümmetin hususunda razı edeceğiz ve asla kederlendirmeyeceğiz.”*[12] buyurmuştu.

Peygamber Efendimiz, bir hadis-i şeriflerinde haşrin dehşetini anlatırken, *“O gün ümmetimden bazıları sol taraflarından yakalanmış olarak getirilir. Ben, “Yâ Rabbi, bunlar da benim ashabım! Bunlar da benim ümmetimden!” derim. Cenâb-ı Hak bana hitaben, “Yâ Muhammed! Bilmiyorsun onlar senden sonra neler işlediler.” der. Ben de artık salih kul Hazreti İsa gibi derim: “Yâ Rabbî! Ben aralarında olduğum müddetçe onları kolladım. Fakat vakta ki*

Sen beni aralarından tutup aldın, onları görüp denetleyen yalnız Sen kaldın. Sen gerçekten her zaman, her şeye hakkıyla şahitsin. Eğer onları cezalandırırsan, şüphe yok ki onlar Senin kullarındır. Onları affedersen, Aziz ü Hakîm ancak Sensin!"[13] buyurarak ötede de ümmetini düşünüp onları kurtarmak için çırpınacağını söylemişti.[14]

İşte böyle bir zatın ümmetine küsmesi ve darılması söz konusu olamaz. O'nun kendi hakları açısından hiç kimseye küsüp darılmayacağından emin olabilirsiniz. Fakat, Allah Resûlü'ne karşı yapılan bazı hatalar ve cinayetler vardır ki, doğrudan doğruya O'na karşı yapılmış olsa da, belki umumun hukukuna bir tecavüz ya da hukukullah adına bir saygısızlık sayılır. Dolayısıyla, –Efendimiz'e karşı saygım çerçevesinde herhangi bir şeyin O'nu aştığını söylemek istemesem de, dîk-i elfazdan (lafizların darlığı ve ifade eksikliğinden) dolayı mecbur kalarak demeliyim ki– o türlü meselelerde affetmek ve bağışlamak O'nu da aşar. Siz kalkıp deseniz ki, "Ben şu kötülük yapanı da bağışladım, bu kötülük yapanı da affettim..." Fakat, yapılan o kötülükler içinde, Kur'ân'a hakaret yer alıyorsa, Efendimiz'e saygısızlık bulunuyorsa, dine-diyanete karşı bir tecavüz söz konusu ise, bir asırdan beri insanlığın hayrına ortaya konan bir hizmet çizgisine ve o eşiğe baş koyan insanların sa'yine ihanet varsa, bunlar öyle büyük cinayetlerdir ki, bu konuda affetme ve bağışlama hakkı hiç kimseye verilmemiştir. O cinayetleri işleyenler, Kâbe'yi tavaf etmiş ve beş vakit namazlarını aksatmamış olsalar bile, yaptıkları kötülüklerin hesabını ötede mutlaka verecek ve cezalarını çekeceklerdir. Hatta siz onları affedip her gün dualarınızda yâd etseniz de, onlar bu hesaptan ve cezadan kurtulamayacaklardır.

Ümmet-i Muhammed'e ihanet, Hazreti Üstad'ın davasına ihanet, bugün dünyanın dört bir yanına yayılan hizmet-i imaniye ve Kur'âniyeye ihanet affedilir türden değildir. Âdet-i ilâhiye açısında Allah affetmez o türlü kötülükleri; âdet-i ilâhiyeye inkıyat ve saygı zaviyesinden de Hazreti Muhammed (aleyhi ekmelüttehâyâ) o kötülükleri işleyenlere sahip çıkmaz. Bu açıdan, Efendimiz ümmetine darılmaz; fakat, Allah'a ve âdet-i ilâhiyeye saygı ve edebinin gereği, O'nun da ses ve soluklarını tutup temkin içinde bir tavır alması gereken yerler vardır. Öyleyse O'nun, bize küsmemesi, darılmaması, kırılmaması ve bizi terk etmemesini istiyorsak, riayet etmemiz gerekli olan hususlarda, özellikle de âmme hakkı diyeceğimiz ve içinde Allah hakkı da bulunan meselelerde çok hassas olmamız, çok titiz davranmamız gerekmektedir. O'na ümmet olma nispetimizi koruduğumuz sürece, O bize küsmeyecek ve bizi kimsesizliğe terk etmeyecektir.

Bu hususla alâkalı bir hâdiseyi hatırlatmakta da fayda mülâhaza ediyorum:

Yeni Müslüman olmuş birisi, Efendimiz'in yanına gelerek O'ndan yardım talep ediyor. Allah Resûlü adama bazı şeyler vermesine rağmen adam hoşnutsuzluk izhar edip edep sınırlarını zorlayınca, sahabe efendilerimiz o şahsın üzerine yürüyor ve saygısızlığını cezalandırmak istiyorlar. Fakat, Peygamber Efendimiz onlara mani oluyor ve başka şeyler de verip o adamı memnun ediyor. Sonra da ashabına dönüp şöyle buyuruyor: *"Benimle bu köylünün durumu kaçan bir deve ile sahibinin durumu gibidir. İnsanlar devenin peşinde koşmuş, hep beraber onu yakalamaya çalışmışlardır ama deve kalabalıktan daha çok ürkmüştür. Sonunda deve sahibi, 'Devemi benimle baş başa bırakın.' diye seslenmiş; eline bir tomar ot alarak ona ön tarafından yavaş yavaş yaklaşmış ve sonuçta devesini sakinleştirerek boynuna zimamı vuruvermiştir. Eğer siz de o adamı bana bırakmasaydınız onu ateşe atmış olurdunuz. Benimle ümmetimin arasına girmeyin, ashabımı bana bırakın."*[15]

Bu hâdisede de görüleceği üzere, Rahmet Peygamberi, kendisinden kaçanlara bile fevkalâde bir şefkat, bir mülayemet ve bir merhametle yaklaşıyor ve gönlünü herkese açık tutuyordu. Bugün de siz, O'na olan nispetinizi korursanız, Allah Resûlü o nispeti kendi eliyle koparmayacaktır. Fakat nispeti siz koparırsanız, bu defa O da kopan o halkayı bağlayamaz. Çünkü, bu ilâhî bir kanundur. Allah (celle celâluhu), أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ *"Siz, Bana verdiğiniz sözünüzde durun; Ben de ahdimi yerine getireyim."*[16] buyurmaktadır. "Adımını sen at; Ben onu karşılıksız bırakmam; sen hidayet üzere ol, Ben seni o yolda kimsesizliğe terk etmem." demektedir. Şayet bu, bir yönüyle Jean-Jacques Rousseau'nun içtimaî mukavele üslûbuyla ifade edeceğimiz, bir anlaşma, ilâhî bir kural ve bir disiplin ise, bize o mukavelenin şartlarına riayet etmek düşer. Biz, bize düşen yanıyla o mukaveleyi bozmazsak, Allah Teâlâ onu kat'iyen nakzetmez, Resûlullah da o anlaşmayı asla bozmaz.

"Haysiyetime Dokundu" Demeyin...

Aynı hususu, bir mânâda Hazreti Üstad için de düşünebilirsiniz. "Milletimizin imanını selâmette görürsem, Cehennemin alevleri içinde yanmaya razıyım."[17] diyen bir insanın değil talebelerine, dostlarına ve arkadaşlarına, en uzak kimselere bile küsüp darılması mümkün değildir. Biraderi Abdülmecid Efendi ve yeğeni Abdurrahman Abinin ayrılığından dolayı dile getirdiği duygularına bakılınca açıkça görülür ki, içinde o çizgide dostlarıyla beraber yürüme arzusu vardır. Hem çok ciddi bir arzu, öldüresiye bir iştiyak, bir tutku ve bir tiryakilikle bağlanmıştır yol arkadaşlarına. "Aman! Tanışıp kader birliği

ettiğimiz hiç kimse uzaklaşıp gitmesin!" der büyük bir heyecanla ve o mevzuda çırpınır âdeta. Uzaklaşıp giden birkaç insanın hicran ve hasretini çok derinden yaşamıştır. Hatta, talebelerinden bazılarının küçük içtihad farklılıklarından dolayı birbirlerine küsecek gibi olmaları karşısında yalvarırcasına, başını onların ayaklarının altına koyarcasına sızlanmış, inlemiş, tir tir titremiş ve "Kardeşlerimden ricâ ederim ki: Sıkıntı ve ruh darlığından veya nefis ve şeytanın desiselerine kapılmaktan ya da şuursuzluktan dolayı arkadaşlardan sudûr eden fena ve çirkin sözlerle birbirine küsmesinler ve 'Haysiyetime dokundu' demesinler. Ben o fena sözleri kendime alıyorum. Damarınıza dokunmasın, bin haysiyetim olsa kardeşlerimin mabeynindeki muhabbete ve samimiyete feda ederim."[18] demiştir.

Evet, şefkati bu enginlikte olan ve daire-i kutsiyesine giren herkese bu ölçüde sahip çıkan bir insanın talebelerine, dostlarına ve o daire içine girdiğine inandığı kimselere küsmesi, darılması ve onları terk etmesi söz konusu değildir. O yaşadığı asırda mukaddes bir çığlık olmuş, on üçüncü asrın minaresinin başına çıkmış, sureten medeni, sireten çok geri, dinde lâkayt ve fikren mazinin en derin derelerinde olan kimseleri bile imana, Kur'ân'a ve camiye davet etmiştir. O, sesini herkese duyurabilme ve mesajıyla herkesi tanıştırabilme sevdalısı bir müezzindir, müezzin-i kebirdir. Herkesi çağırmış, millet camiyi doldurmuş ama bazıları namaz kılmadan veya namazı yarıda keserek camiyi terk etmiş, kulluk namazını yarıda bırakarak geriye dönüp gitmişler; Üstad ise, onlar için de ağlamış ve tekrar o kutsî daireye dönmeleri adına inlemiştir. Öyle bir insanın, kimseye darılması ve küsmesi mümkün olamaz. Onun işi, vazifesi ve misyonu davettir, çağrıdır, insanları mübarek bir gâye etrafında toplamadır. Cennet'e girmekle hissedeceği zevkten daha fazla haz duyar kazandığı her insanla.. uzaklaşıp yolunu yitiren insanlardan dolayı da Cehenneme girmiş gibi azab çeker.

Bu meselede şahsî hesap peşine hiç düşmez, kendisine işkence ve eziyet edenlere hesap sormayı asla düşünmez. Şu sözler, küsmeyen, darılmayan, gönül koymayan, misliyle mukabeleyi hiç hatrına getirmeyen, herkesi bağışlayan ve sadece davasını düşünen bir mefkûre kahramanına ne kadar da çok yakışır: "Eğer Risale-i Nur'u tenkid fikriyle tetkik eden adliye memurları, imanlarını onunla kuvvetlendirip kurtarırlarsa, sonra beni idamla mahkûm etseler bile, şahit olunuz, ben hakkımı onlara helâl ediyorum. Çünkü biz hizmetkârız. Risale-i Nur'un vazifesi imanı kuvvetlendirip kurtarmaktır. Dost ve düşmanı tefrik etmeyerek, hiçbir tarafgirliğe girmeyerek hizmet-i imaniyeyi yapmaya mükellefiz."[19] Evet, Hazreti Bediüzzaman gibi dava adamlarının da, insanlara küsmesi ve darılması söz konusu olamaz. Fakat, şayet bir insan sırtını dönüyor,

ona ve davasına ihanet ediyor; dine, diyanete söven kefereyle işbirliği yapıyor ve Kur'ân hizmetini yıkmaya çalışıyorsa, bu öyle büyük bir cinayettir ki, o cinayeti işleyene karşı affedici olma ve ona şefaat etme Bediüzzaman'ın da elinden gelmez.

İhanetin Mazereti Olmaz

Mevzuyla alâkalı son bir hususu daha hatırlatmak istiyorum: Şeytanın önemli hilelerinden biri de, insana hatalarını kabul ettirmemesi, onu hata ve kusurlarına mazeret aramaya itmesi ve yaptığı yanlışları içtihâdî bir kısım görüş farklılıklarının neticesiymiş gibi göstermek suretiyle, meseleye bir mazeret bulma yoluna sevk etmesidir. Eğer bir insan, yaptığı hataların kendi hatası olduğunu kabul etmiyor, onlara dışarıdan sebepler arıyor, "şundan dolayı yaptım, bundan dolayı yaptım" diyerek mazeretler arkasına sığınmaya çalışıyorsa, o hiçbir zaman hatalarını telafi edemez, günahtan uzaklaşma ve ukûbet endişesiyle Hakk'a sığınma kurnası olan "tevbe" ile temizlenemez, makam ve derecâtı muhafaza arzusuyla, O'nda fâni olma mânâsına gelen "inabe" kapısına kat'iyen yönelemez ve O'ndan başka her şeye kapanma da diyebileceğimiz "evbe" serasına asla giremez.

İşlediği kabahat küfür çerçevesinde ise, küfür karanlığındaki karalığı devam eder; suçu bir dalâlet çerçevesinde ise, yolunu yitirmişliği sürer gider; büyük bir günah işlemişse, o kebire arkasına başka büyük günahları da katar ve o insanı sonunda küfür bataklığına kadar iter. Dolayısıyla, bir kabahate mazeret aramak, daha büyük bir kabahattir. Hata bir hatadır; o hâliyle kalsa ve telafi yolları aransa basit bir hata sayılır. Fakat, o hataya bahaneler ileri sürmek ve başkaları nezdinde onu mazur göstermeye çalışmak mürekkep ve katlanmış bir hatadır. Hatayı hata olarak görmeme, onu bir kabahat kabul etmeme ve onun bir suç olduğuna inanmamaya gelince, o da mük'ab bir hatadır. "Bana şunu ettiler, şöyle yaptılar; beni anlamadılar" türünden sözler şeytanın ve nefsin hırıltılarından başka bir şey değildir. Allah Resûlü'nden kopup giden kim olursa olsun, onun mazeret adına bir şey söylemeye hakkı yoktur. Ne sebeple olursa olsun, iman ve Kur'ân yolundan sapan bir kimsenin bahaneleri geçersizdir. Düşmanca tavırlara girenlerin "Bunlar, dünyanın dört bir yanına Pan-Türkizmi, Pan-İslâmizmi götürüyorlar. Ayrıca, bunlar hiç kimsenin kontrolünde de değiller, bağımsız hareket ediyorlar; öyleyse endişe duymak lazım" diyerek; insaflı insanların da, "Bunlar, millî ve mânevî değerlerimizin temsilciliğini yapıyorlar, dünyanın her yerinde bizim eşsiz kültür mirasımızı tanıtıyorlar; öyleyse hiç olmazsa kalben destek vermeliyiz." şeklinde duygularını seslendirerek hakkaniyetine şehadet ettikleri bir gönüllüler

hareketine karşı yıkıcı ve tahrip edici davranışlarda bulunan kimsenin “Kıymetimi bilemediler, sözlerimi dinlemediler, yüksek fikirlerimden istifade etmediler.” türünden sözleri de sadece nefsin mırmırları ve şeytanın hırıltılarıdır ama bunlar kat’iyen işlenen büyük hatayı mazur kılamaz.

Bildiğiniz gibi; Peygamber Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm), Mekke’nin fethi esnasında, *“Kim Beytullah’a girerse korkudan emin olur.”*[20] mealindeki âyeti de hatırlatarak, Mescid-i Haram’da bulunanlara, Ebû Süfyan’ın evine sığınanlara ve evlerinden çıkmayanlara dokunulmamasını emir buyurmuşlardı.[21] Mekke’ye girip başındaki miğferini çıkardığı sırada, bir adam gelerek: “İbn Hatal, Kâbe’nin örtüsüne sarılmış vaziyette yakalandı, affedelim mi?” deyince o Şefkat Peygamberi *“Onu öldürün!”* emri vermişti.[22] Karıncanın canına kıyamayan, akreplerin ve yılanların hayat hakkını dahi gözeten öyle merhametli bir peygamber nasıl olmuştu da İbn Hatal’ın ölüm fermanını vermişti? İbn Hatal, Peygamberimiz’in huzunda bulunmuş, onun nurefşân beyanlarını dinlemiş, huzurunun insibağını belli ölçüde tatmış, fakat cahiliye hislerinden geriye kalan bir şeyden dolayı rencide olmuş ve nur halkasından biraz uzaklaşmıştı. Başlangıçtaki o hatasını pek küçük bir inhiraf gibi görmüştü. Oysa, merkezdeki çok küçük bir açı muhit hattında kapanamaz bir boşluğa dönüşmüş ve farkına varamadan o kadar uzaklaşmıştı ki, Allah Resûlü’nün, kanlarını heder kıldığı birkaç kişiden biri de o olmuştu. Çünkü, duymuş, gelmiş, tatmış, harem odasına kadar girmiş ve sonra da o haremgâh-ı nebevîyi telvis etmiş, âdeta oraya bevletmişti. Onun Efendimiz’e ve dine karşı tavrı ihanetti. Böyle bir insan affedilemez; sadece kapının dışına konmak suretiyle cezalandırılmış sayılamazdı. Artık o, salona alınmamalı, koridora girdirilmemeli, hatta o saadet dairesine de yaklaştırılmamalı, yedi sokak öteye itilmeliydi.

Evet, Efendimiz gibi bir şefkat abidesi daha gelmemişti dünyaya; O kendi hakkıyla alâkalı her hususu affederdi. Fakat, İbn Hatal’ın günahı hem küfür, hem şirk, hem ihanet ve hem de bütün Müslümanların hakkına tecavüzdü. Zaten, Peygamber Efendimiz’in o kararı da –hâşâ– kendi nefsi için ve kendi içtihadıyla verdiği bir karar değil, vahiy kaynaklı bir hükümdü. Yanlış anlaşılmaması ve suistimale açık kapı bırakılmaması için –istidradî olarak– belirtmeliyim ki, bugün şahıslar, hiç kimsenin ölümüne karar veremez ve günahı ne olursa olsun, kimseyi idama mahkûm edemez. O bazı ülkeler itibarıyla, devletin yetkili kurumlarına ait bir iştir. Efendimiz’in konumu ve O’nun yaşadığı devir bugünle ve başka insanlarla kıyaslanamaz.

Hâsılı, *“Rabbin seni kat’iyen terk etmedi ve sana darılmadı.”*[23] hitabı,

hakiki mânâsıyla Peygamber Efendimiz'e mahsus olsa bile, zıllî keyfiyetiyle O'nun yolunda olan insanlar için de geçerlidir. Allah Teâlâ, bir adımla dahi olsa Kendisine yaklaşanı hiçbir zaman yalnız bırakmadığı gibi, Peygamber Efendimiz de, kendisine "Efendim" diyenlere daima "Ümmetim" cevabı verecek ve sahip çıkacaktır. Üstad Hazretleri gibi hak dostları, kendi hizmet dairelerinde olan insanlara hiç darılmayacak ve asla küsmeyeceklerdir. Fakat, unutulmamalıdır ki, Kur'ân'a ihanet affedilemez; Resûlullah'ın davasına hıyânet bağışlanamaz; binlerce insanın sa'y u gayretleriyle ortaya konan bir hareket hakkındaki hainlik, mazeret olarak ne denirse densin, mazur görülemez. Siz ve biz o büyük cinayetleri işleyenler hakkında "Allahım onları affet" diye duada da bulunamayız, onlar hakkında af dileme, Allah'a, Efendimize ve dine karşı saygısızlıktır, günahtır. Onlar için söyleyebileceğimiz tek söz; "Allah hidayet eylesin!" cümlesidir.

Bu hususta her insan kendi gönlünden fetva istemeli ve vicdanının hükmüne kulak vermelidir. Nitekim, Resûlullah (aleyhissalâtü vesselâm), *"Müftüler fetva verse de sen kalbine sor."*[24] buyurmuşlardır. Bu konuda, bin tane müftü size rahatlatıcı bazı şeyler söylese de, siz kendi vicdanınıza bakıp onun hükmünü esas saymalısınız. Nerede duruyorsunuz? Durduğunuz yerin hakkını veriyor musunuz? Verdiğiniz söze vefalı ve yaptığınız mukaveleye sadık mısınız? Vaadlerinizi yerine getirmeye âmâde bulunuyor musunuz? İşte bütün bu soruların cevabı vicdanınızda saklıdır. Terk edilip edilmediğiniz, size küsülüp küsülmediği hususu da onun vereceği cevaplarla netlik kazanacaktır. Öyleyse, kendi vicdanınıza, hâlihâzırdaki tavır, davranış ve faaliyetlerinize bakın; çünkü, Allah'la münasebetinizin seviyesini, İnsanlığın İftihar Tablosu'yla alâkanızın derinliğini, Hazreti Bediüzzaman gibi dava adamlarıyla olan bağınızın kuvvetini, iman ve Kur'ân hizmetine karşı vefa ve sadakatinizin derecesini belirleyecek olan mercî sizin kendi vicdanınızdır.

1 Duhâ sûresi, 93/3.
2 Meryem sûresi, 19/64.
3 Müzzemmil sûresi, 73/8.
4 Duhâ sûresi, 93/3.
5 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.190 (Yirminci Lem'a, Birinci Nokta, Üçüncü Sebep).
6 Enbiyâ sûresi, 21/23.
7 Duhâ sûresi, 93/3.
8 Duhâ sûresi, 93/3.
9 Tevbe sûresi, 9/128.
10 İbrahim sûresi, 14/36
11 Mâide sûresi, 5/118.
12 Müslim, *îmân* 346; Ebû Avâne, *el-Müsned* 1/138.
13 Mâide sûresi, 5/117-118.
14 Buhârî, *enbiyâ* 8, 48, *tefsîru sûre* (5) 14, 15, (21) 2, *rikak* 45; Müslim, *cennet* 58.

15 el-Mervezî, *Ta'zîmü kadri's-salât* 2/931; Kadı Iyâz, *eş-Şifâ* 1/123-124.
16 Bakara sûresi, 2/40.
17 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.616 (Tahliller).
18 Bediüzzaman, *Uhuvvet Risalesi* s.101.
19 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.554 (Afyon Hayatı).
20 Âl-i İmrân sûresi, 3/97.
21 Ebû Dâvûd, *harâc* 24; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/292.
22 Buhârî, *cezâ* 18; Müslim, *hac* 450.
23 Duhâ sûresi, 93/3.
24 Dârimî, *büyû* 2; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/161.

Ayaklarımızı Kaydırma Allahım!..

Soru: *Allah'ın rızasına yürüyen bir insanın, tökezlememeye ve düşmemeye çok dikkat ederek aşması gereken kayma noktaları nelerdir? Bazı kaygan zeminlerde sürçsek ve hatta düşsek bile kalkıp yolumuza devam edebilmemiz için neler tavsiye edersiniz?*

Cevap: Evet, kulluk yolunda yürüyenlerin ayaklarının kayabileceği bazı tehlikeli noktalar vardır ve biz bu kaygan zeminlere "mezelle-i akdâm" deriz. İnsanın sürçmesine ve düşmesine sebep olabilecek, onu muvakkaten de olsa yolundan edebilecek bu kaygan zeminleri bir çerçeve içinde ifade etmek oldukça zordur. Çünkü, tarih boyunca, çok güçlü ve çalımlı bir edayla yola çıkan ama daha birkaç adım ilerlemeden üzerine bastığı bir nohut tanesinden dolayı tepetaklak giden ve hiç beklemediği bir virajdan uçuruma yuvarlanan binlerce insan olmuştur. Bazen küçük bir çakıl taşıyla tökezleyip yere kapaklanan insanoğlunun, kayacağı zaman ve zemini tahmin etmesi de her zaman mümkün olmayabilir.

Üstad Hazretleri, vicdan mekanizmasını ve latîfeleri izah ettiği bir yerde "Hem senin mahiyetine öyle mânevî cihazât ve latîfeler vermiş ki, bazıları dünyayı yutsa tok olmaz." diyor; başın bir batman taşı kaldırmasına mukabil gözün bir saçı dahi kaldıramadığı gibi, bazı latîfelerin de saç kadar bir ağırlığa, küçük bir gaflet ve dalâlete dayanamayacağını anlatıyor.[1] Meselâ, fıtratımıza öyle acayip bir ihtiyaç ve muhabbet istidadı konmuş ki, dünya ve içindekiler onu doyuramıyor; o ihtiyaç ve o muhabbet, bâkî Cennetten ve saadet-i ebediyeden başka hiçbir şeye razı olmuyor; Allah'tan başka hiçbir şeyle huzuru bulamıyor. Zannediyorum, "Milletimizin imanını selâmette görürsem, Cehennemin alevleri içinde yanmaya razıyım. Çünkü vücudum yanarken, gönlüm gül gülistan olur."[2] diyen Bediüzzaman Hazretleri, hissedilmesi ve dile getirilmesi çok zor olan bu duyguyu da öyle bir latîfenin kendisinde inkişaf etmesi neticesinde seslendiriyor. Bu tür latîfeleri keşfettiği için de bizleri teyakkuza çağırıyor, "Madem öyledir, hazer et, dikkatle bas, batmaktan kork. Bir lokma, bir kelime, bir dane, bir lem'a, bir işarette, bir öpmekte batma. Dünyayı yutan büyük latîfelerini onda batırma."[3] diyor.

Demek ki, haram bir lokma, yalan bir kelime, yasak bir bakış veya gayr-i meşrû bir dokunuş birer kayma noktası oluyor ve bazı latîfelerin sönmesine, hatta ölmesine sebebiyet verebiliyor. İnsan başlangıçta hiç de önemsemediği bu küçük inhiraflar yüzünden zamanla yoldan çıkıyor, kendi kimliğinden uzaklaşıyor, değer ölçülerine karşı yabancılaşıyor ve her an düşebileceği bir

kaygan zemine girmiş oluyor; bazen sürçüyor, bazen düşüyor, bazen de yüzüstü kapaklanıyor ve bir daha da belini doğrultamıyor. Hep iki büklüm ve kambur olarak yürümeye mahkûm oluyor.

Bediüzzaman Hazretleri'nin, "Hücumât-ı Sitte" diyerek ele aldığı en tehlikeli şeytânî tuzaklar da birer mezelle-i akdâmdır. Hubb-u câh, korku, tamâ, ırkçılık, enaniyet ve tenperverlik gibi kapanlara yakalanarak latîfelerini öldüren insanların sayısı da hiç az değildir.[4] Makam arzusu, tanınma tutkusu ve şöhret düşkünlüğü demek olan hubb-u câh az çok hemen her insanda vardır ve başta ehl-i dünya olmak üzere pek çokları için öldürücü bir kayma noktasıdır. Kimseden korkmamanın yegâne çaresinin, korkulması gereken gerçek kaynaktan korkmak olduğunu bilmeyenler için de havf bir ölüm çukurudur. Bir şeyi hırsla istemek, açgözlülük ve doymazlık mânâlarına gelen tamâ ise, bazı şer odaklarının mü'minleri bile kendi menfur emellerine alet etmek için kullandıkları, gazâb-ı ilâhîyi celb eden ve hayat-ı ebediyeyi bitiren bir tuzaktır. Devlet-i Âliye'nin de sonunu hazırlayan sebeplerden biri olan ırkçılık, insanın en zayıf ve fenalığa en açık damarını teşkil eden enaniyet (benlik) ve hak erlerini bile dört duvar arasına hapseden tenperverlik (rahata düşkünlük) gibi hastalıklar da ayakları kaydıran tehlike noktalarıdır.

Şeytandan gelen bu hücum okları, isabet ettiği insanları ciddi şekilde yaralayan, yatağa düşüren ve hatta öldüren birer virüs gibidir. Meselâ, tamâ hissi, tûl-i emelden, uzun yaşama arzusundan ve bitmeyen isteklerden kaynaklanır; ona yakalanan bir kimse, hiç ölmeyecekmiş gibi hayata bağlanır; gözü asla doymaz, onu da ister, öbürünü de. Bu isteklerini elde etmek için o kapı bu kapı deyip sürünüp dururken hiç farkına varmadan çürür gider. Meselâ, tenperverlik ve rahata düşkünlük insanı haneperest yapar. Aslında aile ve yuva dünyevî bir kısım ihtiyaçları gidermeye matuf ve ahiret hayatına hazırlık hususunda yardımcı bir unsur olmasına rağmen, onu evvelen ve bizzat maksud bir iş şeklinde algılayıp bir haneperestlik duygusu içine girme de çok hatarlı bir kayma noktasıdır. "Ya yuvamdan olursam; amaaan ya ailemi kaybedersem; Allah korusun, ya çocuklarımdan cüdâ düşersem!" gibi mülâhazalar insanın mukavemet sistemini kıran, onu bütün tehlikelere açık hâle getiren düşüncelerdir.

Hususiyle de günümüz insanları için en kaygan zeminlerden birisi enaniyettir. Hayatı kendi benliğine göre yorumlama, her şeyi şahsî takdir ve tercihlerine bağlama, umuma açık olan ve vicdan genişliğinden kaynaklandığı için fevkalade bir enginliği bulunan şeyleri kendi dar vicdanına, daha doğrusu daralttığı vicdanına göre değerlendirerek pek çok genişi daraltma, dolayısıyla dünya kadar himmet ona açık duruyorken kapıları sürgüleme ve istifadeye

kapalı olma… İşte, bütün bunlar, iyi bir mü'min olma yollarında buzlanma hâsıl eden ve zincirleme kazalara sebebiyet veren faktörlerdir ve hepsi de bir yönüyle sefahet sebebidir. Biz sefaheti, daha ziyade yeme-içme, zevke-sefaya düşkün olma, sadece cismanî arzular arkasında koşma ve bohemce yaşama gibi şeylere bağlasak ve buna rahat düşkünlüğü desek de, o şekilde bir bencilliğe girme, enaniyet davası gütme de bir ruh sefaletidir. Bu hastalığa yakalanan bir insanın gönlündeki mücadele azim ve karalılığının tahtına enaniyeti tatmin duygusu gelip oturur. İ'lâ-yı kelimetullah sevdasının, dini dünyaya duyurma tutkusunun yerini, tanınma ve bilinme isteği alır. Karşılık beklemeden dine ve millete hizmet etme mülâhazası dünyevî beklenti hücumlarına ve şahsî çıkar düşüncesine mağlup olur. Böyle bir bitiş sürecine giren insanın da artık hiç kimseye faydası olmaz.

Öldüren Bir Virüs

Burada bir hususu daha istidradî olarak arz etmek istiyorum: İnsanın enaniyet virüsünden kurtulması, hiç olmazsa "ben" yerine "biz" demesi ve hep O'nu göstereceği bir ufku yakalamaya talip bulunması çok önemlidir. Ne var ki, bu meselede de çok tehlikeli bir kayma noktası vardır. Bazen nefiyler (bir şeyin yokluğunu, var olmadığını ve tesirsizliğini ifade etmeler), çok güçlü ispatlardan (bir şeyin varlığını ikrar, itiraf ve tasdik etmelerden) daha güçlü ispat mânâsına gelir. Aynen öyle de, bazen iradî tevazu, iradî mahviyet ve iradi hacâlet kibir, gurur ve ucubdan kat kat daha fazla tehlikelidir. Tevazua niyet tevazuu kibire dönüştürür; mütevazi görünmek için mahcup mahcup durma çok çirkin bir riyakarlık ve yalandır. Bu tür davranışların arkasında başkalarına "estağfirullah" dedirtme yatırımları vardır. Eğer, süklüm püklüm olmalar, eğilmeler, temennâ durmalar insanın tabiatının bir neticesi ve gönlün dışarıya aksetmesinin bir sonucu değilse, bunlar şirk işmam eden "estağfirullah" yatırımlarıdır. Esas olan, İslâm ahlâkını tabiat hâline getirmek, Kur'ân'ın ahlâkıyla ahlâklanmak ve Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed'in (aleyhi ekmelüttehâyâ) edebiyle edeplenmektir. Yoksa, Allah korusun, sen Üstad Hazretlerinin dediği gibi, "Ben yokum, benim kudret ve ehliyetim de yok, konuşan yalnız hakikattir, hakikat-i imaniyedir."[5] der, herkesin elini eteğini öper ve günde belki yüz defa kendini nefyettiğini söylersin; fakat bu söz senin gönlünün sesi değilse, o tavır ve davranışlarında bir sunîlik varsa, o nefyin altında bin tane insanın seni ispat etmesi arzusu da var demektir; sen bir insan olarak "Ben yokum" desen de belki bin tane insanın seni tanımasını, bilmesini ve ispatını beklersin. Yüzün yerde görünse de gözün hep takdir alkışlarındadır. Böyle bir duygu ve düşünce kayması da açık kibir, gurur ve ucubdan daha

tehlikelidir. Açık kibir bellidir, farkedilebildiği ve bilindiği için ondan dönme ihtimali vardır. Fakat tevazu ve mahviyetin altına gizlenmiş kibir, gurur ve ucubdan kurtulmanın yolu yoktur. Bunlar hiç iflah etmeyen öldürücü virüsler gibidir.

"Ben bir hiçim" dersin; götürür bir yere birkaç lira sadaka verirsin, verirken de hiç kimseye görünmezsin, fakat öyle tehlikeli bir mülâhazan vardır ki; "Bu insanlar neden bu kadar kör; yok mu şu cömertliğimi fark edecek bir adam. Allah rızasına niyet ettik, gizli gizli veriyoruz ama şu fedakârlığım da görülse ve söylense fena mı olur?" düşünceleri sarmıştır zihnini. Belki niyetinde duruluğu yakalayamadığın bir sefere çıkmış ve sonra da "Vatanımı, sevdiklerimi geride bırakıp bu uzak diyarlara hicret ettim. Ben bunu söylemiyorum ama bazıları vefalı olmalı değil mi? Fedakârlığımı görüp takdir etmek düşmez mi onlara?" der ve kadr u kıymetinin bilinmediğinden yakınırsın. Ya da vaaz u nasihat edersin, kalem oynatırsın, la'l ü güher gibi kelimeler döktürürsün, zahiren bir beklentin de yok gibidir; Allah rızası için vazife yaptığını söylersin. Fakat, Allah korusun, içten pazarlıklısındır ve gizli gizli beklentilerin vardır; bu beklentilerin, yer yer mânâsız alınganlıklarınla kendini ele verse de, sen farkına varamazsın; çünkü, öldürücü bir hastalık, ruhunu sarmıştır bir kere. Beynine kıymık gibi saplanan bir virüse tutulmuşsundur. Ve eğer, bu tür mülâhazalar kalbinde bütün bütün yer etmişse, mahvolduğun katîdir senin. Cenâb-ı Allah bizi mahviyet, tevazu, hacâlet ve enaniyeti nefyetme mülâhazaları altında kendini satma gibi helak edici hastalıklardan muhafaza buyursun.

Bu virüslere yakalanmadan ve kayma noktalarına takılmadan rıza-yı ilâhî hedefine yürüyebilmemiz için her şeyden önce Allah Teâlâ'ya sığınmamız gerekir. Oturup kalkıp, اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُشْرِكَ بِكَ شَيْئًا وَأَنَا أَعْلَمُ وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا أَعْلَمُ *"Allahım, bile bile şirk koşmaktan, Senden başkasını ilah tanıyıp Senin güç ve kuvvetinden başka seylere tesir-i hakiki vermekten Sana sığındığım gibi, bilmeden ve farkında olmadan karıştırdığım haltlardan da Sana sığınıyor ve istiğfar ediyorum."* diyerek O'nun rahmet kapısına yönelmemiz icap eder.

Ayrıca, titiz yaşamak, kayıp düşme ihtimallerini azaltır. Titiz yaşamanın da birkaç yanı vardır. Bunlardan birisi, imanını güçlendirme adına doyma bilmeyen bir ruh hâletine sahip olmaktır. Değişik münasebetlerle tekrar ettiğimiz gibi, Âyetü'l-Kübra risalesindeki, kâinattan Hâlıkını soran bir seyyahın hâli bu meselenin en güzel misallerinden biridir. O mütefekkir yolcu kâinattaki her sayfayı okudukça imanı kuvvetlenip mârifeti daha da ziyadeleşir

ve onun gönlünde iman-ı billâh hakikati bir derece daha inkişaf eder. Semâ ve arz gibi kâinat sayfalarından pek çoğunu dinlediği hâlde yinede de doymaz; meselâ, denizlerin ve nehirlerin zikirlerine de kulak verir ve sürekli *"Hel min mezîd – Daha yok mu?"* deyip durur. İşte, o seyyah gibi "Hel min mezîd" insanı olma çok önemlidir. Mü'min her gün kendi kendine, "Ben Allah'ı şu kadar biliyorum; fakat bu yetmez bana; O'nu öyle bilmeliyim ki, imanım, mârifetim, Allah'a karşı alâkam, –bazen aşk, bazen muhabbet, bazen iştiyak, bazen Cenâb-ı Hakk'ın inayeti mânâsına da gelen cezb ve bazen de o inayete kendini salma mânâsında incizap şeklinde tecellî eden alâkam– daha da kuvvetlensin ve mertebe katetsin." demelidir. Madem *"Aksa'l-gâyât"*a talibiz, dualarımızda onu istiyoruz; öyleyse bugünkü mârifetimizin dünküyle aynı seviyede olmasına rıza gösteremeyiz. İki günümüzün eşit olmasını kabullenemez, onu bir aldanmışlık sayarız. Bu sebeple, başkaları hakkında hüsnüzan etsek de, şahsımız adına iman ve mârifet hususundaki çok küçük bir kayma ihtimalini bile çok büyük bir tehlike olarak nazar-ı itibara almalı ve o ihtimalin gerçekleşmesine kat'iyen fırsat vermemeliyiz.

İman, İslâm ve İhsan

Bildiğiniz gibi, bir gün Cebrail aleyhisselâm, insan suretinde Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına gelmiş; iman, islâm, ihsan ve kıyamet alâmetleri ile alâkalı bazı sorular sormuştur. Cebrail'in (aleyhisselâm) bizzat soru sorduğu ve cevaplarını tasdik ettiği bu ziyaretin anlatıldığı hadis-i şerif *"Cibril hadîsi"*[6] olarak anılmaktadır. Hazreti Cibril-i Emin onların yanından ayrılınca Peygamber Efendimiz "*O Cibrîl'di. Size dininizi öğretmeye gelmişti."* buyurmuşlardır. Bu hadis-i şerifte geçen iman, İslâm ve ihsan üçlüsü de titiz yaşama adına çok önemlidir; çünkü, dini öğretmek için gelen Vahiy Meleği özellikle bu üç hususu sormuş ve Peygamber Efendimiz de bunların bütününe "din" demiştir.

İman hakikatinin, tesirini tam olarak ortaya koyması ancak İslâm'la mümkündür. İman, işlene işlene insanın tabiatına mâl olup, onun davranışlarını belirleyen ve yönlendiren bir derinlik hâline gelince hakikî iman hâsıl olur. Aksi takdirde, Allah'ın adem-i mevcudiyetine mesnetmiş gibi ortaya konan bazı şeyleri yıkarak ve sadece birkaç delile dayanarak ulaştığınız ya da atalarınızın size telkin ettiği iman nazarî bir imandır. Öyle bir iman sayesinde "Allah vardır." dersiniz ama o meselenin hakikatini araştırmadığınız sürece kalbinizin derinliklerine kök salacak ciddi bir irfana da ulaşamazsınız. Oysaki, nazarî iman, amel vesilesiyle insan tabiatının onu yönlendiren bir derinliği hâline gelmelidir. O duruma gelinceye kadar da insan için tehlike ihtimali çoktur.

Tehlike ihtimalini azaltmanın yolu ise İslâm esaslarına bağlılıktır.

Aslında, İslâm esasları sadece beş tane değildir. Mehâsin-i ahlâkı bütün fakülteleriyle yaşamak da İslâm'ın bir şartıdır. Bir Müslümanın mesâvi-i ahlâktan içtinap etmesi de lazımdır. Hazreti İmam Gazzâlî, İhyâ'sında bazı mevzuları mühlikât (helak eden, felakete sürükleyen hususlar) ve münciyât (kurtaran, felaha götüren ameller) başlıkları altında serdediyor. İşte, İslâm bunların hepsine riayet etmek ve bu riayeti de bir yönüyle bir iç istek hâline getirmek demektir. Öyleyse, bir Müslüman, dinin emirleri mevzuunda da, yasakları konusunda da çok titiz davranmalı; emirleri yapmanın ve yasaklardan içtinab etmenin tiryakisi olmalı; bu hususta, âdeta uyuşturucuya kendisini kaptıran ve ondan vazgeçemeyen bağımlı bir insan gibi yaşamalıdır. Bir vakit namazı kaçırma tehlikesiyle yüz yüze kalsa, "Acaba namazım mı önce kaçar, aklım mı?" diyecek kadar o meselenin delisi olmalıdır. Bir uçağa bineceği zaman, her şeyden evvel, namazını orada da hakkıyla eda etmenin hesabını yaparak binmeli; şehirler arası bir yolculuğa çıkarken "Vakti geldiğinde namazımı farz, vacip ve sünnetine riayet ederek eda edeceğim; ben yemeğimden, çayımdan vazgeçebilirim ama namazımdan taviz veremem." düşüncesiyle dopdolu olarak çıkmalıdır. Seyahat sırasındaki namazlarının birinden az bir taviz verse o seyahatini de bereketsiz kabul etmelidir. Bu, dinin tiryakisi olma demektir. Öbürü ise, taklitten kurtulamamayı, iğreti durmayı gösterir. Öyle iğreti duran bir insan da tehlikeli bir zeminde ve mâil-i inhidamdır; o her an yıkılıp gidebilir.

Evet, imanını amelle takviye edecek ve İslâm sayesinde derin bir mârifete ereceksin. Fakat, onunla da yetinmeyecek, ihsan ufkuna yürüyeceksin. Salih amellere yapışacak ve ibadetlerin hakkını vereceksin ama bunları yaparken Allah'ı görüyor gibi bir hâli yakalayacaksın. Secdede başını yere koyduğun an, sanki Allah'ın arşının önüne başını koyuyormuşsun gibi bir temkinle hareket edeceksin. Her davranışının şuurluca olmasına özen gösterecek, her hareketine şuur vizesi soracak, onun referansını almayan hareket ve davranışları hiç yokmuş gibi sayacaksın. Ayakta dururken kendi kendine "Aman dikkatli dur, şu anda huzurdasın, Arşın bir tarafına dokunabilirsin." diyeceksin. Rükua giderken, secde ederken hep bir dikkat ve teyakkuz insanı olarak davranacaksın. Bu ihsan şuurunun zirvesidir. Bunu yapamıyorsan bile hiç olmazsa avamca ihsan duygusuyla dolacaksın. İbadetlerini, O'nun tarafından görülüyor olma mülâhazasıyla eda edeceksin. Yani, sen O'nu görüyormuş gibi bir ruh hâletine giremeyebilirsin; günahların vardır, ufkun kapalıdır, bundan dolayı o meseleyi gerektiği şekilde duyamıyor olabilirsin. Fakat, hiç unutmamalısın, O seni görüyor. Evet sen, seni gören bir Rabb'in karşısında

olduğuna inanmamışsan, Cenâb-ı Allah'a tam inanmamışsın demektir. Öyle bir iman arızalı ve problemlidir.

Oysa, kaymalara karşı koyabilmek için sağdan-soldan destekli bir imana ihtiyaç vardır. Her zaman Hakk'ın huzurunda bulunuyor olma mülâhazasıyla sürekli temkin ve istikamet kollama ya da konumunun gerektirdiği mârifet ve şuurla "Ben bir hakir kulum, her nefesimde, her an-ı seyyâlemde muhtaç olduğum Mevlâ'dan nasıl gaflet ederim." diyerek, hep uyanık, hep mahviyet içinde, hep gözü Hakk'ın kapısının aralığında ve mevsimi gelince iltifat göreceği düşüncesiyle sürekli ümitli, herhangi bir itaba uğrayacağı endişesiyle de kalbi güvercinlerin kalbi gibi tir tir titrer vaziyette olma hâli sağlam bir imanın neticesidir. Böyle bir iman, İslâm ve ihsan şuuru, Kur'ân'ın *"Kim ihsan şuuruyla yüzünü (kendini) Allah'a teslim ederse muhakkak ki o en sağlam kulpa sarılmıştır."*[7] diyerek ifade buyurduğu *"Urvetü'l-vüska"*, yani, kopmayan, kırılmayan, parçalanmayan, kendisine tutunanı yolun zikzaklarında düşürüp bırakmayan, en sağlam kulp, Rabbe karşı güven ve emniyet bağı mesabesindedir.

Ayaklarımızı Kaydırma Allahım!..

Kayma noktalarına ve inhiraflara karşı çok önemli bir tedbir de usûl-i fıkıhtaki sedd-i zerâyi düsturuna göre hareket etmektir. Sedd, menetme ve engelleme demektir; zerâyi ise, vesile ve yol mânâsına gelen zerîa'nın çoğuludur. Sedd-i zerâyi', vesileleri kaldırmak, yolu tıkamak demektir. Istılah itibarıyla, tehlike mahallerinden ve fenalık dürtülerine sebebiyet verebilecek yerlerden uzak durmak; haramlardan olduğu gibi harama ve mesâvi-i ahlâka sürükleyebilecek faktörlerden de kaçınmak demektir. Nitekim, Kur'ân-ı Kerim, *"Sakın zinaya yaklaşmayın; çünkü o, çirkinliği meydanda olan bir hayasızlık ve çok kötü bir yoldur.."*[8] buyurarak hem zinanın apaçık bir çirkinlik ve yoldan çıkma olduğunu belirtmiş hem de kişiyi o çirkin günaha götürecek olan yol ve ortamları da yasaklamıştır. İşte, kelam-ı ilâhî'nin "Zina etmeyin" demek yerine *"Zinaya yaklaşmayın!"* şeklinde ferman buyurması ve bir hadisi şerifte Peygamber Efendimiz'in (aleyhissalâtü vesselâm) *dil, ağız, el, ayak ve göz gibi organların zinasından da söz ederek o günaha götüren sebeplerden de uzak durmamızı isteyişi*[9] sedd-i zerâi zaviyesinden değerlendirilmelidir. Bu ilâhî ve nebevî fermanlar "Aman, günahın semtine bile sokulmayın, ondan fersah fersah uzak durun! Kulaklarınız ya da gözleriniz yoluyla içinize girecek ve olumsuz şeyler hakkında hayallerinizi tetikleyebilecek, sonra da tahayyüllerinizi, tasavvurlarınızı, taakkullerinizi ve hatta tasdik, iz'an, iltizam ve itikadınızı yaralayabilecek şeytanî oklara karşı teyakkuzda olun." mânâsına

gelmektedir. اِتَّقُوا مَوَاضِعَ التُّهَمِ *"Sizi zan altında bırakacak yerlerden, töhmet noktalarında bulunmaktan sakının."* mealindeki hadis-i şerifi de bu açıdan yorumlamak mümkündür. Yani, töhmet ve suizanna sebep olacak pespaye davranışlardan uzak durmak gerektiği gibi, töhmet fiillerinin cereyan edebileceği yerlerden, onlara götüren duyguları tetikleyebilecek mekanlardan ve bir lokma, bir kelime, bir dinleme ve bir tecessüsle sizi sizden uzaklaştırabilecek kaygan zeminlerden de elden geldiğince uzak bulunmaya çalışmak lazımdır. Allah'la münasebetiniz, sizin kimliğiniz adına çok önemli bir madde teşkil eder. Öyleyse, kimliğinizi zedeleyebilecek ve Allah'a kulluğunuza gölge düşürebilecek şeylerden tevakki etmelisiniz. Bunlar, iman, İslâm ve ihsanın yanı başında yer alan, düşmeme, kapaklanmama ve batmama için çok önemli seralardır. İnsan, kalbî ve ruhî hayatını korumak için bu seralara sığınmalı ve bu hususta iradesinin hakkını vermeye gayret etmelidir.

Bu mevzuda son bir husus da muktezâ-yı beşeriyeti göz önünde bulundurmak ve onun gereğine göre hareket etmektir. Yani, insan olarak yaratılmamız yönüyle bizim cismanî ve bedenî yanlarımız da vardır. İnsanî ruh ve nefha-yı ilâhî taşımamızın yanı başında, biyolojik ruh da diyebileceğimiz bir nefis sistemi de konulmuştur mahiyetimize. Hazreti Üstad, Mesnevî-i Nuriye'sinde bu mevzuya da bir yönüyle işaret ederek bize bir tenbihte bulunmakta ve "Hayvaniyetten çık, cismaniyeti bırak, kalb ve ruhun derece-i hayatına gir!" buyurmaktadır. Demek ki, bizim bir hayvaniyet ve cismaniyet yanımız var; ama ayrıca kalb ve ruhun derece-i hayatına yükselme gibi bir hedefimiz de var. Kalbin Zümrüt Tepeleri'nde temâşâ etmeye çalıştığımız, şimdiye kadar seleflerimizden binlercesinin altın ve yakut tepelerde resmettiği kalb hayatına ulaşma hedefi var önümüzde. İşte, o hedefe yürüyen bir insanın yer yer tökezlemesi, ayağının kayması ve düşmesi de muhtemeldir. Fakat, eğer, bir insan düşerse, onun yapması gerekli olan şey, asla şeytan gibi demagojiye girmemek; Hazreti Âdem gibi sadakat, samimiyet ve vefa ruhuyla Cenâb-ı Hakk'a teveccüh edip, günahlarını O'nun huzurunda sayıp dökmek ve tevbe, inabe ya da evbe ile arınarak yeniden Cenâb-ı Hakk'a yönelmektir. Tabir-i diğerle, kapaklandığı zaman düştüğü yerde kalmamak, hemen doğrulmak ve yeniden Allah'a yürümeye devam etmektir. Şeytan kibir, diyalektik ve demagoji ile hareket ederek kaybetmiş; Hazreti Âdem ise, tevazu, hacâlet ve evbe ile kazanmıştır. Şeytan gibi demagojiye girmek bir felaket sebebidir; fakat, o kendisiyle iftihar ettiğimiz yüce atamız, *"Safiyyullah"* ilâhî hitabına mazhar Âdem efendimiz gibi davranmak da tekrar doğrulup yola devam etmek için çok önemli bir vesiledir.

Hâsılı, haram bir lokma, yalan bir kelime ve gayr-i meşrû bir bakıştan

tenperverlik ve enaniyete kadar pek çok mezelle-i akdâm vardır. Fakat bir insan, arz etmeye çalıştığım bu disiplinler zaviyesinden meseleye yaklaşacak olursa, inşaallah muvakkaten düşse bile yolda kalmayacaktır. Ayrıca, kaymama hususunda da, Allah'a sığınma çok önemli bir teminattır. Abdest sırasında sağ ayağımızı yıkarken, أَللّٰهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَيَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزِلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ *"Allahım, Sırat köprüsünde ayakların kaydığı o günde ayaklarımı kaydırma, sabit eyle..."* diyerek, ötede Sırat denen o cisr-i müthişte ayaklarımızı kaydırmamasını Cenâb-ı Allah'tan dilendiğimiz gibi burada da sırat-ı mustakimde sabit kadem olmamız için yalvarmamız bir emniyet vesilesi olacaktır. Evet, burada kayanların çoğu orada da kayarlar; burada en kaygan zeminleri Allah'ın izniyle aşanlar ise, orada da kaymazlar. Fakat burada kayan herkesin orada da kayacağı söylenemez. Çünkü bir insan, bir yerde kaymış olsa bile, o kaymanın endişesini ruhunda yaşadı ve hemen bir tevbe kurnasına koştu, arındı, Allah'a döndü ise, Allah Teâlâ onu hiç günah işlememiş gibi tertemiz bir hâle getirebilir.

1 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.169 (On Yedinci Lem'a, On Dördüncü Lem'a, Üçüncü Remiz).
2 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.616 (Tahliller).
3 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.169 (On Yedinci Lem'a, On Dördüncü Lem'a, Üçüncü Remiz).
4 Bediüzzaman, *Mektubat* s.465 (Yirmi Dokuzuncu Mektup, Altıncı Risale Olan Altıncı Söz).
5 Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.669 (Konuşan Yalnız Hakikattir).
6 Buhârî, *îmân* 37, *tefsîru sûre* (31) 2; Müslim, *îmân* 5, 7.
7 Lokman sûresi, 31/22.
8 İsrâ sûresi, 17/32.
9 Buhârî, *isti'zân* 12; Müslim, *kader* 20.

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî (164-241 h.); ***el-Müsned,*** I-VI, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

___________; *ez-Zühd,* Dâru'r-rayyân li't-türâs, Kahire, 1987.

Bediüzzaman, Said Nursî; ***Barla Lâhikası,*** Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *İşârâtül-İ'câz,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Kastamonu Lâhikası,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Hutbe-i Şâmiye*, *[Sadeleştirme ve Şerh: Abdullah Aymaz]*, Şahdamar Yay., İstanbul, 2008.

___________; *Lem'alar,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Muhâkemat,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Mektubat,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Mesnevî-i Nuriye,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Sikke-i Tasdiki Gaybi,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Sözler,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Sünûhât,* *[Sadeleştiren: Abdullah Aymaz],* Şahdamar Yay., İstanbul, 2006.

___________; *Şuâlar,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Tarihçe-i Hayat,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

el-Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed İbnu'l-Hüseyin (384-458 h.); ***es-Sünenü'l-kübrâ,*** I-X, *[Tahkîk: Muhammed Abdülkadir Ata],* Mektebetü dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.

___________; *Şuabü'l-îmân,* I-IX, *[Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl],* Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410/1990.

el-Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdülhâlık (215-292 h.); ***el-Müsned,*** I-IX, *[Tahkik: Mahfûzurrahman Zeynullah],* Müessesetü ulûmi'l-Kur'ân/Müessesetü'l-ulûmi ve'l-hikem, Beyrut/Medine, 1409 h.

el-Buhârî, Ebû Abdillah, Muhammed İbn İsmail (v. 256 h.); ***Sahîhu'l-Buhârî,*** I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

el-Cîlî, Abdülkerim b. İbrahim (v. 832/1428); ***el-İnsanü'l-kâmil fî ma'rifeti'l-evâhir ve'l-evâil,*** I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); ***es-Sünen,*** I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413/1992).

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillah el-İsbehânî (v. 430 h.); ***Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ,*** I-X, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. Müsennâ el-Mevsılî et-Temîmî (v. 307 h.); ***el-Müsned,*** I-XIII, *[Tahkik: Hüseyin Selim Esed],* Dâru'l-Me'mun li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

Elmalılı Hamdi Yazır (v. 1942); ***Hak Dîni Kur'ân Dili,*** I-IX, Eser Kitabevi, 1979.

Gülen, M. Fethullah; ***Buhranlar Anaforunda İnsan,*** Nil Yayınları, İstanbul, 2011.

el-Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. el-Hasen, ***Nevâdiru'l-usûl fî ehâdîsi'r-Rasûl,*** I-IV, *[Tahkîk: Abdurrahman Amîra],* Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412/1992.

el-Humeydî, Ebû Bekr Abdullah İbnu'z-Zübeyr (v. 219 h.); *el-Müsned,* I-II, *[Tahkik: Habîburrrahman el-A'zamî],* Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye-Mektebetü'l-Mütenebbî, Beyrut-Kahire, tsz.

İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris (v. 327 h.), ***Tefsîru'l-Kur'ân,*** I-X, *[Tahkik: Esad Muhammed]* Mektebetü'l-asriyye, Sayda, tsz.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); ***el-Musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr,*** I-VII, *[Tahkik: Kemal Yusuf el-Hût],* Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1409 h.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî el-Bustî (v. 354 h.); ***Sahîhu İbn Hibbân,*** I-XVI, *[Tahkik: Şuayb el-Arnavut],* Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1414/1993.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillah Muhammed b. Ebî Bekir Eyyûb ez-Züreî (691-751 h.); ***el-Cevâbü'l-Kâfî,*** Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407 tsz.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); ***el-Bidâye ve'n-nihâye,*** I-XIV, Mektebetü'l-meârif, Beyrut, tsz.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul, 1413/1992.

İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed b. Sa'd ez-Zührî (v. 230 h.), ***et-Tabakâtü'l-Kübrâ,*** I-VIII , Dâru sâdır, Beyrut, tsz.

İmam Rabbânî, Ahmed İbn Abdülahad İbn Zeynelâbidîn Serhendî (1034/ 1624); ***el-Mektûbât,*** I-II, Fazilet Neşriyat, İstanbul, tsz.

Kadı Iyâz, Ebu'l-Fazl Iyâz b. Musa b. Iyâz el-Yahsubî (v. 544/ 1149); ***eş-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mustafa (s.a.s.),*** *[Tahkik: Hüseyin Abdulhamid Nil],* Dâru'l-erkam, Beyrut, 1415/ 1995.

el-Kudâî, Muhammed b. Selâme b. Ca'fer (v. 454 h.); ***Müsnedü'ş-Şihâb,*** I-II, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1407/1986.

el-Kuşeyrî, Ebu'l-Kasım Zeynülislâm Abdülkerim b. Hevâzin (v. 465/1072); ***er-Risaletü'l-Kuşeyriyye fi ilmi't-tasavvuf,*** *[Tahkik: Mustafa Züreyk],* el-Mektebetü'l-asriyye, Beyrut, 1421/2001.

Mevlâna, Celâleddin-i Rumî Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin (v. 672/ 1273); ***Mesnevi: konularına göre açıklamalı,*** I-VI, *[Tercüme: Şefik Can],* Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2001.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); ***Sahîhu Müslim,*** I-V, *[Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbakî],* Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

en-Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref (631-676 h.); ***Şerhu Sahîhi Müslim (Şerhu'n-Nevevî alâ Sahîhi Müslim),*** I-XVIII, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1392 h.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); ***es-Sünen,*** I-VIII, Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

___________; *es-Sünenü'l-kübrâ,* I-VI, *[Tahkîk: Abdulğaffâr Süleyman el-Bündârî],* Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1991.

er-Rûyânî, Ebû Bekir Muhammed b. Harun (v. 307 h.); ***el-Müsned,*** *[Tahkik: Eymen Ali Ebû Yemânî],* I-II, Müessesetü Kurtuba, Kahire, 1416 h.

Necmeddin Şahiner; ***Son Şahitler Bediüzzaman Said Nursî'yi Anlatıyor,*** I-VI, Nesil Yay., İstanbul,

2009.

es-Semerkandî, Ebü'l-Leys İmamü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed (373/983); ***Tenbîhü'l-gâfilîn fi'l-mev'izeti bi ehâdîsi Seyyidi'l-enbiyâ,*** Müessesetü'l-kütübi's-sekâfiyye, Beyrut, 1409/1988.

Seyyid Kutub, (v. 1386/1966); ***Fî Zılâli'l-Kur'ân,*** I-VI, Dâru'ş-şurûk, Beyrut, 1406/1986.

et-Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (260-360 h.); ***el-Mu'cemü'l-evsat,*** I-IX, *[Tahkik: Tarık b. Ivazullah b. Muhammed-Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî],* Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415.

___________; *el-Mu'cemü'l-kebîr,* I-XXV, *[Tahkik: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefî],* Mektebetü'z-Zehra, Musul, 1404/1983.

___________; *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn,* *[Tahkik: Hamdî b. Abdilmecîd es-Selefî],* I-II, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1405/1984.

et-Taberî, Muhammed b. Cerir İbn Yezid b. Halid (224-310 h.); ***Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân,*** I-XXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1405 h.

___________; *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Tarîhu't-Taberî),* I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407 h.

et-Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (209-279 h.); ***el-Câmiu's-Sahîh,*** I-V, Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul, 1413-1992.

286001-20110427